

**ROLNICTWO, PRODUKCJA ŻYWNOŚCI,
ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH
STRATEGICZNYM ZADANIEM PAŃSTWA**

PROGRAM DZIAŁAŃ

Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019

Krzysztof Jurgiel

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Warszawa, grudzień 2015 r.
(Zaktualizowano: kwiecień 2016 r.)

Spis treści

I.	Wprowadzenie	5
II.	ANALIZA SPRAW WYNIKAJĄCYCH Z USTAWY O DZIAŁACH ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ	7
III.	OCENA POLITYKI ROLNEJ RZĄDU PO-PSL W LATACH 2008-2015	11
IV.	WYKAZ ZADAŃ NIEZREALIZOWANYCH ORAZ ZADAŃ DO REALIZACJI W MINISTERSTWIE ROLNICTWA I ROZWOJU WSI ORAZ JEDNOSTKACH PODLEGŁYCH WG STANU NA DZIEŃ 24.11.2015	59
V.	WNIOSKI I POSTULATY DO KIERUNKÓW DZIAŁAŃ MINISTRA ROLNICTWA I ROZWOJU WSI NA LATA 2015-2019 PRZEDSTAWIONE PRZEZ ORGANIZACJE ROLNICZE I ZWIĄZKI BRANŻOWE	63
VI.	KIERUNKI DZIAŁAŃ W ZAKRESIE ROZWOJU ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH W LATACH 2015-2019	69
	OBSZAR I – Wspólna polityka rolna i współpraca międzynarodowa	73
	OBSZAR II – Konkurencyjność rolnictwa i gospodarki żywnościowej oraz bezpieczeństwo żywności	79
	OBSZAR III – Rozwój obszarów wiejskich	105
	OBSZAR IV – Polityka społeczna	122
	OBSZAR V – Instytucje, administracja, programowanie i finansowanie	129
	OBSZAR VI – Edukacja i wiedza na obszarach wiejskich	141

Wprowadzenie

„Jeżeli mówię o poszanowaniu ziemi, nie mogę zapomnieć o tych, którzy najbardziej są z nią związani, którzy znają jej wartość i godność. Myślę tu o rolnikach, którzy bezpośrednio zmagają się z ziemią, czerpią z niej owoce niezbędne dla życia mieszkańców miast i wsi”

Jan Paweł II

W swoim expose wygłoszonym 18 listopada w Sejmie RP Pani Premier Beata Szydło jako jeden z najważniejszych priorytetów rządu wymieniła polską wieś, która potrzebuje dobrego gospodarza i zapowiedziała, że w pierwszych 100 dniach rząd zajmie się kwestią ubezpieczeń rolniczych, wyrównaniem dopłat dla rolników i ochroną polskiej ziemi. Ważną dla nas sprawą jest też wyrównywanie poziomu życia - wyrównywanie szans. Nie może być tak, że polscy rolnicy mają inne, gorsze warunki funkcjonowania niż rolnicy w pozostałych krajach Unii Europejskiej.

Podstawowym zadaniem Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi jest realizacja postanowień zawartych w aktach prawa krajowego i aktach prawa Unii Europejskiej, a także praca nad kształtowaniem prawa Unii Europejskiej w ramach Rady Ministrów ds. Rolnictwa Unii Europejskiej, przygotowanie projektów ustaw i projektów rozporządzeń Rady Ministrów, wydawanie rozporządzeń, a także innych aktów normatywnych. Minister Rolnictwa realizuje zadania wynikające z Ustawy o działach administracji rządowej w zakresie Rolnictwa, Rozwoju Wsi i Rynków Rolnych. Współpracuje też z właściwymi ministrami kierującymi pozostałymi działami administracji rządowej w zakresie realizacji polityki rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi będzie konsekwentnie realizowało program rolny Prawa i Sprawiedliwości. Najważniejsze cele działań programowych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015–2019 to przede wszystkim poprawa i stabilizacja warunków ekonomicznych rolnictwa, zachowanie jak największej liczby gospodarstw rodzinnych i zapewnienie im równych warunków konkurencji na jednolitym rynku, zwiększenie konkurencyjności gospodarki rolno-żywnościowej, zrównoważony rozwój obszarów wiejskich - włączenie obszarów wiejskich w obieg gospodarki europejskiej. Poza tymi sześcioma najważniejszymi priorytetami, prowadzonych będzie jeszcze szereg dodatkowych działań, które mają za zadanie wzmocnienie i rozwój polskiego rolnictwa i społeczności wiejskiej.

Niezbędna jest też bieżąca współpraca z organizacjami pracującymi na rzecz rolnictwa poprzez przyjmowanie wniosków, uwag i postulatów, jak i bezpośrednio z samymi rolnikami. Jak podkreśliła bowiem w swoim expose Pani Premier, będziemy rozmawiać ze społeczeństwem bezpośrednio. Dialog i współpraca to warunek zrealizowania zadań, które postawili przed nami Polacy.

Jednym z pierwszych zadań było dokonanie oceny polityki rolnej w latach 2008–2015. Rządy koalicji PO–PSL zaniedbały sprawy wsi i polskiego rolnictwa. Po ośmiu latach sprawowania władzy i biernego administrowania jednym z najważniejszych sektorów polskiej gospodarki, trudno jest dostrzec w tym procesie założenia spójnej polityki rolnej. Sytuacja zagrożeń funkcjonowania polskiego rolnictwa pogłębiła się, a w wielu dziedzinach życia na wsi mamy wręcz do czynienia z sytuacją katastrofalną. Na polskiej wsi pogłębiają się obszary biedy i wykluczenia. Utrwalił się regres w produkcji trzody chlewnej i w ogrodnictwie, a wielu rolnikom grożą postępowania sądowe i egzekucje komornicze z tytułu nieuczciwych praktyk pośredników handlowych. Rząd PO–PSL systematycznie zmniejszał w krajowym budżecie nakłady na rolnictwo, zgodził się na zaniżoną w stosunku do średniej Unii Europejskiej wysokość dopłat bezpośrednich oraz zmniejszenie budżetu w ramach Wspólnej Polityki Rolnej dla Polski o ponad 4 miliardy euro.

Naprawa szkód wyrządzonych polskim rolnikom przez koalicję PO–PSL wymaga sprawnie i efektywnie działającej administracji rządowej oraz instytucji i organizacji działających na rzecz wsi i rolnictwa. Dlatego departamenty MRiRW i podległe instytucje przygotowały wykaz zadań niezrealizowanych oraz najważniejsze zadania do realizacji. Obecny system zarządzania sektorem rolnym oparty na Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz podległych mu jednostkach jest nieefektywny i budzi też wiele zastrzeżeń wśród jego beneficjentów – rolników.

Zmiany są konieczne. Naszym priorytetem jest wprowadzenie takich modyfikacji w funkcjonowaniu sektora rolnego w Polsce, które doprowadzą do stabilizacji rynków rolnych, usprawnienia procesów gospodarczych w łańcuchu żywnościowym, a jednocześnie zapewnią odpowiednie dochody rolnikom.

Niezbędna jest poprawa poziomu życia rodzin rolniczych oraz innych mieszkańców obszarów wiejskich, z wykorzystaniem społecznego, środowiskowego i ekonomicznego potencjału regionów. Odpowiedzialność za rozwój obszarów wiejskich musi ponosić Państwo, a w szczególności instytucje i agendy odpowiedzialne za rozwój wsi. Musimy dążyć, jak zaznaczyła w swoim expose Pani Premier Beata Szydło, do powrotu sytuacji, która miała miejsce już za rządów PiS, gdy na wsparcie przeznaczone było prawie 3% PKB, a nie jak za rządów PO-PSL – 1,5%.

Jak ważne tutaj dla nas wszystkich powinny być słowa Jana Pawła II, że: „...*spraw rolnictwa nie można odrywać, oczywiście, od reform całego systemu gospodarczego, ale też wszyscy czują, że ta dziedzina, nie tylko zresztą w naszej Ojczyźnie, wymaga szczególnej ochrony, współpracy wielu sektorów i solidarności wszystkich środowisk, a nade wszystko wymaga zabezpieczenia wolnej inicjatywy samych rolników. Wszyscy wiemy, jak wiele jest trudnych spraw do rozwiązania. Trzeba, by był słyszany w państwie i respektowany gospodarski głos rolnika*”.

(Załącznik nr 1 do Programu Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019)

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

ANALIZA SPRAW WYNIKAJĄCYCH Z USTAWY O DZIAŁACH ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ

Material w opracowaniu, aktualizowany na bieżąco.

Krzysztof Jurgiel

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

**Warszawa, grudzień 2015 r.
(Zaktualizowano: kwiecień 2016 r.)**

Wstęp

W ustawie z dnia 4 września 1997 roku o działach administracji rządowej został określony zakres działań Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Kieruje on trzema działami administracji rządowej, obejmującymi: rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne. W jego dyspozycji znajdują się części 32, 33 i 35 budżetu państwa.

Obszar działań i kompetencji Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz jego jednostek organizacyjnych – departamentów i biur – na podstawie treści przytaczanej ustawy dotyczy zadań w zakresie:

(1) Rolnictwa;

dział ten obejmuje sprawy:

- produkcji roślinnej i ochrony roślin uprawnych;
- nasiennictwa, z wyłączeniem leśnego materiału rozmnożeniowego;
- produkcji zwierzęcej i hodowli zwierząt;
- ochrony zdrowia zwierząt, weterynaryjnej ochrony zdrowia publicznego oraz ochrony zwierząt;
- nadzoru nad zdrowotną jakością środków spożywczych pochodzenia zwierzęcego w miejscach ich pozyskania, wytwarzania, przetwarzania i składowania;
- nadzoru nad obrotem produktami leczniczymi weterynaryjnymi i wyrobami medycznymi stosowanymi w weterynarii;
- nadzoru nad zdrowotną jakością pasz oraz sprawy organizmów genetycznie zmodyfikowanych, przeznaczonych do użytku paszowego i pasz genetycznie zmodyfikowanych w zakresie niektórych zadań lub czynności określonych właściwymi przepisami;
- izby rolnicze, związki zawodowe rolników i organizacje społeczno-zawodowe rolników.

Ministrowi właściwemu do spraw rolnictwa podlegają: Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Inspekcja Weterynaryjna oraz Centralny Ośrodek Badania Odmian Roślin Uprawnych.

(2) Rozwoju wsi;

dział ten obejmuje sprawy:

- kształtowania ustroju rolnego państwa;
- ochrony gruntów przeznaczonych na cele rolne;
- scalania i wymiany gruntów, gleboznawczej klasyfikacji gruntów oraz podziału i ograniczenia nieruchomości na obszarze wsi;
- infrastruktury wsi, w szczególności:
- melioracji, w zakresie spraw nieobjętych działem gospodarki wodnej, zaopatrzenia wsi i rolnictwa w wodę oraz oczyszczania ścieków i gospodarki odpadami,
- elektryfikacji i gazyfikacji w zakresie spraw nieobjętych działem gospodarka oraz telefonizacji wsi w zakresie spraw nieobjętych działem łączność,
- prac urządzeniowo-rolnych na gruntach Skarbu Państwa;
- rozwoju przedsiębiorczości, w tym w szczególności podnoszenia kwalifikacji zawodowych, wspomagania pozarolniczych form aktywności zawodowej i gospodarczej mieszkańców wsi;
- ubezpieczenia społecznego rolników:
- w zakresie ubezpieczenia społecznego rolników minister właściwy do spraw rozwoju wsi współdziała z ministrem właściwym do spraw zabezpieczenia społecznego,
- ministrowi właściwemu do spraw rozwoju wsi podlega Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

Minister właściwy do spraw rozwoju wsi sprawuje nadzór nad działalnością Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz Agencji Nieruchomości Rolnych.

(3) Rynków rolnych;

dział ten obejmuje sprawy:

- przetwórstwa i przechowywania rolno-spożywczego, jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych i mechanizmów regulacji rynków rolnych.

Minister właściwy do spraw rynków rolnych sprawuje nadzór nad Agencją Rynku Rolnego. Ministrowi właściwemu do spraw rynków rolnych podlega Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.

(4) Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi współpracuje z właściwymi ministrami kierującymi pozostałymi działami administracji rządowej w zakresie realizacji polityki rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

Rozwój obszarów wiejskich wymaga szczególnej uwagi i traktowania ponieważ rząd PO-PSL niedostatecznie je finansował, często nietrafnie lokował środki finansowe. Dlatego współpraca z ministrami naszego rządu w tym zakresie jest nieodzowna.

Analiza działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, wynikająca z Ustawy o działach administracji rządowej, prowadzona będzie w odniesieniu do wszystkich szczegółowo wymienionych spraw. Musi ona jednak być zogniskowana na ocenie systematycznej i skutecznej realizacji priorytetów Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, który stawia za cel poprawę warunków życia rodzin rolniczych oraz innych mieszkańców wsi. Polskie rolnictwo potrzebuje równych warunków konkurencji, stabilizacji ekonomicznej gospodarstw oraz uporządkowania rynków rolnych, niestabilnych w wyniku nieodpowiedzialnej polityki rządu PO-PSL. Kluczowym zadaniem jest kształtowanie ustroju rolnego tak, aby w strukturze agrarnej gospodarstwa rodzinne miały ugruntowane i trwałe miejsce. W najbliższym czasie trzeba rozwiązać kwestię ubezpieczeń upraw i zwierząt hodowlanych.

Analiza spraw będących w gestii Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi ma w rezultacie ukazywać stopień realizacji zadań, ujawniać na czas zagrożenia i bariery. Szczegółowa analiza będzie prowadzona sukcesywnie na podstawie informacji przedstawianych przez jednostki organizacyjne ministerstwa, ekspertyzy oraz wnioski organizacji i instytucji pracujących na rzecz rolnictwa. Wypracowane wnioski będą podstawą do przygotowania zmian legislacyjnych i programów działania.

Material będzie opracowywany i aktualizowany na bieżąco w załączniku nr 3 do Programu Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019.

(Załącznik nr 2 do Programu Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019)

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

OCENA POLITYKI ROLNEJ RZĄDU PO-PSL W LATACH 2008-2015

Krzysztof Jurgiel

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

**Warszawa, grudzień 2015 r.
(Zaktualizowano: kwiecień 2016 r.)**

Spis treści

	Wstęp	13
1.	Podstawowe uwarunkowania polityki rolnej rządu PO-PSL	14
2.	Deklaracje kampanii i niespełnione obietnice wyborcze rządu PO-PSL	15
3.	Bilans zamknięcia rządów koalicji PO-PSL dla polskiego rolnictwa i polskiej wsi - nieudolność, nieskuteczność, opieszałość, brak działań wyprzedzających, arogancja wobec inicjatyw w organizacji zrzeszających rolników	18
3.1.	Wspólna Polityka Rolna i współpraca międzynarodowa	18
3.2.	Konkurencyjność rolnictwa i gospodarki żywnościowej	23
	3.2.1. Destabilizacja rynków rolnych	24
	3.2.2. Dysparytet i niestabilność dochodów w rolnictwie	36
3.3.	Rozwój obszarów wiejskich	40
3.4.	Instytucje, administracja, finansowanie, programowanie	47
3.5.	Edukacja i wiedza na obszarach wiejskich	54
3.6.	Kontrole NIK w rolnictwie oraz instytucjach otoczenia rolnictwa	56

Wstęp

Bilans rządów PO-PSL w odniesieniu do rolnictwa i polskiej wsi można sprowadzić do kilku lapidarnych określeń: nieudolność, nieskuteczność, opieszałość, brak działań wyprzedzających, arogancja wobec organizacji rolniczych. Polityce rolnej brakowało spójności, cechowała ją fragmentaryczność działań, a nade wszystko - bierność podszyta brakiem kompetencji. Nic dziwnego, że obecnie w wielu dziedzinach życia na wsi mamy do czynienia z trudną sytuacją.

Opóźnione działania, brak reakcji rządu PO-PSL doprowadziły do destabilizacji na podstawowych rynkach w Polsce. Polskie mleczarstwo, sektor o znaczeniu strategicznym, wskutek zaniedbań i braku wsparcia ze strony rządu przeżywa olbrzymie trudności, widoczne są zagrożenia jego rozwoju. Zgoda na rezygnację z kwotowania produkcji mleka, a także obłożenie rolników drastycznymi karami za przekroczenie limitów pogorszyły wydatnie sytuację na tym rynku, dochodowość gospodarstw uległa obniżeniu.

Sytuację na rynku mięsa wieprzowego i w chowie trzody chlewnej określa się jako tragiczną. W wyniku przyjęcia przez ministra Marka Sawickiego regulacji WPR rząd wyzbył się ważnego instrumentu regulacji rynku, jakim powinien być interwencyjny skup żywca. Brak skutecznej ochrony rynku krajowego doprowadził do rosnącego z każdym rokiem importu mięsa do przetwórstwa, które w przeważającej części jest w rękach kapitału zagranicznego.

Rynek zboża podlega niekorzystnym wahaniom cenowym. Okazało się również, że zniesienie regulacji tego rynku przez UE niewiele zmieniło, a pojawiły się nowe problemy. Rząd PO-PSL unikał jednak koniecznych działań zaradczych.

Działania resortu rolnictwa na rynku cukru w swoich skutkach naraziły na szwank bezpieczeństwo żywnościowe Polski. Unijna reforma rynku cukru (a raczej pseudoreforma) przyniosła znaczny spadek produkcji, zamykanie cukrowni, obniżenie dochodów plantatorów buraka. Do destabilizacji tego rynku przyczyniły się też zaniechania i niekompetencja kierownictwa KSC. Destabilizacja i stan nierównowagi występują na rynku owoców miękkich i warzyw sezonowych, na rynku tytoniu i chmielu.

Pod rządami PO-PSL dopuszczono do niekontrolowanej sprzedaży ziemi cudzoziemcom, spekulacji gruntami. Przy tym blokowano ustawę chroniącą polskich nabywców wniesioną przez PiS.

Polska weszła do UE na niekorzystnych, nierównych zasadach, które spowodowały wprowadzenie niższych, dyskryminacyjnych stawek dopłat bezpośrednich. Rząd PO-PSL nie wykazał się aktywnością, niezbędną by zmienić ten stan rzeczy. Negocjacje dotyczące WPR na lata 2014–2020 okazały się porażką dla naszego rolnictwa.

Nie podejmowano znaczących działań, aby niwelować różnice w poziomie życia między miastem i wsią. Można też mówić o utrwalaniu się ubóstwa na wsi. Rozwój gospodarczy obszarów wiejskich został wyraźnie zahamowany. Na gorszą jakość życia wpływają też zaniedbania oraz braki w infrastrukturze technicznej i społecznej.

Wnikliwa i wszechstronna ocena polityki rolnej i społecznej wobec wsi w latach 2008–2015, której dokonaliśmy pokazuje, jak szkodliwe okazały się ośmioletnie rządy koalicji PO-PSL. Ministrowie Marek Sawicki i Stanisław Kalemba, w znacznej mierze osobiście są odpowiedzialni za regres w niemal wszystkich branżach produkcji rolniczej, obniżenie konkurencyjności naszych gospodarstw, pogorszenie dochodowości rodzin rolniczych. Odpowiedzialni są również za patologię w gospodarce i obrocie ziemią należącą do Skarbu Państwa, za degradację społeczną i infrastrukturalną na wielu obszarach wiejskich, szczególnie na terenie Polski Wschodniej.

1. Podstawowe uwarunkowania polityki rolnej rządu PO-PSL

W wyniku wyborów parlamentarnych w 2007 roku odpowiedzialność za funkcjonowanie polskiego rolnictwa przejęła koalicja rządowa PO-PSL, a w jej ramach Polskie Stronnictwo Ludowe desygnujące kolejnych ministrów rolnictwa i rozwoju wsi. Odpowiedzialność za stan i rozwój polskiego rybołówstwa przejęła z kolei Platforma Obywatelska poprzez Sekretarza Stanu nadzorującego ten dział administracji rządowej. Wybory w 2011 roku podtrzymały funkcjonowanie koalicji rządowej partii PO-PSL na kolejne cztery lata, która już wcześniej, mimo pozorów oraz haseł głoszonych w kampanii wyborczej, wykazała się nieudolnością i nieskutecznością oraz brakiem zainteresowania rozwojem polskiego rolnictwa i polskiej wsi.

Obecnie po ośmiu latach sprawowania władzy i biernego administrowania sektorem i rynkiem rolnym, bo trudno dostrzec w tym elementy spójnej polityki rolnej, sytuacja zagrożeń funkcjonowania polskiego rolnictwa pogłębiła się, a w wielu dziedzinach życia na wsi mamy wręcz do czynienia z katastrofalną sytuacją. Pogłębiają się obszary biedy i wykluczenia na polskiej wsi, spada produkcja rolna i dochody rolników. Upadają niektóre ważne sektory rolnictwa, jak produkcja cukru, tytoniu czy chmielu, utrwalił się obserwowany już wcześniej regres w produkcji trzody chlewnej i ogrodnictwie, a wielu rolnikom grożą postępowania sądowe i egzekucje komornicze, z tytułu nieuczciwych praktyk pośredników handlowych. Rolnictwo narażone jest na powtarzające się klęski żywiołowe (takie jak powszechna susza w sierpniu 2015 roku), w czasie których rząd PO-PSL reagował dopiero wówczas, gdy został zmuszony do działania przez samych rolników. Podobna sytuacja miała miejsce w 2014 roku w związku z kryzysem związanym z ASF, podczas którego Inspekcje Weterynarii wykazały się zupełnym brakiem profesjonalizmu i szkodliwą nadgorliwością

Deklaracje wyborcze partnerów w rządzie PO-PSL o dążeniu do zmniejszania dystansu dzielącego wieś od miasta, okazały się pustymi obietnicami. Pod rządami koalicji PO-PSL mieszkańcy wsi i małych miast mogli tylko marzyć o równym dostępie do pracy, służby zdrowia, wiedzy czy bezpieczeństwa socjalnego. Na obszarach wiejskich dodatkowo obserwuje się znacznie szybszy wzrost bezrobocia niż w miastach.

Pomimo zapowiedzi wyborczych rząd PO-PSL w ciągu ośmiu lat nie przedstawił zasad polityki rolnej Państwa, biernie przyjmując założenia Wspólnej Polityki Rolnej UE za własne, nie przedstawił też realnego programu dla polskiego rolnictwa i polskiej wsi. Działalność kolejnych ministrów rolnictwa i rozwoju wsi z grona polityków PSL, podobnie jak całego rządu, była ukierunkowana na pokazywanie dobrego wizerunku i dobrych chęci oraz unikanie niezbędnych działań. Miało to doprowadzić do przetrwania na wyznaczonym stanowisku rządowym, a nie do uzyskania realnych efektów. Premier Donald Tusk przemawiając w 2010 roku na inauguracji polskiej prezydencji w Radzie Europy ani razu nie wspomniał o polskim rolnictwie i jego problemach. Nie poruszył najważniejszej i wciąż aktualnej kwestii wyrównania dopłat dla polskich rolników. Przede wszystkim zaś, zabrakło chęci do realizacji, i tak przecież skromnych, obietnic wyborczych składanych polskim rolnikom jesienią 2007 roku. Rząd uznał, że polskim rolnictwem i wsią nie warto się zajmować.

Obserwowane w relacjach z Unią Europejską liczne zaniedbania, uleganie wpływom silniejszych i brak kompetencji w negocjacjach, znacznie osłabiły pozycję negocjacyjną Polski, czego konsekwencją jest zgoda na nierówne warunki uczestnictwa w Jednolitym Rynku UE i nadal dyskryminująco niski poziom dopłat bezpośrednich w porównaniu do innych krajów. Przy szumnych zapowiedziach i niewielkiej efektywności negocjacji ministra Sawickiego transformacja Wspólnej Polityki Rolnej, prowadzona w kierunku jej liberalizacji oraz zniesienia większości dotacji i płatności korzystnych dla nowych krajów członkowskich, prowadziła do zachowania niekorzystnych dysproporcji i oznaczała pogorszenie warunków konkurencji dla polskiego rolnictwa oraz dalszą degradację obszarów wiejskich. Rząd PO-PSL zostawił polskie rolnictwo i wieś bez należytego wsparcia a rolnikom składane były tylko puste obietnice.

Brak rzetelnych rozliczeń działań rządu PO-PSL w latach 2008-2015 oznacza potrzebę sporządzenia specyficznego bilansu w zakresie polityki rolnej oraz wskazania obszarów bierności i najbardziej dramatycznych zaniedbań kierownictwa resortu rolnictwa z PSL, odpowiadającego w rządzie za regres w rolnictwie i degradację obszarów wiejskich. Należy w ten sposób pokazać Polakom, z jak bardzo wielką szkodą dla polskiej gospodarki i polityki społecznej wobec obszarów wiejskich rządy

koalicji PO-PSL przez 8 lat zaniedbały sprawy wsi i polskiego rolnictwa. Wymaga to analizy wielu zjawisk w perspektywie całego okresu rządów koalicji rządowej i ministrów rolnictwa z grona PSL. Pozwoli to sformułować wnioski dotyczące kształtowania przyszłej polityki rolnej oraz zakres niezbędnych pilnych działań naprawczych w 2016 roku.

2. Deklaracje kampanii i niespełnione obietnice wyborcze rządu PO-PSL

Polityka wobec rolnictwa i obszarów wiejskich, opracowana fragmentarycznie dla potrzeb wyborów, nie stanowiła nigdy priorytetu w trakcie kampanii wyborczych lat 2007 i 2011, a w kolejnych expose premiera Donalda Tuska i ostatnio w wystąpieniach premier Ewy Kopacz była przedstawiana tylko w postaci pustych haseł. Dotyczy to w dużym stopniu także PSL – koalicjanta PO, któremu w dużej mierze dziedziny te zostały przekazane do dyspozycji. W tej sytuacji realizację polityki rolnej w byłym rządzie koalicyjnym należy rozważać także na tle zapowiedzi programu wyborczego PSL oraz realizacji tej polityki w okresie 2008-2015. Generalnie, mimo potrzeb kampanii wyborczych i szansy związanej z polską prezydencją w UE, nie zaobserwowano zwiększenia aktywności rządu wobec rolnictwa i obszarów wiejskich, mimo potrzeb negocjacji w ramach zmieniającej się od 2014 roku WPR oraz zagrożeń wynikających ze światowego kryzysu gospodarczego, oddziałującego od 2009 roku na rozwój sektora rolnego.

Poczynając od expose premiera Donalda Tuska w listopadzie 2007 roku działania rządu PO-PSL wobec rolnictwa to ciąg niespełnionych obietnic, zaniedbań, a często nawet szkodliwych rozwiązań. Sprawy rolnictwa i polskiej wsi zostały potraktowane jako margines polityki gospodarczej i społecznej rządu, a premier uznał, że polskim rolnictwem nie warto się zajmować, zupełnie nie identyfikując się z tym ważnym obszarem życia kraju, oddając je w ręce równie nieaktywnego koalicjanta z PSL. Polityka rolna nie została opracowana całościowo, a szczególnie wyraźnie widać w niej cechy właściwe systemowi politycznemu rządu PO-PSL; niespójność, pozorność, fragmentaryczność oraz nastawienie na medialne, a nie realne efekty. Lista porzuconych obietnic wyborczych i zaniedbań dokonanych przez rząd PO-PSL jest bardzo długa. Warto przyjrzeć się szczegółowo tym „osiągnięciom”.

Sprawujące władzę nieprzerwanie od 8 lat partie koalicji rządowej już w kampanii wyborczej w 2007 roku szumnie zapowiadały pozytywne zmiany w wielu obszarach życia gospodarczego i społecznego, także w odniesieniu do rolnictwa, rynków rolnych, rozwoju wsi i rybołówstwa. Obie partie koalicji PO-PSL w programach wyborczych zapowiadały, m.in.:

- kompetentną polską politykę na rzecz wsi i rolnictwa w UE,
- regionalizację polityki rozwoju obszarów wiejskich,
- przebudowę instytucji wspomagających rolnictwo,
- prowadzenie polityki żywnościowej stymulującej kooperację i tworzenie więzi gospodarczych,
- wzmocnienie więzi społecznych, budowę społeczeństwa obywatelskiego i uprawianie mądrej polityki społecznej, służącej rozwojowi wsi i rolnictwa,
- działania na rzecz umacniania gospodarstw rodzinnych,
- inwestycyjne wsparcie rodzin wiejskich,
- zmniejszanie dystansu dzielącego wieś od miasta.

Kolejne obietnice wyborcze przedstawił premier Donald Tusk w listopadzie 2007 roku, w sejmowym expose rządu koalicyjnego PO-PSL, deklarując oparcie polityki rolnej rządu na pięciu filarach, takich jak:

- aktywna polityka wobec Komisji Europejskiej,
- usprawnienie pracy rządu, a w niektórych przypadkach, reforma instytucji rządowych obsługujących wieś i rolnictwo,
- produkcja żywności w zgodzie ze środowiskiem naturalnym,
- wykorzystanie potencjału i możliwości rolnictwa dla poprawy bilansu energetycznego Polski,
- dążenie do poprawy dochodowości produkcji w rolnictwie, jej stabilizacja oraz przeprowadzenie niezbędnych reform w zakresie zabezpieczenia emerytalno-rentowego i zdrowotnego rolników, a także osób zatrudnionych w rolnictwie.

Zapowiadana w exposé **pierwsza pusta obietnica** premiera Tuska (aktywna polityka wobec Komisji Europejskiej) oznaczała poparcie przez ministra Sawickiego porozumienia ministrów rolnictwa w sprawie przeglądu Wspólnej Polityki Rolnej z 20 listopada 2008 roku oraz zgodę na ciągle niesprawiedliwe i nierówne dopłaty bezpośrednie dla polskich rolników w nowym okresie finansowania WPR i mniejsze (od środków wynegocjowanych przez PiS w 2006 roku) środki na rolnictwo w ramach WPR na lata 2014-2020.

Druga pusta obietnica (dotycząca reformy instytucji rządowych obsługujących wieś i rolnictwo), też spełzła na niczym przez 8 lat rządów koalicji. Utrzymano funkcjonowanie trzech agencji rolnych i pięciu inspekcji kontrolnych, nie powołano funduszy gwarantowanych świadczeń. Trudno za usprawnienie pracy rządu uznać:

- chaos w administracji,
- nepotyzm i przekazywanie stanowisk dla swoich,
- zmiany ustaw w celu dokonania zmian kadrowych, łamanie konstytucji,
- niszczenie doradztwa rolniczego,
- blokowanie systemu oświaty rolniczej, itp.

Trzecia obietnica (produkcji żywności w zgodzie ze środowiskiem naturalnym), w rzeczywistości oznaczała liberalizację stanowiska rządu PO-PSL i ustawy o organizmach genetycznie modyfikowanych. Ma się to nijak do produkcji zdrowej żywności, a tym bardziej do ochrony środowiska naturalnego.

Kolejna, **czwarta obietnica** to niewykorzystanie potencjału i możliwości rolnictwa dla poprawy bilansu energetycznego Polski. W efekcie dopiero w styczniu 2015 roku uchwalono ustawę o OZE (wprowadzając wcześniej w błąd rolników i inwestorów), w kształcie niepełnym, preferującą energetykę wiatrową, dyskryminującą mikroinstalacje i źródła energii rozproszone na obszarach wiejskich.

Piątą pustą obietnicą miała być poprawa dochodowości produkcji w rolnictwie i reformy w zakresie zabezpieczenia emerytalno-rentowego i zdrowotnego rolników oraz osób zatrudnionych w rolnictwie. Doszło do niekontrolowanego wzrostu cen nawozów sztucznych, środków ochrony roślin, maszyn rolniczych, paliw i energii. Do pogorszenia się sytuacji w rolnictwie przyczyniło się zmniejszenie wydatków budżetowych. Budżety w latach 2008–2015 to kolejne działania obniżające poziom wsparcia rolnictwa ze środków krajowych przy malejącym do 1,5% udziale wydatków na rolnictwo w PKB, są to budżety stawiające na programowe niedofinansowanie rolnictwa.

Za obietnice bez pokrycia uznać należy także zapowiedzi Marka Sawickiego, byłego Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, który obiecywał na początku 2008 roku:

- reformę KRUS zmierzającą do wprowadzenia zasady, że bogatsi rolnicy będą płacić składkę ubezpieczeniową na zasadach ZUS;
- uporządkowanie funkcjonowania trzech agencji rolnych (ARiMR, ANR, ARR) tak, aby „...te agencje przestały być źródłem dobrze płatnych etatów politycznych dla funkcjonariuszy rządzącej partii”.

Minister krytykował pracę ARiMR za opieszałość i opóźnione działania oraz zbyt duże wydatki, jakie ponosi Agencja na utrzymanie swoich siedzib:

- pełne ubezpieczenie majątkowe od klęsk żywiołowych, zwłaszcza powodzi i suszy,
- pełny zwrot akcyzy płaconej przez rolników przy zakupie paliwa rolniczego,
- uruchomienie programów produkcji energii odnawialnej, wsparcie produkcji biopaliw, w tym biodiesla,
- dopłaty do produkcji żywności rolnej wolnej od GMO,
- dofinansowanie gospodarki leśnej w lasach prywatnych.

Żadna z tych obietnic byłego ministra rolnictwa nie została zrealizowana. Nie podjęto jakichkolwiek prób połączenia agencji rolnych w jedną sprawnie i efektywnie działającą instytucję. Nie spełniono obietnic dotyczących energii odnawialnej ze źródeł rolniczych i nie zapewniono zwrotu akcyzy za paliwo rolnicze. Niektóre działania ministra wręcz zaprzeczały złożonym obietnicom. Świadomie wyrażono zgodę na obrót nasionami GMO. Zamiast dofinansowania gospodarki w lasach prywatnych dokonano spektakularnego zamachu na środki finansowe Lasów Państwowych z rzekomym

przeznaczeniem ich na budowę dróg. Tak naprawdę środki te przeznaczono na ratowanie budżetu państwa w 2014 roku. Zupełnie nierozwiązana została kwestia ubezpieczeń w rolnictwie, przy braku mechanizmów funkcjonujących w innych krajach UE w przypadku klęsk spowodowanych suszą i innymi niekorzystnymi zjawiskami. Spowodowało to konieczność drenażu z budżetu państwa kolejnych środków finansowych na wypłaty rolnikom stawek mających charakter pomocy socjalnej.

W kampanii prezydenckiej 2010 roku przedstawiciel rządzącej partii, kandydat PO na ten urząd Bronisław Komorowski, obiecywał rolnikom między innymi wyrównanie dopłat bezpośrednich. To kolejne puste obietnice wyborcze, gdy jednocześnie minister Sawicki przyjmował niekorzystne dla polskiego rolnictwa warunki liderów UE, a poseł PSL Stanisław Rakoczy, stwierdził, że nie można wyrównać dopłat polskim rolnikom, bo trzeba by zmniejszyć dopłaty rolników z Niemiec czy Francji. Widocznym dowodem takiego podejścia był również fakt, że mimo wielokrotnych interwencji PiS i organizacji rolniczych, sprawy rolnictwa nie zostały wpisane na listę priorytetów i spraw ważnych dla prezydencji Polski w Radzie Unii Europejskiej w 2011 roku.

W exposé premiera Tuska w 2011 roku sprawom rolnictwa i wsi nie poświęcono prawie żadnej uwagi. Premier w żadnym punkcie nie odniósł się do spełnienia wcześniejszych obietnic, a także w niewielkim stopniu przedstawił zamierzenia wobec wsi i rolnictwa. Zapowiedział jedynie atak na stabilność finansową polskiej wsi i rolnictwa, tzn. „uporządkowanie” rachunkowości rolnej, wprowadzenie podatku od dochodu gospodarstw rolnych, co miało umożliwić zbudowanie nowoczesnego systemu ubezpieczeń społecznych rolników i w konsekwencji odejście od KRUS. Na szczęście ta obietnica nie została zrealizowana. Wykonane zostały jednak inne niezwykle szkodliwe działania, jak podniesienie do 67 lat i zrównanie wieku emerytalnego rolników.

W niewielkim stopniu do problematyki rolnictwa odniosła się w swoim exposé premier Kopacz w październiku 2014 roku. Obiecywała powołać do końca 2014 roku fundusz stabilizacji dochodów rolniczych oraz przygotowanie ustawy o dopłatach do wynagrodzeń lub refundacji składek na ZUS dla firm (szczególnie licznych w przetwórstwie spożywczym), które straciły na rosyjskim embargu. W zakresie pomocy polskim rolnikom z tytułu embarga złożone zostały przez ministra Sawickiego niespełnione, szumne zapowiedzi dotyczące odszkodowań dla ogrodników, gdy latem 2014 roku dotknęły ten sektor skutki blokady rynku rosyjskiego. Oszukanych w ten sposób rolników, którzy starali się odzyskać chociaż część dochodów, minister Sawicki nazwał frajerami.

Deklaracje i obietnice bez pokrycia były formułowane dla potrzeb kampanii wyborczych i właściwie na tym kończyło się zainteresowanie rządu PO-PSL, tą tak ważną dziedziną gospodarki i życia społecznego kraju. Na zainteresowanie się polskim rolnictwem i wsią poza wyborami, zabrakło jak zwykle premierowi Tuskowi czasu, sił i pomysłu. Przede wszystkim zabrakło chęci do realizacji, i tak przecież skromnych obietnic wyborczych składanych polskim rolnikom. Premier Tusk, a także premier Kopacz uznali, że polskim rolnictwem i wsią nie warto się zajmować, a minister Sawicki w tej sytuacji wykazał wielką determinację, aby nie przeszkadzać w tych planach. Osiągnął za to sukces poszukując rynków zbytu dla polskiej żywności – osobiście zwiedził odległe rejony świata.

Konsekwencje takiego podejścia do problematyki polskiego rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich są obecnie wyraźnie widoczne. W krótkim przecież okresie 8 lat doszło do świadomej marginalizacji tego sektora gospodarczego oraz obszarów wiejskich, na których zamieszkuje 39% ludności Polski. Polska wieś była traktowana jako zasób i to zasób szczególnie łatwy do wykorzystania, przy braku obrony ze strony rozproszonych organizacji rolników i słabych związków zawodowych.

Na porządku dziennym był nepotyzm w zatrudnianiu krewnych polityków i członków PSL. Mnożyły się afery gospodarcze (funkcjonowanie Elewaar), próby nieuczciwej prywatyzacji (KSC). Obserwowano brak nadzoru nad jakością żywności w kraju (w konsekwencji stosowanie soli wypadowej do przetwórstwa) i za granicą (problemy z jakością polskiej żywności w Czechach). Zakończone to zostało dymisją ministra rolnictwa w 2012 roku, w konsekwencji afery taśmowej PSL. Niestety jego następcą nie był w stanie opanować sytuacji w rolnictwie, a w wyniku zagrożeń bezpieczeństwa kraju w sytuacji rozwoju choroby ASF i regresu w produkcji wieprzowiny, też został odwołany w 2014 roku. Ostatni okres rządów ministra Sawickiego to ciąg pozorów rządzenia poprzez medialne wystąpienia, niespełnione obietnice i zagrożenia funkcjonowania polskiego rolnictwa w warunkach embarga rosyjskiego i kryzysu na rynkach światowych.

3. Bilans zamknięcia rządów koalicji PO-PSL dla polskiego rolnictwa i polskiej wsi - nieudolność, nieskuteczność, opieszałość, brak działań wyprzedzających, arogancja wobec inicjatyw organizacji zrzeszających rolników.

Mimo tradycyjnych barier rozwoju i braku realnego wsparcia oraz zaniedbań ze strony rządu PO-PSL, rolnictwo polskie konkuruje swym potencjałem z czołowymi krajami europejskimi. Rząd zaniedbał wiele ważnych obszarów negocjacji w ramach Wspólnej Polityki Rolnej UE, co zagraża konkurencyjności oraz sytuacji polskiego rolnictwa w perspektywie najbliższych lat

Stagnacyjna i bierna polityka rządu PO-PSL wobec rolnictwa i obszarów wiejskich pogłębiła różnice w poziomie życia między miastem a wsią oraz w dochodach gospodarstw domowych. Poziom tego dysparytetu dochodów w gospodarstwach rolników w relacji do ogółu gospodarstw domowych pracowniczych (wg badania budżetów gospodarstw domowych GUS) można było oszacować w 2007 roku tylko na 7,5%, po czym wzrósł do 21,3% w 2009 roku oraz 20,9% w 2011 roku, a w 2012 roku wynosił ponad 15 pkt. proc. Ukształtowały się trwałe dysproporcje w dochodach gospodarstw wiejskich i miejskich, zagrażające rozwojowi środowisk wiejskich

Sytuacja polskich rolników i mieszkańców wsi pogarszała się. Ceny środków produkcji, a za nimi także koszty produkcji rolniczej rosły, przy czym dochodowość produkcji była niska, a jej poziom niestabilny, zależny od zmiennych warunków pogodowych (wymarznienia, powódzie, susze) i możliwości opłacalnej produkcji wielu surowców rolnych, zagrożonych zmiennymi warunkami na rynkach światowych (np. embargiem rosyjskim). Z drugiej strony obserwuje się mimo deflacji (zmniejszenia cen w 2014 roku w relacji do 2015 roku o ok. 1%) spadek popytu na żywność, mniejsze zakupy produktów żywnościowych, co w konsekwencji ogranicza podaż wielu produktów rolnych, spadek produkcji i wypadanie z produkcji rolniczej kolejnych gospodarstw rolnych.

Zagrożone zostało bezpieczeństwo żywnościowe Polski, rozumiane jako ekonomiczna dostępność produktów żywnościowych na rynku. Aż dwa miliony osób, w tym 500 tys. dzieci zagrożonych jest ubóstwem. Wielu rodzin wiejskich nie stać na zakup podstawowych produktów żywnościowych. Jednocześnie rząd PO-PSL ograniczał wydatki na dożywianie dzieci, na program „Szkłanka mleka”, na pomoc socjalną dla rodzin ubogich, zamieszkujących w dużej mierze na wsi.

Bilans działań niekompetentnego rządu PO-PSL należy przeprowadzić w odniesieniu do kluczowych dla sprawnego funkcjonowania polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich dziedzin jak: Wspólna Polityka Rolna i współpraca międzynarodowa; konkurencyjność rolnictwa i gospodarki żywnościowej; rozwój obszarów wiejskich; instytucje, administracja, finansowanie i programowanie w sektorze rolnym; edukacja i wiedza na obszarach wiejskich. Należy też uwzględnić tak ważny obszar oddziaływania jak polityka społeczna.

3.1. Wspólna Polityka Rolna i współpraca międzynarodowa

W 2004 roku Polska przystąpiła do Unii Europejskiej na nierównych, dyskryminujących warunkach także w odniesieniu do poziomu dopłat bezpośrednich, które w 2005 roku wynosiły zaledwie 25% pełnej, przewidzianej dla Polski kwoty, a pełny poziom dopłat został osiągnięty dopiero w 2013 roku. Wynikało to z niekorzystnych dla Polski treści Traktatu Akcesyjnego, na które zgodził się rząd SLD-PSL w 2002 roku.

Dzięki budżetowi WPR na lata 2007-2013, wynegocjowanemu w 2006 roku przez rząd Prawa i Sprawiedliwości, już w 2010 roku pomoc dla rolników osiągnęła poziom około 5 mld euro rocznie, w tym około 3 mld euro na dopłaty bezpośrednie i około 2 mld euro rocznie na rozwój obszarów wiejskich. W latach 2007-2013 polscy rolnicy otrzymali łącznie około 32,5 mld euro, w tym około 19 mld euro na dopłaty bezpośrednie (z uwzględnieniem ok. 4,5 mld euro dofinansowania krajowego) oraz około 13,2 mld euro na rozwój obszarów wiejskich. To znaczące kwoty, ale w dopłatach bezpośrednich znacznie niższe niestety od średnich płatności w Unii Europejskiej. W 2014 roku średnia dopłata bezpośrednia na 1ha w UE wynosiła około 265 euro, a w Polsce zaledwie 215 euro. Ta 20 % różnica w wysokości dopłat i zdecydowanie niskie środki PROW 2014-2020 nie stwarzają nawet pozorów równej konkurencji na rynku europejskim.

Oceniany zakres działań rządu koalicji PO-PSL w obszarze współpracy międzynarodowej, szczególnie w odniesieniu do obrony interesów polskiego rolnictwa wobec instytucji UE i relacji do Wspólnej Polityki Rolnej, wiąże się z wypunktowaniem nieudolnych decyzji i posunięć ministerstwa rolnictwa w całym 8 letnim okresie sprawowania władzy administracyjnej przez ministrów rolnictwa z nadania PSL. Okres ten cechuje uleganie wpływom UE i bierne przyjmowanie rozwiązań WPR w szerokim zakresie, a szczególnie odnośnie poziomu dopłat bezpośrednich dla polskich rolników, rezygnacja z własnych rozwiązań korzystnych dla rolników (kwotowanie mleka), dążenie do unikania konfliktów z instytucjami UE, ale też opóźnienia w podejmowaniu decyzji w sytuacji zagrożeń ekonomicznych (embargo rosyjskie) oraz w dostarczaniu wniosków do UE (np. dopłaty do upraw tytoniu).

Nieudolna i bierna wobec UE polityka, pełna zaniechań i braku dbałości o interesy polskich rolników i polskiej wsi to dowód, że rząd PO-PSL nie traktował tego sektora gospodarczego jako istotnego elementu polskiej racji stanu. Na ten obraz zaniedbań składało się szereg elementów i kolejnych działań destrukcyjnych, wymienionych chronologicznie poniżej, wraz z opisami szczególnie istotnych zaniedbań.

3.1.1. Przyjęcie niekorzystnego dla Polski porozumienia w sprawie przeglądu WPR „Health Check” na lata 2007-2013 (listopad 2008 roku)

W ramach WPR następuje stopniowe przesunięcie jej akcentów ze wspierania produkcji rolniczej i regulacji rynków rolnych na zachowanie obszarów wiejskich oraz ich zrównoważony rozwój, co znalazło wyraz w pracach w ramach przeglądu WPR w 2008 roku przez Radę Ministrów ds. Rolnictwa UE określonego jako tzw. „Health Check”. Mała aktywność rządu w obronie interesów polskiego rolnictwa i przyjęcie przez ministra Sawickiego niekorzystnego porozumienia w tej sprawie, stanowiło pierwszą porażkę polskiego rządu w zakresie kształtowania własnej polityki rolnej i odbiło się na pozycji negocjacyjnej Polski w odniesieniu do WPR w okresie 2014-2020. Wśród szeregu uzgodnionych środków w ramach tego porozumienia, zgodzono się na zniesienie kwot mlecznych od kwietnia 2015 roku, na zwiększenie modulacji, zachowanie niezmiennych zasad dla wypłat płatności bezpośrednich dla rolników. Sytuacja ta niekorzystna dla polskiego rolnictwa, prowadziła do zachowania jego status quo w rolnictwie europejskim oraz oznaczała ograniczenie konkurencyjności polskiego rolnictwa.

3.1.2. Potwierdzenie zachowania nierównych dopłat bezpośrednich dla polskich rolników w konkluzji prezydencji węgierskiej (marzec 2011 roku)

Podczas prezydencji węgierskiej 17 marca 2011 roku, minister Marek Sawicki poparł konkluzję prezydencji, zachowującą nierówne warunki finansowania produkcji rolnej w ramach WPR do 2020 roku, w szczególności niekorzystny dla Polski poziom dopłat bezpośrednich w tej perspektywie. Przyjęto ustalenia zachowania historycznych kryteriów alokacji dopłat a jedynym ustępstwem było uznanie konieczności bardziej sprawiedliwego podziału bezpośredniego wsparcia dochodów rolników, poprzez stopniowe zmniejszanie różnic między krajami UE. Zachowano zatem niczym nie uzasadnioną zasadę kolejnych okresów przejściowych dochodzenia do pełnych płatności narzuconych przez UE w traktach akcesyjnych.

W efekcie rolnicy niemieccy czy francuscy dostali wyższe dopłaty bezpośrednie (odpowiednio 318 euro/ha i 300 euro/ha) przy porównywalnych kosztach produkcji. Pogłębiło to w jeszcze większym stopniu niekorzystne warunki konkurowania polskiego rolnika, który w perspektywie do 2020 roku uzyska zaledwie ok. 230 euro/ha, przy średniej unijnej wynoszącej 297 euro/ha. Przy takim, nierównym poziomie płatności polscy rolnicy dostaną o 60 mld zł mniej niż rolnicy niemieccy. Ponadto minister Sawicki poparł stanowisko zawarte w konkluzji, że nie zostanie ograniczona wysokość wsparcia dla dużych gospodarstw indywidualnych w starych krajach UE, a tym samym dodatkowo pogorszyły się warunki produkcji i konkurencji w małych polskich gospodarstwach rodzinnych. Zgody na niekorzystne zapisy zawarte w konkluzji węgierskiej nie wyraziło 7 państw, w tym kraje bałtyckie i Wielka Brytania.

Zgodę ministra Sawickiego na zasadę nierównych dopłat bezpośrednich dla polskich rolników, wyrażoną przez podpisanie konkluzji prezydencji węgierskiej, uznać należy za porażkę strategiczną rządu PO-PSL. W ten sposób przegrana została idea wyrównania dopłat bezpośrednich przed ustaleniami WPR na lata 2014-2020, co oznaczało wymierne straty dla polskich rolników oraz

zagrozało obniżeniu konkurencyjności polskiego rolnictwa na rynkach europejskich. W latach 2004-2013 z racji dyskryminujących dopłat bezpośrednich dla polskich rolników, na które wyrażono zgodę w traktacie akcesyjnym Polska straciła około 120 mld zł. Akceptacja nierównych dopłat przez rząd PO-PSL i brak uznania przez ten rząd, że priorytetem powinno być rolnictwo, oznaczało kolejną stratę około 70 mld w latach 2014-2020. Tak naprawdę straci gospodarka polska, gdyż rolnicy przeznaczają pieniądze z dopłat bezpośrednich na zakup środków do produkcji, dając pracę poza rolnictwem i zapewniając wpływy do budżetu. Nie ma żadnych podstaw by w UE w dalszym ciągu byli równi i równiejsi, nie można kontynuować Europy dwóch prędkości w WPR, czyli mieć różne podejście do nowych i starych krajów.

3.1.3. Pominięcie spraw rolnictwa w priorytetach polskiej prezydencji (II połowa 2011 r.)

Wśród trzech głównych priorytetów polskiej prezydencji w Radzie UE w II połowie 2011 roku nie znalazła się niestety problematyka rolnictwa, mimo znaczenia tego sektora dla polskiej gospodarki i nierównego traktowania polskich rolników. Reforma WPR była tylko jednym z 20 zagadnień dyskutowanych w ramach tych priorytetów, ale nie przyniosła polskiemu rolnictwu, żadnych realnych korzyści. Rząd PO-PSL w ramach priorytetów w ogóle nie podniósł sprawy nierównych płatności, praktycznie nie zajął się głównymi problemami polskiego rolnictwa. Premier Tusk ani razu nie zabrał publicznie głosu w obronie polskich rolników podczas polskiej prezydencji, w konsekwencji pozostawiając polską wieś z fatalnymi skutkami swojej nieudolności w negocjacjach dotyczących rolnictwa w UE i kształtu WPR po 2013 roku. W zakresie negocjacji o kształcie Wspólnej Polityki Rolnej i jej finansowaniu w latach 2014-2020 zaniedbania rządu należą do działań o największych długofalowych skutkach dla sytuacji polskiej wsi i dla konkurencyjności polskiego rolnictwa.

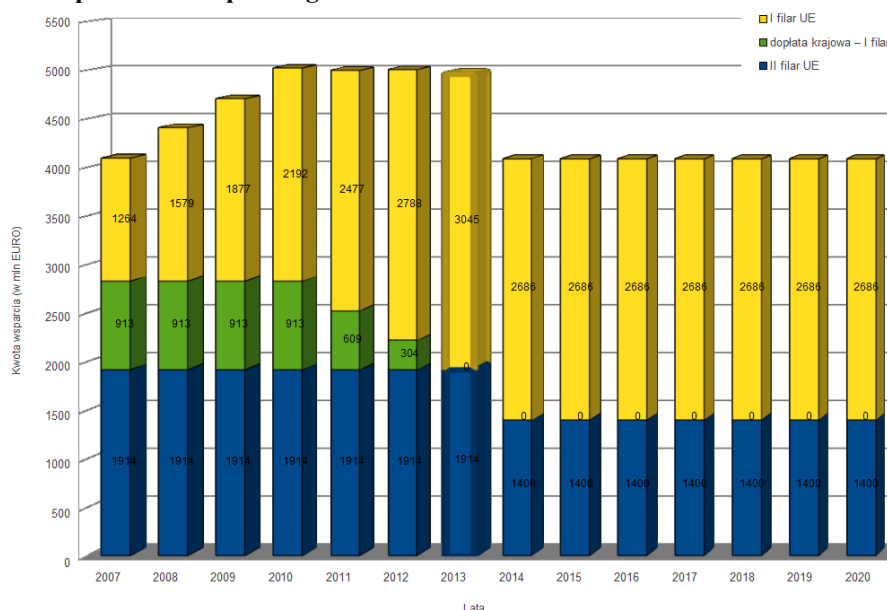
3.1.4. Nieudolne negocjacje dotyczące Wspólnej Polityki Rolnej na okres 2014-2020 (I półrocze 2012 roku)

Podczas przegranych przez ministra Kalembę negocjacji nad kształtem WPR po 2013 roku do najbardziej niekorzystnych rozwiązań należy zaliczyć odejście od celów WPR zawartych w Traktacie rzymskim, w tym zapewnienia stabilizacji rynków rolnych. Przeciwnie, wyrażono zgodę na dalszą liberalizację rynków rolnych - tytoń, zboża, owoce i warzywa, likwidację kwot mlecznych, likwidację kwot cukrowych. Zaakceptowano nierówne dopłaty bezpośrednie dla polskich rolników, chociaż w kwestii wyrównania dopłat bezpośrednich rząd PO-PSL dostał wsparcie Sejmu RP w postaci uchwały, podjętej w kwietniu 2012 roku z inicjatywy PiS w sprawie wsparcia Rządu i wezwania Parlamentu Europejskiego do aktywnego działania na rzecz uproszczenia wspólnej polityki rolnej, konkurencyjności i postępu oraz wprowadzenia równych i niedyskryminujących zasad podziału między państwa członkowskie Unii Europejskiej środków na dopłaty bezpośrednie dla rolników; nie potrafił jednak zająć twardego stanowiska w negocjacjach.

Podstawowym zaniedbaniem byłego ministra rolnictwa i głównym zastrzeżeniem wobec sposobu negocjacji w ramach propozycji nowej WPR 2014-2020, była zgoda na niższy poziom dopłat oraz na niezgodne z art. 18, 39, 40 Traktatu o funkcjonowaniu UE, warunki dla polskich rolników. Podtrzymana została nierówność wobec prawa europejskiego, w przypadku poziomu dopłat dla polskiego rolnika, w relacji do np. rolników niemieckich, gdzie dopłaty są wyższe o ok. 50 proc. W konsekwencji nastąpił brak wyrównania dopłat bezpośrednich dla polskich rolników do poziomu „starych krajów” UE oraz dalsze dyskryminowanie w UE rolników polskich.

Wyrażono bierną zgodę na obniżenie środków z budżetu UE na Rozwój Obszarów Wiejskich w perspektywie finansowej na lata 2014-2020, z 13,4 mld euro na 9,8 mld euro (w cenach stałych). Jednocześnie podtrzymywano okłamywanie polskich rolników, że w nowej perspektywie finansowej polscy rolnicy otrzymali więcej niż w poprzedniej. Biorąc pod uwagę wysokość dopłat w roku 2013, Polska powinna otrzymać co najmniej 21,3 mld euro na dopłaty bezpośrednie w ciągu 7 lat, a otrzymała tylko 18,8 mld euro. Ponadto na rozwój obszarów wiejskich rząd Prawa i Sprawiedliwości wynegocjował na lata 2007-2013 z UE 13,4 mld euro (i uzupełnił ok. 4 mld euro środków krajowych), a na lata 2014-2020 rząd Tuska uzyskał zaledwie 9,8 mld euro. Obniżenie dotacji z budżetu UE na polskie rolnictwo można szacować realnie na 2,5 mld euro w odniesieniu do dopłat obszarowych i 3,6 mld euro na rozwój obszarów wiejskich, czyli łącznie środków finansowych z UE będzie mniej o 6,1 mld euro (rys.1).

Rys. 1. Wielkość płatności dla polskiego rolnictwa w latach 2007-2020 w ramach WPR.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Europejskiej za lata 2007-2020.

W obecnych warunkach prawnych funkcjonowania WPR istnieją jednak szanse doprowadzenia do sprawiedliwego podziału bezpośredniego wsparcia dochodów rolników w całej Unii Europejskiej podczas przeglądu WPE w 2016 roku. Należy konsekwentnie dążyć do zrównania dopłat bezpośrednich dla polskich rolników, którzy powinni otrzymywać więcej, a rząd PiS z całą konsekwencją będzie dążyć do wyrównania dopłat do poziomu, jaki mają rolnicy z krajów starej UE. Istnieją też podstawy prawne, aby po 2015 roku dochodzić polskich racji do sprawiedliwych i równych dopłat na drodze prawnej w Europejskim Trybunale Sprawiedliwości. Gdy przestał obowiązywać niekorzystny dla Polski Traktat Akcesyjny po 2013 roku, za który w dużej mierze odpowiedzialny jest PSL (i ówczesny wicepremier Jarosław Kalinowski), podstawę prawną stanowią traktaty europejskie, w tym Traktat o ustanowieniu Unii Europejskiej, z którego artykułów 12 i 33 wynika, że zróżnicowanie świadczeń, jak np. dopłaty do rolnictwa, nie może zależeć od przynależności państwowej.

3.1.5. Lekceważenie zagrożeń i nieskuteczne negocjacje w sprawie rekompensat dla polskich rolników z tytułu embarga rosyjskiego (2011, 2014)

Bierna postawa wobec zagrożenia embargiem na polską żywność ze strony Rosji i bezradność w negocjacjach z KE w sprawie rekompensat to podstawowe przyczyny destabilizacji rynku rolnego. Nie wyciągnięto bowiem wniosków z embarga Rosji na polskie warzywa w 2011 roku w związku z wybuchem epidemii Escherichia coli i nie przygotowano procedur działania oraz wsparcia ze środków krajowych. Zaniedbania ze strony byłego ministra w zakresie interwencji w sprawie embarga, były przyczyną dużych strat polskich producentów warzyw w 2011 roku, szacowanych na 70 mln euro oraz destabilizacji rynku warzyw w następnych latach.

Rząd PO-PSL chwalił się dobrymi relacjami handlowymi z Rosją, tymczasem w 2014 roku Rosja wprowadziła embargo na większość polskiego eksportu rolnego, w tym zwłaszcza na jabłka i warzywa. Obserwowana była całkowita nieskuteczność rządu w sprawie rekompensat za skutki embarga rosyjskiego w 2014 roku. Problemy te premier Tusk zignorował zajęty załatwianiem swoich spraw w Brukseli, a były minister deklarował, że sytuacja się nie powtórzy, jak w odniesieniu do zablokowania rynku rosyjskiego dla polskiej wieprzowiny w lutym 2014 roku. Wpływ rosyjskiego embarga na opłacalność produkcji i cen polskich produktów rolnych w 2014 roku był katastrofalny, głównie wskutek nieskuteczności w negocjacjach z KE o środki na ten cel. Dodatkowo wprowadzono w błąd polskich rolników w zakresie możliwości i skali rekompensat oraz nie przeciwdziałano tym skutkom ze środków krajowych. W konsekwencji nastąpił spadek cen jabłek i gruszek o 15-20%, ceny produktów mleczarskich o 10-15%, pociągający za sobą spadek cen skupu mleka o 4-5%. Polska,

jako jedyna spośród głównych eksporterów produktów mleczarskich do Rosji, nie dostała specjalnych rekompensat UE z tytułu embarga rosyjskiego.

3.1.6. Bierność i brak jednoznacznego stanowiska Polski w negocjacjach rundy Doha w ramach WTO

W trakcie trwających od lat negocjacji w ramach WTO, Polska stale zajmowała pozycję po stronie UE i praktycznie nie uzyskała żadnych efektów. Rząd PO–PSL nie podejmował działań i nie zajmował jednoznacznych stanowisk jako strona polska w sprawie ewentualnych ustępstw UE w negocjacjach na forum WTO. Ze strony poprzedniego rządu nie było zdecydowanej woli ochrony europejskiego, a tym samym i polskiego rynku przed napływem tanich produktów rolnych z krajów nie przestrzegających europejskich norm bezpieczeństwa żywności i warunków jej wytwarzania. Nastąpiło osłabienie pozycji WPR UE w relacji do zasad obrotu produktami rolnymi, opracowanych przez WTO. Stanowisko to zmieniło w sposób zasadniczy warunki dla polskiego rolnictwa (na które Polska wyraziła zgodę w traktacie akcesyjnym) a co zaakceptował rząd PO-PSL prezentując bierne podejście w negocjacjach z WTO.

Wielostronne negocjacje zwane rundą Doha nie poprawiły sytuacji rolnictwa europejskiego. Ich celem jest doprowadzenie do poprawy dostępu towarów rolnych z krajów spoza UE do rynków europejskich, redukcja subwencji eksportowych oraz istotna redukcja instrumentów zakłócających handel i subwencjonowania rolnictwa. Zwłaszcza ta ostatnia kwestia jest niekorzystna dla polskich rolników, gdyż godzi w trwałość dopłat bezpośrednich, jakie uzyskali po wstąpieniu Polski do UE i może prowadzić do ich likwidacji w wyniku zgody na ograniczenie wspierania rolnictwa UE.

Prawdopodobny już wynik negocjacji, w odniesieniu do zniesienia subwencji eksportowych po 2016 roku oznacza dla Polski utratę rynków międzynarodowych. Brak tego wsparcia implikuje trudności w stabilizacji rynku krajowego we wrażliwych sektorach, posiadających znaczną nadwyżkę podaży ponad popyt krajowy (np. sektor mleczarski) i ograniczenie się do rynków UE. Przewidywana jest też redukcja ciał w ciągu 6 lat o 54%, co oznacza utratę przez Polskę części rynku wewnętrznego UE (przy ciałach 20-30% *ad valorem*), kilkuprocentowy spadek cen żywności, co przełoży się na niższe dochody rolników, a w konsekwencji także spadek produkcji rolnej i samowystarczalności krajów UE. Przykładowo cło (*ad valorem*) na cukier może zmniejszyć się ponad trzykrotnie, a na ser dwukrotnie. W ramach tej rundy przewiduje się, że zostaną wyeliminowane subsydia eksportowe i inne formy wspierania eksportu ze strony Unii Europejskiej.

Pięciokrotnie mniejsza dopuszczalna skala subwencjonowania rolnictwa nie zakłócająca handlu, przewidywana jako wynik ustaleń rundy Doha oznacza przesunięcie wsparcia UE z regulacji rynku na dopłaty bezpośrednie, a tym samym stopniowe odchodzenie od produkcji rolniczej w kierunku zachowania środowiska, a w konsekwencji dalsze zagrożenie bezpieczeństwa żywnościowego kraju. Wyraźnie ograniczone będą też możliwości prowadzenia autonomicznej polityki rolnej przez Unię i kraje takie jak Polska.

W rezultacie pozycja konkurencyjna rolnictwa europejskiego, w tym także rolnictwa polskiego może pogorszyć się istotnie, z uwagi na wyższe koszty produkcji, większą dostępność tanich produktów, a także ze względu na nowe warunki logistyczne i techniki transportu. Wzrost importu towarów rolnych spoza UE zwiększy konkurencję dla polskich produktów i zmniejszy korzystne dla Polski relacje cenowe. Konsekwencją będzie nie tylko wyraźny spadek produkcji rolnej w długim okresie, ale też utrata samowystarczalności żywnościowej kraju oraz możliwości prowadzenia polityki rolnej, w wyniku kontroli WTO. Nastąpić może też zmiana charakteru wiejskiej przestrzeni produkcyjnej, krajobrazu i społeczności wiejskich opartych na rolnictwie.

Runda Doha wielostronnych negocjacji w sprawie liberalizacji handlu w ramach Światowej Organizacji Handlu (WTO) od lat znajduje się w impasie. Należy zwrócić uwagę, że w dotychczasowych negocjacjach rolnych formułowane były propozycje bardzo daleko idącej liberalizacji: dalszego otwarcia rynków (zwłaszcza krajów rozwiniętych, w mniejszym stopniu rozwijających się), likwidacji subsydiów w eksporcie produktów rolno-spożywczych oraz zmniejszenia dozwolonego limitu wsparcia wewnętrznego w rolnictwie, o charakterze zakłócającym handel. Polska powinna stanowczo sprzeciwiać się, aby w negocjacjach WTO w obszarze rolnictwa

nastąpiło pogorszenie w trzech obszarach tematycznych rolnictwa, a mianowicie: dostępu do rynku, konkurencji eksportowej i wsparcia wewnętrznego.

3.1.7. Pominięcie rządu PO-PSL w negocjacjach i brak zrozumienia dla zagrożeń z tytułu zawarcia przez UE porozumienia handlowo-inwestycyjnego (TTIP) z USA

Porozumienie handlowo-inwestycyjne (TTIP) jest daleko idącym porozumieniem negocjowanym obecnie między Komisją Europejską a rządem USA, gdzie głównym obszarem są regulacje, standardy, uprawnienia przedsiębiorstw i gwarancje inwestycyjne, a nie handel, przy niskich cłach. Negocjacje te odbywają się za zamkniętymi drzwiami, nie towarzyszą im wszechstronne i wyczerpujące konsultacje publiczne, a państwa UE nie były nawet informowane o stanowisku jakie zajmuje w nich Komisja Europejska. Dotyczyło to także rządu PO-PSL, który w tej sytuacji przyjął bierną postawę i nie walczył o polskie interesy. Zapowiadane, wątpliwe korzyści gospodarcze nie będą odczuwalne dla społeczeństwa jako całości, a zagrożić mogą licznymi problemami, szczególnie dla polskiego rolnictwa.

Porozumienie TTIP oznacza praktycznie dążenie do deregulacji, wzmocnienia gwarancji inwestycyjnych i monopolii opartych na tzw. prawach własności intelektualnej, co stanowi zagrożenie także dla rolnictwa europejskiego. Należy doprowadzić do zrezygnowania z deregulacji standardów zabezpieczających i służących interesom publicznym (jak ochrona praw konsumenckich i polityki zdrowotnej, ochrona środowiska, w tym jego rewitalizacja, dobrostan zwierząt, zdrowa żywność i ekologicznie zrównoważone praktyki rolnicze, przepisy o oznaczaniu produktów). Regulacje nie mogą być „harmonizowane” przez przyjmowanie ich najniższego wspólnego poziomu. W szczególności traktat handlowy TTIP nie powinien uniemożliwiać państwom promowania zrównoważonego ekologicznie rolnictwa oraz ochrony tradycyjnego rolnictwa rodzinnego. Wszystkie regulacje funkcjonowania gospodarki, warunki handlu, normy dotyczące wyrobów i produkcji muszą pozostać w rękach państw UE oraz demokratycznie kontrolowanych instytucji. Polska powinna dążyć do ochrony wrażliwego sektora rolnego i zabezpieczenia standardów jakości produktów rolnych.

3.2. Konkurencyjność rolnictwa i gospodarki żywnościowej

Znaczenie rolnictwa i obszarów wiejskich dla polskiej gospodarki nie maleje. Jak wskazują wyniki Spisu Rolnego przeprowadzonego jesienią 2010 roku, w latach 2002-2010 liczba osób pracujących wyłącznie lub głównie w gospodarstwie rolnym zwiększyła się o 13%. Z pracy w gospodarstwie rolnym utrzymuje się ponad 2,2 mln osób. Zatrudnienie w rolnictwie rośnie, bo porównywalnie w 2002 roku było o 249 tys. mniej osób zatrudnionych w rolnictwie niż obecnie. Jednocześnie saldo migracji miasto – wieś jest dodatnie i wynosi już ponad 50 tys. osób rocznie, odwrotnie niż do 2002 roku, gdy systematycznie ubywało ludności na wsi.

Polska jest krajem o bardzo dużym potencjale rolnictwa, zarówno pod względem ilości, jak i jakości produkcji rolniczej. Większość polskich gospodarstw rolnych ma charakter tradycyjnego gospodarstwa rodzinnego, co wyróżnia je na tle innych krajów europejskich. Często utrzymuje się z niego wielopokoleniowa rodzina, która nie ma innych możliwości egzystencji. Polskie rolnictwo pomimo dysproporcji we wsparciu środkami WPR, wciąż jeszcze konkuruje swym potencjałem z czołowymi krajami europejskimi. Kluczowe znaczenie dla konkurencyjności polskiego rolnictwa ma zapewnienie rozwoju zrównoważonej produkcji rolnej (obejmującej produkcję ekologiczną, produkcję integrowaną, produkty lokalne i regionalne oraz produkty o wysokiej, potwierdzonej jakości i specyfice), a także wsparcie dla funkcjonowania polskiego przemysłu rolno-spożywczego.

W czasie 8 lat rządów PO-PSL zrobiono niewiele w tym zakresie, a rozwój przemysłu spożywczego opartego o polski kapitał był poza obszarem zainteresowań, nie tylko byłego ministra rolnictwa, ale też rządu tworzącego warunki dla rozwoju spożywczych firm globalnych i koncernów międzynarodowych (poprzez ulgi podatkowe, ułatwienia przejęcia itp.). W połączeniu z powiązaniem tych firm z dużymi sieciami handlowymi stworzono sytuację blokady dostępu do rynku i ograniczenia warunków konkurencyjności dla MSP przedsiębiorstw przetwórczych i handlowych z polskim kapitałem.

Podobnie dostrzec można było brak reakcji rządu PO-PSL na sytuację występującą na stale destabilizowanych rynkach rolnych. Rynki rolne w coraz mniejszym stopniu (w wyniku zmian WPR) podlegają istotnym regulacjom w ramach działania instrumentów UE, a dotyczy to takich ważnych

dla polskiego rolnictwa sektorów produkcji rolnej jak: produkcja mleka, mięsa wieprzowego, zbóż i cukru. W mniejszym stopniu regulowane są rynki owoców miękkich i warzyw, ale też istotne dla rozwoju regionalnego rynku tytoniu czy chmielu. Działania podejmowane na tych rynkach były spóźnione, a skutki zaniedbań nie były rekompensowane rolnikom.

3.2.1. Destabilizacja rynków rolnych

Kończy się obecnie okres wsparcia i regulacji rynków rolnych w UE, co jednocześnie zbiegło się z brakiem reakcji rządu PO-PSL lub opóźnionymi działaniami na destabilizowanych z zewnątrz rynkach rolnych w Polsce. Brak decyzji, opóźnienia i zaniedbania w odniesieniu do niezbędnych działań organizacyjnych, prawnych lub finansowych na rynkach rolnych to podstawowe przyczyny, które doprowadziły do destabilizacji na podstawowych rynkach w Polsce, a także ważnych regionalnie, niszowych segmentach rynku produktów rolnych i żywnościowych. Część z tych działań (często też brak niezbędnych działań) wynikało z nieodpowiednich relacji do instytucji lub regulacji unijnych. Jednak duża część wynikała z zaniedbań na krajowym rynku żywnościowym i lekceważenia opinii producentów rolnych. Rząd PO-PSL okazał się całkowicie bezradny wobec kolejnych kryzysów pojawiających się na większości rynków rolnych, zwłaszcza w 2014 roku, kiedy to mieliśmy do czynienia z drastycznym spadkiem cen skupu dla rolników, często do poziomu poniżej kosztów produkcji - co wielu rolników doprowadziło na krawędź bankructwa. Z uwagi na różny charakter działających czynników, wymaga to szczegółowej analizy poszczególnych rynków rolnych w perspektywie lat 2008-2015.

Rynek mleka

Sytuacja na rynku mleka i w sektorze mleczarskim określona jest przez zmiany w produkcji mleka oraz w wyniku trwałego ograniczenia popytu na rynku krajowym, powodowanego w coraz większym stopniu sytuacją na rynkach światowych. Sytuacja na rynku mleka i w sektorze mleczarskim determinowana jest zmianami w produkcji mleka, trwałym ograniczeniem popytu na rynku krajowym oraz sytuacją na rynkach światowych. Przykładowo, obserwowane w latach 2008-2009 niekorzystne ceny produktów mleczarskich na rynkach światowych doprowadziły do załamania opłacalności produkcji mleka i przyspieszyły proces wyłączenia z produkcji mleka dużej ilości gospodarstw. Wpływ zmienności cen na rynkach światowych będzie miał szczególnie duże znaczenie dla sytuacji na rynku mleka po zniesieniu kwot mlecznych i większym otwarciu rynków unijnych w wyniku negocjacji WTO.

Polskie mleczarstwo, które ciągle stanowi **sektor o strategicznym** znaczeniu dla sytuacji w polskim rolnictwie oraz dochodowości rolników, **przechodziło** trudne **procesy konsolidacji bez wsparcia rządu** PO-PSL. W okresie 2008-2014 liczba producentów mleka w Polsce zmniejszyła się o połowę, chociaż obowiązująca regulacja rynku - kwotowanie produkcji i dobre warunki cenowe w skupie, powinna stabilizować ten kierunek produkcji rolniczej. Zwiększa się ilość gospodarstw dużych, w tym utrzymujących więcej niż 200 krów. Hodowlą bydła mlecznego zajmuje się w 2015 roku 286 tys. gospodarstw, z czego 134,6 tys. (47%) dostarcza mleko do przetwórstwa (dostawcy hurtowi) a 10,7 tys. gospodarstw stanowią dostawcy bezpośredni. Od kilku lat wielkości tych grup gospodarstw systematycznie zmniejszają się. Od 2008 do 2014 r. wystąpił spadek pogłowia bydła mlecznego o 450 tys. sztuk (16,7%) w tempie ponad 2% rocznie. Rosnąca koncentracja produkcji mleka nie zmniejsza jednak kosztów produkcji, bowiem jeszcze szybciej rosną ceny środków produkcji, szczególnie energia i pasze.

Również w przetwórstwie mleka występują **powolne procesy konsolidacji** i spadek liczby zakładów z 303 w 2006 roku do 280 w 2014 roku. Procesy konsolidacji nie znajdowały zainteresowania i wsparcia ze strony rządu PO-PSL. Jednocześnie przejmowanie słabszych zakładów zagraża stratami zakładom je przejmującym oraz stwarza ograniczenia przy korzystaniu ze środków PROW. W procedurach finansowania inwestycji ze środków PROW nie przewidziano wsparcia dla tych procesów. Fiaskiem zakończyły się dwuletnie prace zespołu ds. konsolidacji mleczarstwa powołanego przez ministra Sawickiego w 2008 roku i ponowne działania integracyjne w 2014 roku. Nie stworzone zostały też obiecane centra dystrybucyjne produktów mleczarskich. Dopuszczono jednocześnie do stosowania nieuczciwych praktyk przez globalne sieci handlowe. Mimo powołania w 2009 roku

zespołu rządowego ds. wyeliminowania nieuczciwych praktyk handlowych, nie uzyskano żadnych efektów.

Zaniedbania rządu PO-PSL oraz brak wsparcia dla sektora i rynku mleka w okresie 2008-2014 były przyczyną załamania tego rynku w 2015 roku i zagrożeń jego funkcjonowania w perspektywie. Sektor mleczny w Polsce nie miał w minionych 8 latach wsparcia ze strony rządu, należnego z tytułu znaczenia dla rolnictwa. W czasie kryzysu w polskim i europejskim mleczarstwie w latach 2008-2009, rząd PO-PSL zaprezentował postawę wyczekiwania, co pogłębiło niekorzystne dla niektórych regionów (tereny podgórskie) procesy odchodzenia od produkcji mleka i utratę dochodów rolników. Jednocześnie środki finansowe, uruchomione przez KE na wsparcie produkcji mleka (podobnie jak w innych krajach UE przeżywających kryzys w produkcji mleka po załamaniu rynków finansowych w 2008 roku), przeznaczone zostały bezpowrotnie na inne cele.

O krytycznej sytuacji na rynku mleka w ostatnich dwóch latach zdecydował fakt, że w 2008 roku **podczas przeglądu WPR rząd PO-PSL od kwietnia 2015 roku wyraził zgodę na rezygnację z kwotowania produkcji mleka**, co przy niesprawiedliwie przyjętym poziomie kwot produkcyjnych (w wyniku nieudolnych negocjacji przy Traktacie Akcesyjnym ówczesnego ministra rolnictwa Kalinowskiego z PSL zaakceptowano nieadekwatnie niski ich poziom) oznaczało zagrożenie wysokimi karami dla najlepszych producentów. W kolejnych latach po 2008 roku, rozwiązanie problemu potencjalnych kar było odsuwane przez rząd PO-PSL. Nie wykorzystywano możliwości przeciwdziałania (jak np. zastosowanie współczynnika tłuszczowego), nie podejmowano negocjacji z KE.

W konsekwencji w ostatnich dwóch latach kwotowych **nieskuteczne negocjacje doprowadziły do konieczności płacenia kar** przez polskich rolników. W roku kwotowym 2013/2014 w wysokości 46,5 mln euro (200 mln zł) przez 56 tys. gospodarstw za przekroczenie tej kwoty o 1,5% oraz w roku kwotowym 2014/2015 za przekroczenie kwoty o 5,85% (o 580 mln kg), odpowiednio, kary w wysokości 160 mln euro (660 mln zł) przez 63,5 tys. gospodarstw (47% liczby gospodarstw towarowych). Połowa z tych gospodarstw produkuje na terenie województwa mazowieckiego (18 tys.) i podlaskiego (13 tys.), co oznacza, że liderzy produkcji mleka w największym stopniu ponoszą konsekwencje nieporadności rządu PO-PSL w negocjacjach z UE. Minister Sawicki mimo deklaracji **wykazał się** zupełną nieudolnością i **nieskutecznością w staraniach o umorzenie kar** za przekroczenie kwot mlecznych, a prezydent Rady Europy Donald Tusk, podobnie jak w przypadku rekompensat z tytułu embarga rosyjskiego w 2014 roku, nie ruszył palcem żeby pomóc polskim rolnikom w tej sprawie.

Destabilizacja na rynku mleka w 2015 roku jest w dużej mierze efektem braku działania rządu po wprowadzeniu w sierpniu 2014 roku embarga na eksport polskich produktów mleczarskich do Rosji - głównie serów dojrzewających (75% eksportu), gdzie lokowano 18% ich całego eksportu. Rosja była dotychczas największym odbiorcą polskich produktów mleczarskich, ze sprzedażą 20% produkcji serów o wartości ok. 500 mln zł.

W wyniku zastrzeżeń wobec Polski z tytułu rozliczeń rekompensat za wycofanie owoców i warzyw objętych embargiem rosyjskim (w dużej mierze w wyniku dezinformacyjnych działań ministra Sawickiego), w grudniu 2014 roku Polska nie została objęta rekompensatami za embargo rosyjskie dla produktów mleczarskich, w przeciwieństwie do krajów bałtyckich i Finlandii, które od KE uzyskały 28 mln euro rekompensat. W konsekwencji cena mleka w skupie spadła w czerwcu 2015 roku o prawie 20% (rok/roku) i o 25% w relacji do cen sprzed wprowadzeniem embarga. Osiągnęła ona poziom 1,1 zł/l, ale w niektórych województwach płacono zaledwie 1 zł/l mleka, przy kosztach produkcji rządu 60-70 gr/l. Jednocześnie ceny na produkty mleczarskie w sklepach nie zmieniły się, co dodatkowo stworzyło barierę popytu na te produkty i zagrożenie dla produkcji mleka oraz pogłębiło regres na rynku mleka.

Sytuacja powstała na rynku mleka w polskim mleczarstwie w 2014-2015 roku zastała rząd PO-PSL nieprzygotowanym do skali problemów, szczególnie w kwestii wielkości kar za przekroczenie kwot mlecznych w ostatnim roku kwotowym. Budziło to duże zaniepokojenie wśród polskich rolników a administracja rządowa nie była przygotowana do działań ochronnych w tym zakresie. Nie opracowano strategii dla sektora mleczarskiego ani niezbędnych rozwiązań legislacyjnych. Ograniczenie możliwości dopłat do przechowalnictwa i eksportu produktów mleczarskich oraz stosowania innych instrumentów regulacji rynku, jak też brak polityki promocji polskich produktów

mleczarskich na rynkach zagranicznych, spowodowało trwałe zagrożenie destabilizacją wciąż nadwyżkowego (20%) rynku mleczarskiego w kraju. Nie podjęto też rozmów w sprawie zastosowania innych instrumentów wsparcia dla sektora mleczarskiego po zniesieniu kwotowania.

Utrudnienia w realizacji programu dla dzieci „Szklanka Mleka”, wprowadzonego jako dotacje bezpłatne dla szkół w 2007 roku przez rząd PiS i ograniczenia jego finansowania z budżetu (np. w 2009 roku) wskazują na brak wsparcia rządu PO-PSL, nie tylko dla rynku mleka, ale też wyżywienia dzieci.

Trudną sytuację na rynku mleka w perspektywie określają niskie i niestabilne ceny mleka w skupie, uzależnione od zmian cen na rynkach światowych, co nie przekłada się jednak na ceny zbytu produktów mleczarskich na rynku. Stanowi to spory problem dla wielu, szczególnie małych zakładów, bo spieniężenie produktów nie jest w stanie pokryć cen za mleko. Jednocześnie razem ze wzrostem cen paliw, pasz, dodatków do pasz, leków weterynaryjnych i kosztów pracy, rosną także koszty produkcji mleka. Dlatego część rolników ma kłopoty finansowe, szczególnie ci, którzy postawili na mleko i zainwestowali w nowoczesne urządzenia, technologie, zwiększyli skalę produkcji oraz zadłużyli się poprzez kredyty. Były rząd nie zamierzał wspierać inicjatyw i zaangażowania rolników w wyjście z sytuacji kryzysowej, w jakiej znaleźli się po zniesieniu mechanizmu kwotowania produkcji mleka, wyrazem czego jest brak alternatywnych rozwiązań i jakiegokolwiek wsparcia rozwoju produkcji mleka

Rynek mięsa wieprzowego

Sytuacja na rynku mięsa wieprzowego i w hodowli trzody chlewnej jest tragiczna, dużej mierze wskutek braku niezbędnych działań ze strony rządu PO-PSL na rynku wewnętrznym w sytuacji jego destabilizacji od 2008 roku i pojawienia się w 2014 roku afrykańskiego pomoru świń (ASF) oraz braku ochrony tego rynku przed importem niskiej jakości surowca, przy jednoczesnej długotrwałej nieopłacalności hodowli trzody chlewnej w polskim rolnictwie.

W wyniku przyjęcia przez ministra Sawickiego regulacji WPR po przeglądzie 2008 roku zlikwidowano możliwość skupu interwencyjnego mięsa wieprzowego oraz ograniczono instrumenty regulacji rynku w ramach WPR, wyłącznie do dopłat do prywatnego przechowywania wieprzowiny. Mimo trwającego już od 8 lat kryzysu na rynku wieprzowiny w Polsce nadal nie były podejmowane próby wykorzystania dostępnych regulacji unijnych czy możliwych do wykorzystania, jak pokazują działania rządu francuskiego w 2015 roku, krajowych instrumentów wsparcia sektora wieprzowiny w kwestii stabilizacji cen wieprzowiny.

Podczas rządów PiS pogłowie trzody chlewnej wzrosło do 18,8 milionów sztuk a hodowlą zajmowało się 664 tys. gospodarstw. Skokowy wzrost cen zbóż i pasz w 2008 roku wpłynął destrukcyjnie na sytuację na rynku trzody chlewnej. Nastąpiło znaczne zmniejszenie opłacalności produkcji żywca wieprzowego, co przyczyniło się do rezygnacji wielu gospodarstw z tego kierunku produkcji oraz redukcji pogłowia trzody chlewnej. Hodowcy zmniejszali liczebność stad, w celu ograniczenia strat wobec braku opłacalności produkcji, spowodowanej dużą obniżką cen żywca w 2010 roku i znacznym wzrostem cen pasz w 2011 roku. W konsekwencji w 2011 roku w porównaniu do lat 2005-2007 aż 53% gospodarstw zrezygnowało z produkcji trzody. Co gorsze, spadek pogłowia nastąpił w małych hodowlach i małych gospodarstwach, a odejście od tego kierunku produkcji to nie tylko niewykorzystanie lokalnych zasobów pasz i pracy, ale także presja na rynek wieprzowiny. Na początku i w grudniu 2011 roku pogłowie trzody chlewnej wynosiło 13,1 mln sztuk, a w grudniu 2012 roku już tylko 11,1 mln sztuk, czyli na poziomie bliskim lat 60-tych XX wieku. Mimo niewielkich zmian, stan pogłowia trzody pozostał na tym katastroficznie niskim poziomie - w marcu 2015 roku wynosił 11,5 mln szt. W relacji do lat 2006-2007 nastąpił spadek pogłowia o 40%. Świnie utrzymuje już tylko ok. 270 tys. gospodarstw tj. o 60% mniej niż w 2007 roku. Do uzyskania samowystarczalności Polska potrzebuje pogłowia ok. 20 mln sztuk, można zatem przyjąć, że obecnie brakuje ok. 44% pogłowia trzody chlewnej. Hodujemy obecnie mniej świń niż w małej Danii.

Krytyczną sytuację w produkcji żywca pogłębia kryzys strukturalny w przetwórstwie mięsnym, które charakteryzuje się niską koncentracją produkcji. Tworzy je ok. 3500 przedsiębiorstw o różnych zakresach i profilach działalności (zarówno małe, lokalne przedsiębiorstwa, jak i duże spółki,

wchodzące w skład krajowych lub zagranicznych grup kapitałowych). Na branżę mięsną decydujący wpływ mają następujące determinanty:

- duża liczba podmiotów w przemyśle mięsnym oraz w sferze przetwórstwa, charakteryzujących się niskim stanem technicznym i standardami sanitarnymi - zakłady niedoinwestowane, przestarzałe linie technologiczne, bez możliwości zbytu produkcji;
- zróżnicowany poziom technologiczny przemysłu mięsnego, niepełne wykorzystanie zdolności produkcyjnych, średnio w 50-70%;
- dążenie do większego udziału dużych zakładów przemysłu mięsnego w organizacji skupu, którego zakłady rozwijają kontraktację i kooperację z producentami w celu oddziaływania na jakość żywca i stabilizację dostaw;
- duża konkurencja, niskie marże, bardzo niska zyskowość, brak specjalizacji i co się z tym wiąże – niska wydajność większości zakładów;
- słabe powiązania z bazą surowcową przy dużej liczbie podmiotów w przemyśle mięsnym, co przyczynia się do wzrostu znaczenia firm pośredniczących w skupie zwierząt i częstych oszustw w kontaktach handlowych.

Kluczowy dla rolnictwa przemysł mięsny, oparty w dużej mierze na kapitale zagranicznym, w sytuacji kryzysu produkcji żywca korzystał z tańszej wieprzowiny z importu, blokując i tak trudną sytuację dla skupu wieprzowiny pochodzenia krajowego oraz obniżając ceny skupu poniżej kosztów produkcji. Rząd PO-PSL nie interweniował też na rynku pasz - zabrakło wsparcia w formie kredytów dla poszkodowanych rolników.

W efekcie permanentnego braku działań na rynku wieprzowiny ze strony rządu PO-PSL, gdzie brak ochrony rynku krajowego i wsparcia uzasadnionych potrzeb producentów uznano za zasadę zgodną z zaleceniami UE, nastąpiło rozregulowanie rynku, a w ostatnich dwóch latach praktycznie dopuszczono do trwałej destabilizacji rynku mięsa wieprzowego. Spekulacje finansowe na rynku mięsa wieprzowego i rynku zbóż paszowych, zbyt późna interwencja ARR w 2008 roku zaburzyły równowagę tego rynku. Brak systemu ochrony rynku krajowego, skutecznego egzekwowania wymogów jakościowych i bezpieczeństwa żywności oraz przeciwdziałania ze strony administracji podległej ministrowi Sawickiemu spowodował, w związku z wykryciem dioksyn w Niemczech na przełomie lat 2010/2011, napływ taniej wieprzowiny (po cenach dumpingowych). Doprowadziło to do spadku cen mięsa wieprzowego o 30% i dodatkowo pogłębiło nierównowagę na rynku wieprzowiny oraz pogorszyło szanse sprzedaży producenta żywca w kraju

Na rynku wieprzowiny doszło do destrukcji i wielu niekorzystnych zjawisk; w związku z niekontrolowanym importem mięsa, nie podejmowano wiarygodnych działań mających przywrócić równowagę w pogłowie trzody chlewnej. Utrwalił się brak kontroli importu wieprzowiny z uwagi na parametry jakościowe (np. substancji alergennych), zagrożony został też pozytywny wizerunek polskiego mięsa na rynku europejskim przez braki nadzoru służb kontrolnych. Można już mówić o demontażu systemu ochrony rynku krajowego i skutecznego egzekwowania wymogów jakościowych w imporcie, co oznacza zagrożenie nie tylko stabilności krajowego rynku mięsa, ale też bezpieczeństwa żywności (np. mięso z Czech) i konsumentów.

W tej sytuacji pojawiła się dodatkowo bariera popytu krajowego i nastąpił wyraźny spadek spożycia wieprzowiny: z 42 kg na mieszkańca w latach 2010-2011 do 35,5 kg na mieszkańca w 2013 roku. Prognozowany wzrost spożycia w 2014 roku do poziomu 38,5 kg/osobę/rok jest wynikiem taniego importu mięsa z Niemiec i Dani przez sieci handlowe. Wzrost spożycia wieprzowiny w tym roku pokazuje też, że Polacy nie wystraszyli się ryzyka obecności wirusa ASF w tym mięsie i korzystając z niższych cen wyrobów wieprzowych, chętniej sięgają po nie w sklepach. Wzrost spożycia mięsa wieprzowego wynikający z niskich cen z tytułu dużego importu, stanowiącego skutek embarga rosyjskiego, a w przypadku krajowej produkcji także wskutek występowania ASF, nie stanowi szansy dla produkcji żywca wieprzowego, a wręcz przeciwnie oznacza dalsze pogłębianie regresu tej produkcji i kryzysu na rynku mięsa wieprzowego, wobec pojawiającej się bariery niskich cen w handlu.

Brak jest mechanizmów wsparcia dla integracji pionowej pomiędzy producentami, przemysłem i handlem, w wyniku czego obserwowane jest nadal wykorzystywanie rolników przez przemysł i pośredników handlowych. Mimo obietnic ministra Sawickiego nie ograniczono zjawiska

nieuczciwych praktyk w skupie mięsa i regulowania zaległych płatności wobec rolników. Oznaczało to nasilenie importu surowca, a zakłady mięsne nie były zainteresowane współpracą z producentami rolnymi, co utrzymywało stan kryzysu strukturalnego w produkcji trzody chlewnej. Jedną z przyczyn problemów branży mięsnej był też fakt, że hodowcy nie są udziałowcami w zakładach przetwórstwa mięsnego.

Brak własnej polityki i bezkrytyczne przyjęcie dogmatu wolnego rynku przez **rząd PO-PSL spowodowało dopuszczenie do zmiany struktury handlu zagranicznego** wieprzowiną, na którym tradycyjnie od 50 lat Polska należała do liderów rynku europejskiego i światowego, a polskie szynki stały się synonimem najwyższej jakości. Od 2008 roku Polska ze stałego eksporterki mięsa wieprzowego stała się importerem na poziomie 500 tys. ton w latach 2008-2011 oraz 800 tys. ton w latach 2013-2014, a tym samym uzależniła się od sytuacji na rynku europejskim, przy trwałej już nieopłacalności produkcji żywca wieprzowego w rolnictwie. Wartość importu wieprzowiny osiągnęła pułap 1 mld 250 mln euro, a bilans handlu wieprzowiną pogorszył się, i ukształtował się na ujemnym poziomie 238,4 mln euro. **Deficyt Polski w imporcie wieprzowiny zwiększa się** od trzech lat i można to ujemne saldo szacować już na 200 tys. ton. Importujemy tańszą wieprzowinę z Belgii i Niemiec. Na dodatek następuje duży import prosiąt i warchlaków, głównie z Danii i z Niemiec, co dodatkowo ogranicza chów prosiąt w Polsce i uzależnia nas od obcych ras. Niekorzystnym zjawiskiem jest też dopuszczenie do tuczu nakładczego, stanowiącego przykład nowoczesnego niewolnictwa, ograniczającego hodowlę trzody chlewnej na bazie polskich prosiąt.

Mamy też do czynienia z **niekontrolowanym importem mięsa przez zagraniczne sieci handlowe**, rzędu 1 mln ton rocznie, co blokuje zakupy krajowego surowca oraz **przejęciami polskich zakładów** mięsnych przez koncerny zagraniczne- konkurencyjne wobec Polski. Dopuszczono do sprzedaży w 2014 roku zakładów mięsnych „Sokołów” duńskiemu koncernowi rolniczemu Danish Crown, należącego do duńskich farmerów. W efekcie do produkcji wędlin wykorzystuje się mięso pochodzące z Danii, a polscy rolnicy muszą ograniczać hodowlę. Podobnym zagrożeniem jest rozwój inwestycji włoskiej firmy Pini Polonia w zakresie ubojów i przetwórstwa mięsnego. Minister rolnictwa nie podejmował działań, które zatrzymałyby to zjawisko i odwróciły niekorzystne tendencje wypierania polskich zakładów z rynku.

Destabilizację rynku mięsa wieprzowego w latach 2013-2014 pogłębiły dodatkowo dwa procesy, przy których wyjątkową nieporadność i brak konstruktywnego działania wykazali ministrowie rolnictwa z PSL - ujawnienie ASF na terenie województwa podlaskiego i wprowadzenie embarga na rynek rosyjski oraz wynikające z obecności ASF zamknięcie rynków w krajach azjatyckich. Zjawiska te, o tak różnym charakterze łączy wspólny sposób podejścia ze strony byłego ministra rolnictwa - lekceważenie problemu, brak procedur, opóźnianie decyzji, dezinformacja, nieuwzględnianie głosów i interesu rolników i przetwórców, w konsekwencji zwiększenie skali strat.

Szczególnie wyraźnie widać to w przypadku problemu ASF, o zagrożeniu którym instytucje rządu PO-PSL wiedziały już od 2008 roku, ale nie zrobiły nic by się przygotować, a w 2013 roku nie zapobiegły rozprzestrzenianiu się tej choroby. Z inicjatywy posłów PiS sejmowa Komisja Rolnictwa i Rozwoju Wsi wielokrotnie zajmowała się problemem ASF, ostrzegając ministra rolnictwa, żądając wyjaśnień, uchwalając dezyderat wspierający działania -bez skutku- napotykać wymijające i w końcu nieprawdziwe informacje, brak działania i odsuwanie problemu. Zaniedbania polskich służb weterynaryjnych i ministra rolnictwa, a w szczególności: niewłaściwe rozpoznanie skali zagrożeń ze strony ASF (w II połowie 2013 roku) i podjęte działania ze strony administracji rządowej były niespójne, spóźnione i niewystarczające dla realnych zagrożeń dla całego sektora wieprzowiny. Konsekwencją tej sytuacji było zagrożenie dla produkcji trzody chlewnej straty producentów trzody głównie na Podlasiu, a pośrednio produkcji żywca w całej Polsce, oraz w pozostałych krajach UE. Rząd PO-PSL nie podjął nacisku na instytucje UE i na szybkie reakcje ze strony UE, nie zadbał o właściwe do skali problemu wsparcie finansowe KE na pokrycie rekompensat dla producentów trzody z obszarów zagrożonych i ochronnych, nie wykorzystał możliwości jakie dawało rozporządzenie Parlamentu Rady UE z grudnia 2013 roku.

Były minister rolnictwa w toku kryzysu ASF przekazywał przesadzone i nierzetelne informacji o zagrożeniu ASF, co zwiększyło skalę dezinformacji, wpłynęło na drastyczny spadek cen na rynku mięsa wieprzowego i spowodowało negatywną reakcję krajów importujących polską wieprzowinę oraz

blokadę dostępu do tych kluczowych rynków. Spadek eksportu mięsa wieprzowego był też konsekwencją rosyjskiego embarga nałożonego w styczniu 2014 r. na unijną wieprzowinę po potwierdzeniu ASF na Litwie i w Polsce u dzików oraz wstrzymania wywozu wieprzowiny z Polski do krajów azjatyckich i Ukrainy, znaczących odbiorców mięsa wieprzowego. Skutki zaniedbań ministra Sawickiego z tytułu ASF są długofalowe dla polskiego eksportu wieprzowiny, stanu i możliwości rozwoju produkcji trzody chlewnej w kraju, w szczególności na Podlasiu, gdzie do chwili obecnej nie zrekomensowano strat z tego tytułu i praktycznie zamknięto hodowlę trzody chlewnej. Jest to skutkiem braku kompleksowego planu przeciwdziałania skutkom ASF, szczególnie po 25 maja 2014 roku i w odniesieniu do strat producentów trzody poza strefą zagrożoną i strefą buforową.

Można uznać, że wskutek zaniedbań i bierności rządu PO-PSL, szczególnie byłych ministrów rolnictwa z PSL pogłębił się stan trwałej nieopłacalności produkcji żywca wieprzowego i destabilizacji rynku mięsa wieprzowego, korzystny dla importerów tego mięsa, rekompensujących w ten sposób skutki embarga rosyjskiego od 2014 roku. Jednocześnie tolerowana była działalność nierzetelnych podmiotów skupowych, pośredników naciągających producentów trzody chlewnej. Rząd PO-PSL tolerował takie nieuczciwe praktyki i nie wdrażał instrumentów ułatwiających ściganie takich przestępstw. Występowały też niekontrolowane elementy porozumień cenowych ze strony zakładów przetwórczych. Sytuacja na rynku wieprzowiny – pomimo bardzo niskiego stanu pogłowia, a paradoksalnie też niskich cen skupu była krytyczna i pogarszała się wobec braku skutecznych działań instytucji rządowych. Rząd PO-PSL nie panował nad sytuacją twierdząc, że sprawa żywca wieprzowego w Polsce podlega grze rynkowej.

Rynek zbóż

Sytuacja na rynku zbóż od lat kształtowana jest nie tylko przez zmienną podaż i **brak stabilnej polityki** wobec tego strategicznego segmentu rynku rolnego, ale też **zawłaszczenie podstawowej infrastruktury rynku** (magazynów składowych, giełdy towarowej) oraz instytucji przez firmy oraz instytucje powiązane z koalicjantem rządu - PSL. W połączeniu z przejęciem przez PSL odpowiedzialnych za sytuację na rynku zbóż agencji rządowych (ARR, ARM) i zależnych spółek (Elewaar, TRANSAAR), oznacza, że decyzje w zakresie funkcjonowania tego obszaru rynku (i korzyści z tytułu jego eksploatacji) oddane zostały na wyłączność PSL, a rząd nie zamierzał, jak wykazały nagrania Serafina i kontrole NIK w sprawie spółki „Elewaar”, interweniować, aby nie naruszyć tych dobrze zorganizowanych interesów.

Rynek zbóż w Polsce należy do najważniejszych segmentów rynku rolnego, o wyjątkowo strategicznym znaczeniu dla całego sektora żywnościowego, z uwagi na podstawowe znaczenie dla sytuacji w produkcji zwierzęcej. Polska produkuje zboża głównie na własne potrzeby i dlatego jest to rynek płytki i zależny od zmiennych warunków pogodowych. W związku z tym np. susza w 2015 roku i prognozowany spadek zbiorów o 5% doprowadził do zagrożeń dla całej gospodarki żywnościowej. Podaż zbóż kształtuje się na poziomie 26-28 mln ton, import nie przekracza kilku procent podaży, a eksport nie jest większy niż 3-4% produkcji. Pod uprawy zbóż przeznaczają się 7-8 mln ha, dlatego zboża mają duży wpływ na dochody rolników. Krajowy rynek jest już silnie skoncentrowany. Zaledwie 3,5% całkowitej liczby producentów, czyli 60 tys. rolników uprawiających zboża, kontroluje 60% rynku, uprawiając zboża w gospodarstwach o powierzchni większej niż 30 ha. Sytuacja pozostałych gospodarstw rolnych uprawiających zboża jest zróżnicowana ale mniej korzystna

Od kryzysu w latach 2007/2008 utrzymują się niskie ceny zbóż w Polsce, a na spadek popytu i drastyczne obniżenie cen, a tym samym opłacalności produkcji w gospodarstwach wpływają takie czynniki jak: wysoka podaż i relatywnie dobre zbiory zbóż w ciągu lat 2010-2014, rosnące zapasy, spadek pogłowia trzody chlewnej. W 2014 roku ceny skupu pszenicy spadły o 11,6%, a biorąc pod uwagę lata 2011–2014 (przy chwilowych podwyżkach), ceny dla producentów zbóż spadły średnio o 14–15,5%. Spadek plonów zbóż w 2015 roku o 10%, sytuacja pogodowa (susza) i wynikająca z tego niska jakość zbóż, oraz trwałe regresy w produkcji trzody chlewnej nie wskazują na wzrost cen. Oferowane ceny nie pokrywają kosztów produkcji i tym samym stawiają rolników na skraju bankructwa. Ponad połowa producentów i przetwórców zbóż znajduje się w słabej i złej kondycji finansowej. Wielu rolników zmuszonych jest sprzedawać zboże zaraz po zbiorach po niekorzystnych cenach, aby pokryć bieżące zobowiązania i koszty produkcji. Decyduje o tym też niedostateczne

warunki magazynowania w gospodarstwach rolnych oraz bariery techniczno-organizacyjne w dostępie do państwowej infrastruktury magazynowej.

Minister Sawicki z PSL przyjął, że **rynek zboża powinien się sam regulować** i przy przeglądzie WPR w 2008 roku **wyraził zgodę na przyjęcie zbyt niskiego limitu skupu** interwencyjnego pszenicy, na poziomie 3 mln ton w skali UE zbyt niskich cen interwencyjnych (101 euro/tonę), co w konsekwencji doprowadziło do ograniczenia skupu interwencyjnego w Polsce. Zaniedbania w tym zakresie skutkowały także **spóźnieniem wniosku do UE** o podjęciu decyzji na wprowadzenie cła na dostaw zbóż z krajów trzecich, brakiem wystąpienia do KE z prośbą o wcześniejsze rozpoczęcie interwencyjnego skupu zbóż. Zaniedbania w relacjach z UE i opóźnienia w uruchamianiu instrumentów interwencji rynkowej, prowadziły do destabilizacji rynku zbóż, co zapewne powiązane jest z potrzebą zachowania pozycji dominującej na rynku przez określone grupy graczy rynkowych powiązanych z PSL.

Doświadczenia po zniesieniu regulacji rynku przez UE wskazują, że wolny rynek nie jest w stanie rozwiązać wszystkich problemów występujących na rynku zbożowym, dlatego też tak ważne jest podejmowanie odpowiednich działań, które mogą ustabilizować rynek i poprawić poziom dochodów rolników, czego konsekwentnie unikał rząd PO-PSL. Dopuszczał do importu taniego ziarna z innych krajów (głównie z Ukrainy), co rozregulowało rynek w okresie gorszych lat. Poważne zastrzeżenia producentów zbóż budzi od lat funkcjonowanie spółki Elewaar (nadzorowanej przez ARR), jej opóźnione działania interwencyjne oraz praktyczny brak strategii działania i nadzoru ze strony ministra rolnictwa nad systemem zbożowym, co skutkowało wg Raportu NIK niewypełnieniem funkcji stabilizacyjnej rynku zbóż, ponoszeniem strat i dekapitalizacją majątku.

O sytuacja na rynku zboża w dużym stopniu decyduje dostępność dla rolników posłów i działaczy PSL. Przy oddaniu tej sfery rynku pod kontrolę koalicjanta z PSL, który opanował gremia decyzyjne w tym sektorze, mieliśmy realnie do czynienia z brakiem nadzoru i funkcjonowaniem specyficznego dominium PSL. Przez brak nadzoru i nieodpowiednie relacje właścicielskie w zakresie niezbędnej infrastruktury rynku były minister rolnictwa wzmocnił w ten sposób destabilizację rynku zboża w Polsce. Rynek zboża, był swoistą szarą strefą, tolerowaną przez rząd, o czym świadczy szereg afer zbożowych po 2008 roku. Rząd PO-PSL nie kontrolował w dostateczny sposób zasobów rezerwy zbożowej, i nie był zainteresowany rzetelnym monitoringiem napływającego do Polski ziarna zbóż. Na rynek zbożowy w Polsce po 2008 roku dodatkowo oddziaływały negatywnie spekulacje na rynkach paliw, w związku z zapotrzebowaniem na surowce do produkcji biopaliw, kontrolowane także przez PSL, w ministerstwie gospodarki oraz instytucje zależne.

Rynek cukru

Sytuację na rynku cukru w Polsce zdeterminowało **przyjęcie** (przez ekipę rządową SLD-PSL) warunków **reformy tego rynku**, narzuconych przez UE oraz akceptacja zbyt niskiego limitu produkcji cukru w Polsce na poziomie 1,672 mln ton (tj. o 300 tys. ton mniej niż przedakcesyjna wielkość produkcji w Polsce), w ramach tej reformy. Minister rolnictwa **Krzysztof Jurgiel** podczas negocjacji w końcu 2005 roku **zwiększył kwotę cukrową dla Polski o 100 tys. ton**, a przez 2 lata rząd PiS nie dopuścił do tego aby cukrownie były likwidowane i zmieniona kwota cukrowa. Dostrzegano znaczenie polskiego cukrownictwa dla stanu polskiego rolnictwa i rozwoju regionów, zależnych od produkcji buraków cukrowych.

Ale już w 2008 roku **rząd PO-PSL dobrowolnie** (mimo, że Komisja Europejska nie żądała wygaszania cukrowni) **doprowadził do redukcji kwoty cukrowej** o 366 tys. ton, w tzw. dwóch krokach, aby pozyskać kwotę 300 mln euro na potrzeby budżetu państwa. Szczególnie drugi krok – **likwidacja 140 tys. ton limitu**– stanowiło **działanie na szkodę Polski**. Mimo, że Unia miała „oszczędności” dotyczące możliwości redukcji, Polska podjęła decyzję sprzedaży tej kwoty na doraźne potrzeby i złożyła wniosek o redukcję, czego skutki odczuwa polskie rolnictwo do dzisiaj, a polscy konsumenci odczuli szczególnie silnie w 2011r., gdy ceny cukru przekroczyły 5 zł/kg. Źródła tych zjawisk tkwią w **nieracjonalnych decyzjach rządu PO-PSL w 2008 roku oraz zaniedbaniach** i nadmiernej uległości ministra Sawickiego w przyjmowaniu kolejnych warunków reformy na rynku cukru, mimo, że Polska jest trzecim (po Francji i Niemczech) największym producentem cukru w UE.

Pseudoreforma rynku cukru w UE narzucona Polsce od 2006 roku, była niebezpieczna, niesprawiedliwa, nieuczciwa i antyspołeczna, co szczególnie odczuwa Polska. Mimo sprzeciwu ministra Jurgieła w listopadzie 2005 roku w końcowej fazie negocjacji w sprawie reformy cukru, gdy już nie można było jej zatrzymać, reforma ta została większością głosów przyjęta w UE. **Reforma rynku cukru w UE oparta na fałszywych przesłankach** sytuacji cenowej na światowym rynku, przeprowadzona w latach 2006-2010 spowodowała, że zredukowano w Europie produkcję cukru o około 5,8 mln ton. W wyniku redukcji produkcji cukru w Polsce, zgodnie z przyjętą kwotą także w Polsce wystąpiła sytuacja **przejścia z pozycji eksportera netto** (przy poziomie eksportu 600-700 tys. ton) **na pozycję importera**, już w 2008 roku - 125 tys. ton do 573 tys. ton w 2012 roku.

Kwota produkcji cukru przyjęta przez Polskę na poziomie 1405 mln ton (po sprzedaży 366 mln ton) **nie wystarcza na wewnętrzne potrzeby konsumpcji** w Polsce i musimy importować ok. 200 tys. ton cukru rocznie. Tym samym oznacza to **trwale uzależnienie Polski od wahań cen i podaży na rynkach światowych**, na które duży wpływ uzyskiwały ostatnio wahania na rynku paliw, gdyż cukier z trzciny cukrowej (głównie z Brazylii) w dużej mierze przeznaczany jest do produkcji biopaliw. Sytuacja w UE po reformie rynku cukru wywoła stałą nierównowagę podaży i popytu na światowym rynku cukru, a co za tym idzie wzrost cen na tym rynku, które to wzrosty wykorzystywane są zgodnie z interesem handlu oraz do gry na giełdach towarowych, co dodatkowo pogłębia stan nierównowagi tego rynku.

Dodatkowo polski rynek cukru **zdestabilizowany** został **przez inercję i bierną postawę**, publicznej przeciw **Krajowej Spółki Cukrowej. S.A.** w procesie zakupu od brytyjskiego koncernu BSO zakładów i kwot produkcyjnych 150 tys. ton w 2009 roku, i świadczy to o braku kompetentnego zarządzania w samej KSC oraz **braku zrozumienia strategicznego znaczenia polskiego sektora cukrowniczego** dla całego rolnictwa ze strony rządu PO-PSL. Swoistą karą dla regionów głosujących na PiS było niczym **nieuzasadnione zamknięcie cukrowni** w Lublinie, Łapach i Brześciu Kujawskim, co oznaczało np. dla Łap wzrost bezrobocia i wypadnięcie z produkcji buraków całego regionu, ukierunkowanego przez 50 lat na produkcję tego surowca. KSC straciła pozycję strategiczną na polskim rynku cukru oraz ograniczyła swój potencjał konkurencyjny na rynku UE. **O sytuacji na polskim rynku cukru decydują obecnie firmy niemieckie**, tworzące swoisty kartel posiadający 2/3 udziału w rynku i dyktujący warunki funkcjonowania rynku, także w relacjach z producentami. Podejmują one także próbę przeniesienia produkcji buraków cukrowych do innych krajów.

W rezultacie akceptacji warunków reformy rynku cukru, ale też zaniedbań rządu PO-PSL, błędnych decyzji zarządu KSC oraz nieumiejętnej prywatyzacji spółki, **zagrożone zostały podstawy funkcjonowania polskiego sektora cukrowniczego**. Wyłączenie buraków cukrowych z produkcji rolnej spowodowało na terenach, gdzie zlikwidowano cukrownie, destabilizację na rynku pszenicy oraz problemy związane ze **wzrostem bezrobocia na tych terenach**, wskutek masowych zwolnień pracowników i organizacji skupu. Polska, z ponad stuletnimi tradycjami cukrowniczymi, pozbawiona może być upraw buraków cukrowych oraz zakładów cukrowniczych. Rząd PO-PSL pogodził się z taką perspektywą, a wydarzenia roku 2011 i bezradność ministra Sawickiego wobec działań spekulacyjnych (także KSC) na polskim rynku detalicznym cukru potwierdziła to przypuszczenie. **Rząd PO-PSL** miał możliwość ograniczenia skutków reformy i niedopuszczenia do zamknięcia cukrowni będących pod jego kontrolą w KSC. Nie skorzystał z tych możliwości, **nie zapobiegł likwidacji polskich cukrowni**, a działania ministra Sawickiego na rynku cukru należy w tych warunkach uznać jako **działanie na szkodę bezpieczeństwa żywnościowego Polski**. Dopuszczono też do przestawienia cukrowni w Gliniojecku na przerób cukru trzcinowego zamiast buraków, co ograniczyło uprawę buraków cukrowych w tym regionie.

Nie zrealizowane zostały też obietnice składane przez Krajową Spółkę Cukrową S.A. i ministra Sawickiego **uruchomienia tzw. produkcji zastępczej** (np. bioetanolu, suszu itp.) w zamkniętych zakładach cukrowniczych w Łapach i Woźuczynie, praktycznie porzuconych przez właściciela (Skarb Państwa). Było to powiązane z brakiem reakcji ze strony ministra rolnictwa i ministra skarbu na niegospodarne działania Zarządu KSC oraz brakiem przeciwdziałania nieuczciwego przejścia spółki oraz próby prywatyzacji KSC z pominięciem interesów pracowników i plantatorów, co w wyniku działania Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi (kolejne dezyderaty) zostało udaremnione. W 2014 roku minister Sawicki nie reagował na przejście dywidendy przez budżet i zaniżenie wartości spółki.

Produkcja cukru w latach 2005-2007 wynosiła w Polsce średnio 1911 tys. ton, ale w wyniku dobrowolnego ograniczenia kwoty cukrowej przez rząd PO-PSL w ramach reformy rynku cukru, **produkcja** ta w latach 2009-2011 **zmniejszyła się o 25%** do średniego poziomu 1445 tys. ton. Jednocześnie **w latach 2006-2014 liczba plantatorów zmniejszyła się dwukrotnie** - z 70,3 tys. w 2006 roku do 35 tys. w 2014 roku, a **powierzchnia upraw została ograniczona** w tym okresie **o ok. 30%**. Polska z uwagi na warunki produkcyjne **ma ograniczoną możliwość konkurowania** z liderami w UE, gdyż wprawdzie producenci buraków cukrowych w Polsce stanowią 23% wszystkich producentów w UE, ale ich udział w tej produkcji stanowi tylko 10%. Mniej korzystne warunki produkcyjne (lepsze gleby, dłuższy okres wegetacyjny, opady) oraz niekorzystna struktura agrarna gospodarstw polskich plantatorów powodują, że **przeciętne polskie gospodarstwo jest dwukrotnie mniejsze** niż w krajach starej UE, a produkcja buraków cukrowych w Polsce **jest silnie rozdrobniona i rozproszona**, dlatego **niezrozumiałe było działanie** rządu PO-PSL pogarszające te warunki konkurencji **przez przyjęcie niekorzystnych rozwiązań płatności do produkcji** buraków cukrowych w ramach reformy WPR po 2014 roku.

Rząd PO-PSL dopuścił do **zniesienia kwotowania na rynku cukru w 2017 roku z przyjęciem w 2013 roku nieuczciwych warunków konkurencji** dla polskich producentów buraka cukrowego wobec rolników francuskich i niemieckich, którzy od 2006 roku płatności cukrowe mieli wliczone do dopłat bezpośrednich. Płatności dla tych rolników w systemie SPS-2 są dwukrotnie wyższe od stawek zaproponowanych przez ministra Sawickiego polskim rolnikom. W ramach warunków przyjętych w negocjacjach WPR po 2014 roku, **Polska przyjęła dobrowolnie zmniejszenie płatności cukrowych** z 159 mln euro do 79 mln euro. W momencie pogorszenia sytuacji prawnej i warunków konkurencji (zniesienie kwot cukrowych i cen minimalnych) działania rządu PO-PSL **doprowadziły do zdjęcia ochrony sektora cukrowniczego w Polsce**. Jednocześnie **zmieniono niekorzystnie sposób przeliczania płatności cukrowych**, z dopłat do wyprodukowanych buraków (do tony) na dopłaty do powierzchni produkcji (do hektara), co nie wspiera podnoszenia wydajności tego kierunku produkcji. Oznacza to, że **na nowym systemie rolnicy stracili mogą nawet 45% dotychczasowych płatności**.

Rynek owoców miękkich i warzyw sezonowych

Sytuacja na rynku owoców miękkich, które od lat stanowią polską specjalność w produkcji rolniczej na świecie i specjalność eksportową do UE (2-3 miejsce w produkcji w UE), wynika z rozdrobnionej produkcji oraz dużej zależności od warunków pogodowych, co przekłada się na dużą zmienność podaży i cen. Kierunek ten wymaga wsparcia w postaci dopłat do produkcji, dlatego w wyniku działania rządu PiS Polska uzyskała wsparcie 400 euro/ha dla tych owoców, czyli wsparcia w wysokości 50 mln euro rocznie. Płatności do owoców miękkich spowodowały, zainteresowanie tymi pracochłonnymi uprawami oraz podniesienie opłacalności produkcji. Dopuszczenie przez rząd PO-PSL do włączenia tych płatności, po 2012 do puli płatności bezpośrednich stanowiło duże zagrożenie dla produkcji owoców miękkich i zmniejszyło zainteresowanie zakładaniem pracochłonnych plantacji przez rolników. W konsekwencji występowały wahania i destabilizacji warunków produkcji, stan nierównowagi na tym rynku, wahania cen i opłacalności, np. dramatycznie niski ceny: 40-60 groszy/kg w 2014 roku, a nawet 30-40 groszy za kg porzeczek w 2015 roku, nie tylko nie pokrywały kosztów upraw, a nawet kosztów zbioru, w efekcie owoce pozostawały na polu rolników.

Od 8 lat występują zaniedbania w zakresie wsparcia procesów integracji pionowej pomiędzy producentami i przetwórcami na rynku owoców, w szczególności brak jest instrumentów obligatoryjnego wdrożenia umów kontraktacyjnych. Warunki cenowe ostatnich lat powodują, że produkcja truskawek do przetwórstwa, szczególnie na małych plantacjach, jest nieefektywna i mniej opłacalna od truskawek deserowych. Jednocześnie 60-70% uprawianych odmian owoców miękkich (truskawek, malin) to odmiany przemysłowe, dlatego równie ważne jest odtworzenie systemu kontraktacji dla tych owoców i gwarancji cenowych w skupie, z uwagi na krótki okres skupu. W tym zakresie dopuszczono do monopolu sfery przetwórstwa. Jedynie niewielka część dostaw do zakładów przetwórczych (szacowana na poziomie około 10%) odbywała się w ramach umów zawieranych pomiędzy producentami a przetwórcami.

Niespójne działanie byłego ministra rolnictwa doprowadziło do nieprawidłowości w funkcjonowaniu grup producenckich owoców i warzyw. Wystąpił brak realnych działań ze strony ministerstwa rolnictwa, dla usunięcia formalnych przeszkód i barier funkcjonowania grup producenckich w początkowej fazie ich tworzenia. Jednocześnie, jak wykazał audyt Komisji Europejskiej w 2010 i 2012 roku, brak nadzoru nad funkcjonowaniem grup producenckich doprowadził do tego, że Polska będzie musiała poddać się karze w wysokości 55,5 mln euro za nieprawidłowości w realizacji inwestycji przez grupy producentów owoców i warzyw. Dotyczy to nie małej liczby 204 grup producenckich. Komisja zarzuca Polsce poważne uchybienia w organizowaniu się producentów, brak realnej oceny wniosków i staraniu się o unijne środki. Wszystko jak w dobrej rodzinnej tradycji PSL. Stwierdzono, że grupy te tworzone były przez osoby rodzinnie powiązane, członkowie utworzonych grup producentów często byli także udziałowcami podmiotów przetwórczych i podmiotów handlowych, między którymi następował obrót tych produktów.

Akceptowana była stale przez rząd PO-PSL sytuacja braku koordynacji logistycznej w skupie dla przetwórstwa owoców i warzyw sezonowych, co oznaczało straty gospodarcze, społeczne i zniechęcenie do kontynuowania tych kierunków produkcji w wielu regionach specjalizujących się w produkcji owoców miękkich i świeżych warzyw (pomidory). Przemysł przetwórczy nie dbał o bazę surowcową i dostawców, mimo kolejnych lat zagrożeń w skupie, stosował zmony cenowe. W tej sytuacji należy się liczyć z dalszym regresem tego ważnego i konkurencyjnego sektora produkcji rolnej w Polsce, w konsekwencji niskich cen skupu, zmniejszenia powierzchni upraw i stanu stałej dezorganizacji podczas skupu. Sytuację taką od lat tolerował minister rolnictwa, mimo protestów rolników. Dyktowanie warunków cenowych i dostaw na rynku wrażliwych sezonowych warzyw (pomidory, ogórki, papryka) i owoców miękkich ze strony przetwórstwa i nieuczciwego skupu organizowanego przez pośredników handlowych (co często jest połączone z nieprzestrzeganiem wcześniejszych uzgodnień cenowych), było tolerowane przez rząd PO-PSL. Wymaga to szczególnie pilnych działań naprawczych i rozwiązań systemowych opartych na wdrożeniu obligatoryjnych umów kontraktacji i zmian w organizacji skupu.

W latach 2008-2014 obserwowano stały brak reakcji rządu PO-PSL na występujące często zjawiska klęsk żywiołowych (podtopienia, powodzie, huragany i susze w 2015 roku), niedostosowania do zmiennych warunków produkcji z tego tytułu. Brak szybkich reakcji na te wydarzenia, opóźnienia w należnych płatnościach, niedotrzymywanie obietnic oraz nieodpowiedni system wsparcia producentów tych wrażliwych produktów rolnych był powszechny dla rządu PO-PSL. Szczególnie uciążliwa była opieszałość instytucji i służb resortu rolnictwa oraz samorządu przy przyznawaniu odszkodowań z tytułu strat w uprawach warzyw w sytuacjach klęskowych, jak to miało miejsce w przypadku klęski suszy w 2015 roku. Budziło to zrozumiałe niezadowolenie i protesty rolników, każdego roku, ale nie prowadzi do zmian. Obserwowany był też ciągle brak rozwiązań systemowych, na wrażliwym rynku owoców miękkich i sezonowych warzyw, permanentny brak działań interwencyjnych rządu PO-PSL, mimo powtarzających się wahań cenowych i działań spekulacyjnych pośredników.

Chaotyczne działania ministra Sawickiego, destabilizujące sytuację na rynku owoców miękkich i warzyw w kraju, wzmacniane są w sytuacjach zagrożeń ze strony rynków zagranicznych, jak to wykazała sytuacja embarga rosyjskiego na polskie warzywa w 2011 roku oraz ponownie na warzywa i owoce w 2014 roku. Producenci owoców i warzyw ponieśli wymierne straty wskutek spóźnionych reakcji, nieskutecznych negocjacji z KE ministra rolnictwa, zaniechania działań, niewłaściwej i niespójnej komunikacji z rolnikami i w konsekwencji wprowadzania w błąd zarówno rolników jak też Komisji Europejskiej.

W pierwszej odsłonie embarga rosyjskiego na polskie warzywa w czerwcu 2011 roku, w związku z wybuchem epidemii E. coli, o stratach polskich producentów warzyw w eksporcie do Rosji, szacowanych na poziomie 70 mln euro, zdecydowały: początkowy brak zainteresowania i zaniechania ze strony ministra Sawickiego w zakresie interwencji w KE i nieskuteczne negocjacje oraz opóźnienia decyzji wobec polskich producentów. Straty w produkcji warzyw dotyczyły ponad 2 tys. ha upraw - głównie pomidorów i ogórków. Producenci tych warzyw mimo złożenia wniosków o odszkodowania, doczekali się pieniędzy dopiero w III kwartale 2011 roku, wskutek opieszałości administracji rządowej. W niektórych regionach (np. świętokrzyskim) odszkodowania były przeznaczone tylko dla producentów powiązanych PSL.

Rząd PO-PSL nie wyciągnął jednak wniosków z rosyjskiego embarga na warzywa w 2011 roku i nie przygotował odpowiednich procedur działania oraz wsparcia ze środków krajowych i unijnych. Gdy 1 sierpnia 2014 roku Rosja wprowadziła ponownie embargo na polskie owoce i warzywa, a następnie na większość polskiego eksportu rolnego, minister Sawicki podjął medialne działania zachęcając producentów do składania wniosków o rekompensaty, gdy jeszcze nie były ustalone warunki i procedury pomocy z tytułu wycofywania produktów z rynku. W rezultacie wprowadzenia w błąd rolników, którzy złożyli 85% ogółu wniosków europejskich z tego tytułu, w połowie września 2014 roku wstrzymany został proces wypłaty odszkodowań dla polskich rolników, podważono wiarygodność systemu rekompensat w Polsce i wielu rolników zostało oszukanych. Rząd PO-PSL wykazał niekompetencję i całkowitą nieskuteczność w sprawie rekompensat za skutki embarga rosyjskiego.

Rynek tytoniu

Sytuacja na rynku tytoniu (w produkcji rolniczej i przetwórstwie tytoniu) w Polsce w dużej mierze dotyczy wybranych regionów kraju, ale z uwagi na duże znaczenie gospodarcze polskiego tytoniu i jego miejsce w Europie, należy mówić o **dużym znaczeniu gospodarczym tego segmentu rynku rolnego i dla rolnictwa**. **Wartość krajowego rynku wyrobów tytoniowych w 2013 roku wyniosła 22,8 mld zł**. Sektor tytoniowy ma też **kluczowe znaczenie dla budżetu państwa z uwagi na blisko 10% udział podatków pośrednich** od wyrobów tytoniowych w ogólnych wpływach budżetowych. W 2013 roku budżet państwa z tytułu akcyzy na wyroby tytoniowe uzyskał **dochody w wysokości 18,21 mld zł**, co stanowiło 30% dochodów z tego tytułu.

Polskie rolnictwo jest **drugim-trzecim co do wielkości producentem tytoniu w Europie**, a z jego uprawa (wraz z robotnikami sezonowymi) daje zatrudnienie około 60 tys. osób w rolnictwie oraz 6 tys. osób pracujących w branży tytoniowej. Uprawą zajmuje się ok. 15 tys. gospodarstw, na ogół małych (średnie powierzchnia - 1,17ha), w których tą pracochłonną uprawą zajmują się całe rodziny i pracownicy sezonowi. Ponad połowa powierzchni uprawy tytoniu w Polsce (8,4 tys. ha) znajduje się w województwie lubelskim, uprawą tytoniu zajmuje się tu ok. 6 tys. gospodarstw, stąd pochodzi również ponad połowa (około 20 tys. ton) jego krajowych zbiorów, dlatego dla tego regionu jest to kluczowa uprawa. Tradycyjne rejony uprawy tego surowca stanowią rejony: lubelsko – podkarpacki, świętokrzysko – małopolski, kujawsko – pomorski, mazurski oraz dolnośląski. Zbiory tytoniu w Polsce zmieniają się w zakresie 30-35 tys. ton, ale obserwuje się wyraźną tendencję zmniejszania produkcji krajowej na korzyść importu. Polska jest też pierwszym producentem papierosów w UE, wytwarzanych w 6 zakładach, a także dużym eksporterem tych wyrobów.

Rynek tytoniu w Polsce jest w dużym stopniu uzależniony od importu surowca i eksportu wyrobów tytoniowych. W 2010 r. wartość eksportu papierosów wyniosła ponad 1 mld euro, w 2013 roku **wartość eksportu** sektora tytoniowego przekroczyła **1,5 mld euro**, a importu 475,2 mln euro. Dodatnie saldo handlu zagranicznego branży tytoniowej osiągnęło 1057,4 mln euro, dlatego **sektor tytoniowy ma duże znaczenie dla bilansu handlowego Polski**. Polska jest importerem netto surowca tytoniowego i eksporterem netto wyrobów tytoniowych. Eksport wyrobów tytoniowych pełni istotną rolę w bilansie handlu zagranicznego Polski. W 2013 r. jego wartość stanowiła 7,7% wartości eksportu produktów rolno-spożywczych.

Działania rządu PO-PSL na rynku tytoniu cechowała bierność i niekompetencja. Prowadziło to do **zaakceptowanie** w ramach przeglądu WPR w 2008 roku **niekorzystnych zmian** na rynku tytoniu polegających na **likwidacji** od 2013 roku **płatności bezpośrednich** w formie powiązanej z produkcją. W ramach reformy WPR zredukowano płatności uzupełniające od 2010 roku, ale zachowano możliwość skorzystania przez kraje UE ze wsparcia specjalnego przewidzianego w art. 68 Rozporządzenia Rady (WE) Nr 73/2009. **Rząd PO-PSL długo nie podejmował niezbędnych działań** i dopiero pod presją Komitetu Protestacyjnego Polskiego Związku Plantatorów Tytoniu, przygotował i skierował odpowiedni wniosek. Złożony po terminie, **wniosek ministra Sawickiego** o przyznanie wsparcia specjalnego dla producentów tytoniu **został przygotowany nierzetelnie** i zawierał braki w uzasadnieniu merytorycznym, co zadecydowało o jego odrzuceniu. Braki merytoryczne były też podstawą odrzucenia wniosku byłego ministra w 2010 roku. **Spośród wszystkich krajów, które złożyły wnioski do KE, tylko Polska została pozbawiona tego wsparcia dla ponad 14 tys.**

gospodarstw i prawie 50 mln euro dopłat. Oznaczało to obniżenie opłacalności produkcji tytoniu i **zagrożenie bytu gospodarstw uprawiających tytoń**, a za zaistniałe zaniedbania nikt nie poniósł konsekwencji, mimo strat producentów i destabilizacji produkcji tytoniu.

Koszty produkcji tytoniu, wynoszące przeciętnie 8 zł/kg, są większe, niż przychód ze sprzedaży tego surowca (7 zł/kg), zatem bez unijnych dopłat (nawet do 5 zł/kg) nie jest możliwe zbilansowanie tego kierunku produkcji i zachowanie nawet minimalnej opłacalności produkcji. **W efekcie zaniedbań ministra Sawickiego zagrożona została produkcja tytoniu** i doprowadzono do zagrożenia likwidacją jego upraw w Polsce, likwidacją ponad 30 tys. miejsc pracy na i tak zagrożonych bezrobociem terenach południowo-wschodniej i południowej Polski w gospodarstwach na słabych glebach, a społeczne i ekonomiczne skutki mogą być nieodwracalne. **Oznacza to pozbawienie źródła utrzymania dla plantatorów tytoniu i ich rodzin**, którzy nie mają możliwości podjęcia upraw alternatywnych, ze względu na niską jakość gleb i niewielką skalę gospodarstw.

Dodatковым elementem destabilizującym rynek tytoniu w Polsce i zagrożeniem dla jego produkcji, są też projektowane przez UE **zmiany w organizacji rynku, zawarte w dyrektywie 2001/37/WE (tzw. dyrektywa tytoniowa), która została przyjęta w kwietniu 2014 roku.** Rozważane przez KE w projekcie zmian ww. dyrektywy, **wprowadzenie zakazu stosowania dodatków koniecznych przy produkcji wyrobów tytoniowych** lub ograniczenie ich stosowania spowoduje wyeliminowanie tytoniu polskiego odmiany Burley z produkcji papierosów. Zaproponowane też przez KE zmiany w prawie unijnym, zmierzają do 7-krotnego **obniżenia zawartości krajowego tytoniu w papierosach** (do 7-8%), co dodatkowo pogarsza jeszcze sytuację konkurencyjną polskich upraw tytoniu. Stanowi to **bezpośrednie zagrożenie dla 40 % upraw tytoniu w Polsce.**

Minister Sawicki zgodził się na proponowane rozwiązania i nie uwzględnił interesu producentów tytoniu. Rozwiązania te mogą stać się podstawą rozwoju szarej strefy; ułatwień dla przemytu, nielegalnego handlu i mogą przynieść utratę części – wynoszących około 20 mld zł - wpływów do budżetu Państwa. Wsparcie dla sektora tytoniu i kontrola rynku tytoniu to działania niezbędne dla ratowania miejsc pracy na terenach zagrożonych bezrobociem i zniszczenia upraw tytoniu w Polsce, uniknięcia ekspansji „szarej strefy” i utraty wpływów do budżetu państwa oraz wspieranie takich rozwiązań, które zabezpieczą możliwości opłacalnej uprawy tytoniu w Polsce na równi z plantatorami z pozostałych państw członkowskich UE.

Rząd PO-PSL doprowadził do opóźnienia wprowadzenia dyrektywy tytoniowej, która ma wejść w życie w Polsce 20 maja 2016 roku. Jej implementacja do polskiego prawa dotyczy wielu obszarów, m.in. rolnictwa, spraw zagranicznych, czy skarbu, ale resortem wiodącym przy opracowaniu przepisów jest resort zdrowia. Dyrektywa ta nakłada szereg wymogów, pociągających za sobą poważne obciążenia finansowe, administracyjne i organizacyjne, związane m.in. z przestawieniem produkcji i wymianą części parku maszynowego w przemyśle tytoniowym. Mimo zapowiedzi rządu o przygotowaniu **projektu ustawy do końca 2014 roku, nie został on przygotowany nawet do połowy 2015 roku.** Stanowi to **zagrożenie dla produkcji papierosów** i jej przestojami, z uwagi na nieokreślenie podstawowych parametrów technologicznych produktów, parametrów opakowań, a konsekwencji rezygnacją z kontraktacji tytoniu u polskich rolników. **Doprowadzi to do likwidacji przede wszystkim mniejszych gospodarstw rolnych**, pozbawiając tym samym źródła dochodu ponad 2 tys. rodzin. W Polsce wyroby tytoniowe sprzedawane są w ok. 120 tys. punktów handlowych, dla których stanowią od 15 do 40% obrotu, a opóźnienie implementacji dyrektywy może **doprowadzić do zaburzenia dostaw** i spowodowania strat.

Rynek chmielu

Sytuacja na rynku chmielu w Polsce zmieniła się po opanowaniu rynku piwa przez zagraniczne koncerny. W 2014 roku chmiel w Polsce uprawiano na powierzchni 1410 ha, a zbiory chmielu ukształtowały się na poziomie 2 072 ton i były mniejsze o ponad 14% w stosunku do 2013 roku. W porównaniu z 2008 rokiem produkcja chmielu zmniejszyła się jednak o 40%, a powierzchnia upraw o 35%, co jest wynikiem destabilizacji tego rynku w wyniku działań dużych koncernów. Pomimo, że polski chmiel uznawany jest za jeden z najlepszych na świecie i w Europie i posiada przy tym bardzo korzystne ceny zbytu. Jednocześnie stworzona została nowoczesna infrastruktura przetwórcza

na bazie Instytutu Nawozów Sztucznych w postaci Spółki Puławski Chmiel, zdolna do przerobu polskiego chmielu na ekstrakt i granulat. Polska jest czwartym w UE producentem chmielu. Wskutek światowej nadprodukcji w latach 2010-2012 i malejącego zużycia zapotrzebowanie na chmiel z Polski w ostatnich latach systematycznie maleje. W ciągu ostatnich trzech lat systematycznie, zmniejszała się też powierzchnia upraw chmielu oraz liczba plantatorów do ok. 600.

Rosnące zapotrzebowanie na chmiel przy produkcji piwa, opanowanej przez koncerny zagraniczne (Grupa Żywiec, Carlsberg, SAAB) do 2008 roku było zaspokajane z produkcji krajowej, potem koncerny te wypowiedziały umowy i produkcję piwa oparły o chmiel importowany głównie z Niemiec. Do wyprodukowania piwa w Polsce trzeba około 220 ton alfa-kwasów. W 2010 polscy plantatorzy wyprodukowali ok. 100 ton i nie mogli znaleźć nabywcy, bo dotychczasowi odbiorcy zastosowali bojkot polskiego chmielu. Spowodowało to załamanie przetwórstwa chmielu w supernowoczesnym zakładzie (przy zadłużeniu na 50 mln zł), upadek publicznej spółki Polski Chmiel, która skupowała 70-80% krajowej produkcji chmielu, a w dalszej kolejności zagrożenie upraw i produkcji chmielu w głównym regionie, na Lubelszczyźnie (90% plantacji), wobec braku kontraktacji i odbioru szyszek chmielowych.

Rok 2009 okazał się dla plantatorów chmielu wyjątkowo niekorzystny. Mimo, że surowiec był doskonałej jakości, to rolnicy sprzedali niewielką część zbiorów, po cenie 11-13 zł/kg. Rok 2010 był rokiem o najniższej od dziesięcioleci produkcji chmielu (o połowę mniej niż w 2009 roku), a mimo to, polscy chmielarze nie mogli sprzedać tego, co wyprodukowali, żaden podmiot nie prowadził kontraktacji na 2011, bo w magazynach zalegał chmiel z poprzedniego sezonu. Część chmielu jest przedmiotem eksportu, ale import (na bazie chmielu zakupionego w Polsce) jest kilkakrotnie większy i blokuje produkcję chmielu w Polsce. Chmiel polski jest bardzo dobrej jakości o korzystnych cenach zbytu, cieszy się ogromnym zainteresowaniem małych browarów, ale nie rozwiązuje to problemu zbytu krajowej produkcji chmielu. Skup chmielu w przeważającej większości odbywał się na podstawie umów kontraktacyjnych, w wyniku których skupiono ponad 96% surowca chmielowego.

Na sytuację polskich plantatorów chmielu bezpośredni wpływ miała prywatyzacja browarów, w większości przy udziale kapitału zagranicznego. Po krótkim okresie zainteresowania krajowym chmielem większość zakładów przeszła na zaopatrzenie w koncentrat chmielu z importu. Dlatego też plantatorzy, mimo ciągle wzrastającej produkcji i zwiększającego się spożycia piwa w Polsce, mają coraz większe trudności z jego zbytem. W tej sytuacji można mówić o pojawieniu się barier strukturalnych produkcji chmielu oraz o drastycznym załamaniu rynku chmielarskiego w Polsce. Wszystkie fakty świadczą o potrzebie podjęcia działań, zmierzających do poprawy istniejącej sytuacji. W wyniku braku reakcji rządu PO-PSL na załamanie rynku i ograniczenia skupu (kupowanego głównie przez małe browary), polscy plantatorzy chmielu znaleźli się w trudnej sytuacji, a produkcja chmielu staje się nieopłacalna i trudno jest im konkurować z producentami z UE i USA.

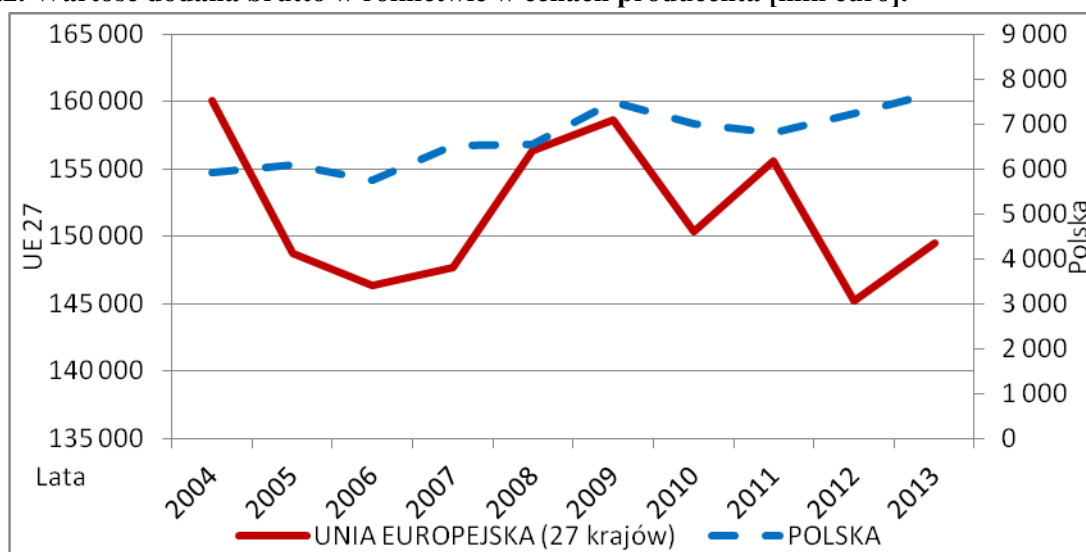
Rząd PO-PSL nie wykazał żadnego zainteresowania produkcją rolniczą i przetwórstwem polskiego chmielu, czego wyrazem był brak reakcji rządu na drastyczny spadek skupu chmielu z produkcji krajowej oraz wzrost importu chmielu do produkcji piwa, a także dopuszczenie do reeksportu polskiego chmielu przez zagraniczne koncerny piwowarskie i niewykorzystania nowoczesnego zakładu przetwórczego w Puławach. Minister Sawicki nie podejmował rozmów ze środowiskiem plantatorów chmielu i nie reagował na zagrożenie produkcji chmielu.

3.2.2. Dysparytet i niestabilność dochodów w rolnictwie

Pogarszają się jak wykazano wcześniej rynkowe uwarunkowania produkcji rolnej, a jednocześnie obserwowane są niekorzystne warunki pogodowe w Polsce i Europie w ostatnich latach, a szczególnie susza w 2015 roku, co spowodowało zmniejszenie zbiorów podstawowych surowców i pogorszenie warunków opłacalności produkcji rolnej na poziomie kraju i gospodarstw rolnych. **Przez osiem lat rząd PO-PSL nie uczynił nic, aby nie dopuścić do realnego spadku dochodów mieszkańców obszarów wiejskich.** Spadek dochodów był także konsekwencją spadku opłacalności produkcji rolnej i wzrostu kosztów prowadzenia gospodarstwa rolnego oraz wahaniami cen z roku na rok, wskutek zmiennych warunków pogodowych i rynkowych. W efekcie mamy do czynienia z niestabilnością dochodów oraz pogłębiają się różnice w dochodach między mieszkańcami wsi oraz miast, rolnikami a pozostałymi grupami pracowników.

Wartość produkcji sektora rolnego rosła w niewielkim tempie w okresie lat 2008-2014, ale obserwowane były zmienne tendencje w tym zakresie, szczególnie w ostatnich dwóch latach. W Polsce nastąpił nieznaczny wzrost wartości dodanej brutto (rys.2), przy stosunkowo niewielkim tempie wzrostu (ok. 0,4 %/rok). Rok 2013 nie był dobrym rokiem dla producentów rolnych, przy dobrych zbiorach zbóż, odnotowano jednak spadek cen ziarna oraz spadek popytu na mięso wieprzowe i wołowe. W roku 2013 odnotowano dalsze zmniejszenie wolumenu produkcji wieprzowiny o blisko 3%. Nastąpił też spadek wartości produkcji roślinnej w przeliczeniu na 1ha UR o 3%, do czego przyczynił się w głównej mierze duży spadek wartości produkcji zbóż (o ok. 20% w stosunku do roku 2012).

Rys.2. Wartość dodana brutto w rolnictwie w cenach producenta [mln euro].

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu z lat 2004-2013.

Przeprowadzone przez IERiGŻ szacunki wskazują na zmniejszenie w 2014 roku w porównaniu z rokiem 2013 wartości produkcji sektora rolnego nominalnie o 4% (według RER). Zmniejszenie wartości produkcji w porównaniu z rokiem poprzednim to wynik przede wszystkim zmniejszenia wartości produkcji roślinnej przy relatywnie słabszym zwiększeniu wartości produkcji zwierzęcej. Wśród kierunków produkcji roślinnej najsilniej, bo o około 36%, zmniejszyła się wartość produkcji owoców (w tym jabłek o ponad 50% z powodu niższych cen) oraz warzyw o blisko 13% (w tym cebuli i kapusty o około 45% z powodu niższych cen).

Kolejny rok 2014 nie poprawił sytuacji w produkcji rolniczej. IERiGŻ szacuje, że wartość produkcji zbóż w 2014 zmniejszyła się około 3% (szczególnie żyta z uwagi na mniejsze zbiory i ceny - o ponad 30%), buraków cukrowych i ziemniaków o 15%. W konsekwencji ogólna wartość produkcji roślinnej w roku 2014 była mniejsza w porównaniu z rokiem 2013 o 11%. Zmniejszenie wartości tej produkcji była przede wszystkim efektem niższych cen podstawowych produktów rolnych. Mimo wzrostu produkcji zwierzęcej w 2014 roku o 5% (głównie produkcji mleka o 11%), zmniejszyła się jednak wartość produkcji jaj o około 11% z powodu niższych cen, a wartość produkcji trzody chlewnej o 2%. Wymienione kierunki zmian wartości produkcji rolnictwa skutkowały blisko 8% zmniejszeniem wartości dodanej sektora rolnego w roku 2014 w porównaniu z rokiem 2013.

Wskaźnik nożyc cen (relacji cen produktów rolnych sprzedawanych do cen towarów i usług kupowanych przez rolników), korzystny w latach 2006-2007, wynoszący 107,2 w 2007 roku (co świadczy o przeciętnym poziomie opłacalności) w 2008 roku wynosił 90,1%, a w 2009 roku 96,1%, a dopiero w połowie 2010 roku ceny te zrównały się. Wskaźnik ten w 2012 roku wynosił zaledwie 95,6, a w 2013 zrównał się do 100,1 pkt., by w 2014 oscylować wokół wartości 98,5 pkt. Dowodzi to istotnej niestabilności dochodów i trwającego od 8 lat stanu nieopłacalności produkcji rolniczej. Rosną ceny środków produkcji dla rolnictwa, szczególnie ceny nośników energii i nasion,

które zdrożały o ponad 10% w relacji do 2007 r. Możemy też mówić o silnym wzroście kosztów związanych z opłatą siły roboczej oraz zwiększeniu podatków w rolnictwie, co dodatkowo spowodowało spowolnienie dynamiki wzrostu dochodu sektora rolnego i realnych dochodów gospodarstw rolnych.

Szczególnie niekorzystne zmiany w dochodach rolniczych nastąpiły w 2010 roku. Dochód z gospodarstwa rolnego (wg FADN) w 2010 roku był o 14% niższy niż w 2007 roku, mimo, że dopłaty w 2010 roku były wyższe o 69%, czyli realnie znacznie niższy. Oszacowane koszty produkcji w 2010 roku były wyższe o prawie 7 tys. zł w relacji do 2007 roku czyli o 11%, co wskazuje na skalę pogorszenia opłacalności w tym okresie. Dochód z gospodarstwa znacznie się obniżył właśnie z tego tytułu, mimo rosnącej skali i udziału dopłat (22% w relacji do produkcji ogółem w 2010 roku).

Zdecydowanie pogorszyły się dochody realne gospodarstw rolnych w 2009 roku w porównaniu z 2007 rokiem, ustalane na podstawie oceny gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość. Obliczenia realnej wartości dodanej netto (nadwyżki ekonomicznej) w gospodarstwie w przeliczeniu na 1 zatrudnionego w 2009 roku (19,3 tys. zł) wskazują, że była ona niższa od tej wartości w 2007 roku (24,3 tys. zł) czyli o 21%.

W zależności od kierunku produkcji dochodowość gospodarstw jest zróżnicowana. Przy ogólnym spadku dochodów w latach 2007-2010 o 13,8% w poszczególnych kierunkach spadek dochodów tych gospodarstw wynosił dla gospodarstw: produkcji roślinnej o kierunku upraw polowych - o 27,7%, upraw trwałych (sady) – o 21,6%, gospodarstw mlecznych - o 29,8%, hodowli bydła - o 34,3%, o produkcji mieszanej (najliczniejszych) o 12,5%.

Obserwuje się **spadek realnych dochodów rodzin rolniczych i pogłębiające się różnice między dochodami** mieszkańców wsi a pozostałymi grupami społeczno-ekonomicznymi. Analiza sytuacji ekonomicznej rodzin rolniczych, zwłaszcza na tle innych grup społeczno – ekonomicznych pokazuje, że przez osiem lat funkcjonowania rząd PO-PSL nie uznawał za ważne, aby nie dopuścić do realnego spadku dochodów rolników i mieszkańców wsi. Sytuacja ta jest nie tylko konsekwencją spadku opłacalności produkcji rolniczej i wzrostu kosztów prowadzenia gospodarstwa rolnego, ale w dużym stopniu inercji działań rządu PO-PSL. W latach 2005-2008 przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny w gospodarstwie domowym rolników wzrósł z 539,93 zł/osobę do 887,76 zł na osobę, tj. o 65% (realnie ok.49%). Obecnie wynosi około 908 złotych i wykazuje tendencje spadkowe.

Pogłębiają się różnice w dochodach między rolnikami a pracującymi w innych działach gospodarki oraz mieszkańcami wsi i miast, szczególnie dużych. Przeciętny miesięczny **dochód mieszkańca wsi** (w przeliczeniu na 1 osobę) wynosi znowu **zaledwie 65,6% dochodu mieszkańca miasta**. Wraz ze wzrostem liczby mieszkańców w miastach zwiększają się także dysproporcje dochodowe między mieszkańcami wsi i miast na niekorzyść mieszkających na obszarach wiejskich. Większość gospodarstw domowych na wsi, dla których dochód z rolnictwa jest dochodem dodatkowym posiada gospodarstwa rolnicze o małym obszarze. Dopłaty, które zasiły znacząco dochód rolniczy gospodarstw o dużym areale użytków rolnych, nie stanowiły istotnego czynnika w kształtowaniu sytuacji dochodowej gospodarstw o małym obszarze użytków rolnych, a te ostatnie stanowią zdecydowaną większość w polskiej gospodarce.

Dochody rolników zatrudnionych w podstawowych grupach gospodarstw rolnych stanowią 34-59% średniego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej! Średni dochód z gospodarstwa rolnego, w przeliczeniu na osobę zatrudnioną w 2010 roku stanowił zaledwie 66% płacy netto w gospodarce i był 9-krotnie mniejszy niż w Dani, a nawet 2-krotnie niższy, niż w Czechach i na Węgrzech.

W 2009 roku. dochody rodzin rolniczych kształtowały się najbliżej poziomowi dochodów rodzin najuboższych w kraju, tj. robotników i rencistów, a w rankingu dochodów grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw pozostały nadal znacząco „w tyle” za urzędnikami, przedsiębiorcami i emerytami. Dochody mieszkańców wsi są znacznie niższe niż mieszkańców miast. Można szacować, że jedynie w ok. 100 tys. gospodarstw rolnych opłata pracy właścicieli- rolników jest wyższa niż przeciętna analogiczna opłata pracowników najemnych w gospodarce narodowej. Oceniając spadek dochodów wg klas wielkości ekonomicznej (ESU) gospodarstw największy spadek obserwuje się w tym okresie w najniższej grupie dochodowej (2,4-4,8 tys. zł/osobę/rok) wynoszący 23,6%, a przecież tych gospodarstw w strukturze polskiego rolnictwa jest najwięcej.

Badania budżetów gospodarstw domowych wskazują na zmniejszanie się dysproporcji dochodowych między mieszkańcami wsi i miast w dziesięciolecie 2004-2014, ale tempo tych zmian jest bardzo wolne. Przewaga dochodów ludności miejskiej w porównaniu z wiejską zmniejszyła się wprawdzie z 52,5% w 2004 roku do 37,0% w 2013 roku; analogicznie: w miastach o liczbie mieszkańców 20 tys. i mniej z 24,6% do 12,9%, a w miastach 500 tys. i więcej z 105,7% do 102,2%, ale po okresie dynamicznej redukcji dysparytetu w latach 2006-2007 (do 9 pkt. proc), w kolejnych latach nastąpiło cofnięcie tego procesu i stagnacja. Mimo spadku, nadal utrzymuje się wysoka przewaga dochodów, zwłaszcza mieszkańców miast dużych, nad dochodami ludności wiejskiej.

Na różnice dochodowe między mieszkańcami miast i wsi wpływ mają czynniki natury strukturalnej: liczba osób w rodzinie oraz poziom wykształcenia domowników, co nadaje dysparytetowi cechy trwałości. Ludność zamieszkała na wsi legitymuje się istotnie niższym poziomem wykształcenia niż w mieście i sytuacja ta nie zmienia się z uwagi na dużo trudniejszy dostęp ludności wsi do edukacji i brak chęci ze strony rządu PO-PSL do niwelowania tych różnic, a w tej sytuacji następuje dalsze pogłębienie różnic. Na wsi zamieszkuje także większy niż w mieście, głównie w dużych aglomeracjach, odsetek rodzin wielodzietnych, dla których ubóstwo jest podstawowym problemem.

W latach 2009-2010 występował szczególnie duży dysparytet dochodów na niekorzyść rolników, a ostatnie lata nie przyniosły też zmniejszenia tego dysparytetu. Wynosił on 20 punktów procentowych w relacji do ogółu gospodarstw domowych, a relacji do gospodarstw domowych przedsiębiorców aż 37%. W roku 2007 ten dysparytet był szacowany zaledwie na 9%, ale dalsze lata zahamowały wyraźny trend zmniejszania dysparytetu w latach 2005-2007. Rok 2013 był kolejnym rokiem, w którym dochody gospodarstw domowych rolników były niższe w porównaniu z pozostałymi grupami społeczno-ekonomicznymi gospodarstw domowych i nastąpiło pogłębienie dysproporcji między dochodami w rolnictwie a wynagrodzeniem netto w pozostałych działach gospodarki narodowej.

Na spadek realnych dochodów mieszkańców wsi i generalnie mieszkańców Polski w latach 2008-2011 duży wpływ miała rosnąca inflacja i drożyzna spowodowana wzrostem cen żywności, co z kolei powodowało ograniczenie popytu na żywność i niskie ceny skupu na produkty rolne. Podobne zjawisko niskich cen skupu obserwowane było w 2014 roku, gdy z kolei deflacja oznaczała przede wszystkim spadek cen żywności. Kryzys na rynku żywnościowym w Polsce w latach 2008-2010 spowodowany był sytuacją na rynkach światowych, ale też brakiem reakcji rządu na sytuację wynikającą z zagrożenia bakterią E.coli przyspieszył zjawiska wzrostu cen żywności. Według Eurostatu i europejskiej metodologii, inflacja w Polsce wyniosła w maju 4,3%, a według GUS inflacja w maju 2011 osiągnęła 5%. Gospodarstwa domowe w Polsce średnio wydają na żywność 21% swoich dochodów. W przypadku najbiedniejszych, jest to nawet 30 %. W ostatnich trzech latach żywność w Polsce drożała w coraz szybszym tempie i teraz trend ten się wzmocnił w 2011 roku wobec kryzysu na rynkach światowych.

Niekontrolowany przez rząd PO-PSL wzrost cen środków do produkcji rolnej, to kolejna przyczyna zmniejszenia dochodowości produkcji w rolnictwie. Ceny środków do produkcji rolnej, decydują o dochodowości, dlatego, że przy obecnej technologii produkcji rolnej generują koszty. W latach 2008-2014 na poszczególnych rynkach środków do produkcji wystąpił znaczny, zróżnicowany i najczęściej nieuzasadniony wzrost cen detalicznych środków produkcji. Według oficjalnych danych ministerstwa finansów uzasadniony wskaźnik cen towarowej produkcji rolnej i wskaźnik inflacji w 2010 roku wyniósł 7,5%. Do rynków, na których nastąpiły najwyższe podwyżki należały: rynek środków ochrony roślin, rynek maszyn rolniczych. Niezwykle wysoki był wzrost cen benzyny, oleju napędowego i opałowego. Istotnie wzrosły opłaty za energię elektryczną oraz gazu.

Wzrosły ceny nawozów sztucznych, przy jednoczesnym zmniejszeniu się ich zużycia w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych. **Wzrosły ceny środków ochrony roślin** od kilku procent do nawet 110% (czyli ponad dwukrotnie) dość popularnego środka Roundap). **Wzrosły ceny pasz i koncentratów**. W 2007 roku tłumaczono to wysokimi cenami zbóż, natomiast w 2008 i w 2009 pomimo dramatycznie niskich cen zbóż ceny pełnoporcjowych pasz nieznacznie spadły. W kolejnych latach rosły te ceny, przy relatywnie niższych zbiorach zbóż. **Wzrost cen paliw i energii** w ciągu lat 2008-2014 był nieproporcjonalny do wzrostu inflacji. Minister Sawicki nie dotrzymał obietnicy

o podwyższeniu stawki zwrotu akcyzy do paliwa rolniczego. Pogorszenie koniunktury w rolnictwie z tytułu wzrostu cen na środki produkcji ma już obecnie charakter postępujący i trwały.

3.3. Rozwój obszarów wiejskich

Wieś polska dysponuje ogromnym potencjałem rozwojowym. Do najważniejszych jego składników należą: przestrzeń, zasoby przyrodnicze, w szczególności lasy, walory krajobrazowe, kilkanaście milionów hektarów gruntów przydatnych do wykorzystania rolniczego i bogata sieć osiedleńcza. Potencjał ten powinien być wykorzystany do stworzenia z obszarów wiejskich atrakcyjnego miejsca do zamieszkania, spędzania wolnego czasu, rekreacji, lokowania podmiotów gospodarczych, szczególnie z sektora MŚP, wykonywania pracy tworzącej dochód.

Rząd PO-PSL nie podjął w ciągu minionych ośmiu lat istotnych **działań na rzecz zmniejszenia różnic w poziomie życia między miastem a wsią**, a wręcz przeciwnie te **dysproporcje jeszcze się pogłębiły**, szczególnie w zakresie infrastruktury społecznej i technicznej. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi nie zdołało opracować i **nie przedstawiło programu, żadnej własnej strategii**, w której określone zostałyby kierunki przemian na polskiej wsi, przede wszystkim służące powstaniu dobrze funkcjonujących usług (zarówno prywatnych, jak i publicznych), dobrej infrastruktury drogowej i komunalnej oraz sprawnego transportu publicznego. Nie można za taką uznać strategii tworzonej pod potrzeby wdrożenia WPR na lata 2014-2020, gdzie ograniczenia finansowania rozwoju wiejskich obszarów w ramach II filaru wskazują właśnie na brak woli poprawy warunków życia na wsi.

W praktyce, realizowane wcześniej inwestycje służące poprawie infrastruktury drogowej, gospodarki wodnej i ściekowej oraz energetycznej zostały zahamowane, bądź ich zasięg został ograniczony. Planowane przed 2007 rokiem zostały skreślone z planów i odłożone na „półkę” w oczekiwaniu na lepsze czasy. Przyczyną tego zjawiska są trzy czynniki:

- ograniczenie wydatków budżetowych na obszary wiejskie i ich rozwój, w latach 2008-2010 pod pozorem walki z kryzysem i działaniami antykryzysowymi, a w nowym okresie programowania po 2014 pod pozorem przeniesienia tych zadań na poziom samorządów wojewódzkich w ramach polityki spójności,
- problemy związane z uruchomieniem działań w ramach PROW 2007-2013 i opóźnieniami uruchomienia środków w ramach niektórych działań oraz nie uwzględnienie tych zadań w nowym PROW 2014-2020,
- konsekwentne wprowadzenie i utrzymanie liberalnych zasad polityki rozwoju „dwóch prędkości” i polityki polaryzacyjno-dyfuzyjnej we wdrażaniu polityki spójności po 2008 roku, a zwłaszcza reguł jej finansowania z funduszu spójności i europejskiego funduszu rozwoju regionalnego.

3.3.1. Infrastruktura techniczna i społeczna

Zahamowany został rozwój gospodarczy obszarów wiejskich przez rząd PO-PSL poprzez ograniczenie środków wsparcia na tworzenie efektywnej infrastruktury technicznej i społecznej. Zaniedbania i braki w zakresie infrastruktury technicznej i społecznej, gorszy dostęp oraz niższa jakość życia na obszarach wiejskich to jeden z efektów ośmioletnich tego rządu. Niezależnie od miejsca zamieszkania, każdy Polak powinien mieć dostęp i móc korzystać z infrastruktury technicznej i społecznej na wysokim poziomie oraz mieć zapewnione dobre warunki życia, odpowiadające standardom jakości i dostępności na poziomie XXI wieku. Takich warunków nie zapewniono niestety mieszkańcom wsi w Polsce. Infrastruktura techniczna na wsi i obszarach wiejskich oraz jej dostępność zdecydowanie ustępuje dostępności tej infrastruktury w miastach, co stanowi nie tylko barierę rozwoju obszarów wiejskich, ale też obniża jakość życia na terenie wsi i małych miejscowości. Szczególnie istotne są różnice w dostępności infrastruktury technicznej związanej ze środowiskiem naturalnym. Według danych GUS w 2011 roku sieć kanalizacyjna była dostępna dla 23,5% mieszkańców wsi ale aż dla 86% mieszkańców miast, komunalne oczyszczalnie ścieków odpowiednio dla 26,9% mieszkańców wsi, oraz dla 88,2% mieszkańców miast, sieć gazowa analogicznie dla 20,6% mieszkańców wsi, ale aż dla 73,1% mieszkańców miast.

Infrastruktura społeczna na wsi jest znacznie gorsza, a mniejsza dostępność jej podstawowych elementów decyduje o niższym poziomie jakości życia na wsi. Na obszarach wiejskich na 10 tys. mieszkańców przypadało 2,2 placówki ZOZ, ale aż 3,9 placówek na mieszkańca miast, liczba porad przypadających na jednego ubezpieczonego na terenach wiejskich wynosiła 3 rocznie i była ponad 3-krotnie mniejsza niż w przypadku mieszkańców miast (9,7 porad/ubezpieczonego), na jedną aptekę przypadało w 2009 roku 8313 osób, gdy w miastach 2579 osób (ponad 3-krotnie więcej). Zaledwie 22,1% dzieci wiejskich w wieku 3-5 lat korzystało z przedszkoli (w miastach 69,3%), a 32,9% nauczycieli wiejskich to nauczyciele dyplomowani, gdy w miastach stanowili 62,4% kadry szkół w 2008 roku.

3.3.2. Polityka spójności

Z dużymi problemami w latach 2008-2014 wdrażane były przez rząd PO-PSL działania skierowane na obszary wiejskie w ramach programów operacyjnych finansowanych z funduszu spójności i europejskiego funduszu rozwoju regionalnego. Szczególnie trudna sytuacja wystąpiła w przypadku inwestycji na obszarach wiejskich, które były realizowane w ramach tych funduszy. We wdrażaniu instrumentów polityki spójności na lata 2007- 2013 – programów operacyjnych: „Infrastruktura i Środowisko”, „Innowacyjna Gospodarka”, „Rozwój Polski Wschodniej”, Regionalne Programy Operacyjne- nastąpiły znaczne opóźnienia. Założono w czasie programowania, że co roku 20% środków z regionalnych programów operacyjnych kierowane będzie na inwestycje na obszarach wiejskich, co nie było realizowane, z uwagi na silną konkurencję o te środki ze strony dużych miast. Pierwsze umowy w większości z programów podpisano na początku 2009 roku i zapomniano o realizacji obowiązujących zobowiązań przyjętych przez rząd Prawa i Sprawiedliwości.

Na dodatek, **większość inwestycji**, które **przez rząd PiS zostały wpisane na indykatywną listę projektów systemowych**, została z tych list **skreślona** przez koalicję rządzącą PO-PSL. Dotyczyło to **tak ważnych inwestycji jak budowa zbiorników retencyjnych** czy inwestycji infrastruktury technicznej na terenie Polski wschodniej, co jak pokazała susza w 2015 roku było niezbędnym działaniem wyprzedzającym. Wiele **gmin wiejskich zrezygnowało** z inwestycji, jak również z udziału w konkursach na rozdział unijnych środków, **ze względu na brak środków w budżetach gminnych na wkład własny**. Resort rolnictwa nie podjął przez osiem lat żadnych działań na rzecz utworzenia funduszu samopomocowego dla gmin wiejskich lub funduszu poręczeniowo-pożyczkowego przeznaczonego na sfinansowanie niezbędnego udziału własnego w realizowanej inwestycji.

W nowym okresie finansowania 2014-2020 koalicja rządowa PO-PSL chcąc ukryć klęskę w negocjacjach o Wspólną Politykę Rolną, obiecywała rolnikom 5 miliardów euro ze środków funduszu spójności, jednak te środki spójności nie mogą być wydane priorytetowo na rozwój obszarów wiejskich, co tylko wprowadza w błąd społeczność wiejskie. Wieś ma równe prawa jak miasta do korzystania ze środków spójności, które są „obok”, a nie „zamiast” środków otrzymywanych w ramach WPR. Przyznanie na wieś zaledwie 5 miliardów euro z ogólnej puli około 82 miliardów euro, nie jest żadną łaską, ale kolejnym przejawem dyskryminacji polskiej wsi.

3.3.3. Program dla małych miast

Koalicja rządowa PO- PSL przez osiem lat ciągle **realizowała „specyficzną” politykę rozwoju**, pomijającą sprawy rozwoju małych miast i terenów wiejskich otaczających te miasta. Stratedzy rządowi **opowiadali się za transformacją przez globalizację i model polaryzacyjno-dyfuzyjnym**, co praktycznie oznacza kres rozwoju dla wielu tradycyjnych ognisk rozwoju i stabilizacji społecznej, jakimi niewątpliwie przez wieki były małe miasta i znajdujące się na ich zapleczu polskie rodzinne rolnictwo. Paradoksalnie strategię tą popierał PSL, mieniący się od lat obrońcą polskiej wsi. Przyjęta przez rząd PO-PSL strategia i model rozwoju przestrzennego kraju spowodował, że znaczna część małych miast położonych na obszarach wiejskich, poza obszarami metropolitalnymi stanie przed problemem zagrożenia trwałą degradacją społeczno-ekonomiczną w świetle tego niesprawiedliwego modelu. Przyjęta koncepcja prowadziła do silnych procesów regresji w dotychczasowych lokalnych centrach rozwoju, tworzących się powoli po zmianie układu terytorialnego i redukcji liczby województw w 1999 roku.

Procesom naprawczym w tym zakresie miał sprzyjać między innymi Program Polski Wschodniej uruchomiony w 2007 roku przez PiS, a w ostatnim okresie rozwiązania programowe oparte o koncepcję transformacji niszowej zaproponowaną przez prof. Barbarę Piontek. Za **transformację niszową** można uznać **proces przekształcania**, ale też zachowania lokalnych struktur gospodarczych i pozagospodarczych, **ukierunkowany na zapewnienie rozwoju społeczno-gospodarczego w wymiarze lokalnym**. Takie podejście oznacza też krytykę globalizacji określaną jako „kosmopolityczny lokalizm”. W tym **modelu** rozwoju **najcenniejszym kapitałem jest kapitał ludzki** oraz infrastruktura gospodarcza i społeczna, w tym infrastruktura rynku lokalnego.

Małe miasta na obszarach wiejskich podlegają ostatnio postępującej degradacji, wobec działania takich czynników jak: utrata dotychczasowych funkcji (gospodarczych, administracyjnych, kulturalnych, społecznych), a w konsekwencji upadek firm i instytucji tworzących gospodarkę tych miast, oddziaływanie dużych metropolii **poprzez wysysanie najcenniejszych zasobów ludzkich** i równie silne trendy w kierunku emigracji (do krajów UE). W efekcie nastąpiła wyraźna polaryzacja dochodów pomiędzy regionami metropolitalnymi a pozostałymi średnimi i małymi miastami oraz znaczną częścią kraju, definiowaną jako obszary wiejskie.

Lokalny rozwój gospodarczy w dużej mierze **opiera się na wykorzystaniu funkcji rolniczej obszarów wiejskich i funkcji usługowej małych miast tam zlokalizowanych**. Warunki rozwoju wielu z tych miast **zahamowane zostały** poprzez degradację i upadłość lokalnych zakładów przemysłowych zlokalizowanych na ich terenie, stopniowe ograniczenie popytu wewnętrznego, nasilający się proces stagnacji gospodarczej i społecznej, brak motywacji do rozwoju. Wymaga to pilnych zmian kierunku dotychczasowego myślenia strategicznego o rozwoju w pierwszej kolejności metropolii kosztem małych miast i obszarów wiejskich, tak od nich zależnych.

Jedną z **podstawowych osi rozwojowych** tych miast w przeszłości była **lokalna produkcja żywności i lokalne rynki rolne**. Obecnie w coraz większym stopniu zaopatrywane są one w żywność przez sieci handlowe i dyskontowe niż poprzez bezpośrednich lokalnych dostawców (rolników, zakłady rzemieślnicze, małe przetwórnice). Oznacza to **duże straty społeczne i gospodarcze**, blokuje rozwój rolnictwa i lokalnej przedsiębiorczości, a w konsekwencji stanowi **barierę strukturalną rozwoju gospodarki lokalnej**.

3.3.4. Wiatraki na obszarach wiejskich

Brak uregulowań prawnych dotyczących lokalizacji wiatraków i przeciwdziałania ich budowy w pobliżu gospodarstw rolników to jedna z głównych przyczyn niezadowolenia stworzonego przez rząd PO-PSL na polskiej wsi z tego tytułu. Były rząd a pozostawia polską wieś z setkami dramatycznych konfliktów w sprawie budowy wiatraków energetycznych. Nie przygotowano ustawy określającej odległość tych wiatraków od siedzib ludzkich, a rząd PO-PSL blokował projekt takiej ustawy wniesionej przez Prawo i Sprawiedliwość. Mimo protestów PiS polska wieś zabudowywana jest wiatrakami, których budowa wspierana była ze środków UE, które jak wykazała kontrola NIK z 2014 roku, **najczęściej lokalizowane były na gruntach rolnych urzędników gminnych czy wójtów**. W myśl nowelizacji ustawy o odrodleniu gruntów z kwietnia 2014 roku, urzędnicy sami mogą decydować o procesie odrodlenia działek rolnych klasy I-III. Proces powstawania farm wiatrowych przebiegał często w warunkach zagrożenia konfliktem interesów, brakiem przejrzystości i korupcją, co pokazuje kontrola NIK. **Rząd nie zadbał też o przeprowadzenie badań w zakresie skutków i szkodliwości** oddziaływania wiatraków na osoby zamieszkujące w otoczeniu farm wiatrowych, nie przedłożył żadnych ustaw, które regulowałyby prawnie warunki budowy farm wiatrowych.

3.3.5. Bezrobocie na obszarach wiejskich

Bezrobocie te jawne i te ukryte w małych nierentownych gospodarstwach rolnych, wrosło już w strukturę polskiej wsi i traktowane jest jako normalny element życia na wsi. Analiza danych dotyczących bezrobocia na wsi w latach 2008-2014 roku w Polsce, potwierdza zdecydowanie bardziej niekorzystną sytuację na rynku pracy w przypadku ludności zamieszkałej na terenach wiejskich niż w miastach. Bezrobocie na wsi ma bowiem inny charakter niż w mieście-jest trwalsze, a rynek pracy oferuje mniej miejsc pracy i jest nieelastyczny. Jest to istotne bo obecnie więcej ludzi przybywa

na wieś i osiedla się niż z niej wyjeżdża. Wpływ na taki kierunek migracji mają wyższe koszty utrzymania w mieście oraz wiążące się z nimi obserwowane od kilku lat przemieszczania ludności z miast na obszary podmiejskie. Gdy nie ma alternatywy na pracę na wsi, ludzie tak jak przed wiekami emigrują za chlebem, bo pracy się nie boją i nie będą czekać na zasiłki. Dlatego obserwowany jest większy odpływ ludności z obszarów wiejskich za granicę. Oznacza to poważne konsekwencje dla bezrobocia na obszarach wiejskich.

W końcu 2009 r. bezrobocie rejestrowane na wsi osiągnęło poziom 832,9 tys. osób, czyli w ujęciu rocznym wzrosło o 162,5 tys. (o 24,2%), w największym stopniu w województwie wielkopolskim (o 43,6%), pomorskim (o 39,3%) oraz śląskim (o 33,7%). W relacji do 2007 roku, gdy bezrobocie rejestrowe na wsi wynosiło 785,7 tys. osób oznacza to wzrost o 6%. Udział bezrobotnych zamieszkałych na wsi, przekraczający połowę ogólnej liczby bezrobotnych województwa, odnotowano w województwie podkarpackim (62,5%), małopolskim (55,0%), świętokrzyskim (54,0%) i lubelskim (54,0%). Stopa bezrobocia na wsi liczona w odniesieniu do ludności pracującej poza rolnictwem indywidualnym w końcu 2009 r. wynosiła 16,3% i w stosunku do stanu w końcu 2008 r. zwiększyła się o 3,7 pkt. proc.

Pośrednio świadczy to o wysokim bezrobociu ukrytym wśród ludności związanej z gospodarstwami rolnymi, bądź o braku miejsc pracy w przemyśle, w usługach lub w rolnictwie dla nierolniczej części mieszkańców wsi. Najwyższą stopę bezrobocia, odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim (29,9%), a także województwach podkarpackim (26,6%) oraz świętokrzyskim (25,7%).

W rzeczywistości część osób pracujących i mieszkających na wsi powinna zostać zaliczona do bezrobotnych lub biernych zawodowo, ponieważ w przypadku braku możliwości świadczenia pracy w gospodarstwie rolnym, nie miałyby szans na znalezienie zatrudnienia. Osoby takie zazwyczaj utrzymują się z niezarobkowych źródeł dochodu przyznawanych innym członkom rodzin, m.in. z tytułu ubezpieczenia rolników, a ostatnio też z dopłat bezpośrednich. Najliczniejszą grupą wśród bezrobotnych mieszkańców wsi byli ludzie młodzi oraz kobiety. Ponad połowa bezrobotnych mieszkańców wsi nie przekroczyła więc 35 roku życia. W populacji bezrobotnych zamieszkałych na wsi wyraźnie przeważają kobiety i w 2009 roku stanowiły 51,3% ogółu bezrobotnych na obszarach wiejskich.

Nie ma nadal warunków do powstawania lokalnych firm na obszarach wiejskich. Nadal system rejestrowania działalności gospodarczej jest skomplikowany, brakuje systemu promocji lokalnych firm, nie funkcjonuje partnerstwo publiczno–prywatne, nie ma warunków do rozwoju spółdzielczości wiejskiej, a źle przeprowadzone szkolenia dla zespołów producentów rolnych nie spowodowały podjęcia przez nich działalności gospodarczej na terenach swoich gmin. Nie podjęto żadnych działań na rzecz stworzenia na wsi systemu doradztwa w dziedzinie przedsiębiorczości i tworzenia miejsc pracy na obszarach wiejskich, a wręcz przeciwnie - doprowadzono do osłabienia działalności Ośrodków Doradztwa Rolniczego.

Brakuje planowania strategicznego rozwoju gmin wiejskich, co przenosi się na brak przygotowanych terenów inwestycyjnych na obszarach wiejskich, nie podejmowaniu działań w dziedzinie tworzenia przedsiębiorstw społecznych, stref usługowo–produkcyjnych w gminach wiejskich (mini-parków technologicznych i przemysłowych), odnowy wsi i zachowania dziedzictwa kulturowego. Nie funkcjonuje do dzisiaj ogólnonarodowy program ożywiania małych miast jak ośrodków wzrostu dla obszarów wiejskich. Nie stworzono warunków i odpowiedniego klimatu do budowania partnerstwa lokalnego - brak rozwiązań prawnych, struktur organizacyjnych i możliwości finansowania.

W ciągu minionych ośmiu lat odnotowano znaczny wzrost liczby bezrobotnych na wsi. Ma ono nadal tendencję wzrostową. Podejmowane działania przez resort rolnictwa i ANR mające na celu aktywizację zawodową nie przyniosły większych efektów. Zastosowane metody nie były w stanie zachęcić mieszkańców obszarów wiejskich do podejmowania działalności gospodarczej na własny rachunek. Pewne pozytywne zmiany przyniosła realizacja Programu Stypendiów Pomocowych dla studentów pierwszego roku wyższych uczelni, choć jego zasięg jest ograniczony do maturzystów, zamieszkujących miejscowości do 20 tys. mieszkańców i będących dziećmi byłych pracowników PGR. Wymaga on rozszerzenia na inne grupy młodzieży wiejskiej oraz wydłużenia okresu stypendium.

Rząd PO-PSL doprowadził do bardzo złej sytuacji społecznej na polskiej wsi i stan ten wykazuje stałą tendencję pogorszenia warunków życia i pracy. Szereg danych wprost świadczy o tym, że mamy do czynienia z zapaścią. Na obszarach wiejskich rozwija się bezrobocie strukturalne i występuje trwały wzrost bezrobocia w rolnictwie. Bezrobotni na wsi stanowili w końcu 2012 roku **43,9% populacji bezrobotnych** ogółem, chociaż na wsi mieszka tylko 39% ludności kraju. W wojewódzkim podkarpackim bezrobotnych na wsi było 62%. Bezrobotni na wsi to ludzie przede wszystkim ludzie młodzi. Bezrobocie rejestrowe wynosiło w tym okresie 940 tys. osób, a bezrobocie ukryte kolejne 1,3 mln osób. Zatem **co drugi mieszkaniec wsi związany z rolnictwem jest bezrobotny. Wskaźnik zatrudnienia** młodzieży wiejskiej w wieku 18-24 lata wynosi **tylko 40,4%** - dlatego zwiększa się migracja do miast i przede wszystkim na emigrację. Z obszarów wiejskich wyjeżdżają ludzie młodzi, lepiej wykształceni, kobiety – do dużych miast oraz na emigrację. Taki trend obserwuje się od siedmiu lat, a szczególnie duży wzrost emigracji nastąpił w 2014 roku.

3.3.6. Ubóstwo na wsi i obszarach wiejskich

Rząd PO-PSL doprowadził do utrzymywania się zjawiska ubóstwa na obszarach wiejskich. Widocznym ubóstwem na obszarach wiejskich zagrożonych jest ok. 1/5 gospodarstw domowych. Różnice pomiędzy ubóstwem na wsi i w miastach pogłębiają się pomimo wpływu dopłat bezpośrednich po 2007 roku.

Ubóstwem skrajnym (szacowanym przez IPiSS na poziomie minimum egzystencji i dochodów 466 zł/osobę) na wsi zagrożonych w 2010 roku było 2,5-krotnie więcej gospodarstw domowych (9,4%) niż w miastach (3,5%), a łącznie w kraju 5,7%.

Ubóstwem ustawowym (szacowanym przez GUS, na poziomie uprawnień do ubiegania się o świadczenia z pomocy społecznej – 477 zł/osobę) na wsi zagrożonych było 11,9% gospodarstw, a więc trzykrotnie więcej niż w miastach (4,4%). Biorąc pod uwagę fakt, że po uwzględnieniu urealnieniu tego progu świadczenia zamrożonego od 2006 roku szacowany wskaźnik w skali kraju zwiększa się w 2011 roku z 7,3% na 10,8% ten wzrost zagrożonych ubóstwem na wsi jest jeszcze większy.

Ubóstwem relatywnym (wg GUS dochody 655 zł/osobę) zagrożonych było na wsi w 2010 roku 25,4% gospodarstw gdy w miastach zaledwie 11,9% gospodarstw domowych. Odsetek osób zagrożonych ubóstwem na wsi w porównaniu do miast powyżej 500 tys. mieszkańców jest ponad 10-krotnie wyższy dla ubóstwa skrajnego i ustawowego.

Zagrożone ubóstwem były przede wszystkim dzieci i młodzież. Dzieci i młodzież do lat 18 stanowi 1/3 populacji osób zagrożonych skrajnym ubóstwem. Około 12% dzieci do lat 18 żyło w gospodarstwach zagrożonych ubóstwem ustawowym i 8% w skrajnej granicy ubóstwa. Szczególnie zagrożone są dzieci z rodzin wielodzietnych i stanowią najuboższą grupę społeczną w Polsce. Wśród małżeństw z 4 dziećmi ok. 34% żyło w strefie ubóstwa ustawowego i 24% w strefie ubóstwa skrajnego - łącznie 58% tych rodzin żyło w strefie trwałego ubóstwa.

Niski poziom wykształcenia (na wsi tylko 7,5% osób ma wyższe wykształcenie – w miastach 23,2%) i wielodzietność, oznaczają większe zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem. Celem polityki społecznej na obszarach wiejskich powinno być wyrównanie szans rozwojowych tych obszarów, które bez pomocy państwa skazane są na marginalizację lub długotrwałe problemy rozwojowe. Działań takich zdecydowanie nie podejmował rząd PO-PSL w ciągu ośmiu lat biernego administrowania na obszarach wiejskich.

Sytuacja nie zmieniła się w 2013 roku. Z badań budżetów gospodarstw domowych GUS wynika, że rok 2013 nie przyniósł w stosunku do roku poprzedniego radykalnych zmian w zagrożeniu ubóstwem gospodarstw domowych. Przeciętnie w kraju zagrożenie ubóstwem skrajnym zwiększyło się z 6,8% do 7,4%. Bardziej dynamiczne zmiany odnotowano w przypadku ubóstwa ustawowego, którego zagrożenie wzrosło z 7,2% w 2012 roku do 12,8% w 2013 roku. W 2013 r. nadal utrzymało się wyższe zagrożenie ubóstwem na wsi niż w mieście. Największe dysproporcje zasięgu ubóstwa występują między mieszkańcami największych miast oraz mieszkańcami najmniejszych miast i wsi. W 2013 roku w skrajnym ubóstwie żyło 4,6% mieszkańców miast (od ok. 1% w największych miastach do 8% w miastach poniżej 20 tys. mieszkańców). Na wsi odsetek osób żyjących poniżej minimum egzystencji wyniósł 11,6%. Badania subiektywnej oceny sytuacji materialnej gospodarstw

domowych wykazały, że w 2013 r., podobnie jak w roku poprzednim, najwyższy odsetek gospodarstw domowych, które oceniły swoją sytuację materialną jako „przeciętną” stanowiły gospodarstwa domowe rolników. Wzrósł odsetek gospodarstw rolników, które oceniły swoją sytuację materialną jako „przeciętną” (z 65,4% w 2012 r. do 67,5% w 2013 r.).

Można już mówić o utrwalaniu ubóstwa na polskiej wsi, bo według danych GUS 2,8 mln Polaków żyło w 2014 roku w skrajnej biedzie, z miesięcznymi przychodami niezapewniającymi minimum egzystencjalnego (544 zł/miesiąc), a poniżej granicy ubóstwa żyje ok. 4,6 mln osób. W ujęciu przestrzennym najgorsza sytuacja występowała w województwach: warmińsko-mazurskim (prawie 15% osób żyje w skrajnym ubóstwie) świętokrzyskim (ok. 12%) i podlaskim (ok. 11%). Oczywisty podział na biedne (Polska wschodnia) i bogatsze województwa, należy uzupełnić o podział na ubogie wsie i zamożniejsze miasta. GUS podkreśla, że co czwarty mieszkaniec wsi zagrożony jest biedą, a stan ten dotyczy tylko 1% mieszkańców dużych miast.

Skrajne ubóstwo od lat dotyka dwa razy więcej mieszkańców wsi, niż miast. W skrajnej biedzie żyło w ok. 5% mieszkańców miast (od 1% w największych miastach, do ok. 9% w miastach poniżej 20 tys. mieszkańców), ale 12% osób mieszkających na wsi, żyjących poniżej minimum egzystencji. Mieszkańcy wsi stanowili tym samym ponad 60% osób żyjących poniżej tej granicy. W gospodarstwach, których główny strumień dochodów pochodził z pracy najemnej na stanowisku robotniczym w ubóstwie skrajnym żyła co dziesiąta osoba.

Według GUS, grupę najbardziej zagrożoną ubóstwem skrajnym w 2014 roku stanowiły rodziny wielodzietne. W 2014 r. poniżej minimum egzystencji żyło ok. 11% osób w gospodarstwach małżeństw z 3 dziećmi oraz ok. 27% osób w gospodarstwach małżeństw z 4 lub większą liczbą dzieci na utrzymaniu. Szczególnie złą sytuację mają rodziny wielodzietne, które mieszkają na wsi. Ubóstwo na wsi jest w większym stopniu dziedziczne, niż w mieście, co wynika ze zdecydowanie niższego poziomu edukacji. Większość szkół w gminach wiejskich utrzymuje szkoły tylko z niewielkich subwencji oświatowych.

Szczególnie szkodliwy społecznie był brak przeciwdziałania ze strony rządu PO-PSL ubóstwu wśród dzieci oraz dopuszczenie do niedożywiania dzieci. Raport o ubóstwie UNICEF z maja 2015 wskazuje, że milion polskich dzieci żyje w ubóstwie, a 1,3 mln nie ma dostępu do podstawowych dóbr, niezbędnych do prawidłowego rozwoju. W Unii Europejskiej potrzeby ponad 13 mln dzieci są niezaspokojone, co oznacza, że w Polsce żyje 10% dzieci UE, które są w ubóstwie. W raporcie Polska znalazła się na 24. miejscu, wyprzedzając jedynie pięć krajów – w tym Bułgarię i Rumunię.

Prawie milion dzieci żyje w rodzinach, w których dochód oznacza skrajne ubóstwo. Prawie 800 tys. uczniów szkół podstawowych jest niedożywionych. Z 9 milionów dzieci i młodzieży obecnie w Polsce w niedostatku lub biedzie żyje 1,5 miliona. W 2014 r. zasięg ubóstwa skrajnego wśród dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia osiągnął ok. 10%, a osoby w tym wieku stanowiły prawie jedną trzecią osób zagrożonych skrajną biedą. Według danych statystycznych 36% dzieci w Polsce rodzi się w biedzie lub w nędzy, gdzie miesięczny dochód w rodzinie nie jest wyższy niż 544 zł miesięcznie. Ubóstwo dzieci w większym stopniu występuje na wsi i jest to specyfika polskiej biedy w ogóle, że ona jest bardziej wiejska niż miejska, podobnie ubóstwo dzieci jest bardziej wiejskie niż miejskie.

W ocenie raportu GUS z lutego 2015 roku, **są rodziny w Polsce (ponad 3%), gdzie dzieci nie dojadają, bo rodziców nawet przy jednym dziecku nie stać** na zapewnienie im przynajmniej co drugi dzień posiłku z mięsa, drobiu, ryby. W przypadku rodzin wielodzietnych ten odsetek jest, zdecydowanie wyższy. Dzieci z rodzin wielodzietnych, mieszkające na wsi i małych miastach są najczęściej niedożywione lub źle odżywione, chorują, a jednocześnie podejmują pracę zarobkową kosztem szkoły.

Bieda w Polsce się demokratyzuje: rozprzestrzenia na warstwy średnie i staje codziennym doświadczeniem kilku milionów dzieci, a jej przyczyn nie da się ograniczyć do zaniedbań rodziców. Wielokrotnie bieda dotyka zwyczajne, kochające się rodziny, w których nie ma mowy o żadnej patologii. Wystarczy, by któreś z rodziców z dnia na dzień traci pracę.

W ocenie prof. Marii Drozdowicz-Bieć **bieda i ubóstwo dzieci z punktu widzenia gospodarki to straty wynoszące około 5% PKB**. Składa się na to między innymi wzrost przestępczości, niższa wydajność pracy osób, które uzyskały gorszą edukację i mniejsze wydatki na konsumpcję oraz

rozumiane zjawiska wykluczenia. Im mniej biednych dzieci, tym mniej biednych dorosłych, tym lepsze szanse rozwojowe dla społeczeństwa.

Źle funkcjonuje też pomoc społeczna na obszarach wiejskich, która mogłaby przeciwdziałać ubóstwu. Rząd PO-PSL od ośmiu lat realizował tradycyjne, mało efektywne formy pomocy społecznej, które pozwalają na egzystencję na niskim poziomie niektórym kategoriom osób wykluczonych. Nie zostały stworzone programy i mechanizmy zapobiegające zjawiskom marginalizacji i wykluczeniu społecznemu na terenach wiejskich.

Gminne ośrodki pomocy rodzinie nadal zajmują się rozdzielaniem pomocy przy stosowaniu biurokratycznych zasad jej udzielania. Nie przynosi efektów program przeciwdziałania wykluczeniu osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością, a wręcz przeciwnie rośnie liczba tego typu osób żyjących na obszarach wiejskich. Praktycznie resort rolnictwa i jak również resort pracy i polityki społecznej nie podejmował żadnych działań na rzecz poprawy warunków życia mieszkańców terenów popegeerowskich. Umacniają się tam tendencje beznadziejności i niewiary w zmianę sytuacji życiowej w kolejnym pokoleniu rodzin byłych pracowników PGR-ów. Nie funkcjonuje system wspierania rodzin wielodzietnych, dzieci i młodzieży z rodzin ubogich i zaniedbanych oraz osób niepełnosprawnych i upośledzonych. Mieszkańcy wsi i rolnicy nadal pozbawieni są właściwej opieki społecznej, gdyż proponowane rozwiązania są fragmentaryczne.

3.3.7. Gospodarka ziemią i ochrona polskiej ziemi

Rząd PO-PSL nie dopilnował ograniczeń obrotu ziemią rolną i doprowadził do niekontrolowanej sprzedaży ziemi cudzoziemcom. Od 1 maja 2016 roku zostanie zniesiony obowiązek uzyskania zezwolenia przez osobę nieposiadającą polskiego obywatelstwa, na nabycie gruntu rolnego na terytorium Polski. Grozi nam niekontrolowany wykup ziemi, **brak jest bowiem ustawy chroniącej polskich nabywców, a jednocześnie następuje blokowanie ustawy wniesionej przez PiS.** Pod rządami PO-PSL nastąpiła niekontrolowana sprzedaż państwowej ziemi rolnej cudzoziemcom przez tzw. słupy (podstawione osoby), co pokazuje kontrola i raport NIK. W ciągu 10 lat MSWiA wydała zezwolenia na zakup przez cudzoziemców około 50 tysięcy hektarów ziemi rolnej, ale te statystyki nie są wiarygodne.

Zjawisko wykupywania ziemi przez cudzoziemców było lekceważone przez rząd PO-PSL. Oficjalnie w latach 2005-2010 osobom pochodzącym z zagranicy sprzedano zaledwie 750ha gruntów rolnych i leśnych oraz 1685ha pozostałych gruntów. Ministerstwo spraw wewnętrznych i administracji nie miało jednak pełnych danych o tym, ile ziemi sprzedaje się obcokrajowcom, chociaż powinno te dane zbierać. W ciągu ostatnich 10 lat MSWiA wydało zezwolenia na zakup przez cudzoziemców około 50 tysięcy hektarów polskiej ziemi rolnej i leśnej. Przykładowo w roku 2012 były minister rolnictwa wydał 262 zezwolenia na nabycie gruntów o łącznej powierzchni 807 hektarów.

Ustawa przewiduje, że proces wykupu ziemi przez cudzoziemców powinien być monitorowany poprzez odnotowywanie aktów notarialnych w rejestrze prowadzonym przez MSWiA. Tymczasem, notariusze nagminnie łamią prawo, nie wypełniając obowiązku przekazywania danych do rejestru. Skala transakcji, na które nie jest wymagane zezwolenie, jest też trudna do oszacowania z powodu niewykonywania przez notariuszy obowiązku informowania o aktach notarialnych oraz braku danych o aktach sporządzonych za granicą.

Cudzoziemcy kupują grunty rolne i leśne w województwach atrakcyjnych przyrodniczo i krajobrazowo z myślą o wykorzystaniu ich np. na cele rekreacyjne. Są zainteresowani też miejscami, w które przyjeżdżają z powodów rodzinnych. Dlatego największym zainteresowaniem firm cieszyły się grunty w woj. dolnośląskim, świętokrzyskim i mazowieckim. Osoby prywatne natomiast najchętniej kupowały działki w Lubuskim, na Dolnym Śląsku i na Mazurach. W przypadku pozostałych rodzajów gruntów największą sprzedaż odnotowano w Wielkopolsce, i kolejno w województwach śląskim i mazowieckim.

Skala sprzedaży ziemi przez cudzoziemców jest nieznaną. Pomija się między innymi fakt dzierżawienia (a tym samym nabycia prawa do pierwokupu) dużych gospodarstw rolnych przez osoby prawne oraz mieszane małżeństwa. Samych małżeństw rolniczych polsko-holenderskich, gdzie głód ziemi rolniczej jest wyjątkowo duży, jest w Polsce ponad 150. To rodzi pytanie o wiarygodne informacje na temat ile ziemi jest w rękach cudzoziemców.

Ochrona polskiej ziemi polega także na przeciwdziałaniu nieracjonalnemu „odrolnianiu” gruntów rolnych. W ciągu ostatnich 10 lat Polska straciła około 2 miliony hektarów gruntów rolniczych, które wyłączone zostały z działalności rolniczej albo są nieużytkami lub zostały przeznaczone pod inwestycje. Koalicja PO-PSL jedną ustawą odrolniła „hurtem” około miliona hektarów gruntów rolnych w granicach miast.

3.4. Instytucje, administracja, finansowanie i programowanie

Rząd PO-PSL doprowadził do tego, że **obecny system administrowania** sektorem żywnościowym oparty na Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz podległych Ministerstwu wielu agencjach i inspekcjach był **nieefektywny i nie spełnił swej roli** w obsłudze rolników i przedsiębiorców na obszarach wiejskich. Wśród rolników i mieszkańców obszarów wiejskich obserwuje się rosnący brak zaufania do administracji państwowej i samorządowej. Jednym z czynników niekorzystnej sytuacji jest niedorozwój instrumentów i metod nadzoru społecznego oraz wewnętrznego. **Nie funkcjonuje sprawny system analiz i oceny funkcjonowania administracji** działającej na rzecz rolnictwa i obszarów wiejskich, choć jego istnienie jest zagwarantowane w odpowiednich zapisach prawnych. **Skala skażenia instytucji publicznych korupcją i nepotyzmem jest tak duża**, że wymaga przygotowania i wdrożenia strategii antykorupcyjnej traktowanej jako zintegrowany system różnych działań podejmowanych w sferze społecznej, politycznej, administracyjnej przez inaczej zorganizowany aparat ścigania przestępstw i wymiaru sprawiedliwości.

3.4.1. Administracja rolna

Charakterystyczną cechą rządów PO-PSL, a szczególnie odpowiedzialnego za rolnictwo i wieś koalicjanta z PSL, było upolitycznienie administracji działającej na rzecz rolnictwa, nadmierny wzrost zatrudnienia w tych instytucjach oraz wymiana kadr na swoich krewnych i znajomych. Jako zasada doboru kadr upowszechniło się podejście pseudo przedsiębiorcze – „Praca dla swoich”.

Rząd PO-PSL w krótkim czasie rozbudował najbardziej kosztową „armię” urzędniczą w Polsce, zamiast dążyć do zapewnienia sprawnej administracji publicznej działającej na rzecz rolnictwa i obszarów wiejskich i zoptymalizowania kosztów jej funkcjonowania w czasach kryzysowych. Liczba urzędników zatrudnionych w administracji państwowej przekroczyła pół miliona osób i samo utrzymanie biurokracji (tylko pensje) kosztowało rocznie około 20 miliardów. Najbardziej kosztownym urzędem jest Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Niezwykle kosztowne jest utrzymanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, która zatrudnia ponad 12 tysięcy pracowników i dysponuje największą flotą samochodową wśród wszystkich urzędów.

W ciągu ośmiu lat systematycznie rosło też zatrudnienie w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Ilość stanowisk urzędniczych w resorcie wrosła o ponad 15 % w porównaniu do 2007 roku. Poważnym problemem administracji jest to, że kompetencje urzędów często są dublowane. Przerośnięta biurokracja zajmująca się rolnictwem i obszarami wiejskimi, rozbudowana do monstrualnych rozmiarów, jest coraz bardziej kosztowna, a na dodatek coraz mniej sprawna i najczęściej zamiast pomagać szkodzi. Została ona silnie upolityczniona, do agencji i resortu wprowadzono „swoich” ludzi, często wykazujących się nieznajomością problematyki, mających niskie kompetencje zawodowe i brak profesjonalizmu. Zwolniono znaczną liczbę kompetentnych i pracowitych urzędników ze względu na ich dobrą pracę na rzecz rządu Prawa i Sprawiedliwości. W polityce kadrowej byłego ministra rolnictwa Marka Sawickiego, dominuje zasada „bierny, mierny, ale wierny” i „bliski mojej opcji politycznej”. Takie podejście w naborze kadr dla ministerstwa rolnictwa czy agencji rolnych, nadzorowanych przez PSL było zjawiskiem powszechnym od 8 lat.

Korupcja, nepotyzm, kolesiostwo w administracji rolnej stanowi normalne zjawisko dla rządu PO-PSL, szczególnie w obszarze rolnictwa i jego najważniejszych instytucji. W administracji rządowej, w agencjach rolnych, pod pozorem wdrażania środków unijnych, rozszerza się biurokracizm i lawinowo zwiększyła się liczba zatrudnionych, którzy coraz częściej oderwani są od swoich lokalnych społeczności i często narzucają decyzje społecznie szkodliwe. Mnożenie urzędniczych posad zwielokrotnia możliwości korupcji i jednocześnie paraliżuje system decyzyjny. W instytucjach kontrolowanych przez PSL zatrudniano całe rodziny polityków tej partii, a nepotyzm tam gdzie rządzi

PSL był wszechobecny. Zatrważająca jest skala skażenia instytucji publicznych korupcją, a liczne przykłady wskazują na poczucie bezkarności ze strony uczestników tych procesów.

Wystarczy wspomnieć wydarzenia związane z brakiem nadzoru ze strony byłego ministra rolnictwa nad funkcjonowaniem ARR, w przypadku nagłośnionej latem 2012 roku afery nagrań prezesa ARR, kumoterstwa i przekraczaniem uprawnień w zakresie zatrudniania i zwalniania pracowników w ARR, które nie skończyły się nie tylko ukaraniem winnych, ani też zmianą stylu pracy w tej instytucji. Z wystąpienia pokontrolnego do premiera w 2013 roku wynika z kolei, że przed wyborami w 2011 roku i przed Euro 2012 z kasy Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa zostało wydanych prawie 1,8 mln złotych na sfinansowanie telewizyjnej kampanii liderów PSL, w tym ówczesnego ministra rolnictwa. Pod pozorem organizowania imprez handlowych i naukowych wydawane były w sposób nieuzasadniony środki ministerstwa rolnictwa na materiały promocyjne kampanii wyborczej dla działaczy PSL.

3.4.2. Agencje rolne i inspekcje kontrolne

Rząd PO-PSL oraz minister Sawicki w kampaniach wyborczych zapowiedzieli przebudowę instytucji wsparcia rolnictwa oraz zmniejszenie kosztów funkcjonowania agencji rolnych. Dla realizacji zadań wynikających ze Wspólnej Polityki Rolnej zakładano utworzenie jednej, nowoczesnej Agencji Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). Planowano wydzielenie części ARiMR wraz z pieniędzmi na jej utrzymanie oraz przekazanie instytucjom samorządowym. PO zamierzała też wprowadzić monitoring i ocenę kosztów na rozbudowę systemów informatycznych agencji płatniczych. Żadna z tych zapowiedzi nie została jednak zrealizowana, czego efektem są bardzo duże koszty funkcjonowania niesprawnego systemu, w tym nieracjonalne zwiększenie zatrudnienia w agencjach, opóźnienia w realizacji PROW 2007-2013, uruchomienia działań w nowym PROW 2014-2020 oraz kłopoty z akredytacją działań PROW. Brak konsolidacji agencji rolnych, zapowiedzianej w 2013 roku przez ministra Sawickiego oraz instytucji i inspekcji obsługujących rolników, mimo deklaracji składanych od lat stanowiło istotną barierę organizacyjną dla sektora rolnego w Polsce oraz było miejscem utrzymywanie nadmiernego zatrudnienia osób związanych z ekipą rządową PO-PSL, co zwiększało koszty funkcjonowania obsługi rolnictwa i stanowiło źródło nepotyzmu i korupcji.

Mnożenie urzędniczych posad zwielaokrotniało możliwości korupcji i jednocześnie paraliżowało system decyzyjny, a jednocześnie nie funkcjonował system kar za podejmowanie nietrafnych decyzji i odpowiedzialności za marnotrawstwo publicznych środków. Niesprawnym był też jak wykazują kontrole NIK bieżący nadzór nad udziałem Skarbu Państwa w spółkach działających w rolnictwie, czego przykładem była ujawniona przez NIK skala nieprawidłowości w działalności spółki Elewaar w 2012 i 2014 roku

Nadzorem nad jakością płodów rolnych i jakością żywności (w tym jej bezpieczeństwem) pod rządami PO-PSL zajmowało się w Polsce pięć inspekcji kontrolnych pod nadzorem trzech ministerstw i urzędów centralnych. W nadzór nad jakością i bezpieczeństwem żywności zaangażowane były resorty zdrowia, rolnictwa oraz Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Nadzór nad bezpieczeństwem zdrowia publicznego w Polsce jest realizowany w 95% przez Państwową Inspekcję Sanitarną (PIS) i Inspekcję Weterynaryjną (IW). Inspekcje te są centralnymi organami administracji rządowej i są usytuowane w dwóch resortach: Państwowa Inspekcja Sanitarna nadzorowana przez Ministra Zdrowia, a Inspekcja Weterynaryjna nadzorowana przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Aktywność tych dwóch inspekcji nie była do końca skoordynowana, pomimo że obejmowała takie zagadnienia jak zwalczanie chorób zakaźnych w tym zoonoz, bezpieczeństwo żywności. Wiele zadań realizowanych przez te inspekcje, w pewnych obszarach nakładało się, np. laboratoryjne badania diagnostyczne, kontrole podmiotów itp.

W programie wyborczym PO-PSL zapowiadano zmianę organizacji służb i inspekcji kontrolnych poprzez stworzenie skonsolidowanej Inspekcji Bezpieczeństwa Żywności. Miało to zapewnić produkowanej i sprzedawanej żywności spełnienie standardów i wymogów wspólnotowych, a także spójny i sprawny nadzór oraz kontrolę. Deklaracje te okazały się pustymi sloganami wyborczymi. Zdarza się, że producent żywności podlega jednocześnie kilku kontrolom, co oznaczało niepotrzebną stratę czasu i pieniędzy. Współpraca pomiędzy inspekcjami w zakresie bezpieczeństwa żywności,

epizodycznego i epidemiologicznego kraju oraz ochrony środowiska była niespójna i fragmentaryczna, co wskazuje na konieczność uporządkowania prawa we wszystkich resortach.

Rząd PO-PSL dopuścił do utrzymywania stanu dużej niezgodności w obowiązujących aktach prawnych, uniemożliwiających harmonijną współpracę pomiędzy inspekcjami, urzędami a ministerstwami i środowiskami producentów żywności. Rząd utrzymywał też niespójność prawa w zakresie kompetencji poszczególnych inspekcji i ich nakładanie się wzajemnie, co prowadziło do chaosu przy zwalczaniu chorób zakaźnych i zaraźliwych dla ludzi i dla zwierząt. Mimo deklaracji i obietnic ze strony ministra Sawickiego nie doprowadzono do konsolidacji systemu urzędowej kontroli produktów żywnościowych oraz do zapewnienia niezbędnych środków na funkcjonowanie systemu.

3.4.3. Doradztwo rolnicze

Wyborcze zapowiedzi rządu PO-PSL o zwiększeniu efektywności i dostępności doradztwa rolniczego w systemie informacji i edukacji rolniczej okazały się zwykłą obietnicą bez pokrycia, a ówczesny minister rolnictwa poprzez przekazanie doradztwa do samorządów wojewódzkich, doprowadził do ograniczenia jego funkcji.

Doradztwo rolnicze stanowi ważny segment nowoczesnego rolnictwa oraz warunek jego konkurencyjności na rynku europejskim, o czym możemy się przekonać na przykładzie takich krajów jak Dania czy Holandia. W procesie wspierania polskiego rolnictwa ze środków UE, doradca rolny stał się niezbędnym elementem systemu pozyskiwania tych środków, chociaż trzeba przyznać niekiedy potrafił nadużywać tej pozycji i władzy w relacjach do rolników. Rynek usług doradczych w Polsce jest ogromny. Szacuje się, że w ramach działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” firmy doradcze zakontraktowały współpracę z ok. 600 tys rolników, co stanowiło około 42,8% ogółu beneficjentów płatności obszarowych. Zapewniony został dostęp do wsparcia dla rolników bez określenia kryteriów gospodarstwa: wielkość gospodarstwa, rodzaj produkcji, poziom dopłat. Ustępujemy 10-krotnie czołowym rolniczym krajom UE (np. Danii) w liczbie rolników (ok. 450) przypadających na jednego doradcę, ale wysokie kompetencje kadr zatrudnionych w doradztwie rolniczym rekompensują ten niedobór.

Do 2007 roku Ośrodki Doradztwa Rolniczego dostarczały rolnikom informacji i wiedzy o funduszach strukturalnych oraz koniecznych dostosowaniach gospodarstw rolnych do wymagań unijnych. Rozwój i stabilizacja systemu doradztwa rolniczego nastąpił wyraźnie w latach rządów PiS (2006-2007), w konsekwencji wdrożenia koncepcji programowej i organizacyjnej, stabilnego i odpowiedniego do potrzeb finansowania z budżetu Państwa oraz środków UE, a także jasnego określenia celów i zadań w ramach realizowanej wówczas polityki rolnej. Dodatkowo od 1 stycznia 2007 roku stworzono w Polsce System Doradztwa Rolniczego jako mechanizm wymagany rozporządzeniem Rady nr 1782 z 2003 roku. Zmiany, które zostały wprowadzone przez rząd PO-PSL po 2008 roku zachwiały podstawami tego systemu i zrodziły obawę o dalsze istnienie doradztwa rolniczego w Polsce.

Od 1 sierpnia 2009 roku za sprawą ustawy z dnia 23 stycznia 2009 roku o zmianie niektórych ustaw, w związku ze zmianami organizacji i podziale zadań administracyjnych w województwie, zadania realizowane dotąd pod nadzorem wojewody, w tym zadania w zakresie doradztwa rolniczego przeniesione zostały w gestię sejmiku województwa. Rząd PO-PSL postanowił stworzyć system doradztwa rolniczego bez środków finansowych, bez wsparcia instytucjonalnego, bez określenia zadań. Było to rozwiązanie rewolucyjne, przypadek niespotykany dotychczas w świecie. Na te warunki nałożyły się jeszcze zmiany formalno-prawne i zwykle zaniedbania, wynikające z niezrozumienia istoty doradztwa rolniczego. Jest to szczególnie interesujące posunięcie z racji tej, że sejmik województwa posiadał nieznaczne kompetencje związane z rolnictwem, a ponadto nie mógł finansować jednostek doradztwa rolniczego.

Wprowadzone zmiany w organizacji doradztwa rolniczego, zdaniem specjalistów stanowiły próbę zniszczenia ogólnopolskiego systemu doradztwa rolniczego. Obcięto zarazem środki finansowe, nawet o 30% w budżetach na 2010 r. Zgodnie ze znowelizowaną ustawą zamiast 16 wojewódzkich ODR funkcjonować ma 16 jednostek informacyjnych. System doradztwa rolniczego wprowadzony przez PO-PSL jest jedynym takim rozwiązaniem w UE narzuconym rolnikom przez polityków. Przed

wprowadzeniem zmian nie były przeprowadzone konsultacje ze specjalistami ani nie zwrócono się w tej sprawie do rolników. W efekcie system doradztwa rolniczego został uzależnionych od decyzji marszałków województw i od nich będzie zależało, czy rolnicy otrzymają odpowiednią wiedzę i zostaną odpowiednio poinformowani. Władze samorządowe widzą je jako jednostki samofinansujące, stąd też chcą, aby wszelkie usługi dla rolników były płatne. Jeśli koszty utrzymania ODR-ów będą zbyt wysokie, a zapotrzebowanie na płatne usługi doradcze na niskim poziomie placówki będą likwidowane. W efekcie grozi to tym, że Polska utraci środki na doradztwo rolnicze i na obowiązkową edukację rolników z zakresu procedur uzyskania środków z funduszy strukturalnych.

Istotnym nowym elementem tej roszady organizacyjnej jest też fakt, że do końca 2009 roku Minister Rolnictwa udzielił akredytacji ok. 80 prywatnym firmom doradczym, wprowadzając dodatkowe zagrożenie. Brak jest wiarygodnych danych o kadrze i kompetencjach zawodowych tej grupy doradców. Wiadomo tylko, że zarządzający tymi firmami posiadają określone rozporządzeniem uprawnienia, firmy wykonują odpłatne usługi w ustalonej przez siebie cenie, zachowują się na rynku usług doradczych jak wyrachowani gracze. W dużej części ich praca polega na zawarciu umowy o świadczeniu usług doradczych i rozliczeniu należnych środków z działania PROW.

Doradztwo rolnicze nigdy wcześniej nie znalazło się w takiej sytuacji zagrożenia, podobnej do przejścia w 1999 roku szkół rolniczych przez samorządy, co skończyło się wyprzedają ich majątku i degradacją. Jak się wydaje rządzącym koalicjantom z PO-PSL nie zależało na zmianie tej sytuacji, brak też w kraju środowisk, które skutecznie naciskały na poprawę tej sytuacji. Trudno wyobrazić sobie wejścia w nową perspektywę finansową i kształt Wspólnej Polityki Rolnej w latach 2014-2020 z tak zdeorganizowanym doradztwem rolniczym.

Rząd PO-PSL w pełni odpowiada za destabilizację doradztwa rolniczego i zniszczenie budowanego z mozołem od 2006 roku przez rząd PiS i zatwierdzony przez Komisję Europejską system doradztwa rolniczego w Polsce. Poprzez dopuszczenie do zmiany ustawy i **przekazanie Ośrodków Doradztwa Rolniczego pod nadzór samorządów wojewódzkich**, co spowodowało ich podporządkowanie zadaniom lokalnym, a nie celom polityki rolnej minister Sawicki doprowadził doradztwo rolnicze do destrukcji organizacyjnej i funkcjonalnej. Jednocześnie w budżecie zmniejszono środki na doradztwo rolnicze, co przy minimalnych płacach doradców rolniczych spowodowało ograniczenie zakresu usług i odpływ kadry doradców rolniczych.

3.4.4. Instrumenty i procedury zarządzania ryzykiem rynkowym i pogodowym

Rolnictwo i przetwórstwo żywności z uwagi na zmienne warunki atmosferyczne jest też narażone na ryzyko gospodarcze. Zwiększająca się zmienność cen na rynkach rolnych, oddziaływanie zjawisk globalnych, jak np. embargo rosyjskie oraz wzrastająca liczba przypadków destabilizacji rynków rolnych (np. wskutek wystąpienia choroby ASF) oraz katastrof i klęsk przyrodniczych (powodzie, susze, wymarznienia) przyczyniły się do konieczności wsparcia rolników w krytycznych dla nich sytuacjach. Rząd PO-PSL nie stworzył mechanizmów i instrumentów ograniczenia tego ryzyka, co zagraża stabilności produkcji rolniczej, a nawet, jak wykazała ostatnia susza w 2015 roku, zagraża podstawom bytu gospodarstw rolnych. Jednocześnie, przy braku wsparcia ze strony rządu, firmy ubezpieczeniowe nie podejmowały się godziwego ubezpieczenia dla tego obszaru działalności gospodarczej.

Nie zostały zrealizowane zgłaszane przez rząd PO-PSL obietnice wsparcia systemu ubezpieczeń w przypadku klęsk żywiołowych, które dotyczą w ostatnim czasie polskich rolników - powodzie, przemarzania i susza jak w 2015 roku. Rząd PO-PSL nie podjął żadnych starań aby skutecznie wesprzeć rolników we współfinansowaniu ubezpieczeń gospodarczych w rolnictwie, ograniczając wcześniej zapisy w ustawie, przygotowanej w 2007 roku przez PiS. Odbiło się to szczególnie na sytuacji rolników podczas ostatniej klęski suszy w polskim rolnictwie w 2015 roku. Brak systemu wsparcia i szybkich procedur szacowania strat jest wymownym przykładem dezorganizacji administracji rolnej w sytuacjach kryzysowych i bezradności ministra Sawickiego.

W ostatnim czasie, w latach 2013-2014 **rząd PO-PSL okazał się też całkowicie bezradny wobec rozprzestrzeniania się afrykańskiego pomoru świń (ASF)**, który zagraża całkowitym zniszczeniem hodowli świń w Polsce. Rolnicy z terenów przygranicznych z Białorusią zostali praktycznie sami

z wielkim zagrożeniem, a wystąpienie ASF spowodowało spadek cen żywca wieprzowego w całym kraju o 12% w lutym 2014 i o 6% w pierwszym półroczu 2014 roku. **Opieszałość w podejmowaniu decyzji** przez ministra Kalembę, w działaniach chroniących polskich producentów, zbyt duży obszar ochronny i inne zaniedbania spowodowały straty rolników i zablokowanie eksportu wieprzowiny na rynek Rosji i Ukrainy w ilości 400-500 tys. ton i na inne rynki.

Pod rządami koalicji PO-PSL dochodziło do bardzo wielu afer z niepłaceniem rolnikom za dostarczone płody rolne. Rolnicy byli oszukiwani przez nieuczciwych pośredników handlowych, przez nierzetelnych przetwórców, kredytujących się u rolników. Mimo kolejnych deklaracji ministra Sawickiego **nie doprowadzono do powołania Funduszu Gwarancyjnego**, brak też uregulowań ustawowych, dotyczących ubezpieczenia upraw i zwierząt. Właśnie za rządów PO-PSL rozwinął się proceder nieuczciwego działania firm pośredników handlowych, które zajmowały się skupem płodów rolnych od rolników, a potem nie wywiązywały się z zobowiązań finansowych. Straty rolników z tego tytułu można oszacować na 100 mln zł rocznie. Rząd PO-PSL nie przeciwdziałał tym praktykom i mimo deklaracji ministra Sawickiego, od 2011 roku nie potrafił stworzyć Funduszu Gwarancyjnego ani też skutecznie usunąć takie firmy z rynku. **Prawo polskie nie chroniło dostatecznie interesów rolników**, mniejszych podmiotów przetwórczych i handlowych na rynku żywnościowym, **wobec nieuczciwych praktyk handlowych** ze strony firm skupowych i dużych sieci handlowych, na co przez 8 lat pozwalał rząd PO-PSL.

Rząd PO-PSL nie przygotował rozwiązań chroniących producentów rolnych w łańcuchu żywnościowym przed spekulacją pośredników handlowych i sieci handlowych, co stanowiło poważną barierę rozwoju produkcji i przetwórstwa rolnego. Tolerowane były przez administrację rządową i jej instytucje, nieuczciwe praktyki sieci handlowe, narzucające liczne opłaty dodatkowe (nawet 30 opłat za dostawę do sklepu). Stanowiło to barierę rozwoju polskiego przetwórstwa, a koszty z tego tytułu przerzucane były na rolników, zmniejszając w sposób nieuzasadniony ich dochody. **Niezbędne zmiany legislacyjne w celu wyeliminowania nieuczciwych praktyk handlowych i zwiększenia przejrzystości rynku artykułów rolno-żywnościowych**, nie były mimo deklaracji ministra Sawickiego wprowadzane, a powołany w 2009 roku w resorcie rolnictwa międzybranżowy zespół ds. eliminacji nieuczciwych praktyk handlowych nie ukończył prac i nie poinformował o tym zainteresowanych przetwórców. Rząd PO-PSL nie podjął niezbędnych działań mimo istniejących możliwości prawnych. Nie wykorzystano art. 15 ustawy o nieuczciwej konkurencji oraz innych aktów prawnych, w tym opracowane przez UE. Instytucje rządowe i resort rolnictwa nie uczyniły nic aby te praktyki zostały ograniczone a nawet przyznawały (UOKiK), że nie zamierzają nic zrobić w tym zakresie.

3.4.5. Instytucje rynku rolno-spożywczego

W ramach rozwoju systemu instytucji otoczenia rolnictwa oraz infrastruktury rynku rolnego przygotowano wprawdzie propozycje wsparcia rynków hurtowych i giełd, ale nie wzmocniono instytucji finansowych umożliwiającym rolnikom i przetwórcom uzyskanie dostępu do kapitału zewnętrznego. Nie zlikwidowano barier administracyjnych ograniczających rozwój instytucji rynkowych. Rząd PO-PSL nie prowadził obiektywnej i przyjaznej dla spółdzielczości polityki oraz nie przedstawił ustawy o spółdzielniach rolniczych zapewniającej stabilność spółdzielniom. Nie zlikwidowano barier formalno-prawnych hamujących tworzenie grup producentów rolnych. Nie zapewniono wbrew deklaracjom żadnej roli izbom rolniczym w reformowaniu rynków hurtowych. Przygotowywana została sprzedaż ośmiu giełd rolno-towarowych, w tym w Broniszach, co znacznie utrudni dostęp producentom rolnym do instytucji rynkowych zajmujących się handlem artykułami spożywczymi.

3.4.6. Finansowanie rolnictwa i obszarów wiejskich

Rząd PO-PSL systematycznie zmniejszał wydatki na polskie rolnictwo w latach 2008-2014 i doprowadził do **ograniczenia środków finansowych z polskiego budżetu na rolnictwo**. Wydatki na rolnictwo, rozwój wsi, rynki rolne i rybołówstwo łącznie z wydatkami na KRUS z polskiego budżetu wykazywały w latach 2007 – 2014 stałą tendencję malejącą, z **2,94%** wydatków do PKB i **12,6%** wydatków budżetu Państwa w 2007 roku, do planowanych **1,73%** wydatków do PKB oraz

8,4% wydatków budżetu Państwa w 2014 roku. Przewidywane w budżecie 2015 roku wydatki na rolnictwo nie zwiększają się praktycznie (wzrost 0,14%), a nawet wobec przyjętego poziomu inflacji realnie **zmniejszają się o 3-3,5%**. Biorąc pod uwagę 2,4% udział sektora rolno-spożywczego w tworzeniu PKB Polski, można stwierdzić, że **gospodarka narodowa jest beneficjentem netto rolnictwa i nie widać żadnego uzasadnienia dla ciągłego ograniczania wydatków** na sektor rolno-spożywczy. Wydatki te w latach 2007–2014 były konsekwentnie zmniejszane, jak w tabeli 1.

Tab.1. Wydatki na działy podległe ministrowi rolnictwa w latach 2007-2014 (w procentach budżetu państwa).

Rok budżetowy	Proc. wydatków z budżetu Państwa na rolnictwo, rynki rolne, rybołówstwo oraz KRUS	Procent wydatków na rolnictwo z budżetu Państwa w relacji do PKB	Proc. wydatków z budżetu Państwa na rolnictwo, rynki rolne, rybołówstwo – bez KRUS w relacji do PKB
2007	12,57	2,94	1,30
2008	11,40	2,83	1,25
2009	11,32	2,64	1,12
2010	9,83	2,15	0,82
2011	9,09	1,91	0,79
2012	8,34	1,73	0,72
2013	8,39	1,69	0,67
2014 plan	8,47	1,83	0,66
Różnice 2007-2013 pkt. proc.	4,10	1,11	0,64

Źródło: Opracowanie własne na podstawie budżetów Państwa w latach: 2007-2014.

Udział wydatków na sektor rolny i obszary wiejskie do budżetu Państwa w relacji do 2007 roku zmniejszył się w 2014 r. o 4,1 pkt. proc., a udział tych wydatków w PKB zmniejszył się o 1,1 pkt. proc.

Systematyczne obniżanie poziomu finansowania polskiego rolnictwa z krajowego budżetu ma wpływ na opłacalność produkcji rolnej, na ochronę rynku krajowego i bezpieczeństwa żywności, a więc nie tylko szkodzi i tak niskiej konkurencyjności polskiego rolnictwa i mieszkańcom wsi, ale też zagraża interesom polskiego konsumenta. Polityka czołowych krajów Unii Europejskiej jest zupełnie odmienna. Środkami budżetu krajowego można bowiem wspierać bezpośrednio produkcję rolną, obniżać koszty środków produkcji rolnej oraz zapewniać odpowiedni poziom finansowania instytucji rolnych. Ale polski rząd PO-PSL, począwszy od 2008 roku poszedł inną drogą.

Należy wskazać na szereg faktów:

- a) **Dopłaty do ubezpieczeń upraw rolnych były drastycznie zmniejszane w latach 2007-2014.** Zaplanowane przez PiS na kwotę 550 mln zł, realizowane były w kwocie ok. 160 mln zł. Znowelizowano ustawę uchwaloną za rządu Premiera Kaczyńskiego, rozdzielając ryzyko bez należytej gwarancji asekuracyjnej, a w efekcie zaporowych warunków stawianych przez firmy ubezpieczeniowe, zmniejszyła się liczba ubezpieczonych i wymiar finansowy ubezpieczeń. W niewielkim stopniu wykorzystywano środki na dopłaty do ubezpieczeń upraw rolnych i zwierząt, dlatego, że warunki proponowane przez zakłady ubezpieczeniowe dla rolników były zaporowe. Koniecznej nowelizacji ustawy rząd PO-PSL nie dokonał, odrzucając jednocześnie propozycje Prawa i Sprawiedliwości. Minister Sawicki obiecywał też wprowadzenie instrumentu zarządzania ryzykiem, z którego część środków miała być przeznaczona na dopłaty do ubezpieczeń, aby stały się one w miarę powszechne i dostępne dla rolników, ale żadna z tych obietnic rządu nie została zrealizowana. Klęski żywiołowe i straty rolników w 2011 roku oraz klęska suszy w 2015 roku dobitnie pokazały, że państwo powinno pomóc rolnikom i wesprzeć ich działania w większym stopniu poprzez dopłaty do ubezpieczeń. Mimo deklaracji ministra Sawickiego system wsparcia nie został usprawniony, a wielkość odszkodowań z budżetu na poziomie ok. 490 mln zł nie rekompensuje rolnikom poniesionych strat. Rząd PO-PSL nie wykorzystał też szansy pozyskania środków UE na ten cel.

- b) **Dopłaty do paliwa rolniczego nie były zwiększane.** Mechanizm dopłat uruchomił rząd PiS wprowadzając w 2007 roku stawki 85 gr za litr oleju napędowego. Pomimo dwukrotnej już podwyżki akcyzy, od tego czasu nie zwiększono stawki dopłat, czyli realnie jest ona mniejsza w stosunku do zwiększonej akcyzy.
- c) **Dopłaty do materiału siewnego zostały drastycznie ograniczone.** Agencja Rynku Rolnego nie realizował programu dopłat należycie z powodu corocznie zmniejszanych środków na ten cel. Zostały też drastycznie ograniczone dopłaty do postępu biologicznego w produkcji roślinnej i zwierzęcej, co nie tylko zmniejszyło obecnie konkurencyjność polskiego rolnictwa, ale też oznacza w przyszłości duże mniejsze szanse na jego rozwój.
- d) **Dopłaty do spożycia mleka w szkole - Program „Szkłanka Mleka” utrzymywane na zbyt niskim poziomie.** Program wprowadzony przez Rząd PiS zakładał, że uczniowie mogli korzystać ze spożycia szklanki mleka w szkole przez 5 dni w tygodniu i 10 miesięcy w roku. Od 2009 roku wskutek zmiany rozporządzenia MRiRW i braku środków finansowych na ten cel uczniowie korzystali z tego wsparcia tylko przez 3 dni w tygodniu, przez okres 8 miesięcy. W trzech ostatnich budżetach w ramach oszczędności ministra finansów, przewidziano zbyt małą ilość środków finansowych na ten ważny społecznie cel. Taka oszczędność powinna być wstydem dla polskiego rządu, ratującego swoją skórę kosztem dzieci.
- e) **Rekompensaty za rezygnację z kwot mlecznych, wspierające przestawienie produkcji zwierzęcej zostały zlikwidowane.** Instrument wprowadzony w 2007 roku i program mający na celu doprowadzenie do wsparcia rolników pragnących się przestawić z produkcji mlecznej na mięsną oraz wspierający pozyskanie krajowej rezerwy kwoty mlecznej został całkowicie zlikwidowany poprzez obniżenie ze średnio ok 1,40 zł za litr w 2007 roku do 5 groszy za litr w roku 2009.
- f) **Zmniejszenie finansowania instytucji i inspekcji rolnych.,** ważnego elementu systemu zapewnienia bezpieczeństwa żywności. Rząd PO-PSL systematycznie przeznaczają mniej pieniędzy na: Inspekcję Weterynaryjną, Inspekcję Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych i Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa. W konsekwencji zwiększono ryzyko społeczne i zagrożone zostało bezpieczeństwo żywności w Polsce.

Wydatki na rolnictwo w budżecie krajowym systematycznie z roku na rok malały, a finansowanie rolnictwa jest daleko niewystarczające w stosunku do potrzeb. Na wiele zadań zabraknie środków finansowych. Przykładowo w 2011 roku bardzo źle potraktowane zostały potrzeby spółek wodnych, gdyż dotacja w 2011 roku w kwocie 3,8 mln zł dla całego kraju na konserwacje urządzeń melioracji szczegółowych jest żenująco niska, to niecałe 2 tys. zł na jedną gminną spółkę wodną.

Wykonanie budżetu za 2014 rok pokazuje, że w sytuacji gdy z roku na rok, państwo wydaje coraz mniej pieniędzy na rolnictwo, poziom wydatków z 2007 roku, kiedy rządziło Prawa i Sprawiedliwość, dla rządu PO-PSL jest nieosiągalny. Najgorsze jest jednak to, że koalicja PO-PSL bije własne rekordy w obniżaniu nakładów na rolnictwo i wieś. Rok 2013 był fatalny, ale następny okazał się znacznie gorszy. Obniżanie wydatków pociąga za sobą konkretne, negatywne skutki. Po wieloletnim systematycznym zmniejszaniu wydatków na rolnictwo przez rząd PO-PSL należy powrócić do prawidłowego finansowania rolnictwa z budżetu krajowego, co najmniej na poziomie 3% PKB.

3.4.7. Programowanie rozwoju obszarów wiejskich

Rząd Prawa i Sprawiedliwości w latach 2006-2007 wprowadził nowe zasady zarządzania rozwojem kraju, w tym na obszarach wiejskich. W 2006 roku Sejm RP przyjął ustawę o zasadach polityki rozwoju, która określiła rodzaje dokumentów strategicznych i programowych niezbędnych do prowadzenia polityki rozwoju. Rząd PiS przyjął Strategię Rozwoju Kraju na lata 2007-2015. Wyznaczała ona cele oraz identyfikowała obszary uznane za najważniejsze z punktu osiągnięcia tych celów, na których koncentrowane są działania Państwa. Dokument został opracowany przy uwzględnieniu zasady zrównoważonego rozwoju, a więc zachowanie równowagi pomiędzy celami gospodarczymi, społecznymi i wymogami środowiskowymi. Jako jeden z ważnych priorytetów przyjęto „rozwój obszarów wiejskich”. Prowadzona polityka rozwoju w ujęciu zrównoważonym w latach 2005-2007 miała na celu zdecydowaną poprawę poziomu życia na polskiej wsi.

Od 2008 roku rząd PO-PSL wprowadził w programowaniu rozwoju model polaryzacyjno-dyfuzyjny, który zakłada, że rozwój będzie odbywał się w wyniku dwóch następujących po sobie procesach. Najpierw nastąpi koncentracja dynamiki wzrostu (metropolie) – która następnie w wyniku bliżej niezdefiniowanego i nieopisanego procesu rozszerzy się na obszary wiejskie. Takie rozwiązania znalazły się w dokumentach Rządu PO-PSL: Polska 2030. Wyzwania rozwojowe, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Od 2008 roku dokonano zmian w prowadzonej przez PiS polityce rozwoju ograniczając zarówno znaczenie rolnictwa i obszarów wiejskich w rozwoju kraju, jak i środki finansowe. W ważnym dokumencie planistycznym - w koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 przy określeniu zakresu przedmiotowego planu przestrzennego takie obszary problemowe jak obszary produkcji rolnej – zdrowej żywności nie występują. Tymczasem Polska w tym przedmiocie posiada niekwestionowany potencjał. Z dokumentu KPZK 2030 nawet nie wynika, że Polska jest krajem – w poważnym zakresie rolniczym – i że cokolwiek może wytwarzać.

Cele rozwojowe całej UE określa Strategia Europa 2020. Ich realizacja może mieć pozytywny wpływ na rozwój obszarów wiejskich szczególnie w odniesieniu do celów dot. wzrostu zatrudnienia, ograniczenia ubóstwa, poprawy poziomu wykształcenia i zwiększenia odnawialnych źródeł energii.

Krajowe dokumenty strategiczne na okres do 2030 roku lub dłuższy obejmują długookresową strategię rozwoju kraju, średniookresową strategię rozwoju kraju, koncepcję przestrzennego zagospodarowania kraju oraz dziewięć strategii dziedzinowych, wśród których w kontekście ROW szczególne znaczenie mają dwie: „Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego” stanowiąca podstawę do prowadzenia polityki regionalnej oraz „Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa”. Na okres programowania 2014-2020 obok pakietu wspólnotowych rozporządzeń opracowany jest system planowania, w którym podstawową rolę zajmuje dokument KE pod nazwą „Wspólne Ramy Strategiczne”, które mają przekładać cele strategii Europa 2020 na interwencje funduszy UE w ramach polityki spójności i WPR.

Ocena dokumentów UE i rządu PO-PSL wskazuje na:

- brak odniesienia się do potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich jako wyzwań stojących przed Europą w perspektywie 2020,
- liberalizację handlu – przenoszenie produkcji poza Europę i ograniczenie możliwości włączenia się sektora rolnego w proces zrównoważonego wzrostu,
- całkowicie pominięcie i przemilczanie obszarów problemowych o znaczeniu krajowym w KPZK 2030 przy określeniu zakresu przedmiotowego planu przestrzennego. Są to obszary produkcji rolnej i obszary przedsiębiorczości: w kraju, w regionach i wewnątrz w miastach.

3.5. Edukacja i wiedza na obszarach wiejskich

Jednym z największych wyzwań w polityce rozwoju obszarów wiejskich jest zagrożenie depopulacją. Postępujące wyludnianie się zwłaszcza terenów Polski wschodniej, stanowi już i stanowić będzie w przyszłości zasadniczą barierę w ich rozwoju ekonomicznym i z roku na rok generować będzie coraz większe koszty dostarczania usług publicznych. Jednocześnie dostęp do całej palety usług publicznych takich jak służba zdrowia, kultura czy edukacja jest podstawowym kryterium w ocenie atrakcyjności wsi jako miejsca pracy, zamieszkania i rozwoju osobistego. Małe szkoły, przedszkola, biblioteki i świetlice tworzyć będą podstawową sieć dla rozwoju edukacji, kultury i życia społecznego na obszarach wiejskich.

W 2013 roku zaledwie 14 z 2173 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich nie dokładała do utrzymania szkół. Rząd PO-PSL utrzymuje szkodliwy system finansowania oparty na zbyt niskiej subwencji, który nie uwzględnia wiejskich realiów i zmniejszającej się liczby dzieci, co wymusza likwidację szkół przez samorządy. Oprócz związanych z tym konfliktów rodzi to szereg trwałych problemów, z których najważniejszym jest degradacja miejscowości i ograniczenie perspektyw dla młodych rodzin.

Szkoły wiejskie są ważnym elementem nie tylko systemu edukacji ale także ośrodkiem życia społecznego i kulturowego wsi. Podobną rolę pełnią wiejskie biblioteki, domy kultury oraz świetlice. Efektem absurdałnej polityki obecnej ekipy są nie tylko zlikwidowane szkoły ale także puste świetlice

wiejskie, które wyremontowano za ogromne pieniądze ale zapomniano o środkach na prowadzenie w nich działalności.

Utrzymanie niezbędnej infrastruktury szkół to tylko jeden z warunków zapewnienia równych szans edukacyjnych dla dzieci wiejskich. Specyficzną cechą wsi i małych miast jest ograniczony dostęp do pozaszkolnych form edukacji. Powoduje to mniejsze możliwości kontaktu na przykład z językami obcymi, ośrodkami propagującymi różne formy rozwoju zainteresowań, zwłaszcza w sferze umiejętności kluczowych.

Na terenach wiejskich nie prowadzone są inwestycje oświatowe, bo za takie trudno uznać jest budowę boisk w ramach „Orlika”. Pogłębia się brak nasycenia siecią szkół różnego poziomu i typu na terenach wiejskich. W budżetach resortów edukacji oraz rolnictwa i rozwoju wsi nie ma środków na inwestycje edukacyjne na terenach wiejskich. Placówki te mają także ograniczone możliwości ubiegania się o środki na inwestycje w ramach programów operacyjnych, zwłaszcza trudno jest im uzyskać środki na wkład własny i finansowanie inwestycji do czasu otrzymania kolejnej transzy zaliczki czy też refundacji. Szkoły wiejskie oczekują też na pilne działania modernizacyjne i inwestycji, szczególnie w zakresie wyposażenia w komputery, oprogramowania i dostępu do Internetu.

Bardzo ważnym etapem edukacji dzieci jest edukacja przedszkolna. W większości wiejskich gmin mniej niż połowa dzieci w wieku przedszkolnym, uczęszcza do przedszkola. W Polsce do ponad 8,4 tys. przedszkoli chodziło 994 tys. dzieci (w wieku od 3 do 5 lat), ale dostęp do wcześniejszej edukacji miało zapewnione tylko 130 tys. dzieci wiejskich. Ustawa z dnia 7 września 2007 wprowadziła ułatwienia dotyczące upowszechniania edukacji przedszkolnej, ale rząd PO-PSL nie podjął większych wysiłków.

Upowszechnienie edukacji przedszkolnej na wsi powinna być szczególnie istotnym celem polityki edukacyjnej i prorodzinnej, z uwagi na wieloletnie zaniedbania. Jego realizacja spotkała się na wsi z poważnymi przeszkodami natury praktycznej – brakiem odpowiednich lokali, spełniających standardy sanitarne i przeciwpożarowe, funduszy do budowy nowych, a przede wszystkim środków w budżetach gmin na prowadzenie tych placówek oświatowych.

Od 1 stycznia 2008 r. na małe wiejskie przedszkola został nałożony obowiązek rejestrowania się w urzędach gminnych, ale ponieważ nie rozwiązano problemu dokładnego określenia, jakie warunki sanitarne muszą być przez nie spełnione, ich rejestracja była utrudniona a niekiedy też niemożliwa. Nieprecyzyjne prawo i zaniedbania w przygotowaniu stosownych przepisów ze strony GIS spowodowało, że inspektorzy sanitarni żądali, żeby małe przedszkola wiejskie spełniały ogólne wytyczne określone dla dużych ośrodków przedszkolnych. W efekcie wobec braku lub opóźnień tworzenia spójnych przepisów higieniczno-sanitarnych, zaniechania finansowania ze środków budżetowych po zakończeniu finansowania UE został zahamowany program „Małe przedszkole w każdej wsi” uruchomiony w 2006 roku.

Urzędy gmin odmawiały też zarejestrowania działalności gospodarczej – wychowanie przedszkolne (z kodem PKD 85.10. Z), powołując się na art. 83a ust. 1 ustawy o systemie oświaty, zgodnie z którym prowadzenie przedszkola nie jest działalnością gospodarczą, co blokowało osoby sięgające po unijne środki z programu „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” w ramach PROW 2007-2013. W kwietniu 2009 roku wprowadzono w życie rządową nowelizacją ustawy o systemie oświaty, która narzuciła 6-latkom obowiązek nauki w szkole, oraz wprowadziła dla dzieci 5-letnich obowiązek, ale niekoniecznie dostęp do edukacji przedszkolnej, z uwagi na nie przekazanie samorządom środków na ten cel. Ale nadal w 540 gminach wiejskich nie ma ani jednego przedszkola, a wskaźnik upowszechniania wychowania przedszkolnego w Polsce należy do najniższych w krajach UE.

Polityka koalicji PO-PSL doprowadziła do likwidacji wielu już uruchomionych placówek przedszkolnych. Tylko w 2012 roku samorządy zapowiadają likwidację 180 tych placówek pomimo deklaracji rządu o upowszechnianiu wychowania przedszkolnego. Paradoksalnie najczęściej likwidowane są te przedszkola, które powstały przy wykorzystaniu środków unijnych (ponad 1000 jednostek), a teraz po wyczerpaniu się środków i często 3 latach funkcjonowania, gmin nie stać na ich utrzymanie, ponieważ na wychowanie przedszkolne rząd nie przewidział subwencji oświatowej. Rząd mimo wielu apeli samorządowców i środowisk oświatowych blokuje przygotowane przez PiS rozwiązania ustawowe przewidujące objęcie subwencją wychowania przedszkolnego.

Nie powstał też, choć od ośmiu lat był zapowiadany, przez rząd PO-PSL program wsparcia samorządów lokalnych na rzecz tworzenia warunków powszechnego dostępu dzieci wiejskich do wychowania i edukacji przedszkolnej. Brakuje przede wszystkim dobrej bazy lokalowej z nowoczesnym wyposażeniem. Na rozwiązanie problemu nie wystarczy wsparcie z funduszy unijnych, bo ilość środków jest ograniczona i mogą z nich skorzystać tylko wybrane gminy wiejskie. Poza tym organizacja punktów przedszkolnych czy klubów przedszkolaka nie rozwiązuje problemu w tym środowisku. Na ten stan niedoborów nałożył się obligatoryjny przymus uczęszczania dzieci 5-cio letnich do przedszkoli, w myśl nowych rozwiązań reformy oświaty minister edukacji. Środowisko wiejskie nie jest przygotowane na takie rozwiązanie.

W przypadku szkół rolniczych nastąpiło zatrzymanie procesu przejmowania oraz niedofinansowanie szkół rolniczych nadzorowanych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Jednym z podstawowych problemów nie rozwiązanych przez obecny rząd koalicyjny PO-PSL jest brak odpowiedniej polityki edukacyjnej i wdrażania wiedzy dla potrzeb rozwoju potencjału intelektualnego mieszkańców wsi, szczególnie ludzi młodych. Problemy te traktowane są jako wewnętrzne, lokalne sprawy ludności zamieszkującej obszary wiejskiej. Podobnie dzieje się ze specjalistycznym szkolnictwem rolniczym.

Nie dokończony został proces przejmowania szkół rolniczych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Minister Sawicki zamiast tworzyć warunki finansowania rozwoju zawodowego szkolnictwa rolniczego, zgadza się na ograniczanie środków budżetowych na ten cel. Szkoły te borykają się z brakiem środków na zaspokojenie bieżących wydatków. Są zupełnie pozbawione pieniędzy na pomoce naukowe, poprawę bazy dydaktycznej i modernizację jakości nauczania. Minister nie zadbał nawet o wpisanie ich jako beneficjentów funduszy z EFS w ramach priorytetów realizowanych przez resort edukacji. Nie powstał system doskonalenia zawodowego i metodycznego nauczycieli szkół rolniczych. Nie uruchomiono stałego mechanizmu finansowania Krajowego Centrum Edukacji Rolniczej. Pogłębia się zjawisko spadku pozycji szkół rolniczych w polskim systemie edukacji i pogarsza się stan bazy dydaktycznej szkół.

Istotnym zadaniem jest także stałe podnoszenie poziomu kwalifikacji osób dorosłych, przede wszystkim kwalifikacji zawodowych oraz ogólnych kompetencji niezbędnych do unowocześniania rolnictwa i funkcjonowaniu w życiu społecznym na wsi. Rząd PO-PSL **nie podjął żadnych działań na rzecz stworzenia systemu kształcenia ustawicznego rolników** i ich rodzin. Nie działa jednolity i efektywny program stypendialny dla młodzieży szkół średnich, rolniczych i wyższych z terenów wiejskich. Istniejące, rozproszone systemy stypendialne, wdrażane przez samorządy i organizacje pozarządowe nie są wystarczające i jedynie częściowo rozwiązują problem dostępności młodych mieszkańców wsi do edukacji na poziomie średnim i wyższym. Mimo licznych obietnic składanych przez ministra Sawickiego, nie podjęło prac na wdrożenie technik e-learningu oraz innych nowoczesnych technik nauki i przekazu wiedzy w kształceniu i doskonaleniu zawodowym rolników w ramach kształcenia na odległość. Brakuje systemu kształcenia ustawicznego dorosłych mieszkańców wsi, a zwłaszcza zagrożonych wykluczeniem społecznym i niepełnosprawnych.

Pod rządami koalicji PO-PSL został zdestabilizowany system wiedzy rolniczej, zbudowany przez rząd PiS w oparciu o zintegrowanie nauki, oświaty rolniczej i doradztwa. Jest to wynikiem zatrzymania procesu przejmowania szkół rolniczych, zmniejszającej się dostępności doradztwa rolniczego po jego przejściu przez samorządy wojewódzkie oraz ograniczenia działania instytutów badawczych na rzecz rolnictwa.

3.6. Kontrole NIK w rolnictwie oraz instytucjach otoczenia rolnictwa

Nieprzestrzeganie prawa oraz istnienie mechanizmów korupcjogennych w wielu obszarach życia w latach 2008-2014 ujawniła Najwyższa Izba Kontroli. Najwyższa Izba Kontroli sprawdza instytucje i jednostki administrujące w polskim rolnictwie. NIK stale napotyka na liczne nieprawidłowości świadczące o braku nadzoru nad tym resortem ze strony rządzącej koalicji PO-PSL. Wyniki kontroli ujawniają olbrzymi obszar niekompetencji, urzędniczych patologii i działania na szkodę państwa. O zakresie nieprawidłowości można wnioskować na podstawie ocen NIK.

Fragmety raportu dotyczące Agencji Nieruchomości Rolnych:

„...Stwierdzono istotne nieprawidłowości w zakresie udzielania ulg w spłacie należności, które polegały na nieprzestrzeganiu uregulowań prawnych.”

„...Niektóre ze stwierdzonych nieprawidłowości, polegające na dowolności postępowania oraz braku lub ograniczonej jawności postępowania, świadczą o istnieniu mechanizmów korupcyjnych, znacząco zwiększających ryzyko korupcji.”

„...niezgodnie z przepisami ustawy. dokonywano cesji umów dzierżawy na osoby trzecie”

W latach 2010-2013 NIK przyjrzała się także systemowi doradztwa rolniczego. Kontrola wskazała, iż usługi oferowane przez ośrodki doradztwa rolniczego nie spełniają oczekiwań rolników. Większość z nich (64,4%) jako powód rezygnacji z usług ODR'u i przejścia do innego podmiotu podała zbyt niską jakość oferowanego doradztwa; 48,7% mówiło o nieodpowiednim zakresie przedstawionej oferty, a 12% zniechęcili do doradztwa źle przygotowani pracownicy, których złe rady spowodowały szkody. Raport wykazała, iż wojewódzkie ośrodki doradztwa mają słabą ofertę dla większych gospodarstw rolnych, gdyż te potrzebują specjalistycznej oferty doradczej.

Kontrola NIK, Delegatura w Bydgoszczy dotycząca ochrony gruntów rolnych Skarbu Państwa przed nieuprawnionym wykorzystaniem, z lipca 2014 roku:

„Wyniki kontroli wykazują, że bezprawne korzystanie z państwowej ziemi stało się zjawiskiem powszechnym. Rażąco brak ochrony gruntów rolnych Skarbu Państwa umożliwił w latach 2009-2012 bezumowne wykorzystanie niemal 12% gruntów administrowanych przez jednostki państwowe tj. 18,1-20,9 tys. ha. Pozbawiło to wpływów z opłat za korzystanie z tych nieruchomości w wysokości 29,6 mln zł. A jednocześnie: w tym samym okresie ARiMR wypłaciło bezumownym użytkownikom łącznie 75,8 mln zł unijnych dopłat. W grupie beneficjentów pobierających płatności do bezprawnie zajmowanych gruntów byli również pracownicy jednostek kontrolowanych (w dwóch z 19 jednostek).”

Oznacza to dla budżetu ponad 105 mln strat.

Kontrola NIK z lipca 2014 r. Delegatura we Wrocławiu sprawdziła stan realizacji zadań i gospodarki finansowej stadniny koni należących do Skarbu Państwa:

„W działalności stadnin koni wystąpiły nieprawidłowości polegające na nieprzestrzeganiu warunków weterynaryjnych oraz nieprawidłowej wycenie i sprzedaży koni, np. po cenach niższych od wartości księgowej i często bez wymaganej pisemnej zgody ze strony ANR.”

Kontrola NIK, na temat nadzoru nad funkcjonowaniem ferm zwierząt, z listopada 2014 roku:

„Organy administracji rządowej nie zapewniły właściwego nadzoru nad funkcjonowaniem ferm zwierząt - nie doprowadzono do uregulowania sprawy uciążliwości zapachowej. Współpraca między Inspekcją Weterynaryjną i Inspekcją Ochrony Środowiska była nieefektywna, operowano niepełnymi danymi, nie prowadzono obligatoryjnych kontroli. Ministerstwo Środowiska prowadziło nieskuteczne działania legislacyjne, pozwolono na podziały wielkoprzemysłowych ferm, prowadzone na obejście obowiązku uzyskania pozwoleń zintegrowanych.”

(Załącznik nr 4 do Programu Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019)

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

WYKAZ ZADAŃ NIEZREALIZOWANYCH ORAZ ZADAŃ DO REALIZACJI W MINISTERSTWIE ROLNICTWA I ROZWOJU WSI ORAZ JEDNOSTKACH PODLEGŁYCH WG STANU NA DZIEŃ 24.11.2015 ROKU

Krzysztof Jurgiel

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

**Warszawa, grudzień 2015 r.
(Zaktualizowano: kwiecień 2016 r.)**

Wstęp

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi zwrócił się do dyrektorów departamentów i biur resortu oraz jednostek podległych i nadzorowanych, aby w trybie pilnym sporządzili listę zadań niezrealizowanych oraz zadań najważniejszych do realizacji. W ten sposób powstał przejrzysty inwentarz zadań wraz oceną stopnia realizacji i przypisanej temu odpowiedzialności jednostek znajdujących się w strukturze Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, a także instytucji podległych i nadzorowanych. W wypadku zadań niezrealizowanych wskazane zostały przyczyny i główne problemy.

Dokument posłuży do prowadzenia stałego monitoringu wykonywanych zadań przez resort, jak też podległe mu i nadzorowane jednostki, pozwoli zgodnie z ważnością problemów nadać wybranym zadaniom rangę szczególnej odpowiedzialności. Analizowanie przyczyn niedostatecznej lub powolnej realizacji pomoże usprawnić nasze działania i sfinalizować je w krótszym terminie. Nie możemy dopuścić do zaniechań, bierności i lekceważenia obowiązków w strukturach Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz podległych jednostkach.

Szczegółowy wykaz zadań niezrealizowanych w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz w jednostkach podległych i nadzorowanych przedstawia załącznik nr 3.

(Załącznik nr 4 do Programu Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019)

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

WNIOSKI I POSTULATY DO KIERUNKÓW DZIAŁAŃ MINISTERSTWA ROLNICTWA I ROZWOJU WSI PRZEDSTAWIONE PRZEZ ORGANIZACJE ROLNICZE I ZWIĄZKI BRANŻOWE

Krzysztof Jurgiel

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

**Warszawa, grudzień 2015 r.
(Zaktualizowano: kwiecień 2016 r.)**

Wstęp

Prezes Rady Ministrów Beata Szydło w exposé wygłoszonym w Sejmie dnia 18 listopada 2015 roku ze szczególną mocą podkreśliła, iż rząd Prawa i Sprawiedliwości będzie rozmawiać z Polakami, albowiem dialog i współpraca to warunki zrealizowania zadań, które stoją przed naszym rządem, zgodnie z oczekiwaniami społeczeństwa.

Pod rządami PO–PSL współpraca z organizacjami rolniczymi i związkami branżowymi miała charakter fasadowy, a dialog o konkretnych problemach nurtujących rolnictwo i polską wieś był sporadyczny, pozorowany. Inicjatyw organizacji zrzeszających rolników nie brano pod uwagę, co według ich przedstawicieli stanowiło przejaw arogancji władzy. Taki sposób sprawowania władzy, realizacji polityki rolnej i społecznej wobec wsi jest nie do przyjęcia.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi stawia więc na dialog, bezpośrednie rozmowy, poszukiwanie najlepszych rozwiązań w porozumieniu z organizacjami rolniczymi i związkami branżowymi. Istnieje wiele obszarów i tematów do merytorycznej dyskusji, wymiany opinii i formułowania propozycji. Dotyczą one spraw związanych z poprawą konkurencyjności naszego rolnictwa i gospodarki żywnościowej, odzyskiwania stabilności rynków rolnych, gdzie zjawiska kryzysowe odczuwane są bardzo dotkliwie. Poruszone zostaną również kwestie gospodarki i obrotu ziemią oraz kształtowania struktury agrarnej z mocną pozycją gospodarstw rodzinnych.

W zakresie rozwoju obszarów wiejskich przywrócić trzeba zasady sprawiedliwości społecznej, równego traktowania mieszkańców Polski. Opóźnienia cywilizacyjne wsi, w porównaniu z miastami, są wciąż jaskrawe; nieodzowne jest przyspieszenie rozwoju obszarów wiejskich.

Funkcjonujący obecnie resort rolnictwa i rozwoju wsi podejmuje działania, które prowadzą do polepszenia sytuacji ekonomicznej ludności rolniczej oraz innych mieszkańców wsi. Zjawiska wykluczenia społecznego oraz ubóstwa, nawet skrajnego, występują obecnie w nazbyt dużej skali.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, biorąc pod uwagę deklarację Premiera Rządu RP o potrzebie dialogu i współpracy, wystosował w grudniu 2015 roku list do 153 organizacji rolniczych, związków branżowych, związków zawodowych i stowarzyszeń działających na obszarach wiejskich, z prośbą o przesłanie na adres Ministerstwa wniosków, przedstawienie postulatów i problemów dotyczących spraw będących przedmiotem działalności tych organizacji a dotyczących zaproponowanego, również w grudniu tegoż roku, Programu Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019.

Wnioski oraz postulaty środowisk rolniczych przedstawia załącznik nr 4 – sporządzany na bieżąco i uzupełniany sukcesywnie.

1. Wstępna analiza wniosków i postulatów partnerów społecznych, zgłaszanych w kontekście celów i zadań do realizacji, wynikających z Programu Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019

Z wniosków nadesłanych dotychczas do Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (133 pisma wg stanu na dzień 26.04.2016 r.) wyodrębnione zostały postulaty, uwagi i opinie, które następnie zostały przyporządkowane do poszczególnych zadań przewidzianych w grudniowym Programie Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019. Problematyka spraw i działań do podjęcia w sektorze rolnictwa, rozwoju wsi oraz rynków rolnych, wnioskowanych przez reprezentantów środowiska rolniczego w znacznej mierze pokryła się z planowanymi pracami resortu.

Partnerzy społeczni poruszyli przede wszystkim kwestie związane z:

- koniecznością stabilizacji sytuacji na poszczególnych rynkach rolnych, w tym sprawy związane z następstwami planowanego zniesienia kwotowania cukru i mleka;
- ułatwieniem sprzedaży detalicznej produktów przetworzonych – żywności w gospodarstwach rolnych;
- bezpieczeństwem żywności i produktów importowanych oraz ich jakością;
- promocją polskich produktów rolnych na rynkach krajów trzecich;
- niwelowaniem szkód łowieckich oraz ubezpieczeniami rolniczymi;
- wyeliminowaniem choroby afrykańskiego pomoru świń;
- wsparciem rozwoju gospodarstw rolnych, zarówno w obszarze promocji i inwestycji, jak również szeroko rozumianego rozwoju produkcji rolnej;
- monitorowaniem zjawisk atmosferycznych, zwłaszcza monitorowaniem suszy.

Na początku lutego 2016 roku w resorcie rolnictwa i rozwoju wsi została uruchomiona aplikacja „MRiRW Cele”, służąca do zarządzania ww. postulatami i zadaniami, jak również zadaniami nowymi, zgłoszonymi poza wnioskowanymi przez Pana Ministra Krzysztofa Jurgieła społecznymi konsultacjami, dotyczącymi grudniowego Programu Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019. W aplikacji zadania zostały opisane i rozdysponowane do właściwych komórek w Ministerstwie, których dyrektorzy, wraz z Ministrami koordynującymi, są odpowiedzialni za ich realizację. W aplikacji „MRiRW Cele” wprowadzonych jest obecnie 1085 zadań realizacyjnych (stan na dzień 26.04.2016 r.). Są one sukcesywnie rozpatrywane i w miarę możliwości realizowane przez Kierownictwo Resortu oraz jednostki podległe i nadzorowane. Nowe zadania zostaną ponadto uwzględnione w bieżącej i perspektywicznej pracy resortu.

2. Wykaz nowych zadań do realizacji, które w wyniku analizy wniosków i postulatów partnerów społecznych zostały włączone do Programu Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019

Na podstawie przeprowadzonej analizy wniosków i postulatów partnerów społecznych włączono do Programu Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019 **16 nowych zadań realizacyjnych** oraz jeden cel szczegółowy. W poniższej tabeli zestawiono zadania, które zostały uwzględnione w aktualnej publikacji Programu Działań. Należy zaznaczyć, iż niektóre z poprzednio opublikowanych zadań zostały przenumerowane tak, aby zachować logiczną kolejność i porządek zadań realizacyjnych względem poszczególnych obszarów, celów strategicznych i szczegółowych.

Lp.	Numer zadania	Tytuł zadania
OBSZAR II		Konkurencyjność rolnictwa oraz gospodarki żywnościowej oraz bezpieczeństwo żywności
1.	02.05.04.	Eliminowanie nieuczciwej konkurencji w łańcuchu żywnościowym
2.	02.10.03.	Usprawnienie systemu monitorowania suszy
3.	02.12.09.	Niezbędne działania na rynku jaj
4.	02.12.10.	Niezbędne działania na rynku roślin oleistych i białkowych
5.	02.12.11.	Niezbędne działania na rynku ziemniaków
6.	02.12.12.	Niezbędne działania na rynku suszu paszowego i pasz
7.	02.12.13.	Niezbędne działania na rynku grzybów
8.	02.12.14.	Niezbędne działania na rynku mięsa drobiowego
9.	02.12.15.	Niezbędne działania na rynku mięsa wołowego
OBSZAR III		Rozwój obszarów wiejskich
10.	03.01.06.	Odbudowa systemu młynów wodnych
11.	03.03.18.	Wsparcie działań związanych z niwelowaniem szkód łowieckich
	03.07.	Kształtowanie ustroju rolnego i gospodarka ziemią
12.	03.07.01.	Opracowanie ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego
13.	03.07.02.	Opracowanie rozwiązań prawnych dotyczących dzierżawy
OBSZAR V		Instytucje, administracja, programowanie i finansowanie
14.	05.01.04.	Uproszczenie procedur administracyjnych, funkcjonowanie administracji rolnej
15.	05.05.03.	Rekompensaty za szkody łowieckie
OBSZAR VI		Edukacja i wiedza na obszarach wiejskich
16.	06.05.03.	Adaptacja programów nauczania do wymagań nowoczesnego rolnictwa oraz rynku pracy

Zob. Załącznik nr 5 do Programu Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019

(Załącznik nr 5 do Programu Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019)

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

KIERUNKI DZIAŁAŃ W ZAKRESIE ROZWOJU ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH W LATACH 2015-2019

Krzysztof Jurgiel

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

**Warszawa, grudzień 2015 r.
(Zaktualizowano: kwiecień 2016 r.)**

Spis treści

Wstęp		71
OBSZAR I	Wspólna polityka rolna i współpraca międzynarodowa	73
OBSZAR II	Konkurencyjność rolnictwa i gospodarki żywnościowej oraz bezpieczeństwo żywności	79
OBSZAR III	Rozwój obszarów wiejskich	105
OBSZAR IV	Polityka społeczna	122
OBSZAR V	Instytucje, administracja, programowanie i finansowanie	129
OBSZAR VI	Edukacja i wiedza na obszarach wiejskich	141

Wstęp

Objęcie polskiej wsi Wspólną Polityką Rolną nie wystarczyło by obszary wiejskie stały się dobrym miejscem do życia dla wszystkich swoich mieszkańców. Polska musi określić własną wizję rozwoju tych obszarów, uwzględniającą tradycję, zasoby tkwiące na wsi, aspiracje jej mieszkańców, a także wyciągającą wnioski z doświadczeń innych krajów Unii Europejskiej. Instrumenty Wspólnej Polityki Rolnej UE powinny służyć do osiągnięcia wcześniej zdefiniowanych celów rozwojowych, a nie stanowić barierę rozwoju.

Dlatego najważniejsze działania Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi dotyczyć będą przede wszystkim poprawienia niekorzystnych dla polskiej wsi, przygotowanych przez rząd PO–PSL, rozwiązań legislacyjnych i programowych dotyczących Wspólnej Polityki Rolnej i polityki rolnej państwa. Dotyczy to w szczególności warunków konkurencji oraz jakości życia na obszarach wiejskich. Polscy rolnicy nie mogą mieć gorszych warunków funkcjonowania niż rolnicy innych krajów unijnych. Konieczne jest wyrównanie poziomu życia i wyrównanie szans rozwojowych.

Rozwój polskiego rolnictwa i polskiej wsi musi być oparty na rodzinnych gospodarstwach rolnych, prowadzących produkcję rolną w zgodzie z wymogami środowiska naturalnego i zasadami dobrostanu zwierząt, produkujących bezpieczną i zdrową żywność, zapewniających bezpieczeństwo żywnościowe narodu i eksportujących dobrą, zdrową żywność na rynki światowe.

Określając priorytety działań programowych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w latach 2015–2019 wzięliśmy pod uwagę potrzeby funkcjonowania polskiej wsi i jej mieszkańców w warunkach Unii Europejskiej, ze szczególnym zwróceniem uwagi na warunki Wspólnej Polityki Rolnej oraz kierunki ewolucji tej polityki, wychodząc przy tym z założenia, że rozwój obszarów wiejskich to inwestycja w przyszłość większości regionów Polski i mieszkających tam ludzi.

Szczegółowy zakres zadań do realizacji w polskim sektorze żywnościowym i na obszarach wiejskich, ujęty w sześciu obszarach w oparciu o zdefiniowane dla tych obszarów cele strategiczne i szczegółowe, wraz z uzasadnieniem tych działań przedstawia załącznik nr 5.

OBSZAR I WSPÓLNA POLITYKA ROLNA I WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA

Podstawowym celem do osiągnięcia w tym obszarze jest:

Cel 01. Poprawa i stabilizacja warunków ekonomicznych rolnictwa, zachowanie jak największej liczby gospodarstw rodzinnych i zapewnienie im równych warunków konkurencji na Jednolitym Rynku.

W momencie przystąpienia Polski do UE polscy rolnicy zostali objęci Wspólną Polityką Rolną. Pomimo gorszych warunków funkcjonowania, przystąpienie Polski do Unii pozytywnie wpłynęło na rozwój obszarów wiejskich oraz na proces modernizacji i restrukturyzacji rolnictwa. Nastąpiła poprawa sytuacji ekonomicznej rolnictwa. Stało się tak dzięki wsparciu finansowemu z budżetu UE w ramach polityk wspólnotowych oraz na skutek zmiany uwarunkowań makroekonomicznych.

Prowadzona przez Rząd Prawa i Sprawiedliwości polityka rolna rozpoczęła proces tworzenia stabilnych możliwości rozwoju gospodarstw rolnych.

Aktywny udział przedstawicieli Polski w pracach organów UE, twarde i konsekwentne stanowiska w sprawach dotyczących polityki rolnej wzmocniły pozycję Polski wśród członków UE. Perspektywy rozwoju polskiego rolnictwa i wsi zależą od tego, jakie będzie miejsce i rola rolnictwa w rozwoju gospodarki unijnej. Konieczne jest prowadzenie polityki, która zapewni polskim produktom co najmniej równe warunki konkurencji. Rynków zbytu na polskie produkty rolne należy szukać również poza Jednolitym Rynkiem UE.

Pierwszym celem szczegółowym w tym obszarze jest:

01.01. Aktywny udział Polski w negocjacjach Światowej Organizacji Handlu (WTO) oraz umowy handlowej USA-UE (TTIP).

Runda Doha wielostronnych negocjacji w sprawie liberalizacji handlu w ramach Światowej Organizacji Handlu (WTO) znajduje się w impasie. Należy zwrócić uwagę, że w dotychczasowych negocjacjach rolnych formułowane były propozycje bardzo daleko idącej liberalizacji: dalszego otwarcia rynków (zwłaszcza krajów rozwiniętych, w mniejszym stopniu rozwijających się), likwidacji subsydiów w eksporcie produktów rolno-spożywczych oraz zmniejszenia dozwolonego limitu wsparcia wewnętrznego w rolnictwie. W negocjacjach WTO dotyczących rolnictwa Polska powinna stanowczo sprzeciwić się pogorszeniu w trzech obszarach tematycznych, a mianowicie: dostępie do rynku, konkurencji eksportowej i wsparcia wewnętrznego.

Porozumienie handlowo-inwestycyjne (TTIP) jest daleko idącym porozumieniem negocjowanym obecnie między Komisją Europejską a rządem Stanów Zjednoczonych, którego wiodącym obszarem są regulacje, standardy, uprawnienia przedsiębiorstw i gwarancje inwestycyjne, a nie handel przy niskich cłach. Negocjacje te odbywają się za zamkniętymi drzwiami. Nie towarzyszą im wszechstronne i wyczerpujące konsultacje publiczne, a państwa UE nie są nawet informowane o stanowisku, jakie zajmuje w nich Komisja Europejska. Zapowiadane, wątpliwe korzyści gospodarcze nie będą odczuwalne dla społeczeństwa jako całości.

W praktyce porozumienie TTIP oznacza dążenie do deregulacji, wzmocnienia gwarancji inwestycyjnych i monopolii opartych na tzw. prawach własności intelektualnej, co stanowi zagrożenie m.in. dla europejskiego rolnictwa. Należy doprowadzić do zrezygnowania z deregulacji standardów, które zabezpieczają i służą interesom publicznym: ochrony praw konsumenckich i polityki zdrowotnej, ochrony środowiska, w tym jego rewitalizacji, dobrostanu zwierząt, zdrowej żywności i ekologicznie zrównoważonych praktyk rolniczych, przepisów o informowaniu i oznaczaniu produktów. Regulacje nie mogą być „harmonizowane” przez przyjmowanie ich najniższego wspólnego poziomu. W szczególności traktat handlowy TTIP nie powinien uniemożliwiać państwom promowania zrównoważonego ekologicznie rolnictwa oraz ochrony tradycyjnego rolnictwa rodzinnego. Wszystkie regulacje gospodarki, warunki prowadzenia handlu, normy dotyczące wyrobów i produkcji muszą pozostać w rękach państw UE oraz demokratycznie kontrolowanych instytucji. Polska powinna dążyć do ochrony wrażliwego sektora rolnego i zabezpieczenia standardów jakości produktów rolnych.

Drugi cel szczegółowy stanowi:

01.02. Aktywna polityka państwa na rzecz kształtowania korzystnej dla Polski Wspólnej Polityki Rolnej UE.

Prawo i Sprawiedliwość jest zdania, że Polska jako jeden z największych krajów UE i należący do rolniczych liderów (z uwagi na wielkość produkcji, a także dużą liczbę gospodarstw oraz dużą liczbę zatrudnionych w rolnictwie), powinna prowadzić bardziej aktywną politykę w kształtowaniu Wspólnej Polityki Rolnej UE. Polska nie musi i nie może być tylko biernym wykonawcą podejmowanych poza nią decyzji dotyczących przyszłości rolnictwa w Europie, lecz powinna tę przyszłość aktywnie kreować. Mamy do tego wszelkie podstawy i warunki, a skuteczne działania Prawa i Sprawiedliwości w okresie sprawowania władzy w latach 2006-2007 oraz skuteczne działania europosłów Prawa i Sprawiedliwości w Parlamencie Europejskim pokazują, że taka aktywna polityka państwowa w zakresie współtworzenia WPR jest możliwa i może być skuteczna.

W ramach tego celu do najpilniejszych działań należy sześć zadań realizacyjnych:

01.02.01. Wyrównanie dopłat bezpośrednich.

Prowadząc aktywną politykę na szczeblu rządowym, parlamentarnym oraz w instytucjach europejskich, Polska powinna wykorzystać istniejące jeszcze polityczne możliwości działania na rzecz zwiększenia rozmiarów unijnej pomocy dla polskich rolników na lata 2014-2020. Chodzi tu zwłaszcza o aktywność w negocjacjach legislacyjnych między Parlamentem Europejskim, Komisją i Radą co do wieloletnich ram finansowych oraz rozporządzeń dotyczących kształtu WPR po 2020 roku.

Należy przede wszystkim aktywnie działać na rzecz wyrównania dopłat bezpośrednich do średniego poziomu w UE, z wykorzystaniem wszelkich dostępnych środków politycznych i prawnych, między innymi skargi do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w celu wykazania, że nierówność dopłat bezpośrednich jest niezgodna z zasadą niedyskryminacji, zawartą w przepisach art. 18 i art. 40 ust. 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Polska powinna wywierać nieustanny nacisk w tej sprawie, gdyż pasywna postawa może spowodować przedłużenie dyskryminacji polskich rolników także po 2020 roku. Nasi partnerzy w UE muszą wiedzieć, że sprawa pełnego wyrównania dopłat bezpośrednich ma dla Polski kluczowe znaczenie.

01.02.02. Zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego.

Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej powinna być ukształtowana tak, by zapewniła Europie, w tym oczywiście i Polsce, niezbędne ilości żywności i szeroko pojęte bezpieczeństwo żywnościowe. Długoterminowe prognozy gospodarcze wskazują, że bezpieczeństwo dostaw żywności stanie się wkrótce sprawą o strategicznym znaczeniu i odpowiedzialna polityka musi to uwzględniać. Musimy mieć w Polsce i w Europie jak najwięcej własnej żywności, nie uzależniać się nadmiernie od importu z krajów trzecich, bo tylko własna produkcja rolna zapewni nam bezpieczeństwo żywnościowe. Państwa, czy społeczeństwa, nie mające dość własnej żywności będą w przyszłości płaciły wielką cenę za dostawy coraz droższej żywności ze świata.

Należy zatem tak kształtować Wspólną Politykę Rolną UE, by sprzyjała ona produkcji własnej żywności. Należy jednocześnie sprzeciwiać się polityce wyłączania ziemi z produkcji rolnej, jej zbyt restrykcyjnemu limitowaniu, jak również polityce nadmiernego otwarcia Europy na import żywności z rynków trzecich. Import powinien uzupełniać europejski rynek produktów rolnych, ale nie prowadzić do eliminowania i niszczenia własnej produkcji rolnej. Własna żywność powinna być podstawą wyżywienia, zarówno w Polsce, jak i w Europie.

01.02.03. Wspieranie małych i średnich gospodarstw rodzinnych.

Polska powinna działać na rzecz takiego ukształtowania Wspólnej Polityki Rolnej, które sprzyja zachowaniu możliwie największej liczby gospodarstw rolnych, przede wszystkim gospodarstw rodzinnych. Rolnictwo europejskie, choć zróżnicowane, oparte jest na niewielkich gospodarstwach rodzinnych. Taki model rolnictwa sprawdził się w Europie, a tym bardziej sprawdził się w Polsce, powinien więc zostać utrzymany i wzmocniony. Nie można dopuścić, by gospodarstwa rodzinne w UE, a zatem i w Polsce, były wypierane przez model rolnictwa farmerskiego, opierający się na wielkich „latyfundiach” i przemysłowych gospodarstwach wielkoobszarowych.

Model rolnictwa oparty na gospodarstwach rodzinnych jest w warunkach europejskich lepszy od modelu farmerskiego zarówno ze względów gospodarczych (umożliwia łatwiejsze dostosowanie produkcji do potrzeb rynku), jak i społecznych (sprzyja zachowaniu miejsc pracy na wsi i jest zdecydowanie korzystniejszy dla ochrony środowiska). Należy rozważyć koncepcję gospodarstw rolnych – socjalnych, zapewniających żywotność gospodarstwa, utrzymanie areалу i zagwarantowanie warunków do życia osobom, które nie powinny zasilać grona bezrobotnych mieszkańców miast.

01.02.04. Naturalna, zdrowa żywność, gospodarstwa ekologiczne, dobrostan zwierząt.

Polityka wspierania małych i średnich gospodarstw rodzinnych jest korzystna również z tego względu, że to właśnie w niewielkich gospodarstwach rodzinnych drzemie największy potencjał produkcji naturalnej i zdrowej żywności, która z pewnością będzie w przyszłości poszukiwana na rynkach europejskich i światowych. Polska powinna popierać rolnictwo naturalne i ekologiczne, które ze względów gospodarczych i społecznych jest znacznie lepsze niż oparte na wielkich gospodarstwach rolnictwo wielkoprzemysłowe. Należy tworzyć warunki dla rozwoju gospodarstw prowadzących produkcję z zachowaniem naturalnych metod, z zachowaniem zasad dobrostanu zwierząt. Należy tworzyć warunki dla rozwoju gospodarstw ekologicznych oraz produktów regionalnych. Z drugiej zaś strony należy przeciwdziałać wymykającemu się spod kontroli procesowi zamiany rolnictwa w rodzaj uciążliwego przemysłu. Wielkoprzemysłowy tucz świń czy drobiu, odbywający się w wielkich zakładach, nie tylko nie sprzyja produkcji zdrowej żywności, jest też zazwyczaj uciążliwy dla ludzi i środowiska oraz sprzeczny z zasadami dobrostanu zwierząt.

01.02.05. Popieranie tworzenia gospodarstw przez młodych rolników.

Prawo i Sprawiedliwość będzie działać na rzecz polityki sprzyjającej młodym rolnikom obejmującym lub tworzącym nowe gospodarstwa rolne. Muszą być zachowane i rozszerzone możliwości pomocy takim rolnikom, przy czym Prawo i Sprawiedliwość popiera ideę, by środki finansowe pomocy dla młodych rolników były wypłacane w ramach I filara WPR, czyli dopłat bezpośrednich i miały charakter uprawnienia, a nie uznaniowego przywileju tylko dla wybranych rolników. Działania te muszą mieć charakter trwały, koncepcyjny, prorozwojowy, a wartość pomocy gwarantować utworzenie działalności rolniczej z perspektywą funkcjonowania na rynku.

01.02.06. Wspieranie zmian WPR, sprzyjających rozwojowi rynków lokalnych.

W polityce UE Polska powinna działać na rzecz wspierania rozwoju lokalnych rynków rolnych i lokalnego przetwórstwa rolno-przemysłowego, zmniejszającego uzależnienie rolników od wielkich koncernów przemysłowych i wielkich sieci handlowych. Należy tworzyć odpowiednie warunki ekonomiczne i prawne, aby rolnicy mogli w miarę łatwo sprzedawać swoje produkty bezpośrednio konsumentom. Dotyczy to między innymi rynku mięsa, gdzie należy usuwać wszelkie bariery rozwoju lokalnych ubojni i przetwórni mięsnych. Przemysł mięsny nie może być skoncentrowany wyłącznie w wielkich zakładach przemysłowych. Lokalne ubojnie i przetwórnie mogą znacznie ożywić hodowlę i produkcję rolną, zwłaszcza w małych gospodarstwach rodzinnych, oraz przyczynić się do odbudowy produkcji trzody chlewnej w naszym kraju.

Jako trzeci cel szczegółowy należy zaproponować:

01.03. Zapewnienie warunków równej konkurencji na rynkach światowych.

Polska powinna stanowczo działać na rzecz równej konkurencji rolnictwa europejskiego z rolnictwem światowym oraz równej konkurencji polskich producentów na tych rynkach. Konkurencja ta jest obecnie zaburzona, głównie poprzez narzucanie przez UE własnym producentom rolnym wysokich i kosztownych standardów produkcyjnych, przy równoczesnym zezwoleniu na import produktów rolnych wytworzonych bez zachowania tych samych standardów. Polska powinna wpływać na politykę gospodarczą UE w takim kierunku, aby na rynek europejski mogła być importowana tylko taka żywność, przy produkcji której zachowane zostały takie same zasady, jakie obowiązują rolników i producentów żywności w Unii Europejskiej. Rolnicy europejscy, a więc i polscy, obciążeni licznymi standardami produkcyjnymi (sanitarnymi, weterynaryjnymi, socjalnymi, ekologicznymi, dobrostanu zwierząt itp.) muszą konkurować z importem żywności produkowanej bez zachowania tych

standardów. Niezbędna jest więc skuteczna kontrola i nadzór nad obrotem importowanymi do Polski produktami rolno-spożywczymi.

W ramach tego celu sformułowane zostały trzy zadania realizacyjne:

01.03.01. Skuteczna kontrola i nadzór obrotu produktów rolno-spożywczych importowanych do Polski.

Z krajów UE oraz krajów trzecich na teren Polski napływa wiele produktów rolno-spożywczych, których jakość budzi zastrzeżenie. Dlatego właśnie polskie służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo oraz jakość żywności będą monitorować produkty importowane tak, by wyeliminować wszystkie naruszenia prawa.

01.03.02. Promocja produktów polskiego rolnictwa w UE i szerzej poza nią na wszystkich kontynentach.

Decyzja rządu Prawa i Sprawiedliwości o utworzeniu stanowisk radców rolnych została wstrzymana przez następną ekipę. Sytuacja ta jest szkodliwa z punktu widzenia możliwości rozszerzenia promocji polskich artykułów rolno-spożywczych w krajach o najbardziej chłonnych rynkach. Wzmocnimy polskie placówki dyplomatyczne włączając je w program promocji naszej żywności, a w krajach o najważniejszych rynkach utworzymy stanowiska radców d/s rolnych.

01.03.03. Pomoc organizacjom producentów i przetwórców w zapewnienia większego udziału polskich artykułów rolno-spożywczych w obrocie międzynarodowym.

Polские organizacje producentów rolnych i przetwórców powinny rozwijać swoje przedstawicielstwa w centrach logistycznych, w których odbywa się obrót największymi partiami artykułów rolno-spożywczych. Rząd musi udzielać niezbędnej pomocy finansowej i organizacyjnej w początkowym okresie, by w ten sposób rozwinąć i wzmocnić działalność organizacji rolniczych w promocji polskiej żywności.

Czwarty cel szczegółowy stanowi:

01.04. Przegląd WPR w 2016 roku oraz wizja WPR i Polityki Spójności UE po 2020 roku z punktu widzenia Polski.

Od momentu powstania WPR podlegała dość istotnym przeobrażeniom. Na tym tle dość ciekawym może wydać się fakt, iż cele strategiczne jakie zostały postawione przed WPR w Traktacie Rzymskim w 1957r. pozostały niezmienione i obowiązują do dzisiaj. W tym kształcie koniecznym wydaje się przeprowadzenie oceny obowiązujących celów WPR pod względem merytorycznym, jak i pod względem sposobu ich zdefiniowania, inaczej polityka będzie mało przejrzysta i niezrozumiała. Cele, których realizacji służy WPR określone zostały w art. 39 Traktatu Rzymskiego i stopniowo UE odchodzi od ich realizacji, pozostają źródłem licznych wątpliwości takich jak zasadności, aktualności czy użyteczności. Niezbędny będzie bieżący monitoring realizacji WPR dla sformułowania zastrzeżeń i uwag oraz przygotowanie wniosków dla przeglądu tej polityki w 2016 roku, co może umożliwić korektę niekorzystnych dla Polski zapisów i ograniczeń.

W ramach tego celu przewidziane są cztery zadania realizacyjne:

01.04.01. Bieżący monitoring realizacji WPR oraz przedstawienie wniosków w zakresie zmian.

01.04.02. Przygotowanie propozycji Polski zmian WPR w ramach Przeglądu WPR i PS w 2016r.

Zgodnie z ustaleniami dotyczącymi WPR na lata 2014-2020 przewidziano przeprowadzenie w 2016 r. przeglądu funkcjonowania WPR. Ponieważ kształt nowej WPR odbiega zasadniczo od oczekiwań Polski zawartych w stanowisku z czerwca 2009 roku oraz z października 2011 roku w szczególności w zakresie odejścia od historycznego modelu naliczania poziomu płatności bezpośrednich oraz utrzymania w latach 2014-2020 wsparcia na rzecz rozwoju obszarów wiejskich na poziomie perspektywy 2007-2013 (ok. 14mld zł).

Rząd Polski powinien przygotować propozycje zmian WPR i PS oraz prowadzić skuteczne negocjacje w ramach przeglądu. Główne elementy stanowiska powinny dotyczyć zapewnienia polskim rolnikom i producentom rolnym równych warunków konkurencji na Jednolitym Rynku Europejskim. Ponadto należy w ramach dokumentów programowych UE i rządu polskiego w ramach polityki spójności w Polsce konsekwentnie ująć odpowiednie zapisy gwarantujące wsparcie obszarów wiejskich skoordynowane i komplementarne z instrumentami WPR. Podczas przeglądu WPR należy:

- Doprowadzić do równych warunków konkurencji pomiędzy polskimi i zagranicznymi rolnikami oraz rozwoju obszarów wiejskich, poprzez aktywne negocjacje i dążenie do modyfikacji polityk UE.
- Dążyć do zrównania poziomu dopłat bezpośrednich do poziomu 266 Euro/ha, w oparciu o zasadę niedyskryminacji, zawartą w art. 18 i art. 42 ust.2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.
- Działać na rzecz zwiększenia poziomu unijnej pomocy dla polskich rolników i obszarów wiejskich na lata 2014-2020 do poziomu ponad 36 mld euro, który wynika ze stanowiska Parlamentu Europejskiego, a więc o ok. 8 mld euro więcej niż przyjęta dla Polski kwota w budżecie UE, zaakceptowana przez rząd PO-PSL.
- Dążyć do ograniczenia dyskryminowania polskich rolników i producentów żywności i ograniczenia produkcji np. w zakresie wędzenia tradycyjnych wędlin, produkcji tytoniu.
- Podjąć negocjacje w zakresie możliwości ochrony i regulacji rynku rolnego w strukturze Jednolitego Rynku UE oraz zapewnić wspieranie aktywności producentów żywności na rynkach światowych.
- Uprościć WPR poprzez zmniejszenie złożoności i obciążeń administracyjnych w ramach WPR oraz ograniczenie biurokracji europejskiej.
- Wspierać zmiany WPR, sprzyjające rozwojowi rynków lokalnych, zachowania Europy jako strefy wolnej od GMO.
- Zapewnić po przeglądzie WPR w 2016 roku sprawiedliwy udział Polski w korzystaniu ze środków europejskich i udział polskiego rolnictwa odpowiadający jego potencjałowi produkcyjnemu i społecznemu oraz umożliwi rozwój nowoczesnej polskiej wsi.

01.04.03. Wypracowanie wizji WPR i PS UE po 2020 roku.

Polska jako jeden z największych beneficjentów WPR, a także polityki rozwoju obszarów wiejskich musi wypracować propozycje kształtu WPR po 2020 roku, a następnie strategię postępowania w negocjacjach nad dokumentami UE dotyczącymi WPR po 2020 roku. W szczególności należy określić cele zawarte w Traktacie Lizbońskim nie są zhierarchizowane, są względem siebie sprzeczne mało precyzyjne oraz nie ma zarysowanego horyzontu czasowego, który określałby datę finalizacji dalszego zadania. W związku z powyższym cele WPR powinny być przeformułowane w zakresie treści merytorycznej jak i sposobu zdefiniowania.

Propozycja kształtu WPR po 2020 roku powinna uwzględniać problemy rolnictwa światowego wynikające z globalizacji w szczególności dysproporcje ekonomiczne na wszystkich etapach łańcucha żywnościowego, zależności rolnictwa od ogniw pozarolniczych, utratę przewag komparatywnych oraz skutki redukcji kosztów wytwarzania. Inne wyzwania to wzrost ryzyka produkcji rolnej związany ze zmianami klimatycznymi oraz zmiennością cen na rynkach rolnych. Funkcje produkcyjne rolnictwa podporządkowane są coraz bardziej funkcjom poprodukcyjnym. Do tego dochodzą problemy demograficzne na wsi i spadek liczby gospodarstw.

W przygotowanie kierunków zmian WPR oraz ich wpływu na rolnictwo unijne w kontekście jego pozycji na rynkach globalnych powinny być włączone środowiska naukowe. WPR po 2020 roku powinna wspierać realizację celów strategicznych polityki rozwoju w Polsce zawartych w dokumentach strategicznych i programowych, tak aby wizje Polskiej Wsi oraz główny cel polityki rolnej były realizowane. Przez aktywny udział w monitorowaniu realizacji WPR, jej przeglądu w 2016 roku programowaniu po 2020 roku zapewnimy sprawiedliwy udział Polski w korzystaniu ze środków europejskich i taki kształt WPR, który zapewni udział polskiego rolnictwa odpowiadający jego potencjałowi produkcyjnemu i społecznemu oraz umożliwi rozwój nowoczesnej polskiej wsi.

01.04.04. Aktywny udział w określaniu kształtu WPR i PS UE po 2020 roku.

Przez aktywny udział w monitorowaniu realizacji WPR, jej przeglądu w 2016 roku programowaniu po 2020 roku zapewnimy sprawiedliwy udział Polski w korzystaniu ze środków europejskich i taki kształt WPR, który zapewni udział polskiego rolnictwa odpowiadający jego potencjałowi produkcyjnemu i społecznemu oraz umożliwi rozwój nowoczesnej polskiej wsi

Piątym celem szczegółowym w tym obszarze jest:

01.05. Uproszczenie procedur i zapewnienie skutecznych mechanizmów umożliwiających efektywne wykorzystanie środków WPR na lata 2015-2020.

Polska w latach 2014–2020 otrzyma unijne wsparcia w ramach I i II filaru, chociaż zdecydowanie niższe niż to wynika z potencjału i potrzeb polskiego rolnictwa, a szczególnie potrzeb rozwoju obszarów wiejskich. Środki te stanowią ogromną szansę, między innymi na przyspieszenie modernizacji rolnictwa, wzmocnienie działań rolno-środowiskowych, przyspieszenie zmian strukturalnych na wsi oraz na zwiększenie dochodów mieszkańców wsi. Należy zapewnić mechanizmy umożliwiające uproszczenie procedur i warunków wykorzystania środków, efektywne wykorzystanie środków WPR poprzez zapewnienie odpowiednich środków budżetowych na współfinansowanie, sprawną i skuteczną administrację, ograniczoną do niezbędnej skali potrzeb rolników oraz wsparcie przez nowoczesny system doradztwa rolniczego. Należy zmniejszyć koszty ponoszone przez rolników, organizacje producentów i innych beneficjentów, a także przez administrację państw członkowskich.

Prawo i Sprawiedliwość opowiadać się będzie za takimi rozwiązaniami w prawie Unii Europejskiej, które w maksymalnie możliwym stopniu i zakresie uwolnią rolników od zbędnej biurokracji i kontroli. Zasady Wspólnej Polityki Rolnej powinny być jasne, przejrzyste, łatwe do zrozumienia, w możliwie najmniejszym stopniu uzależniające rolników od uznaniowej czy dowolnej decyzji urzędników. Należy jednak zauważyć, że biurokratyczne bariery bardzo często wynikają nie tyle bezpośrednio z przepisów i zasad unijnych, ile z ich skomplikowania i zbiurokratyzowania na poziomie krajowym. Prawo i Sprawiedliwość zarówno w instytucjach UE jak i w tworzeniu polskiego prawa będzie inicjować i popierać zmiany ograniczające biurokrację, co już zresztą czyni, na przykład popierając w Parlamencie Europejskim rozwiązania upraszczające system dopłat bezpośrednich dla małych gospodarstw rolnych. Przewidujemy likwidację programów środowiskowych i wykorzystanie tych środków na rzecz waloryzacji produktów rolnych, w zależności od kategorii i jakości terenów chronionych.

Zostanie utworzona jedna skuteczna agencja płatnicza na rzecz rolnictwa odpowiedzialna za zarządzanie wydatkami oraz za ich kontrolę oraz efektywny system krajowych systemów wsparcia rolnictwa. Wymogi dotyczą wszystkich gospodarstw rolnych i powiązane są z otrzymywaniem płatności bezpośrednich. Należy wzmocnić system doradztwa w tym zakresie, upowszechnić działania sprzyjające należytemu finansowaniu audytów doradczych w gospodarstwach, usprawnić system kontroli .

OBSZAR II KONKURENCYJNOŚĆ ROLNICTWA I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ ORAZ BEZPIECZEŃSTWO ŻYWNOŚCI

Podstawowym celem w tym obszarze jest:

Cel 02. Zwiększenie konkurencyjności gospodarki rolno-żywnościowej.

Podstawę realizacji tego celu stanowić będzie zwiększenie konkurencyjności całego systemu gospodarki rolno-żywnościowej poprzez poprawę dochodowości gospodarstw rolnych, integrację łańcucha żywnościowego i bardziej sprawiedliwy podział wartości dodanej w tym łańcuchu na zasadzie partnerstwa oraz stworzenie alternatywnych dochodów dla mieszkańców wsi z wykorzystaniem koncepcji wielofunkcyjnego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. Zakłada się też wzmocnienie ekonomiczne gospodarstw rolnych poprzez tworzenie warunków na rzecz różnicowania działalności gospodarczej w kierunku pozyskania i tworzenia alternatywnych źródeł dochodów mieszkańców wsi. Pozwoli to na polepszenie jakości życia na obszarach wiejskich i przyczyni się do poprawy środowiska przyrodniczego i zróżnicowania gospodarki.

Realizacja tego celu wymaga tworzenia łańcuchów logistyczno-technologiczno- własnościowych, przede wszystkim w formie partnerskiego współdziałania. Umożliwi to bardziej racjonalne i sprawiedliwe rozłożenie wartości dodanej w poszczególnych ogniwach: produkcji rolnej, skupu produktów rolnych, przetwórstwa, handlu hurtowego i detalicznego żywnością oraz zwiększy konkurencyjność sektora gospodarki żywnościowej. Wyeliminuje to także nieuczciwych przedsiębiorców spekulujących handlem artykułami rolnymi i spożywczymi. Poprawę konkurencyjności rolnictwa można osiągnąć przede wszystkim poprzez modernizację gospodarstw, ukierunkowanie ich produkcji na rynek, aktywne wdrażanie inwestycji prorozwojowych oraz rozwijanie i pogłębianie wszelkich form kooperacji między producentami.

Przemysł rolno-spożywczy zalicza się w Polsce do najważniejszych dziedzin narodowej gospodarki. Polski rynek żywności ma nadal duży potencjał rozwojowy. Korzystnym zmianom w przetwórstwie, tj. systematycznemu wzrostowi produkcji, wprowadzaniu nowych technologii i coraz wyższej jakości produktów, towarzyszą zjawiska negatywne, hamujące jego dynamikę rozwojową. Nadal występują niedobory kapitału krajowego. Wiele zakładów działa w warunkach braku dobrych powiązań kontraktacyjnych z dostawcami surowca i niestabilnej bazy surowcowej. Nie ma również dobrze zorganizowanych i działających organizacji, związków skupiających przetwórców. Wyeliminowanie tych czynników, a jednocześnie dalsza poprawa jakości produktów oraz intensyfikacja działań marketingowych i promocyjnych przyczyni się do osiągnięcia zdecydowanie lepszych efektów.

Pierwszy cel szczegółowy w tym obszarze to:

02.01. Zbudowanie konkurencyjnego sektora zrównoważonej produkcji rolnej.

Ewolucja rolnictwa i polityki rolnej w Europie dokonuje się w kierunku tzw. modelu europejskiego. Określa on dwa główne nurty rozwoju rolnictwa:

- konkurencyjne gospodarstwa rolne, mogące efektywnie funkcjonować zarówno na rynku UE, jak i na rynkach światowych, bez wydatnego wsparcia (subsydii),
- rolnictwo zróżnicowane, stosujące metody produkcji gwarantującej bezpieczeństwo konsumentom i środowisku naturalnemu, pozwalające na utrzymanie aktywnych ekonomicznie i nie zdegradowanych przyrodniczo i kulturowo obszarów wiejskich.

Z uwagi na to, że coraz bardziej powszechna jest w społeczeństwie świadomość, iż koszty polityki rolnej ponoszą konsumenci, konieczne jest uwzględnienie ich oczekiwań. Z wielu badań jednoznacznie wynika, że dla konsumentów w całej Europie, w tym Polski najistotniejsze jest, aby:

- żywność była ekonomicznie dostępna dla konsumentów,
- spełniała wymogi dotyczące zdrowia i bezpieczeństwa,
- poprawiały się warunki życia na obszarach wiejskich.

W ramach tego celu sformułowano pięć zadań realizacyjnych:

02.01.01. Uznanie przez społeczeństwo istotnej roli zrównoważonej produkcji rolnej w rozwoju obszarów wiejskich.

Dwa nurty rozwoju rolnictwa – farmerskiego i alternatywnego – nie muszą i nie mogą być wobec siebie konkurencyjne. Powinny się uzupełniać, tworząc żywotne rolnictwo, bez którego nie będzie terenów wiejskich pełniących różne funkcje: produkcyjne, krajobrazowe, kulturowe i rekreacyjne. Obraz bezkresnych pól z monokulturowymi uprawami, gigantycznych ferm niosących zagrożenie dla środowiska, wyludnionych wsi i zanikającego w nich życia społecznego chyba nikogo już dzisiaj nie pociąga, nawet posiadaczy wielkoobszarowych gospodarstw. Bez żywotnej wsi rolnictwo nie ma przyszłości, ale i bez rolników obszary wiejskie ulegną degradacji.

Należy więc:

- położyć większy nacisk w programach edukacyjnych wszystkich szczebli na podnoszenie poziomu wiedzy na temat zasad rolnictwa zrównoważonego, ekorozwoju,
- wspierać postawy akceptacji zasad rolnictwa zrównoważonego,
- włączyć media, zwłaszcza publiczne, w proces budowy wizerunku obszarów wiejskich jako miejsca, gdzie odbywają się istotne dla całego społeczeństwa procesy gospodarcze i społeczne.

02.01.02. Realizacja zadań na rzecz uznania znaczenia zrównoważonej produkcji rolnej w strategicznych planach na poszczególnych szczeblach zarządzania krajem, subregionów, oraz wojewódzkich, powiatowych i gminnych samorządów lokalnych.

Zrównoważona produkcja rolna jako element rozwoju gospodarczego, zwłaszcza w odniesieniu do obszarów wiejskich, musi być jednym z głównych celów polityki społeczno-gospodarczej państwa. Jeżeli w ślad za tym pojawią się rozwiązania prawne, organizacyjne i instytucjonalne umożliwiające realizację w praktyce tego celu, wówczas można będzie czynić zabiegi, aby w strategiach rozwoju różnych szczebli administracyjnych kraju umieścić rozwój zrównoważony na ważnym miejscu w hierarchii celów.

Należy więc:

- jeszcze bardziej wyraźnie podkreślić znaczenie rozwoju zrównoważonego w narodowej strategii rozwoju społeczno-gospodarczego,
- podjąć nowe projekty i rozszerzyć tematy badawcze z zakresu metod oraz skutków społecznych i gospodarczych zrównoważonego rozwoju przez instytuty badawcze, uczelnie, organizacje społeczne, instytucje doradcze,
- powszechnie promować wyniki badań z tego zakresu.

02.01.03. Określenie i wdrożenie skutecznych instrumentów wsparcia dla budowy konkurencyjnego sektora zrównoważonej produkcji rolnej.

Sektor zrównoważonej produkcji rolnej obejmuje produkcję ekologiczną, produkcję integrowaną, produkty lokalne i regionalne, produkty o wysokiej, potwierdzonej jakości i specyfice. Produkty tego sektora, jako na ogół droższe, nie są jeszcze konkurencyjne na rynkach społeczeństw uboższych. Aby jednak ich produkcja stała się uzasadniona ekonomicznie, wymagają one istotnego wsparcia, zarówno na rynku krajowym, jak i na rynkach zagranicznych. Należy więc:

- przeprowadzić we wszystkich regionach Polski inwentaryzację zasobów pozwalających na rozwój zrównoważonej produkcji rolnej,
- stworzyć spójny system badania płodów rolnych i żywności pod kątem jakości i bezpieczeństwa dla konsumenta,
- zbudować silną instytucję zajmującą się rozwojem produktów regionalnych i tradycyjnych, wspierającej ich rejestrację, marketing i ekspansję na wszelkie możliwe rynki,
- zainicjować partnerską współpracę wszystkich podmiotów mogących działać na rzecz rozwoju sektora produkcji „ponadstandardowej”, aby uzyskać efekt synergii.
- dokonać przeglądu dotychczasowego gospodarowania zasobami wodnymi i wprowadzić niezbędne korekty.

02.01.04. Inicjowanie i wspieranie skutecznych procesów na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich wymaga zbudowania lub poprawy takich narzędzi jak: system ubezpieczeń wzajemnych, system poręczeń kredytowych, system finansowania, wykorzystywanie lokalnych źródeł energii, zwłaszcza odnawialnej itp. Powinien opierać się na koncepcji maksymalnego wykorzystywania lokalnych zasobów bez ich uszczuplenia, zwiększania „dopływów” szeroko rozumianych kapitałów i zapobiegania ich „wyciekom”.

Należy więc:

- stworzyć mechanizmy i podstawy prawne do efektywnego rozwoju energetyki odnawialnej z wykorzystaniem biomasy, biogazu, biopaliw, energii wody, wiatru, słońca i wód geotermalnych,
- rozwijać system ubezpieczeń wzajemnych,
- wspierać rozwój lokalnych systemów finansowych – lokalnych banków, systemów i funduszy poręczeń, spółdzielni kredytowych,
- rozwijać lokalną przedsiębiorczość, zwłaszcza małe i średnie firmy przetwórstwa rolno-spożywczego oraz inne podmioty gospodarcze korzystające z zasobów lokalnych,
- ukierunkować tzw. pomoc krajową na wsparcie mechanizmów służących zrównoważonemu rozwojowi obszarów wiejskich.

02.01.05. Zwiększenie udziału organizacji producentów rolnych na rynku żywności „ponadstandardowej” przez przejmowanie sfery przygotowania płodów rolnych do sprzedaży, przechowywania, wstępnego ich przetwarzania lub przetwarzania, pakowania i dystrybucji poprzez grupy producenckie, różne formy spółdzielcze, prawne usankcjonowanie klastrów gospodarczych.

Zrównoważony rozwój produkcji rolnej, poza aspektami ekologicznymi, jakości i bezpieczeństwa żywności dla konsumenta, zakłada również jej ekonomiczną opłacalność. Chcąc osiągnąć opłacalność, produkcja ta musi być prowadzona na odpowiednią skalę i obejmować maksymalny zakres w cyklu „od pola do stołu”. Można to osiągnąć przede wszystkim przez łączenie wysiłków wielu uczestników tego cyklu. Producenci rolni, aby działać bardziej efektywnie, muszą łączyć swoje działania w tych obszarach, w których samodzielnie nie mogą być konkurencyjni na rynku lub wręcz nie są w stanie sprostać wymaganiom tego rynku.

Grupy producenckie muszą mieć warunki do okrzepnięcia, a następnie do ewoluowania w kierunku zarządzanych i kontrolowanych przez rolników silnych organizmów gospodarczych. Prawo musi być otwarte zarówno na możliwości rozszerzania działalności przez obecne formy organizacyjne rolników, jak grupy czy spółdzielnie, jak i na bardziej elastyczne formy, działające na zasadzie zrzeszania się do wykonania określonego zadania (np. klastry).

Drugim celem szczegółowym w tym obszarze jest:

02.02. Wzrost efektywności ekonomicznej i produktywności gospodarki rolno-żywnościowej.

Struktura polskiego rolnictwa jest bardzo zróżnicowana i dominują w niej gospodarstwa małe, o powierzchni 1-5ha. Stanowią one ponad połowę ogólnej liczby gospodarstw. Niski jest stopień specjalizacji gospodarstw rolnych. To utrudnia postęp technologiczny i zmniejsza efektywność gospodarowania. W polskim rolnictwie brakuje kapitału na niezbędne inwestycje. Wzmocnienie finansowe sektora rolnego powinno być jednym z zasadniczych elementów budowania stabilności ekonomiczno-społecznej obszarów wiejskich. Pomoc inwestycyjna jest niezwykle istotna zwłaszcza w dziedzinie poprawy jakości produktów rolnych, wprowadzenia nowoczesnych technologii oraz dostosowania procesów produkcyjnych do wymogów ochrony środowiska. Inwestycje są niezwykle kapitałochłonne, ale konieczne dla rozwoju. Niezbędne są także działania pobudzające samozatrudnienie oraz tworzenie nowych miejsc pracy w rolnictwie, w sektorze usług i innych form działalności pozarolniczej.

W ramach tego celu sformułowano 11 zadań realizacyjnych:

02.02.01. Wspieranie inwestycji w gospodarstwach rolnych.

Działanie ma na celu wsparcie modernizacji gospodarstw w celu zwiększenia ich efektywności poprzez lepsze wykorzystanie czynników produkcji, w tym wprowadzenie nowych technologii produkcji, poprawę jakości produkcji, różnicowanie działalności rolniczej, a także zharmonizowanie warunków produkcji rolnej z wymogami dotyczącymi ochrony środowiska naturalnego, higieny produkcji oraz warunków utrzymania zwierząt.

02.02.02. Wsparcie dla powstawania i rozwoju grup producentów oraz przejmowania przez nich przetwórstwa.

Niezwykle ważne jest wzmocnienie struktury instytucjonalnej w sektorze pierwotnej produkcji rolnej. Ma temu służyć instrument wsparcia funkcjonowania producentów rolnych poprzez zachęcanie ich do tworzenia grup producentów rolnych i pogłębionej współpracy. Celem takiego działania jest dostosowanie produkcji prowadzonej w gospodarstwach członków grup producentów rolnych do wymogów rynkowych, wypracowanie mechanizmu wspólnego wprowadzanie towarów do obrotu, w tym przygotowanie do sprzedaży, centralizacja sprzedaży oraz dostarczenie do odbiorców hurtowych. Realizacja tego przedsięwzięcia ma także sprzyjać utworzeniu wspólnych zasad dotyczących informacji o produktach oraz ich promocji.

02.02.03. Wsparcie dla różnicowania działalności gospodarczej na obszarach wiejskich, w tym dla upraw na cele przemysłowe.

Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich jest niezwykle istotne dla gospodarstw o niewielkiej skali produkcji rolniczej i dużej ilości rąk do pracy. Podjęcie dodatkowej, nierolniczej działalności gospodarczej lub rozwój dodatkowej działalności rolniczej powinno uwzględniać lokalne możliwości przyrodnicze, glebowe i potrzeby rynku. Wymaga to szczególnej aktywności jednostek doradztwa rolniczego we współpracy z urzędnikami samorządów wszystkich szczebli.

02.02.04. Stworzenie warunków umożliwiających wykreowanie produktów niszowych i nietypowych o wysokich walorach dietetycznych i smakowych, wytwarzanych w niewielkich ilościach dla określonych grup odbiorców.

Polskie rolnictwo ma jeden niepodważalny atut. Ze względu na dobry stan środowiska, przywiązanie do tradycyjnych metod uprawy ziemi rolnicy mogą produkować produkty nietypowe o wysokich walorach dietetycznych i smakowych. Produkty takie mają jednak określony krąg odbiorców.

Potrzebne jest jednak stworzenie systemu informacyjno-doradczego, który dostarczałby wiedzy o tworzących się niszach i zapotrzebowaniu na nietypowe produkty. Systemem taki powinien obejmować wszystkie ogniwa – od instytucji badawczych, poprzez samorządy lokalne, izby rolnicze, organizacje rolnicze oraz jednostki doradztwa rolniczego. Stworzenie takiego systemu wymaga jednak znacznego wsparcia finansowego ze strony państwa, jak również niezbędnych zmian legislacyjnych.

02.02.05. Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa – scalanie gruntów.

Pomoc udzielana w ramach programu scalania gruntów służy poprawie struktury obszarowej poszczególnych gospodarstw rolnych oraz gruntów leśnych. W wyniku zmniejszenia liczby działek ewidencyjnych uzyskuje się poprawę efektywności gospodarowania poprzez zmniejszenie kosztów transportu oraz ułatwienie mechanizacji upraw polowych, jednocześnie zapewniając każdej z poscaleniowych działek ewidencyjnych dostęp do urządzeń infrastruktury technicznej. W ramach projektu scalania przeprowadza się prace w zakresie zagospodarowania terenu, uwzględniające wymogi środowiska naturalnego. W ich wyniku mają zostać zapewnione niezbędne drogi dojazdowe do gruntów rolnych i leśnych stanowiących własność gmin.

Konieczne jest kontynuowanie tych działań, a nawet zdecydowane przyspieszenie.

02.02.06. Uruchomienie krajowych instrumentów wsparcia po 2015 roku.

Przy ograniczeniu środków UE w budżecie na lata 2014-2020 na rozwój obszarów wiejskich bardzo ważne jest zapewnienie odpowiedniej ilości środków krajowych oraz opracowanie zestawu instrumentów wsparcia w ramach programów dla rolnictwa.

Pomoc krajowa w rolnictwie i przetwórstwie produktów rolnych nadal winna być udzielana w formie: dotacji przedmiotowych, dopłat do oprocentowania kredytów lub w formie częściowej spłaty kapitału kredytów, gwarancji i poręczeń kredytów bankowych, dopłat do składek ubezpieczeniowych, zwrotu podatku akcyzowego. Pomoc ta może funkcjonować w zakresie kierunków wsparcia, które zostały określone w prawodawstwie unijnym, tj. Wytycznych Wspólnoty w sprawie pomocy państwa w sektorze rolnym i leśnym na lata 2007-2013. Ponadto, należy utrzymać finansowanie z budżetu zadań Inspekcji Weterynaryjnej w zakresie zwalczania chorób zakaźnych zwierząt.

02.02.07. Zwiększenie wsparcia finansowego z budżetu na postęp biologiczny.

Zgodnie z ustawą budżetową przewidzianą na rok 2015, wydatki budżetowe w części 32 - Rolnictwo, w dziale 010 - Rolnictwo i łowiectwo, rozdziale 01020 - Postęp biologiczny w produkcji zwierzęcej zostały określone w kwocie 101.709.000 zł. Wydatki te są zgodne z kwotą uwzględnioną w Wieloletnim Planie Finansowym Państwa na lata 2015–2018. Propozycja do WFPF została zgłoszona w celu realizacji jednego z działań założonych w tym planie w ramach priorytetu Rozwój obszarów wiejskich, tj. wspierania postępu biologicznego w produkcji zwierzęcej. Jest to działanie o charakterze ciągłym, które musi być realizowane przez wiele lat, aby osiągnąć wymierne efekty, tj. postęp biologiczny w produkcji zwierzęcej - co wpłynie na podniesienie poziomu efektywności produkcji zwierzęcej i jej dostosowanie do wymogów konsumenta oraz na zapewnienie dobrej pozycji produktów pochodzenia zwierzęcego na rynku unijnym i światowym.

W ustawie budżetowej na rok 2016 wydatki na postęp biologiczny w produkcji zwierzęcej określone są w kwocie 101.709.000 zł, tj. na poziomie z 2015 r. Konieczne jest kontynuowanie tej formy dofinansowania hodowli zwierząt gospodarskich.

02.02.08. Wspieranie rozwoju przetwórstwa spożywczego.

Nasze artykuły rolne i produkty spożywcze są artykułami poszukiwanymi na europejskim rynku. Konieczne zatem są działania ze sfery profesjonalnego marketingu, które podwyższą konkurencyjność naszej żywności i będą ją skutecznie promować. Najważniejsze jest zbudowanie poprzez instrumenty marketingowe marki polskiej żywności. Konieczne zatem są środki na organizację wielkich kampanii marketingowych związanych z budowaniem marki i pokazaniem unikalnych atutów polskich artykułów rolno-spożywczych. Pilne jest sporządzenie strategii promocji eksportu oraz uchwalenie ustawy o promocji eksportu.

02.02.09. Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów.

Ważne jest umożliwienie rolnikom i posiadaczom lasów otrzymanie wsparcia poprzez korzystanie z doradztwa w celu:

- 1) dostosowania gospodarstwa rolnego do zasady wzajemnej zgodności (cross-compliance) tj. w zakresie gospodarki gruntami, ochrony środowiska, zdrowia publicznego, dobrostanu i zdrowia zwierząt, zdrowotności roślin,
- 2) zwiększenia konkurencyjności i dochodowości gospodarstw rolnych i leśnych,
- 3) wspierania restrukturyzacji, rozwoju i innowacji w gospodarstwach rolnych i leśnych,
- 4) ochrony środowiska naturalnego,
- 5) poprawy bezpieczeństwa pracy.

Należy zmienić mechanizm finansowania korzystania z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów. Obecny system sprzyja nadużyciom, nie jest należycie kontrolowany i zniechęca rolników do korzystania z pomocy ze znacznym udziałem własnym środków. System pomocy tj. koszt audytów doradczych w gospodarstwie powinien być traktowany jako koszt kwalifikowany działań restrukturyzacyjnych i modernizacyjnych podejmowanych w gospodarstwach rolnych w ramach PROW.

02.02.10. Zwiększenie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej.

Wsparcie większych zakładów będzie przyczyniać się do poprawy ich pozycji konkurencyjnej na rynkach globalnych. Pomoc udzielona w ramach działania wpływać będzie również na sytuację producentów rolnych, którzy ze względu na powiązania kontraktacyjne z zakładami przetwórczymi lub podmiotami prowadzącymi handel hurtowy uzyskują stabilizację zbytu produktów rolnych.

W wyniku własnej aktywności rynkowej i rozwoju w sektorze przetwórstwa ważną rolę odgrywają też duże zakłady oparte na kapitale krajowym, w tym spółdzielczym. Wsparcie tych zakładów będzie przyczyniać się do poprawy ich pozycji konkurencyjnej na rynkach globalnych oraz stworzy warunki na większą opłacalność produkcji i większą wartość dodaną dla dostawców surowców i produktów rolnych, powiązanych z nimi trwałymi umowami kontraktacyjnymi. Udzielana pomoc dla tych podmiotów powinna być uwarunkowana zachowaniem trwałych relacji z producentami rolnymi oraz zapewnieniem przez nie przekazywania wartości dodanej rolnikom.

02.02.11. Wprowadzenie instrumentów zarządzania ryzykiem oraz zmiana ustawy o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt w zakresie zwiększenia stopy procentowej składki.

Rolnictwo i przetwórstwo żywności z uwagi na zmienne warunki atmosferyczne i rynkowe jest narażone na ryzyko gospodarcze. Jak dotychczas firmy ubezpieczeniowe nie podejmują się godziwego ubezpieczenia tego obszaru działalności gospodarczej, a Państwo nie stworzyło mechanizmów i instrumentów ograniczenia ryzyka, co zagraża stabilności produkcji rolniczej. Wymaga to pilnych zmian i działań.

Zwiększająca się fluktuacja cen na rynkach rolnych oraz wzrastająca liczba katastrof przyrodniczych przyczyniły się do konieczności wsparcia rolników w krytycznych sytuacjach. Rozbudowa tych instrumentów wynika z postępującej redukcji instrumentów wsparcia rynków rolnych.

Wsparcie będzie obejmowało:

- wkład finansowy wypłacany bezpośrednio rolnikom, na rzecz składek z tytułu ubezpieczenia upraw, zwierząt i roślin od strat gospodarczych spowodowanych niekorzystnymi zjawiskami klimatycznymi oraz chorobami zwierząt lub roślin lub inwazją szkodników;
- wkład finansowy na rzecz funduszy wspólnego inwestowania w celu wypłacania rolnikom rekompensat finansowych z tytułu strat gospodarczych spowodowanych wystąpieniem choroby zwierząt lub roślin lub incydentem środowiskowym;
- narzędzie stabilizacji dochodów w postaci wkładu finansowego na rzecz funduszy wspólnego inwestowania, zapewniające rekompensatę dla rolników, którzy doświadczają poważnego spadku dochodów.

Trzeci cel szczegółowy w tym obszarze to:

02.03. Zwiększenie dochodowości w rolnictwie oraz wzrost dochodów mieszkańców wsi.

Zapewnienie odpowiedniej dochodowości w produkcji rolnej jest niezbędne dla rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, stabilności produkcji rolniczej i możliwości inwestowania w długim okresie, a jednocześnie decyduje o popycie na obszarach wiejskich na usługi i produkty nierolnicze. Tym samym tworzy wzrost dochodów mieszkańców wsi i warunki trwałego rozwoju obszarów wiejskich, dlatego powinno być przedmiotem zainteresowania nie tylko polityki rolnej, ale też polityki gospodarczej Państwa oraz uzyskać wsparcie z innych obszarów finansowania rozwoju.

Realizacja tego celu wymaga opracowania rozwiązań systemowych, zastosowania odpowiednich instrumentów oraz usunięcia barier efektywności działania i zwiększenia produktywności produkcji. Potrzebne będą nowe propozycje rozwiązań i decyzje strategiczne oraz skuteczne ich wdrożenie.

W ramach tego celu sformułowano następujące zadania do realizacji:

02.03.01. Zwiększenie dopłat do paliwa rolniczego.

Obniżenie kosztów produkcji rolniczej jest jednym z warunków wzrostu dochodowości produkcji rolniczej i jego konkurencyjności. Przyczynia się do tego częściowy zwrot podatku akcyzowego na podstawie faktur VAT od oleju napędowego zakupionego na cele rolnicze przez posiadaczy gospodarstw rolnych.

Niezwykle istotne jest kontynuowanie tej formy wsparcia. Rolnicy powinni otrzymywać dopłaty w postaci zwrotu podatku akcyzowego od zakupionego oleju napędowego według obowiązujących zasad.

02.03.02. Przeciwdziałanie praktykom monopolistycznym ze strony wielkich sieci handlowych i koncernów produkcyjnych.

Wprowadzenie znacznie bardziej restrykcyjnych norm prawno-administracyjnych w handlu niż w obowiązujących ustawach, w tym bezwzględnej kontroli powstawania nowych, średnich i dużych obiektów handlowych oraz zdecydowane zwiększenie restrykcyjności formalno-prawnej i administracyjno-finansowej obecnego prawa antymonopolowego, które jest bardzo słabe. W prawie należy także uniemożliwić nielegalny transfer zysków, głównie przez manipulowanie cenami transferowymi i zawyżaniem kosztów firm przez zagraniczne sieci handlowe. Zaostrzenie norm prawnych w tym zakresie jest koniecznym i to szybkim działaniem.

02.03.03. Wsparcie marketingu i promocji żywności wysokiej jakości oraz uczestnictwa producentów w systemach wytwarzania żywności wysokiej, gwarantowanej jakości, takich jak: produkty regionalne, tradycyjne i lokalne oraz produkty rolnictwa ekologicznego i integrowanej produkcji.

Wsparcie dla systemów produkcji żywności wysokiej jakości jest szczególnie ważne, ponieważ rynek produktów o wysokiej, gwarantowanej jakości w Polsce dopiero się rozwija. Udział w systemie chronionych oznaczeń geograficznych, chronionych nazw pochodzenia, gwarantowanych tradycyjnych specjalności, produktów oznaczonych krajowymi znakami gwarantowanej jakości oraz rolnictwa ekologicznego oraz integrowanej produkcji umożliwia osiągnięcie wyższych dochodów przy jednoczesnej ochronie dziedzictwa narodowego oraz ograniczeniu wpływ całego procesu wytwarzania na środowisko. Do wsparcia w ramach tego działania uprawnieni będą producenci rolni wytwarzający te produkty rolne, które zostaną zarejestrowane w unijnych lub krajowych systemach produktów wysokiej i gwarantowanej jakości. Należy wzmocnić w systemie doradztwa kształcenie doradców – specjalistów ds. produkcji żywności w systemach wysokiej jakości.

W zakresie promocji żywności wysokiej jakości podjąć należy działania, które prowadzić będą do:

- stworzenie warunków do zwiększenia popytu na produkty rolne i środki spożywcze objęte systemami jakości żywności,
- pogłębienia wiedzy konsumentów o zaletach produktów objętych systemami jakości żywności,
- wsparcia grup producentów skupiających podmioty aktywnie uczestniczące w systemach jakości żywności,
- opracowania mechanizmów finansowania kampanii promocyjnych żywności gwarantowanej jakości i stworzenia instytucjonalnych ram tej promocji.

Działania informacyjne i promocyjne mogą być realizowane na całym rynku wspólnotowym przez grupy producentów i spółdzielnie.

02.03.04. Racjonalna gospodarka zasobami wodnymi na obszarach wiejskich poprzez wspieranie budowy i modernizacji urządzeń melioracji wodnych szczegółowych oraz podstawowych, systemy nawadniania a także zwiększających retencję wodną.

Pomoc udzielana w ramach schematu dotyczy realizacji projektów z zakresu melioracji wodnych, a także projektów związanych z kształtowaniem przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta cieku naturalnego, pod warunkiem, że służą one regulacji stosunków wodnych w glebie, ułatwieniu jej uprawy oraz ochronie przeciwpowodziowej użytków rolnych.

02.03.05. Ujednolicenie pojęcia dochodu gospodarstwa rolnego i wsparcie dla rozwoju standardów określania dochodowości gospodarstw rolnych.

Określanie dochodowości gospodarstw rolnych wymaga radykalnych zmian, a przede wszystkim ujednolicenia pojęcia dochodu gospodarstwa rolnego. Niezbędne jest wypracowanie nowych standardów jego określania przez środowiska ekonomistów związanych z ekonomiką rolnictwa. Należy umiejętnie wykorzystać doświadczenia polskiego systemu FADN. Na to jest potrzebne wsparcie finansowe ze strony państwa oraz zaangażowanie projektów badawczych z zakresu ekonomiki rolnictwa.

02.03.06. Utrzymanie dotychczasowej formy opodatkowania rolnictwa. Zmniejszenie obciążeń fiskalnych ciążących na mieszkańcach wsi i prowadzących działalność na obszarach wiejskich.

Utrzymanie podstawowego podatku rolnego w najbliższych latach jest jednym z podstawowych zadań, jeśli chcemy rozwijać polskie rolnictwo i czynić je konkurencyjnym na rynkach europejskich i światowych. Nie należy zwiększać obciążeń fiskalnych gospodarstw rolnych, które przecież płacą także podatki pośrednie w postaci VAT od zakupionych towarów i usług czy też podatek akcyzowy. Obciążeni są także składkami na ubezpieczenie społeczne. Należy poszukiwać rozwiązań fiskalnych wspomagających system inwestowania, kredytowania, włączania gospodarstw rolnych w aktywizowanie rynku po stronie producentów i nabywców. Obecnie należy zrezygnować z pomysłu wprowadzania podatku dochodowego w rolnictwie.

Czwarty cel szczegółowy w tym obszarze to:

02.04. Poprawa bezpieczeństwa żywności i jej jakości oraz rynkowe ukierunkowanie produkcji.

Zasadniczym warunkiem funkcjonowania gospodarstw rolnych i zakładów przetwórstwa artykułów rolnych na wspólnym rynku jest dostosowanie warunków produkcji do standardów zapewniających bezpieczeństwo żywności. Dlatego też inwestycje zmierzające do poprawy standardów higienicznych, sanitarnych i jakościowych w produkcji żywności, a także działania nakierowane na ochronę środowiska i poprawę warunków utrzymania zwierząt stanowią priorytetowy obszar niniejszego programu.

W ramach tego celu sformułowano następujące zadania realizacyjne:

02.04.01. Wprowadzenie jednolitego zintegrowanego systemu kontroli bezpieczeństwa i jakości żywności na wszystkich etapach produkcji, podległego Prezesowi Rady Ministrów.

Jakość żywności jest kontrolowana w Polsce przez pięć inspekcji kontrolnych w sposób niespójny oraz zagrażający bezpieczeństwu i zdrowiu publicznemu. Połączenie w jeden system bezpieczeństwa żywności i kontroli jakości żywności jest konieczne, a w świetle afer z 2013 roku także niezbędne dla zachowania wizerunku polskiej żywności. Bezpieczeństwo i jakość żywności stanowią nierozłączne domeny w gospodarce żywnościowej Państwa. Za jakość odpowiadają przede wszystkim producenci, dlatego należy dopuścić do systemu kontroli inne instytucje branżowe i jednostki naukowe, co może ograniczyć zjawisko korupcji.

02.04.02. Wprowadzenie znakowania produktów określające kraj pochodzenia surowca rolnego.

Obecnie obowiązkowe podawanie kraju pochodzenia wymagane jest na podstawie przepisów unijnych dla:

- wołowiny i cielęciny (tu nawet konieczność podawania kraju urodzenia, chowu, uboju i rozbioru);
- surowego, pakowanego mięsa ze świń, kóz, owiec i drobiu (kaczki, gęsi, kury, indyki);
- ryb i owoców morza (zarówno dla opakowanych jak i sprzedawanych luzem);
- miodu;
- wina aromatyzowanego (kraj, w którym wyprodukowane są winogrona);
- oliwy z oliwek;
- jaj (nadruk symbolu literowego kraju pochodzenia);
- świeżych owoców i warzyw.

W przypadku pozostałych produktów zgodnie z przepisami rozporządzenia (UE) nr 1169/2011 w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności, jeżeli oznakowanie produktu w jakikolwiek sposób sugeruje (kolorami, umieszczeniem flagi czy charakterystycznych symboli) kraj pochodzenia produktu niż jest w rzeczywistości to na opakowaniu musi zostać podany faktyczny kraj pochodzenia.

Oprócz powyższego w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi trwają prace nad projektem ustawy, w którym określone zostaną zasady podawania w oznakowaniu produktów dobrowolnej informacji: „Produkt polski” oraz nad projektem rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie krajowe w sprawie znakowania poszczególnych grup środków spożywczych, w którym wprowadzony zostanie obowiązek podawania w sprzedaży detalicznej informacji o kraju pochodzenia dla mięsa surowego, analogicznie jak ma to miejsce obecnie dla mięsa opakowanego (wymóg wprowadzony rozporządzeniem wykonawczym Komisji (UE) nr 1337/2013 z dnia 13 grudnia 2013 r. ustanawiającym zasady stosowania rozporządzenia (UE) 1169/2011 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do wskazania kraju pochodzenia lub miejsca pochodzenia świeżego, schłodzonego i zamrożonego mięsa ze świń, z owiec, kóz i drobiu (Dz. Urz. L 335 z 14.12.2013 r., str. 19)).

Jednocześnie należy podkreślić, że nie zabrania się obecnie podawania informacji o pochodzeniu składników produktów na zasadzie dobrowolnej, pod warunkiem, że będzie to informacja nie wprowadzająca konsumenta w błąd stosownie do wymagań określonych w ww. rozporządzeniu (UE) nr 1169/2011.

Istnieją też w Polsce systemy jakości dla produktów mięsnych, które odwołują się do krajowego pochodzenia surowców (np. QMP), które są reklamowane konsumentom.

02.04.03. Wprowadzenie zakazu produkcji i wprowadzania na rynek żywności modyfikowanej genetycznie (GMO) oraz wyraźne oznakowanie produktów na zawartość surowca zawierającego GMO.

Należy wprowadzić w życie Ramowe Stanowisko Polski dotyczące organizmów genetycznie zmodyfikowanych (GMO) w brzmieniu przyjętym przez Radę Ministrów 3 kwietnia 2006 r. Należy rozpocząć szeroko zakrojoną edukację rolników, konsumentów na temat ekologicznych, zdrowotnych, społecznych i ekonomicznych zagrożeń związanych z produkcją i konsumpcją GMO. Na ten cel należy przeznaczyć środki z NFOŚiGW.

Należy opracować i wdrożyć instytucjonalnie zintegrowany program wytwarzania pasz białkowych bez GMO, przetwórstwa i wprowadzania na rynek specjalnie oznakowanych produktów mięsnych, wsparty działaniami marketingowymi i badaniami naukowymi.

Należy promować produkcję tradycyjnych roślin paszowych wysokobiałkowych oraz wspierać finansowo producentów pasz nie zawierających GMO. Niezbędne jest wprowadzenie wyraźnego oznakowania żywności zawierającej GMO i powstałej z wykorzystaniem GMO oraz zwiększenia kar za brak wyżej wspomnianego oznakowania. Polska, wspólnie z innymi krajami powinna dążyć do zmiany ustawodawstwa unijnego ustanawiającego, że w UE nie ma miejsca na żywność zawierającą GMO.

02.04.04. Wprowadzenie ograniczeń w zakresie tuczu wielkoprzemysłowego trzody chlewnej, drobiu i bydła.

Wprowadzić należy ścisły nadzór nad wielkoprzemysłową koncentracją produkcji zwierzęcej i ograniczyć jej dalszy rozwój. Fermy wielkopowierzchniowe stanowią poważne zagrożenie dla środowiska i tym samym zwiększają zagrożenie dla zdrowia ludności, a perspektywie powodują wzrost nakładów na leczenie chorób – zatruc pokarmowych, alergii.

02.04.05. Wspieranie zachowania pszczelarstwa i rynku miodu.

Działalność pszczelarska ma dwojakie znaczenie: utrzymanie niezbędnej dla środowiska populacji pszczół raz alternatywne źródło dochodu dla gospodarstw rolnych szczególnie małych. Niezbędne działania powinny koncentrować się na szeroko pojętej akcji edukowania społeczeństwa, wspierania tworzenia nowych pasiek oraz odbudowy stanu rodzin pszczelich, poprawy ich zdrowotności. Niezbędne regulacje na rynku miodu to promocja spożycia, wsparcie kontroli i regulacje finansowe

przyznające szeroko pojęte ulgi i dotacje dla właścicieli pasiek za stosowanie dobrych praktyk w zakresie przyrody. Szczególnie ważna jest ochrona polskiego rynku miodu przed napływem towaru obcego, często bez wymaganych badań i wprowadzanie go do obrotu. Wpływa to destabilizująco na rynek miodu w Polsce.

02.04.06. Wsparcie rozwoju produkcji żywności wysokiej jakości.

Coraz bardziej znaczącą rolę będziemy nadawali wytwarzaniu, ochronie i promocji żywności wysokiej jakości. Sposobem realizacji tej polityki jakości będą wyróżnienia znakami potwierdzającymi wysoką jakość wyrobów rolno-spożywczych pochodzących z konkretnych regionów, jak też charakteryzujących się tradycyjną metodą produkcji.

02.04.07. Ograniczenie importu produktów rolnych, wytwarzanych z naruszeniem zasad dobrostanu zwierząt, ochrony środowiska, dobrej praktyki produkcyjnej oraz niezachowujących norm jakościowych.

Zgodnie ze stanowiskiem wielokrotnie prezentowanym na różnych forach UE, Polska jest przeciwna konieczności wzmacniania obowiązujących norm w zakresie dobrostanu zwierząt i tworzenia nowych przepisów w tym zakresie. Niemniej jednak, wskazane jest doskonalenie form wymiany informacji dotyczącej wdrażania i egzekwowania obowiązujących przepisów z zakresu dobrostanu zwierząt.

02.04.08. Racjonalizacja gospodarki nawozowej, w tym dopuszczanie do obrotu nawozów oraz kontrola obrotu nawozami i kontrola ich jakości.

W ramach tego zdania powinny być prowadzone następujące działania:

- podnoszenie wiedzy na temat nawożenia (szkolenia);
- produkcja nawozów wieloskładnikowych wysokiej jakości;
- wyrób nawozów na bazie fosforanu amonu i mocznika;
- modernizacja zakładów- obniżając emisję CO₂ oraz związków fluoru;
- prowadzenie rygorystycznej kontroli w stacjach immisji wokół zakładów;
- przestrzeganie zasad systemu certyfikacji i kryteriów oceny technicznej nawozów.

02.04.09. Wspieranie agrochemicznej obsługi rolnictwa, tj. działalności Krajowej Stacji Chemiczno-Rolniczej i okręgowych stacji chemiczno-rolniczych.

Zadania krajowej jak i okręgowych stacji chemiczno-rolniczych wiążą się z wspieraniem i agrochemiczną obsługą rolnictwa —więc ich istnienie w kraju nie podlega dyskusji. Ich sprawność działania i efektywność wymaga:

- zreformowania administracji doradców, co zapewni lepszy, bezpośredni kontakt z rolnikami,
- dofinansowania stacji chemiczno-rolniczych w celu opracowania i realizacji badania gleb oraz wyposażenie laboratoriów,
- prowadzenia ścisłej współpracy z ODR i szkołami rolniczymi odnośnie realizacji zadań w obrębie rejonu działania.

02.04.10. Konsekwentna realizacja Krajowego planu działania na rzecz ograniczenia ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin na lata 2013-2017 oraz opracowanie nowego planu po 2017 roku.

Należy konsekwentnie realizować cele i środki zmierzające do zmniejszenia zagrożenia związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin.

Działania powinny obejmować:

- zapewnienie systemu szkoleń,
- podniesienie świadomości ogółu społeczeństwa,
- zapewnienie nadzoru nad stanem technicznym sprzętu,
- zmniejszenie stosowania pestycydów,
- wdrożenie zasad integrowanej ochrony roślin.

02.04.11. Zapewnienie przestrzegania od zasad integrowanej ochrony roślin.

Wdrożenie zasad integrowanej ochrony roślin wymaga dostarczenia użytkownikom środków ochrony roślin odpowiednich narzędzi takich jak metodyki integrowanej ochrony roślin dla poszczególnych upraw, systemów wspomagania decyzji w ochronie roślin, metodyki prowadzenia monitoringu występowania organizmów szkodliwych dla roślin. Ważne jest zapewnienie odpowiedniego dostępu do informacji i szkoleń.

02.04.12. Wyeliminowanie choroby afrykańskiego pomoru świń (ASF).

W Polsce dotychczas (dane na dzień 20.04.2016 r.) odnotowano 91 przypadków afrykańskiego pomoru świń u dzików oraz 3 ogniska tej choroby u świń. Wszystkie przypadki oraz ogniska ASF zostały stwierdzone w województwie podlaskim, w związku z czym podjęto szereg działań mających na celu ograniczenie ryzyka dalszego rozprzestrzeniania się choroby. Dzięki tym działaniom zasięg obszarów występowania ASF nie uległ zasadniczym zmianom od 2014 r., a sytuacja epizootyczna w zakresie tej choroby jest stabilna.

Konsekwentnie realizowana w Polsce strategia zwalczania ASF, w tym również działania podejmowane we współpracy z Ministrem Środowiska, w celu umiejętnego zarządzania populacją dzików, szczególnie we wschodnich regionach Polski, przynoszą właściwe efekty.

Niezależnie od powyższego w dniu 25 lutego br. weszło w życie rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 lutego 2016 r. w sprawie zarządzenia odstrzału sanitarnego dzików (Dz. U. poz. 229). Przedmiotowe rozporządzenie nakazuje odstrzał sanitarny dzików do osiągnięcia gęstości populacji dzika na poziomie co najwyżej 0,5 osobnika/km² na obszarach określonych w załączniku do rozporządzenia, które są szczególnie zagrożone wystąpieniem tej choroby, z wyłączeniem parków narodowych i rezerwatów przyrody.

Powiatowi lekarze weterynarii podpisali umowy z zarządcami/dzierżawcami 301 obwodów, dla których odstrzał sanitarny jest obligatoryjny oraz z zarządcami/dzierżawcami 226 obwodów, dla których odstrzał sanitarny jest fakultatywny. Liczbę dzików planowanych do odstrzału sanitarnego określono na 7433 sztuk.

Równocześnie mając na względzie zagrożenie ASF, Minister Środowiska zobowiązał swoim pismem z dnia 14 marca 2014 r. znak: DLP-VIII-670/2/10824/14 Polski Związek Łowiecki do podwyższenia nawet o 30 % planów pozyskania dzików w łowieckim roku gospodarczym 2014/15 oraz zobowiązał nadleśniczych i regionalnych dyrektorów Lasów Państwowych, za pośrednictwem Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych, do egzekwowania powyższego podczas procesu zatwierdzania rocznych planów łowieckich. Dnia 5 marca 2015 r. pismem znak: DLP-VIII-670/2/8678/15 Minister Środowiska zobowiązał powyższe podmioty do podniesienia rocznych planów łowieckich na rok 2015/16 o kolejne 30% lub więcej, jeśli istnieje taka potrzeba.

Ponadto Ministerstwo Środowiska dokonało nowelizacji 2 rozporządzeń, którymi skrócono okres ochrony na lochy do 3 miesięcy na terenie całego kraju z wyłączeniem województwa podlaskiego, gdzie okres ochronny na lochy został całkowicie zniesiony. Rozwiązanie to funkcjonować będzie do końca 2016 r. Uproszczone zostały także zasady planowania pozyskania dzików.

Równocześnie prowadzone są działania mające na celu ograniczenie nałożonych na Polskę restrykcji oraz wynikających z tego negatywnych skutków ekonomicznych dla całego sektora rolnego, w szczególności na rynku wieprzowiny. Wyżej wymienione kwestie były m.in. dyskutowane 15 lutego br. na posiedzeniu Rady Ministrów ds. Rolnictwa i Rybołówstwa w Brukseli.

Ponadto sytuacja epizootyczna dotycząca ASF na terytorium Polski jest stabilna. W dniu 31 marca br. wydana została decyzja wykonawcza Komisji 2016/464 z dnia 29 marca 2016 r. zmieniająca załącznik do decyzji wykonawczej 2014/709/UE w sprawie środków kontroli w zakresie zdrowia zwierząt w odniesieniu do afrykańskiego pomoru świń w niektórych państwach członkowskich, w odniesieniu do wpisów dotyczących Estonii i Polski (Dz. Urz. UE L 80 z 31.3.2016, str. 36) na mocy której zniesiono obszar zagrożenia na terytorium Polski.

02.04.13. Wspieranie wdrażania programów zwalczania chorób zwierząt mających jedynie znaczenie handlowe (choroba Aujeszky'ego, IBR-IPV).

Dotychczas Polska nie posiada statusu kraju wolnego od choroby Aujeszky'ego. Uniemożliwia to polskim hodowcom i producentom sprzedaż trzody chlewnej do krajów UE. Wyeliminowanie tej choroby jest konieczne, ponieważ niektóre państwa trzecie żądają gwarancji zdrowotnych w odniesieniu do tej choroby. Należy kontynuować uruchomione programy mające na celu likwidację choroby Aujeszky'ego i innych chorób zwierząt.

Piątym celem szczegółowym w tym obszarze jest:

02.05. Wzmocnienie procesów integracji poziomej i pionowej na rynku rolnym.

Realizacja tego celu jest istotna dla rozwoju konkurencji na rynku skupu produktów rolnych oraz zapewnienia większych i stabilnych dochodów dla producentów rolnych. Będzie to możliwe poprzez wsparcie i zwiększenie roli grup producenckich, rynków hurtowych, spółdzielczości wiejskiej, giełd towarowych oraz wprowadzenie mechanizmów administracyjnej ochrony od nieuczciwej konkurencji. Istotne jest kształtowanie i doskonalenie współpracy na płaszczyźnie „producent rolny – przetwórca”, co powinno budować trwałe więzi w pionowej współpracy. Niezwykle istotną sprawą jest stworzenie nowego systemu kontraktowania produktów rolnych, a zwłaszcza przywrócenia umów wieloletnich. W budowaniu więzi i wzmacnianiu integracji w systemie integracji pionowej znaczące miejsce powinno przypaść elektronicznej platformie handlowej.

Realizacji tego celu mają służyć trzy zadania:

02.05.01. Upowszechnienie stosowania wieloletnich umów kontraktacyjnych na rynku rolnym.

Dla sprawnego funkcjonowania rynku rolnego ważne jest stworzenie dobrego systemu kontraktacyjnego, a przede wszystkim przywrócenie wieloletnich umów kontraktacyjnych, instytucji gwarantującej rolnikom odbiór surowca rolnego, odpowiadającego umownym standardom jakościowym, po ustalonych cenach. W roku 2005 zostały opracowane propozycje Wieloletnich Umów Kontraktacyjnych, który objął jedynie rynki skrobi ziemniaczanej i buraków cukrowych. Konieczne jest jego rozszerzenie na inne obszary produkcji roślinnej i zwierzęcej. Trzeba stworzyć system prawnych rozwiązań, które określą trwałe miejsce systemu kontraktacji w funkcjonowaniu rynku rolnego. Należy też dążyć do upowszechniania zasad funkcjonowania nowych instytucji na rynku rolnym, takich jak elektroniczne platformy handlowe i zakupowe i organizacje typu klastry oraz stworzenie modelowych rozwiązań w tym zakresie.

02.05.02. Wspieranie rozwoju współpracy na rynku organizacji w formie klastra rolnego.

Klastry rolno-przemysłowe tworzą warunki do współpracy producentów rolnych, zakładów przetwórstwa spożywczego, szczególnie małych i średnich, firm handlowych oraz zaplecza badawczego, stanowiąc specyficzną formę integracji poziomej i pionowej w niszach rynkowych (np. rolnictwa ekologicznego) czy też w formie regionalnych organizacji. Doświadczenia wskazują na potrzebę wspierania ich rozwoju i doskonalenia organizacji oraz upowszechniania rozwiązań modelowych wśród uczestników rynku rolnego.

Wspierać należy powstawanie nowych klastrów rolnych, co pozwoli na tworzenie grup roboczych w obszarach zdefiniowanych przez samych zainteresowanych i budowanie wewnętrznych konsorcjów w celu realizacji wyznaczonych celów. Efektem tej nowej formy organizacji rynku rolnego powinno być: tworzenie własnych platform zakupowych, implementowanie nowoczesnych technologii produkcji i tworzenie nowych produktów. Należy w ramach środków Polityki Spójności 2014-2020 przewidzieć środki finansowe na rozwój i doskonalenie klastrów rolno-przemysłowych

02.05.03. Stworzenie Polskiego Narodowego Holdingu Spożywczego.

Przetwórstwo rolno-spożywcze jest jednym z najważniejszych sektorów gospodarki, który dzięki eksportowej ekspansji ma szansę na uzyskanie wiodącej pozycji na rynku globalnym. Nie bez znaczenia w tej sprawie jest wsparcie finansowe i organizacyjne w celu utworzenia polskiej firmy eksportującej produkty rolne. Utworzenie takiego podmiotu gospodarczego mogłoby stworzyć warunki stabilizacji rynku rolnego w Polsce. Utworzenie grupy kapitałowej w oparciu o dysponowane

zasoby przedsiębiorstw przetwórstwa spożywczego i obrotu towarowego oraz podmioty sektora rolniczego, znajdujące się pod nadzorem administracji rządowej, stworzyłyby szanse zachowania majątku narodowego oraz stabilizacji sytuacji rynkowej na wybranych segmentach rynku rolnego w Polsce. W tym celu istnieje konieczność utworzenia Międzyresortowego Zespołu, do zadań którego będzie należeć wypracowanie koncepcji, trybu i warunków dokonania ewentualnej konsolidacji podmiotów sektora spożywczego i rolniczego.

02.05.04. Eliminowanie nieuczciwej konkurencji w łańcuchu żywnościowym.

Problem nierównowagi wśród uczestników łańcucha dostaw żywności, nie tylko w Polsce, ale i w większości krajów Unii Europejskiej, był i jest istotny z uwagi na fakt występowania silnych ekonomicznie skonsolidowanych podmiotów sektora dystrybucji, a często także przetwórstwa i słabszych rozdrobnionych podmiotów produkujących produkty rolne i spożywcze. Nieuczciwe praktyki w handlu rolno-spożywczym stosowane przez silniejsze podmioty wobec słabszych powodują, nie tylko pogarszanie się kondycji finansowej producentów żywności, co wpływa na konieczność obniżania cen płaconych przez te firmy rolnikom za dostarczane surowce, czy ograniczanie inwestowania i innowacyjności, ale także często musi wpływać na obniżanie jakości produkowanych towarów żywnościowych, co odczuwają konsumenci. Niezbędne jest stworzenie rozwiązań prawnych, których celem będzie wyeliminowanie nieuczciwych praktyk z łańcucha dostaw towarów rolno-żywnościowych.

Szóstym celem szczegółowym w tym obszarze jest:

02.06. Postęp biologiczny w produkcji rolnej oraz rozwój doświadczalnictwa terenowego.

W ramach realizacji tego celu niezwykle istotne jest ułatwienie dostępu do przeprowadzania analiz i badań. Powinni go mieć zarówno naukowcy, praktycy jak i rolnicy. Dostęp do przeprowadzania analiz i badań powinien zostać zapewniony przez stworzenie profesjonalnych laboratoriów w Ośrodkach Doradztwa Rolniczego.

Niezwykle ważna jest możliwość oceny odmian szczególnie spoza Polski w warunkach doświadczalnictwa terenowego. Obecny model finansowania i promocji wyników badań jest niewystarczający i wymaga naprawy.

Dla realizacji tego celu określono następujące zadania:

02.06.01. Wsparcie dla wdrażania do praktyki rolniczej metod oceny wartości użytkowej i hodowlanej zwierząt, biotechnologii rozrodu i metod żywienia.

Ocena wartości użytkowej i hodowlanej zwierząt wymaga dofinansowania i dalszego uspołecznienia. Szczególnego wsparcia należy udzielić polskiej hodowli w tym szczególnie problematyce biotechnologii rozrodu i żywienia oraz utrzymania i zwiększania погоłowia ras rodzimych.

02.06.02. Wsparcie dla wytwarzania odpowiedniego materiału nasiennego do uprawy roślin i rolnictwa ekologicznego z wykorzystaniem standardów UE.

Wspieranie postępu biologicznego zamienimy na finansowanie zadaniowe jednostek wykonujących prace o charakterze innowacyjnym na rzecz uprawy roślin i produkcji nasiennej. System powinien być oparty na trzech elementach – odpowiednim określeniu oczekiwań przemysłu wobec nauki, nieskrępowanym wyborze najlepszych ofert, jakie napłyną ze strony nauki oraz jasnym rozliczeniu wykonania. Priorytetowo należy traktować wdrożenie efektów badań do praktyki produkcyjnej.

02.06.03. Przeciwdziałanie nieuczciwej konkurencji w obszarze ochrony własności intelektualnej, w zakresie produkcji żywnościowej, poprzez stworzenie całościowego programu ochrony: patentowej, praw autorskich, znaków towarowych, marek i nazw lokalnych produktów.

Ta dziedzina wiedzy o ochronie własności produkcji żywnościowej, jak i przemysłowej jest bardzo słabo znana. Wzmocnienia i uregulowania wymaga ochrona polskich znaków towarowych i marek produktów rolnictwa. Dotyczy to ochrony wspólnotowej oraz poza UE.

02.06.04. Utworzenie Holdingu postępu biologicznego na bazie spółek strategicznych ANR i zakładów rolnych instytutów naukowych.

Poprawiający się z roku na rok poziom zwierząt prezentowanych na krajowych i lokalnych wystawach oraz innych imprezach prezentujących zwierzęta hodowlane najlepiej pokazuje, jakie efekty hodowlane i produkcyjne można osiągnąć prowadząc konsekwentną pracę hodowlaną, stosując racjonalne żywienie i właściwą pielęgnację zwierząt, a także wdrażając do praktyki wyniki badań naukowych. Imprezy te jednocześnie najlepiej upowszechniają zmiany zachodzące w polskiej hodowli zwierząt gospodarskich. Ponadto imprezy takie stwarzają, zarówno hodowcom i producentom zwierząt, jak również przedsiębiorcom sektora rolno-spożywczego, doskonałą okazję do zaprezentowania wysokich walorów żywieniowych produktów pozyskanych od tych zwierząt i możliwości ich wykorzystania w żywieniu człowieka. Dzięki temu są doskonałą formą reklamy. Laureatami takich imprez są w szczególności zwierzęta prezentowane przez spółki strategiczne ANR i zakłady rolne instytutów naukowych, które dzięki temu przyczyniają się do upowszechniania postępu biologicznego w produkcji zwierzęcej.

Powyższe świadczy o tym, że zwierzęta należące do spółek strategicznych oraz zakładów rolnych instytutów naukowych powinny być w dalszym ciągu wykorzystywane do upowszechniania postępu genetycznego do populacji masowej. Jednocześnie należy przeprowadzić analizy w celu zbadania możliwości utworzenia holdingu spółek strategicznych ANR i zakładów rolnych instytutów naukowych.

Siódmym celem szczegółowym w tym obszarze jest:

02.07. Wzmocnienie rozwoju społeczeństwa informacyjnego na wsi.

Warunkiem rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa jest ewolucja społeczności wiejskiej zgodnie z trendami informacyjnej, postindustrialnej światowej gospodarki. Podstawowym elementem obecnie kształtującej się, zgodnie z założeniami Strategii Europa 2020, gospodarki opartej na wiedzy jest społeczeństwo informacyjne, w którym zarządzanie informacją, jej jakość, szybkość przepływu informacji są zasadniczymi czynnikami konkurencyjności zarówno w przemyśle, rolnictwie, jak i w usługach.

W ramach celu sformułowaliśmy trzy zadania realizacyjne:

02.07.01. Wspieranie działalności innowacyjnej oraz badawczo- rozwojowej na rzecz rozwoju regionalnego.

Działania innowacyjne, polegająca na tworzeniu i wdrażaniu nowych i zmodernizowanych produktów, nowych lub zmienionych procesów technologicznych, organizacyjnych lub organizacyjno-technicznych będą w ramach niniejszego działania promowane poprzez:

- odliczenie nakładów na określone rodzaje działalności innowacyjnej od podstawy opodatkowania,
- opóźnienie terminu płatności zobowiązań podatkowych, np. poprzez przyspieszoną lub natychmiastową amortyzację,
- technologiczny kredyt podatkowy, polegający na możliwości sfinansowania przez przedsiębiorców technologii wdrożeniowej z kredytu spłacanego przez nich z przyrostu wpływów podatkowych na rzecz Skarbu Państwa, równego przynajmniej wartości zaciągniętego kredytu,
- zwolnienie od podatku VAT usług naukowo-badawczych i obciążeniach stawką podatkową na poziomie 0%, na zasadach zgodnych z przepisami Unii Europejskiej.

Elementem warunkującym rozwój innowacyjności jest efektywna baza naukowo-badawcza, której wyniki pracy są skutecznie upowszechniane wśród rolników i ludności wiejskiej.

02.07.02. Rozwój instytucjonalny obszarów wiejskich.

Realizacja zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich i zintegrowanego rolnictwa wymaga odpowiedniego otoczenia instytucjonalnego. Zadanie to skierowane jest do samorządów terytorialnych,

ich związków i jednostek oraz organizacji pozarządowych. Adresowane jest on także do instytucji społeczeństwa obywatelskiego mających kluczowe znaczenie dla budowania spójności społecznej.

Wsparcie na realizowane w ramach tego zadania działania, powinno być skierowane głównie do instytucji odpowiedzialnych za wdrożenie i funkcjonowanie instrumentów polityki rozwoju obszarów wiejskich.

02.07.03. Rozwój doradztwa specjalistycznego.

Obecnie konieczne jest większe zaangażowania doradztwa rolniczego w proces wsparcia przemian strukturalnych w polskim rolnictwie. Nadrzędnym celem działania doradztwa rolniczego w latach 2014-2020 staje się strona dochodowa każdego przedsięwzięcia oraz wsparcie działań, które przyczyniają się do tworzenia nowych miejsc pracy i zmniejszanie stref ubóstwa. Wymaga to doradztwa odnoszącego się do ściśle określonych działań specjalistycznych. Konieczność specjalizacji doradztwa wynika również ze zmian w strukturze produkcji i przetwórstwa rolno-spożywczego oraz ewolucji w strukturze agrarnej polskiego rolnictwa. Ponadto, potrzeba rozwoju doradztwa wynika z reform wspólnej polityki rolnej oraz wspólnej polityki rozwoju obszarów wiejskich. Funkcjonowanie systemu doradztwa rolniczego, umożliwienie korzystania z doradztwa na zasadzie dobrowolności a nie obligatoryjności a także oddzielenie funkcji kontrolnych od doradczych to nowe założenia polityki wspólnotowej wobec rolnictwa. Dodatkowa specjalizacja doradztwa rolniczego wynika z konieczności wdrażania polityki innowacji w rolnictwie, szczególnego zaangażowania rolnictwa w działania związane z ochroną środowiska i zarządzania programami rolnośrodowiskowymi, przestrzegania norm gospodarowania związanych z wymogami wzajemnej zgodności (cross-compliance) oraz integrowanej ochrony roślin.

Ósmym celem szczegółowym w tym obszarze jest:

02.08. Promocja i marketing artykułów rolnych.

Po wejścia Polski do Unii Europejskiej artykuły rolne i przetworzone produkty spożywcze zdobyły silną pozycję konkurencyjną z uwagi na walory smakowe i wysoką jakość. Polscy producenci byli i są konkurencyjni cenowo- ze względu na niższe koszty pracy i tańsze surowce rolne. Eksport polskiej żywności rozwija się dynamicznie w oparciu o dotychczasowe przewagi konkurencyjne, ale wzrost ten nie będzie trwał długo. Chcąc zapewnić utrzymanie tego trendu, należy podjąć konsekwentne oraz nowatorskie działania marketingowe i promocyjne.

W ramach tego celu określono następujące zadania:

02.08.01. Promowanie polskiej żywności na europejskich i światowych rynkach zbytu oraz stworzenie warunków instytucjonalnych promocji.

Po 2013 roku na skutek uzgodnień z WTO mogą zniknąć mechanizmy chroniące unijny rynek przed napływem żywności z krajów do niej nie należących oraz wspierające eksport unijnych produktów rolno- spożywczych. W tej sytuacji niezbędne jest opracowanie strategii promocji polskiej żywności i operacyjnego planu działań marketingowych dla wzmocnienia jej konkurencyjności na rynkach zagranicznych. Konieczne jest przyjęcie odpowiedniej ustawy i doprowadzenie do szybkiego powstania Agencji Promocji Polskiej Żywności – instytucji tworzonej na bazie Agencji Rynku Rolnego, z udziałem producentów surowców rolnych i przetwórców w ramach funduszy promocji, korzystającej ze wsparcia organizacyjnego i finansowego budżetu Państwa oraz środków UE.

Ważne w tej sytuacji jest stworzenie systemu wsparcia dla polskich firm inwestujących w promocję polskiej żywności oraz tworzących warunki dla rozwoju promocji i prowadzących badania rynkowe.

Istotne jest przygotowanie odpowiednich kadr w zakresie marketingu i PR do realizacji strategii promocji polskiej żywności, zwłaszcza pracowników polskich placówek dyplomatycznych oraz profesjonalnych agencji handlowych i marketingowych.

02.08.02. Wsparcie polskich firm inwestujących w promocję polskiej żywności.

Produkcja żywności powinna stać się polską specjalnością eksportową, wizytówką polskiej gospodarki. Trzeba jednak wytworzyć odpowiednie narzędzia do jej wypromowania w świecie i uczynić ją konkurencyjną. Przede wszystkim istotne jest budowanie marki polskiej żywności,

podkreślanie jej wysokiej jakości, zdrowotności i bezpieczeństwa. Ważne w tej sytuacji jest stworzenie systemu wsparcia dla polskich firm inwestujących w promocję polskiej żywności oraz tworzących warunki dla rozwoju promocji i prowadzących badania rynkowe.

02.08.03. Zmiany ustawy o funduszach promocji produktów rolnych wobec ustaleń Nowej polityki promocji UE oraz konsolidacja funduszy promocji.

Resort rolnictwa przygotował projekt ustawy zmieniającej ustawę o funduszach promocji, w którym proponuje:

- zmianę sposobu wykorzystania funduszy promocji, tak aby środki te w większym stopniu wspierały promocję produktów rolno-spożywczych spełniających warunki oznakowania informacją „Produkt polski” zgodnie z przepisami o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych;
- zmianę składu komisji zarządzających funduszami promocji, tak aby umożliwić producentom, przedstawicielom środowiska, z którego wpłaty na fundusze promocji pochodzą, większy wpływ na sposób wydatkowania środków tych funduszy.

02.08.04. Zmiana sposobu wykorzystania funduszy promocji, tak aby środki na promocje wspierały w większym stopniu polskich rolników.

Resort rolnictwa przygotował projekt ustawy zmieniającej ustawę o funduszach promocji. Projektowane rozwiązania należy tak ukierunkować, aby środki przeznaczone na promocję produktów rolno-spożywczych w większym stopniu wspierały produkty wytwarzane z surowców pochodzenia krajowego.

Dziewiąty cel szczegółowy w tym obszarze to:

02.09. Wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów tradycyjnych i regionalnych.

Produkty tradycyjne i regionalne stanowią ważny element rozwojowy gospodarki rolno-żywnościowej kraju. Nadal mamy w Polsce bogate dziedzictwo kulinarne, wiele produktów żywnościowych i artykułów spożywczych charakteryzujących się szczególnymi cechami jakościowymi i tradycyjnymi sposobami wytwarzania, które nie są chronione prawnie. Niedostateczny rozwój systemów dystrybucji jest jednak barierą rozwoju rynku tych produktów i zagraża bezpieczeństwu ich sprzedaży. Niezbędne jest dalsze doskonalenie systemu wsparcia rozwoju wytwarzania produktów tradycyjnych i regionalnych oraz stworzenia zintegrowanej formy organizacji dystrybucji tych produktów na rynki ponad regionalne.

W ramach tego celu sformułowane zostały następujące zadania:

02.09.01. Doskonalenie dotychczasowej polityki ochrony produktów regionalnych i tradycyjnych.

Chcąc chronić konsumentów oraz tworzyć warunki rozwojowe i podnosić atrakcyjność obszarów wiejskich należy:

- upowszechnić europejski system rejestracji, ochrony i wyróżniania specjalnymi znakami produkty regionalne i tradycyjne,
- wesprzeć organizacyjnie i uprościć system zgłaszania produktów tradycyjnych do rejestracji krajowej oraz zapewnić finansowanie zgłaszania produktów do unijnych systemów rejestracji, ochrony i wyróżniania specjalnymi znakami produkty regionalne,
- usprawnić proces kontroli wytwarzania zarejestrowanego produktu regionalnego, zwłaszcza kontrolowania zgodności z specyfikacją.

02.09.02. Modyfikowanie systemu rejestracji i ochrony nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych wpisywanych na Listę Produktów Tradycyjnych.

Konieczne jest w tym zakresie:

- modyfikowanie systemu rejestracji nazw i oznaczeń jako dobrej bazy do prowadzenia działań promocyjnych i szkoleniowych dla wytwórców tradycyjnej żywności, a zwłaszcza usprawnienie system oceny wniosków w Urzędach Marszałkowskich.

- nasilenie działań mających na celu przygotowanie grup producentów do dalszej pracy nad gromadzeniem niezbędnej dokumentacji nt. wyjątkowości i specyfiki w celu rejestracji w systemie europejskim produktów regionalnych.
- wprowadzenie dofinansowania wypełniania wniosków rejestracyjnych.

02.09.03. Wsparcie dla tworzenia wspólnych systemów dystrybucji produktów tradycyjnych i regionalnych.

Brak systemów dystrybucji stanowi barierę rozwoju dla produktów tradycyjnych z uwagi na ograniczenie dostępu do rynków potencjalnych konsumentów w aglomeracjach miejskich i sprzedaż na rynkach lokalnych, gdzie uzyskują one niskie ceny, co jest barierą podaży. Produkty wytwarzane w niewielkich ilościach wymagają gromadzenia w większe partie i wspólnej dystrybucji nie tylko z uwagi na opłacalność tych procesów, ale też z uwagi na potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego i jakości tych produktów. W tej sytuacji należy wspierać finansowo tworzenie wspólnych rozwiązań organizacyjnych producentów w zakresie dystrybucji i wspólnej organizacji sprzedaży na rynkach dużych miast oraz doradztwo i szkolenia w tym zakresie.

Dziesiątym celem do realizacji w tym obszarze jest:

02.10. Wyrównanie szans działalności gospodarstw rolnych na rynku pod kątem jakości produkcji i uzyskiwanych wyników w obliczu zmian klimatu i klęsk żywiołowych.

Występujące coraz częściej anomalie pogodowe i związane z nimi pojawiające się klęski żywiołowe i inne zjawiska przyrodnicze powodują, że konieczne jest budowanie systemu wyrównywania szans działalności gospodarstw rolnych ponoszących straty wynikające z tego typu zdarzeń. Ponadto należy realizować programy (we współpracy z instytutami naukowymi) wprowadzające mechanizmy dostosowania produkcji rolnej do anomalii pogodowych i łagodzących skutki klęsk żywiołowych i zmian klimatu.

W ramach tego celu sformułowano następujące zadania:

02.10.01. Ujednolicenie zasad działania Komisji Wojewódzkich szacujących straty.

Ujednolicenie miałooby na celu jasne określenie zasad i procedur szacowania strat oraz działania komisji wojewódzkich w tym zakresie. Istnieje szereg aktów prawnych mówiących o stanie klęski żywiołowej, oraz o wystąpieniu okoliczności nadzwyczajnych. Wytoczne Ministerstwa Rolnictwa są niejasne. Dlatego tak ważne jest uregulowanie zasad działania komisji oceniających straty oraz skonkretyzowanie procedur szacowania strat. Należy zapewnić środki finansowe na prace komisji oraz szkolenie i opłacenie rzeczoznawców w zakresie produkcji rolniczej i budownictwa.

02.10.02. Usprawnienie systemu pomocy dla gospodarstw dotkniętych klęską żywiołową bądź okolicznościami nadzwyczajnymi uniemożliwiającymi lub utrudniającymi działalność rolniczą.

Rolników coraz częściej dotyczą straty związane z klęskami żywiołowymi, anomaliami pogody lub też okolicznościami nadzwyczajnymi uniemożliwiającymi lub utrudniającymi działalność rolniczą. Funkcjonujący obecnie system pomocy dla producentów rolnych dotkniętych tymi doświadczeniami jest nie do końca sprawny i nie wyczerpuje możliwości, a przede wszystkim nie zaspakaja wszystkich potrzeb i oczekiwań. Pomoc w takich wypadkach nie może mieć formy uznaniowej, a musi być konkretnie określona. Konieczne są więc dalsze prace, które udrożnią funkcjonujący obecnie system pomocy dla gospodarstw dotkniętych klęską i wprowadzą instrumenty, które pomogą poszkodowanemu rolnikowi na szybkie odbudowanie produkcji, nadrobienie strat i powrót na rynek. Szczególny nacisk należy położyć na reformę procesu ubezpieczeń w rolnictwie.

02.10.03. Usprawnienie systemu monitorowania suszy.

Susza rolnicza występuje, gdy obliczone wartości KBW dla gminy są niższe od wartości krytycznych klimatycznego bilansu wodnego przedstawionych w projekcie rozporządzenia. Przekroczenie wartości krytycznych KBW oznacza 20% obniżenie plonów w skali gminy w stosunku do plonów uzyskanych przy średnich wieloletnich warunkach pogodowych.

Dla potrzeb monitoringu suszy rolniczej wyznaczono krytyczne wartości KBW dla gatunków i grup upraw, które zamieszczone zostały w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 maja 2007 r. w sprawie wartości klimatycznego bilansu wodnego dla poszczególnych gatunków i grup roślin uprawnych oraz gleb (Dz. U. Nr 90, poz. 601). Następnie Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi wydał trzy rozporządzenia o tym samym tytule w dniu 2 kwietnia 2009 r., w dniu 9 czerwca 2009 r. oraz w dniu 1 kwietnia 2010 r. ustalające analogiczny mechanizm określania krytycznych wartości klimatycznego bilansu wodnego dla poszczególnych gatunków i grup roślin uprawnych oraz gleb. Wystąpienie progowych wartości KBW wymienionych ww. rozporządzeniu z dnia 1 kwietnia 2010 r. powoduje przeciętnie 20% obniżenie plonów w danym roku w stosunku do wartości średnich wieloletnich w Polsce wskutek suszy. Wdrożony w 2007 r. system monitoringu suszy rolniczej umożliwia ocenę zagrożenia suszą rolniczą głównych upraw rolnych w oparciu o bieżące dane meteorologiczne oraz dane glebowe generowane na podstawie numerycznej mapy glebowo-rolniczej.

Po pięciu latach prowadzenia monitoringu suszy od wydania ostatniego rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie wartości klimatycznego bilansu wodnego dla poszczególnych gatunków roślin uprawnych i gleb, w wyniku przeprowadzonych szczegółowych analiz oraz w oparciu o nowe dostępne dane o plonach z ostatnich lat umożliwiającą uzyskanie większej dokładności szacowania zagrożenia suszą dla poszczególnych upraw, opracowano projekt rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w którym proponuje się określenie nowych progowych wartości klimatycznego bilansu wodnego.

Jedenastym celem do realizacji w tym obszarze jest:

02.11. Utworzenie i wdrożenie systemu sprzedaży produktów lokalnych przez rolników prowadzących małe gospodarstwa rolne.

Zgodnie z wynikami Powszechnego Spisu Rolnego (2010 r.) w naszym kraju jest 1242 tys. gospodarstw rolnych o powierzchni od 1-10 ha. Stanowi to blisko 80% wszystkich gospodarstw w naszym kraju. Dla części z tych gospodarstw szansą i sposobem na przetrwanie jest sprzedaż na lokalnym rynku wyprodukowanych w gospodarstwie produktów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego w ramach sprzedaży bezpośredniego bezpośrednio od producenta. Istnieje wiele problemów i barier formalno – prawnych w zakresie takiej sprzedaży. Do głównych, zgłaszanych przez rolników zaliczamy między innymi obowiązujące przepisy i wymogi weterynaryjno-sanitarne które są mało zrozumiałe dla przeciętnego rolnika, producenta żywności w małych ilościach z przeznaczeniem na lokalny rynek, ponadto również skomplikowane przepisy i wymogi prawne regulujących zasady takiej bezpośredniej sprzedaży przez rolnika, jak i możliwości sprzedaży produktów przetworzonych. Istniejące Rozporządzenia regulujące przetwarzanie produktów pierwotnych i wprowadzanie ich do obrotu nie uwzględniają prowadzenia tego typu działalności w małych gospodarstwach rolnych – są również zbyt rygorystyczne.

Dla rozwiązania lub ograniczenia wymienionych problemów w ramach tego celu sformułowano następujące zadania:

W ramach tego celu sformułowano następujące zadania:

02.11.01. Modyfikacja ustawy regulującej system wytwarzania i sprzedaży bezpośredniej i produktów lokalnych.

Produkcja i sprzedaż produktów żywnościowych podlega różnym regulacjom prawnym. Regulacje prawne dotyczące sprzedaży bezpośredniej produktów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego obejmują dyrektywy, rozporządzenia Unii Europejskiej oraz krajowe rozporządzenia i ustawy. Proponowane zmiany miałyby dotyczyć w szczególności:

- przepisów sanitarno – weterynaryjnych umożliwiających mniej rygorystyczny dostęp konsumentów do produktów roślinnych i zwierzęcych sprzedawanych w ramach sprzedaży bezpośredniej,
- zmian w zakresie przetwarzania produktów pierwotnych i wprowadzanie ich do obrotu w małych gospodarstwach rolnych,

- innych aspektów jak: np. zdefiniowanie małego gospodarstwa, niewielkiej ilości produktu roślinnego lub odzwierzęcego, ujednoczenie i doprecyzowania przepisów w zakresie certyfikowania i kontroli, kosztów badań próbek, przepisów skarbowych.

W dalszych pracach nad utworzenie i wdrożenie systemu sprzedaży produktów lokalnych przez rolników prowadzących małe gospodarstwa rolne należy z szczególną uwagą rozważyć i wprowadzać odpowiednie zasady na rzecz lepszego unormowania problematyki dotyczącej wstępnego przetwarzania produktów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego.

Należy opracować i zebrać w jednym rozporządzeniu napisanym prostym, zrozumiałym językiem wszystkich przepisów – z różnych dziedzin – regulujących dany sposób przetwórstwa i sprzedaży tak, aby rolnik-właściciel małego gospodarstwa, drobny hodowca, czy przetwórcza w jednym miejscu znalazł wszystkie obowiązki, które musi spełnić. Opracowane rozporządzenie musi odgórnie łączyć kompetencje i zadania poszczególnych inspekcji nadzorujących produkcję i sprzedaż. Mechanizmy i uzgodnienia należy stworzyć w trakcie prac zespołu międzyresortowego pod bezpośrednim nadzorem przedstawiciela rządu.

02.11.02. Wprowadzenie możliwości sprzedaży bezpośredniej dla przetworów domowych wywarzanych we własnym gospodarstwie z własnych produktów w niewielkich ilościach.

Obecnie rolnicy mogą sprzedawać bezpośrednio z gospodarstwa tylko produkty nieprzetworzone. Ich ilość jest ograniczona i dotyczy własnych plonów. Oznacza to, że legalnie można kupić od rolnika mleko, ale ser i masło już nie. Przesłaniem jest również sprzedawanie przez rolnika domowych wędlin czy kiełbas własnego wyrobu. Zebrane przez siebie zioła można sprzedawać, ale konfekcjonowanie ich, czyli np. pokrojenie i zapakowanie, wymaga opodatkowania.

Istnieje, co prawda, możliwość prowadzenia tzw. działalności marginalnej, lokalnej i ograniczonej (tzw. MOL), która z założenia miała być kierowana do małych, regionalnych producentów, ale warunki sanitarno-weterynaryjne, jakie należy spełnić są, zdaniem rolników, zbyt bardzo wyśrubowane.

Najpewniejszą formą sprzedaży bezpośredniej jest zakup żywności w gospodarstwie, ale dla większości konsumentów nie jest to wygodne. Każde małe miasto, czy też osiedle dużego miasta potrzebuje własnego placu targowego, który będzie miejscem sprzedaży płodów rolnych od okolicznych rolników. Należy rozważyć preferencyjne warunki wynajmu stoisk dla producentów ekologicznego, ponieważ już sama produkcja i certyfikacja ekologiczna stanowi dla nich wyzwanie ekonomiczne.

Do rozważenia jest również możliwość ulg i systemu zachęt i zwolnień np. podatku rolnego. Warte rozważenia jest również uruchomienie jednego zakładu przetwórczego u rolnika w danej wsi, na kilka wsi, gminę lub gminy sąsiednie z którego usług mogliby korzystać inni rolnicy wytwarzając dany produkt lokalny. Doradcy rolni, przedstawiciele Izby Rolniczych jako lokalni konsultanci świadczyliby pomoc prawną dla okolicznych rolników w zakresie sprzedaży bezpośredniej. W ramach promocji rozwiązaniem byłoby opracowanie broszur informacyjnych, poradników i innych materiałów informacyjnych i promocyjnych, w których każdy mógłby znaleźć informację gdzie i jakie produkty (lokalne) pochodzące bezpośrednio z gospodarstwa mógłby zakupić. Cenna była by promocja doświadczeń innych krajów europejskich, gdzie sprzedaż bezpośrednia ma duże tradycje i ugruntowaną markę (np. Austria, Francja i inne kraje).

Cel 2 rządu:

02.12. Wspieranie stabilizacji i rozwoju rynków rolnych.

Występuje brak reakcji rządu na destabilizowanych z zewnątrz rynkach rolnych Polsce. Rynki rolne podlegają też istotnym regulacjom w ramach działania instrumentów UE, a dotyczy to takich ważnych sektorów produkcji rolnej jak produkcja mleka, cukru i zbóż, czy mniejszych, ale ważnych regionalnie obszarów jak produkcja tytoniu. W zakresie tych ciągle rynków regulowanych, obserwowane są istotne zaniedbania rządu i często spóźnione reakcje. Obserwowany jest także brak działań na rynkach innych produktów rolnych, na które wpływ mają działania rządu. Przykłady pokazują, że w sytuacjach rozregulowania rynków rolnych nie są podejmowane działania korygujące lub zbyt późno następuje

taka reakcja – poprzez zakupy interwencyjne czy działania kontrolne. Dotyczyło to takich rynków jak rynek wieprzowiny w 2011 roku, czy rynek jaj w 2012 roku, a także rynków chmielu, owoców czy warzyw. Część z tych działań (czy też braku działań) wynikało z nieodpowiednich relacji do instytucji lub regulacji unijnych, ale duża część wynikała z zaniedbań na krajowym rynku żywnościowym i wobec producentów rolnych.

02.12.01. Niezbędne działania na rynku mięsa wieprzowego.

- wprowadzenie skuteczniejszego systemu ochrony rynku krajowego z uwagi na zagrożenia bezpieczeństwa zdrowotnego i jakości oraz kontroli importu przez sieci handlowe,
- dążenie do wprowadzenia zasad integracji pionowej w hodowli trzody chlewnej, w tym wsparcie dla systemu kontraktacji oraz uruchamiania rozwoju lokalnej produkcji, przetwórstwa i sprzedaży produktów z mięsa wieprzowego jako metody korzystania z efektów integracji,
- wsparcie dla zwiększenia krajowych źródeł białka paszowego, szczególnie produkcji roślin motylkowych i strączkowych,
- stworzenie specjalnego funduszu gwarancyjnego dla producentów na pokrycie strat z tytułu niewypłacalności firm skupowych, w oparciu o składki podmiotów skupowych,
- wsparcie dla postępu biologicznego w hodowli trzody, szczególnie dla gospodarstw hodujących prosięta i warchlaki oraz materiał zarodowy tj. loszki hodowlane.

02.12.02. Niezbędne działania na rynku cukru.

- podjęcie negocjacji w UE o zmiany warunków reformy cukru, w tym trwale zwiększenie kwot produkcji cukru dla Polski o co najmniej 200 tys. ton,
- doprowadzenie do uruchomienia produkcji zastępczej wszystkich zlikwidowanych cukrowniach i wsparcie dla producentów buraków,
- przeprowadzenie prywatyzacji KSC w formule producencko-pracowniczej
- uzyskanie zgody na pomoc publiczną dla restrukturyzacji sektora cukrowniczego poprzez wsparcie procesów inwestycyjnych w zamkniętych cukrowniach,
- wprowadzenie systemu monitorowania sytuacji na rynku cukru oraz skutecznych instrumentów interwencji Państwa w sytuacjach kryzysowych.

02.12.03. Niezbędne działania na rynku mleka.

- podjęcie negocjacji z UE w sprawie nowego podejścia do instrumentów regulacji rynku mleczarskiego po zniesieniu kwotowania mleka po 2014r. i wsparcia dla producentów mleka ze środków krajowych w ramach PROW,
- opracowanie narodowej strategii mleczarskiej, z uwzględnieniem mechanizmów finansowania celów strategicznych oraz procesów konsolidacji przetwórstwa mleka i integracji regionalnej,
- wprowadzenie ustawowej regulacji wysokości marż i opłat dodatkowych dla produktów mleczarskich w handlu, na wzór rozwiązań węgierskich,
- opracowanie i wdrożenie do obrotu handlowego narodowej marki produktów mleczarskich i strategii jej promocji oraz polityki promocji polskich produktów mleczarskich na rynkach zagranicznych,
- opracowanie programu wsparcia mleczarstwa dla regionów górskich Polski,
- wprowadzenie rozwiązań systemowych na rynku mleka krowiego pochodzącego z gospodarstw ekologicznych poprzez wsparcie przetwórstwa oraz mleka owczego i koziego jako alternatywy dla gospodarstw specjalizujących się w chowie i hodowli owiec i kóz,
- wprowadzenie systemu monitorowania sytuacji na rynku mleka oraz skutecznych instrumentów interwencji Państwa w sytuacjach kryzysowych.

02.12.04. Niezbędne działania na rynku zbóż.

- uszczelnienie systemu dostępu do rynku zbóż z krajów trzecich, w tym poprzez przestrzeganie parametrów jakościowych,

- wprowadzenie sprawnego systemu monitorowania rynku krajowego i w obrocie na rynkach zagranicznych oraz powszechnego i bezpłatnego dostępu dla producentów zbóż,
- przeprowadzenie restrukturyzacji infrastruktury logistycznej, w tym ograniczyć działanie struktur monopolistycznych w tym zakresie,
- odtworzenie państwowej bazy magazynowej dla potrzeb handlu zagranicznym zbożem, w tym odbudowa infrastruktury portowej.

02.12.05. Niezbędne działania na rynku owoców i warzyw.

- doprowadzenie do zachowania odrębnych płatności do owoców miękkich ze środków UE i wzmocnienie barier ochrony rynku,
- stworzenie systemu wsparcia finansowego dla wznowienia produkcji na obszarach dotkniętych klęskami żywiołowymi oraz specjalnego klęskowego funduszu gwarancyjnego z pomocy publicznej i środków towarzystw ubezpieczeniowych dla gospodarstw rolnych,
- wprowadzenie obowiązkowych, kontrolowanych umów kontraktacyjnych dla producentów owoców miękkich oraz monitorowanie skupu tych produktów,
- wspieranie integracji pionowej na rynku owoców i warzyw oraz wprowadzenie instrumentów finansowych dla konsolidacji podmiotów.

02.12.06. Niezbędne działania na rynku tytoniu.

- wprowadzenie instrumentów wsparcia dla produkcji tytoniu ze środków krajowych w ramach PROW w nowej perspektywie finansowej 2014-2020;
- zwiększenie aktywności negocjacyjnej w UE przy uzgodnieniach kształtu dyrektyw tytoniowych i obrona interesów polskich producentów tytoniu.

02.12.07. Niezbędne działania na rynku chmielu.

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi podejmuje działania na rzecz uproszczenia przepisów Unii Europejskiej w zakresie rynku chmielu dotyczących:

- norm handlowych (w tym procedur certyfikacji chmielu i produktów chmielowych);
- zakresu informacji przekazywanych Komisji Europejskiej oraz przepisów w sprawie minimalnych wymagań dla organizacji producentów chmielu.

Po ogłoszeniu aktów prawnych UE w powyższym zakresie Departament niezwłocznie podejmie prace nad projektem wdrażającym przepisy UE do prawa krajowego. Dodatkowo podczas przeglądu przepisów UE w 2016 r./2017 r. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi wystąpi z wnioskiem o umożliwienie stosowania wsparcia dla polskich organizacji producentów chmielu na podstawie art. 58 rozporządzenia nr 1308/2013.

02.12.08. Niezbędne działania na rynku lnu i konopi.

- poprawa współpracy producentów rolnych poprzez tworzenie grup, organizacji producentów i ich zrzeszeń, organizacji producentów i ich zrzeszeń, udostępnienie wsparcia na ich tworzenie;
- działania na rzecz wzmocnienia pozycji producentów rolnych i zacieśniania współpracy w łańcuchu marketingowym m.in. poprzez wprowadzenie obowiązku podpisywania umów na dostarczanie produktów rolnych między producentami odbiorcami tych produktów;
- udzielanie wsparcia związanego z produkcją;
- udzielanie wsparcia w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich;
- nadzór nad instytucjami naukowo-badawczymi realizującymi prace naukowo-badawcze w obszarze uprawy i wykorzystania lnu i konopi, mające na celu poprawienie opłacalności uprawy lnu w Polsce poprzez: obniżenie kosztów uprawy, zbioru i przerobu, zwiększenie plonu i poprawę jego jakości, wielokierunkowe wykorzystanie plonu.

02.12.09. Niezbędne działania na rynku jaj.

- uregulowanie łańcucha dostaw poprzez umowne stosunki pomiędzy uczestnikami rynku;

- ograniczenie nieuczciwych praktyk rynkowych w relacji pomiędzy poszczególnymi ogniwami w łańcuchu dostaw;
- dywersyfikacja kierunków polskiego eksportu jaj i pozyskiwanie nowych rynków zbytu,
- wzmocnienie działań proeksportowych i promocyjnych;
- wzmocnienie pozycji producentów w łańcuchu dostaw.

02.12.10. Niezbędne działania na rynku roślin oleistych i białkowych.

- zwiększenie wykorzystania krajowego białka paszowego dla produkcji wysokiej jakości produktów zwierzęcych w warunkach zrównoważonego rozwoju, w celu:
  - stworzenia możliwości do zwiększania bezpieczeństwa białkowego kraju na cele paszowe i żywnościowe;
  - powszechnego wprowadzenia roślin strączkowych do zmianowania, co korzystnie wpłynie na stan środowiska;
- nadzór nad Instytutami naukowo-badawczymi w zakresie m.in. badań nad nowymi metodami i technikami dla ulepszenia wartości odmian roślin strączkowych oraz upowszechniania wiedzy i wdrażania do praktyki rolniczej uzyskanych wyników badań;
- realizacja programu płatności do roślin wysokobiałkowych w latach 2016-2020;
- kontynuacja dopłat do powierzchni gruntów rolnych obsianych materiałem siewnym kategorii elitarny lub kwalifikowany w ramach pomocy de minimis;
- kontynuacja wsparcia w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich;
- działania na rzecz wzmocnienia pozycji producentów rolnych w łańcuchu marketingowym m.in. poprzez wprowadzenie obowiązku zawierania pisemnych umów na dostarczanie produktów rolnych, tworzenie grup i organizacji producentów.

02.12.11. Niezbędne działania na rynku ziemniaków.

- działania mające na celu promocję rynku ziemniaka;
- działania wspierające grupy producentów ziemniaka;
- działania mające na celu umożliwienie tzw. sprzedaży bezpośredniej czyli możliwości sprzedawania przez rolników i członków ich rodzin produktów żywnościowych wytworzonych z własnych surowców;
- działania mające na celu utrzymanie wielkości koperty finansowej przeznaczonej na wsparcie ziemniaków skrobiowych;
- działania mających na celu ograniczenie występowania bakteriozy pierścieniowej ziemniaka oraz ułatwienie dostępu polskich ziemniaków do rynku Unii Europejskiej.

02.12.12. Niezbędne działania na rynku suszu paszowego i pasz.

Kontynuacja działań w zakresie zwiększenia wykorzystania rodzimych surowców białkowych w produkcji pasz, przy uwzględnieniu aspektów ekonomicznych, żywieniowych oraz środowiskowych.

02.12.13. Niezbędne działania na rynku grzybów.

- wspieranie integracji pionowej na rynku owoców i warzyw oraz wprowadzenie instrumentów finansowych dla konsolidacji podmiotów;
- wspieranie stosowania obowiązkowych umów na dostawę.

Sektor produkcji grzybów uprawnych charakteryzuje się względnie wysokim poziomem zorganizowania w ramach organizacji producentów owoców i warzyw na tle pozostałych sektorów produkcji owoców i warzyw, jednak dynamicznie postępujący proces konsolidacji popytu na produkty rolne na poziomie odbiorców (handel detaliczny, przetwórstwo rolno-spożywcze) skutkuje rosnącymi dysproporcjami pomiędzy skalą podaży oferowanej przez pojedynczego dostawcę (producenta/organizację producentów) a skalą popytu reprezentowanego przez pojedynczego odbiorcę. Sytuacja taka sprzyja umocnieniu pozycji negocjacyjnej odbiorców oraz stosowaniu przez nich skutecznej presji na obniżenie cen oferowanych za pieczarki. Wobec powyższego w przypadku rynku grzybów uprawnych działania resortu powinny skupiać się na wspieraniu koncentracji podaży przez podmioty reprezentujące interes producentów grzybów tj. organizacje producentów, zrzeszanie

organizacji producentów. Ponadto, w celu zapewnienia m.in. producentom pieczarek możliwości negocjacji warunków sprzedaży, resort będzie wspierał system kontraktowania produkcji rolnej.

Niezależnie od powyższego należy zauważyć, że rynek pieczarek zgodnie z uregulowaniami UE zaliczany jest do rynku owoców i warzyw (patrz art. 1 ust. 2 lit. i rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013), w związku z powyższym istnieje wątpliwość czy powinien być on traktowany odrębnie w przedmiotowym materiale.

02.12.14. Niezbędne działania na rynku mięsa drobiowego.

- uregulowanie łańcucha dostaw poprzez wdrożenie umownych stosunków pomiędzy uczestnikami rynku;
- ograniczenie nieuczciwych praktyk rynkowych w relacji pomiędzy poszczególnymi ogniwami w łańcuchu dostaw;
- dywersyfikacja kierunków polskiego eksportu mięsa drobiowego i pozyskiwanie nowych rynków zbytu;
- wzmocnienie działań proeksportowych i promocyjnych;
- wzmocnienie pozycji producentów w łańcuchu dostaw;
- opracowanie i wdrożenie programu rozwoju sektora drobiowego.

02.12.15. Niezbędne działania na rynku mięsa wołowego.

- działania edukacyjne skierowane do producentów żywca dotyczące optymalizacji produkcji (w szczególności w zakresie postępu genetycznego), technologii opasu w szczególności ras mięsnych, norm higieniczno-weterynaryjnych oraz transportu bydła.
- działania wspierające integrację w łańcuchu dostaw (np. tworzenie grup i organizacji producentów: możliwość negocjacji cen pasz, możliwość kontraktacji, możliwość dostaw większej partii porównywalnych jakościowo opasów, eliminacja pośredników zajmujących się obrotem żywymi zwierzętami). Zwiększenie spożycia mięsa wołowego poprzez wzmacnianie wizerunku mięsa wołowego (w szczególności w zakresie jego walorów dietetyczno-zdrowotnych), edukację konsumentów.
- wzrost eksportu produktów wołowych do krajów trzecich.

02.12.16. Zmiana ustawy o ARM i większe wykorzystanie Agencji Rezerw Materiałowych do gromadzenia zapasów produktów rolnych w sytuacjach kryzysowych.

Działania w zakresie tworzenia i gospodarowania rezerwami strategicznymi realizuje Agencja Rezerw Materiałowych podległa ministrowi właściwemu do spraw energii. W ramach tworzenia rezerw strategicznych MRiRW przekazuje do ministra właściwego do spraw energii wykaz potrzeb, dotyczących tworzenia rezerw produktów rolnych.

Należy rozważyć zweryfikowanie dotychczasowego programu tworzenia rezerw pod kątem optymalizacji ilości i struktury produktowej do potrzeb wynikających z analizy ryzyka.

02.13. Unowocześnienie dotychczas stosowanych metod przechowalnictwa i przetwórstwa produktów rolno-spożywczych w celu poprawy jakości żywności.

W Polsce dostęp rolników i innych zainteresowanych podmiotów do nowoczesnych technik przechowalnictwa jest ograniczony. Przyczynami nierozwiązanego problemu przechowalnictwa są pogarszające się każdego roku warunki pogodowe zbioru, brak odpowiednich silosów, konieczność zakupu pasz luzem.

Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w dziedzinie magazynowania ziarna, proszków i pasz przyczynią się do wzrostu konkurencyjności oraz dostarczania na rynek nowego oczekiwanego przez rolników produktu. Wprowadzając innowacyjne zbiorniki, jako gotowe produkty staną się też eksportową ofertą do regionów sąsiednich i szczególnie do krajów Europy wschodniej: Białorusi, Rosji, Ukrainy.

02.14. Wprowadzenie mechanizmów Europejskiego Partnerstwa Innowacyjnego.

W celu przyczynienia się do osiągania celów EPI na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa należy utworzyć Sieć EPI umożliwiającą nawiązywanie kontaktów między grupami operacyjnymi, służbami doradczymi i badaczami zajmującymi się wdrażaniem działań ukierunkowanych na innowacje w rolnictwie.

Cele EPI:

- promowanie szybszego i szerszego zastosowania innowacyjnych rozwiązań w praktyce,
- tworzenie wartości dodanej przez zwiększenie absorpcji i efektywności instrumentów związanych z innowacyjnością i wzmocnienie synergii między nimi,
- wypełnianie luki poprzez lepsze powiązanie badań z praktycznym rolnictwem.

Realizacją innowacyjnych projektów w kontekście EPI na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa powinny zająć się grupy operacyjne zrzeszające rolników, badaczy, doradców, przedsiębiorstwa i inne podmioty zainteresowane innowacyjnością w sektorze rolnym, z gwarancją, że wyniki takich projektów przyniosą korzyść całemu sektorowi, to wyniki te należy rozpowszechniać.

Przewidziane zadania obejmują:

02.14.01. Usprawnienie łączenia badań naukowych i praktyki rolnej.

Opracować program współpracy rolników z naukowcami, opracować system wizyt naukowców w gospodarstwach rolnych, przyjazne wizytacje, doradztwo na miejscu u rolnika w praktyce, seminaria w małych grupach w gminach czy powiatach, tak zorganizowane, aby jak najbardziej skrócić czas rolnika w dotarciu do najnowszej wiedzy oraz aby specjalista naukowiec współpracował bezpośrednio z rolnikiem i był zainteresowany rozwojem konkretnych gospodarstw. Uczelnie rolnicze istnieją w każdym mieście wojewódzkim, dlatego też nie ma potrzeby faworyzować kadrę naukowców z konkretnie np. SGGW. Lokalne uczelnie rolnicze powinny zajmować się opieką naukową lokalnych problemów rolników. Współpraca ma być partnerska w lokalnej społeczności i to właśnie naukowcy powinni zajmować się wymianą myśli technicznej, omawiać zauważone problemy w rolnictwie i głosić wykłady, wymieniać doświadczenia na seminariach już o zasięgu nawet krajowym czy zagranicznym. Naukowcy z uczelni i instytutów powinni bezwzględnie zostać zobligowani do 'opieki' rolnictwa w swych dziedzinach naukowych. Seminaria lub seminaria robocze powinny stać się miejscem nie tylko wymiany doświadczeń, ale i tworzenia nowych pomysłów, jak unowocześnić rolnictwo, jakie innowacje wprowadzić.

Obecnie wielu naukowców nie poczuwa się do pełnienia roli twórcy dla gospodarki. A rolnictwo możemy nazwać działem gospodarki, tym bardziej, że jest powiązane i uzależnione od wielu dziedzin nauki. To właśnie naukowcy powinni być ogniwem łączącym te dyscypliny nauki, jak też naukowcy z dziedzin rolniczych powinni wskazywać, jakie inne dziedziny nauki są potrzebne do wprowadzenia skutecznie innowacji w rolnictwie.

02.14.02. Promowanie szybszego i szerszego wdrażania innowacji w praktyce rolnej.

Rolnictwo nie może być wykluczone z programu PO IG. Rolnictwo jest działem, gdzie jest miejsce na współpracę, testowanie nowych technicznych pomysłów w celu usprawnienia pracy rolnika, zwiększenia zbiorów, ograniczenia strat ziarna, wody, energii.

Podmioty z branży rolnej nie mogą być wykluczane z formalnego prawa tworzenia konsorcjów i uczestniczenia w projektach, jako kwalifikowalny podmiot gospodarczy. Obecnie rolnik, mający podstawowy swój PKD, jako produkcję rolniczą był wykluczony formalnie z programu PO IG oraz ważnych dla rozwoju rolnictwa konkursów np. w Priorytecie 5: Dyfuzja Innowacji, Działanie 5.1: Wspieranie rozwoju powiązań kooperacyjnych o znaczeniu ponadregionalnym w PO IG. Niedopuszczalne jest wykluczanie podmiotów rolnych „na siłę”, opracowane programy w okresie finansowania 2007-2013 powinny być skorygowane.

W celu zwiększenia tempa unowocześniania rolnictwa poprzez wdrażanie innowacji należy mieć opracowaną dokładną analizę potencjału rolników, ich potrzeb i oczekiwań. Rolnik sam najlepiej wie, w jakim kierunku chce rozwijać swoje gospodarstwo, ale powinien mieć natychmiast dostęp, kontakt i wsparcie od naukowca, z którym przedyskutuje swoje pomysły i naukowiec będzie swoistym

opiekunem, i powinien pełnić rolę doradcy. Naukowiec mający kontakt z innymi naukowcami powinien wskazywać nisze, gdzie jest miejsce na wprowadzanie innowacji technicznych. Rolnictwo w Polsce zachodniej różni się poziomem od rolnictwa w Polsce wschodniej. To naukowcy powinni nie na papierze w publikacjach, ale w praktyce odpowiadać za unowocześnianie rolnictwa, wyrównywanie zapóźnień w rozwoju.

Resort nauki wraz z resortem rolnictwa powinien opracować krótką strategię odpowiedzialności dla naukowców.

02.14.03. Informowanie środowiska naukowego o potrzebach w zakresie badań w odniesieniu do praktyki rolnej.

Kto ma informować? Proces przekazywania informacji powinien być powinnością zarówno ze strony naukowców jak i instytucji doradztwa rolniczego. Naukowcy sami powinni znajdować miejsce i nisze dla wprowadzania innowacji w rolnictwie, powinni sami orientować się, w jakim kierunku pracować i jakie są potrzeby rolników a swe pomysły konsultować z lokalnymi instytucjami doradztwa rolniczego przy szerokim udziale rolników. Naukowcy pracujący w dziedzinie rolnej powinni zachowywać się jak naukowcy z innych dziedzin, poszukując podmiotów gospodarczych do wprowadzenia swych wynalazków czy opatentowanych rozwiązań. Rolnik powinien być dla naukowca jak podmiot gospodarczy, a gospodarstwo rolne jak przedsiębiorstwo, gdzie jest miejsce na patentowanie czy wprowadzanie innowacji.

Naukowcy obecnie są zbyt mało aktywni. Zainteresowani są najczęściej rolą w projektach z bardzo dobrze płatnym wynagrodzeniem. Brak twórczej pracy i pełnego zaangażowania, co wynika z systemu finansowania nauki, który pozwala im na bycie „papierowymi” naukowcami, zadawalającymi się pisaniem publikacji, które odstawiane są na półkę i wiedza w nich zawarta nie ogląda światła dziennego oprócz samego twórcy lub jego najbliższych współpracowników.

System finansowania nauki, jeśli w dalszym ciągu będzie finansował naukę w takim stopniu nigdy nie wymusi aktywności naukowców do zarabiania pieniędzy w praktyce. Od naukowców należy oczekiwać podania informacji o potrzebach rolnictwa to naukowiec powinien mieć wiedzę jak jest w krajach o wyższym poziomie innowacji, jakimi metodami wprowadzać innowacje w polskim rolnictwie, jak je unowocześnić. Naukowiec powinien szukać gospodarstw do przetestowania i oceny trafności swych badań. Wręcz powinien mieć „swoją rejon” gospodarstw. To właśnie naukowiec powinien być motorem rozwoju a nie rolnik szukający na własną rękę informacji o nowinkach technicznych, ponieważ i tak nie zdobędzie wszystkich a naukowiec powinien pełnić rolę „dostawcy” wiedzy.

Resort nauki wraz z resortem rolnictwa powinien opracować podobne działanie jak działanie 8.2.1 w priorytecie VIII „Wsparcie współpracy nauki z rolnictwem” do tej pory priorytet ten określano „Wsparcie współpracy nauki z przemysłem”.

Działania tego priorytetu powinni być skierowane bezpośrednio do naukowców z uczelni rolniczych takich jak uniwersytety przyrodnicze, instytuty naukowo-badawcze a z drugiej strony podmioty rolne lub samodzielni rolnicy.

02.14.04. Wspieranie grup operacyjnych EPI w przetwórstwie, inicjowanie grup operacyjnych w przechowalnictwie granulatów spożywczych.

Należy włączyć działania grup operacyjnych do finansowania w Programie Operacyjnym „Innowacyjne rolnictwo”. Grupy operacyjne EPI w tej dziedzinie powinny włączać do swego grona merytorycznie silne osoby i przedstawicieli mniejszych i większych podmiotów, zakładów produkujących pasze i producentów zboża.

1. Każda grupa operacyjna EPI powinna opracować schematy lub plany działania w formie projektów z następującymi elementami:
  - a) zdefiniowanie innowacyjnych tematów do opracowania;
  - b) opis spodziewanych wyników i spodziewanego wkładu w osiąganie celu EPI dotyczącego zwiększenia wydajności i zrównoważonego gospodarowania zasobami.

2. Podczas realizacji swoich innowacyjnych projektów grupy operacyjne odpowiadają za właściwe realizowanie projektów oraz podejmują decyzje dotyczące rozwinięcia i wdrożenia działań innowacyjnych i wdrażają działania innowacyjne za pośrednictwem środków finansowanych w ramach programów rozwoju obszarów wiejskich.
3. Przeznaczyć należy odpowiedni fundusz na działania Grup operacyjnych na rozpowszechnianie wyników swoich projektów, w szczególności za pośrednictwem sieci EPI.

02.14.05. Rozbudowa systemu informacyjnego „nauka-praktyka rolnicza” poprzez nowoczesne metody pracy doradczej i rozwój współpracy instytucji doradczych z placówkami naukowo-badawczymi i jednostkami badawczo-rozwojowymi.

W ramach tego zadania można przygotować platformę e-learningową oraz bibliotekę multimedialną, dostępną w Internecie. Naukowcy mogą wprowadzać swoje publikacje na konkretny serwer po określeniu tematyki rolnej, obszaru, zakresu stosowania. Rolnik po wprowadzeniu słów kluczowych otrzymuje informacje o najnowszych badaniach, wynikach otrzymanych w uczelniach i instytutach, innowacyjnych rozwiązaniach, możliwościach spotkań i konsultacji z konkretnym naukowcem. Można uruchomić forum dyskusyjne, aby rolnik miał informację skierowaną do konkretnych naukowców i od nich bezpośrednio miał odpowiedź, nie mogą być odpowiedzi anonimowe, forum ma służyć szybkiej wymianie myśli, porad i wskazówek. Szczególnie ważne jest podzielenie roku zgodnie z naturalnym podziałem na pory roku i dla konkretnych pór roku i branży rolnej określić zakres doradztwa na forum. Podstawowym czynnikiem ma być prac z rolnikiem i dla rolnika.

OBSZAR III ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH

Podstawowym celem w tym obszarze jest:

Cel 03. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich – włączenie obszarów wiejskich w obieg gospodarki europejskiej.

Prowadzona od lat polityka wobec wsi i obszarów wiejskich nie doprowadziła do zmniejszenia różnic w poziomie życia między miastem a wsią. Przeciwnie, w ostatnich latach przepaść cywilizacyjna pomiędzy miastem a terenami wiejskimi pogłębiła się. Koniecznym staje się takie ukształtowanie polityki i jej instrumentów, aby ten proces zahamować i szybko doprowadzić do istotnych zmian.

Obszary wiejskie powinny stać się dla mieszkańców Polski konkurencyjnym miejscem do zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej. Konkurencyjność taka oznacza pożądane, ze względów gospodarczych i społecznych, dobrze funkcjonujące usługi, zarówno prywatne, jak i publiczne, dobrą infrastrukturę, sprawny transport publiczny.

Kierunki wsparcia rozwoju obszarów wiejskich muszą być komplementarne i powinny się uzupełniać z innymi krajowymi politykami i strategiami, które określają główne cele i priorytety rozwojowe Polski. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich nie jest możliwy bez bezpośredniego i szerokiego udziału społeczności lokalnych. Rozwój obszarów wiejskich winien obejmować wielosektorowe podejście do tej problematyki, obejmującej nie tylko rolnictwo, lecz również sposoby promowania innych sektorów gospodarki lokalnej.

Pierwszym celem szczegółowym w tym obszarze jest:

03.01. Wspomaganie rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich poprzez stworzenie efektywnej infrastruktury technicznej i społecznej.

Niezależnie od miejsca zamieszkania, każdy Polak powinien mieć dostęp i móc korzystać z infrastruktury technicznej i społecznej na wysokim poziomie oraz mieć zapewnione dobre warunki życia, odpowiadające standardom jakości i dostępności na poziomie XXI wieku. Takich warunków nie zapewniono niestety mieszkańcom wsi w Polsce. Niedostateczny stopień rozwoju infrastruktury na wsi nie tylko obniża standard życia i gospodarowania, lecz także decyduje o jego niższej efektywności i mniejszej atrakcyjności obszarów wiejskich dla potencjalnych inwestorów. Zapewnienie nowoczesnej i sprawnej infrastruktury technicznej i społecznej, wspomagającej rozwój obszarów wiejskich, to zadanie o kluczowym znaczeniu dla konkurencyjności terenów wiejskich i jakości życia na wsi. Niezbędne są więc znaczące inwestycje mające na celu wyrównywanie dysproporcji rozwojowych między obszarami wiejskimi i miejskimi. Ich realizacja przyczyni się do zwiększenia spójności gospodarczej, społecznej oraz przestrzennej.

W ramach tego celu sformułowaliśmy zadania realizacyjne:

03.01.01. Poprawa infrastruktury drogowej na obszarach wiejskich.

Stan dróg powiatowych i gminnych na obszarach wiejskich wymaga radykalnej poprawy. Konieczne są nowe inwestycje drogowe, jak również remonty i modernizacje dróg już istniejących. Głównym problemem do rozwiązania jest ich zły stan techniczny, nawet drogi utwardzone wymagają natychmiastowej modernizacji i remontu. Drogi dojazdowe do gruntów rolnych i leśnych wymagają utwardzenia. Tym samym stworzone zostaną warunki lepszej logistyki oraz umożliwiające dogodnie warunki dojazdu do pól i siedlisk rolniczych.

Należy zapewnić niezbędną ilość środków finansowych z Funduszy Spójności UE na odbudowę sieci dróg lokalnych. Uruchomienie centralnego portu lotniczego Cargo dla eksportu produktów żywnościowych na cały świat. Budowa dróg ekspresowych S-19 i S-3 umożliwiających szybki transport produktów rolnych do centralnego portu lotniczego.

03.01.02. Wspieranie inwestycji w zakresie gospodarki wodnej i ściekowej oraz komunikacyjnej i energetycznej na poziomie gospodarstw domowych oraz na poziomie gminnym i międzygminnym.

Pomocy udzielana powinna być na realizację projektów w zakresie:

- 1) gospodarki wodno-ściekowej w szczególności: zaopatrzenia w wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków, w tym systemów kanalizacji sieciowej lub kanalizacji zagrodowej oraz przydomowych oczyszczalni ścieków,
- 2) tworzenia systemu zbioru, segregacji, wywozu odpadów komunalnych;
- 3) wytwarzania lub dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych, w szczególności z wykorzystaniem wiatru, wody, energii geotermalnej, słońca, biogazu i biomasy.

Zakres pomocy obejmować powinien koszty inwestycyjne, a w szczególności zakup materiałów, wykonanie prac budowlano-montażowych, zakup niezbędnego wyposażenia.

03.01.03. Wspieranie rozwoju infrastruktury technicznej w tym teleinformatycznej oraz pomoc logistyczną i organizacyjną dla lokalnych i regionalnych przedsiębiorstw w tym zakresie.

Niezwykle istotnym warunkiem rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa jest budowa gospodarki opartej na wiedzy, w tym społeczeństwa informacyjnego. Konieczna jest w tej sytuacji dalsza rozbudowa infrastruktury technicznej teleinformatycznej oraz nowoczesnych technologii informatycznych. Stworzy to warunki do budowania społeczeństwa informacyjnego na obszarach wiejskich, poprzez wykorzystanie nowoczesnych technologii np. Internetu satelitarnego, dostępu radiowego, sieci telefonii komórkowej. Konieczna jest zapewnienie środków na ten cel przez budżet państwa oraz w ramach funduszy strukturalnych oraz pomocy logistycznej i organizacyjnej dla lokalnych i regionalnych przedsiębiorstw w tym zakresie.

03.01.04. Wspieranie z funduszy krajowych i regionalnych gmin, które nie dysponują wystarczającymi środkami tworzenie, odnawianie i funkcjonowanie instytucji kulturalnych i oświatowych.

Większość gmin nie jest w stanie wygospodarować ze swoich budżetów środków na tworzenie, odnawianie i modernizowanie placówek oświatowo-kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych. Niezbędne jest w tej sytuacji utworzenie funduszy samopomocowego dla gmin chcących realizować tego typu inwestycje. Utworzony powinien on zostać w oparciu o środki budżetu państwa, krajowych funduszy pomocowych oraz z niewielkich składek gmin wiejskich.

03.01.05. Racjonalna gospodarka zasobami wodnymi na obszarach wiejskich poprzez wspieranie budowy i modernizacji urządzeń melioracji wodnych szczegółowych oraz podstawowych, a także zwiększających retencję wodną.

Pomoc udzielana w ramach tego zadania dotyczy realizacji projektów z zakresu melioracji wodnych, a także projektów związanych z kształtowaniem przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta cieku naturalnego, pod warunkiem, że służą one regulacji stosunków wodnych w glebie, ułatwieniu jej uprawy oraz ochronie przeciwpowodziowej użytków rolnych.

03.01.06. Odbudowa systemu młynów wodnych.

Zasoby wodne Polski są bardzo małe, a skutki suszy dotkliwie odczuwają wszystkie sektory gospodarki, w tym w szczególności sektor rolnictwa i dlatego należy zintensyfikować działania zapobiegające zaostrażaniu się deficytów wody. Według szacunków ekspertów, łączna objętość wody zmagazynowanej w zbiornikach retencyjnych w naszym kraju stanowi niespełna 6% objętości średniego rocznego odpływu rzek. Jest to wartość o połowę mniejsza od średniej europejskiej. Retencja wodna w polskich zbiornikach stanowi zaledwie połowę wartości uznawanej za konieczną do stworzenia strategicznego zasobu na wypadek katastrofalnej suszy. Budowa infrastruktury hydrotechnicznej umożliwiającej magazynowanie wody w małych i dużych zbiornikach retencyjnych zwiększyłaby bezpieczeństwo przeciwpowodziowe i pozwoliła zapobiegać deficytom wody.

Ponadto ponad 80 procent technicznego potencjału hydroenergetycznego polskich rzek pozostaje niewykorzystane, co stawia pod tym względem Polskę na jednym z ostatnich miejsc w Europie.

Budowa nowych mocy wytwórczych wykorzystujących energię wody umożliwiłoby wykorzystanie potencjału hydroenergetycznego polskich rzek. Rozwój hydroenergetyki pozwoli również powstrzymać proces degradacji infrastruktury hydrotechnicznej i zagospodarować potencjał tkwiący w istniejących, zinwentaryzowanych obiektach piętrzących, stanowiących majątek Skarbu Państwa.

Przyjmowane dotychczas dokumenty planistyczne i akty prawne nie sprzyjały gospodarczemu wykorzystaniu rzek. W dokumentach z zakresu gospodarki wodnej nie uwzględniano żadnych planów rozwoju w tym zakresie, a jedynie konieczność osiągnięcia celów środowiskowych. Oczekiwane zmiany legislacyjne, które mogłyby doprowadzić do rozwoju w wymienionych obszarach powinny dotyczyć m.in. uproszczenia procedur administracyjnych w obrębie gospodarki wodnej, wprowadzenia zintegrowanej i długoterminowej polityki wykorzystywania wszelkich form retencji w celu ograniczania deficytów wody, wprowadzenia prostych i skutecznych procedur udostępniania inwestorom piętrzeń na potrzeby hydroenergetyki, przeprowadzenia strukturalnej reformy finansowania małej energetyki wodnej.

Z punktu widzenia gospodarki wodnej działania skierowane na odbudowę młynów wodnych są więc potrzebne, gdyż urządzenia piętrzące, towarzyszące młynom wodnym wpłyną na zwiększenie retencji oraz zapobieganie skutkom powodzi oraz suszy, a także wpłyną na stabilizację stosunków wodnych w obszarze oddziaływania urządzenia piętrzącego.

Drugim celem szczegółowym w tym obszarze jest:

03.02. Zmniejszanie bezrobocia na wsi i wprowadzenie na rynek osób trwale zagrożonych marginalizacją.

Rośnie powszechne przeświadczenie o kluczowej roli przedsiębiorczości, o znaczeniu małych i średnich firm w rozwoju gospodarczym i w tworzeniu nowych, trwałych miejsc pracy. Stopniowo odchodzi się od dominujących przez lata poglądów, że wystarczą inwestycje infrastrukturalne poprawiające warunki lokalizacyjne dla przedsiębiorstw, a system ulg i pomocy zmobilizuje inwestorów do działalności na danym terenie. Coraz popularniejsze stają się formy aktywizacji gospodarczej lokalnych środowisk, motywowanie i inspirowanie ludzi do „brania losu we własne ręce” (endogeniczne koncepcje rozwoju gospodarczego). Tworzenie warunków rozwoju przedsiębiorczości i samozatrudnienia pozwala przełamać apatię, krąg niemożności w regionach opóźnionych gospodarczo lub dotkniętych kryzysem strukturalnym.

Działania wspierające rozwój nowo powstających podmiotów gospodarczych na obszarach wiejskich są ukierunkowane na przełamanie głównych barier, na które napotykają w pierwszym okresie funkcjonowania:

- upowszechniania podstawowej wiedzy o rynku i biznesie,
- ułatwienie dostępu do kapitału, informacji i technologii,
- tworzenia klimatu sukcesu, profesjonalizmu i ustawicznej edukacji.

Realizacja tego celu pozwoliła na określenie następujących zadań:

03.02.01. Powstanie na obszarach wiejskich firm zdolnych do konkurencji.

W celu stworzenia warunków do powstania konkurencyjnych firm na obszarach wiejskich należy:

- wzmocnić współdziałanie władz państwowych i samorządowych z przedsiębiorcami, na zasadzie partnerstwa publiczno–prywatnego w obszarze wspierania promocji lokalnych firm, wpierania finansowego zatrudnienia absolwentów, szczególnie pochodzących z terenu działania;
- stworzyć klimat sprzyjający procesowi wdrażania pomysłów na nowe firmy, z trwałymi przewagami konkurencyjnymi w myśl zasady, że im więcej firm, tym większa szansa na sukces i dobrobyt mieszkańców.

Potencjalnymi inwestorami powinni być przede wszystkim mieszkańcy danej gminy, gdyż to oni stanowią kapitał ludzki i dzięki nim szanse rozwojowe zamienią się w silne strony i przyciągną ludzi z zewnątrz.

03.02.02. Rozwój przedsiębiorczości i pozarolniczych źródeł dochodów na terenach wiejskich.

Ożywienie gospodarcze obszarów wiejskich jest możliwe głównie dzięki małym przedsiębiorstwom. Jednak ograniczony dostęp do środków finansowych powoduje, że pozarolnicza aktywność gospodarza na obszarach wiejskich jest wciąż słabo rozwinięta. Pomoc winna zostać skierowana dla podmiotów realizujących inwestycje związane z tworzeniem lub rozwojem mikro i małych przedsiębiorstw, działających w zakresie:

- 1) usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa;
- 2) usług socjalnych dla ludności;
- 3) sprzedaży hurtowej i detalicznej;
- 4) rzemiosła lub rękodzielnictwa;
- 5) robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych;
- 6) usług turystycznych oraz związanych z kulturą, sportem i wypoczynkiem;
- 7) usług transportowych;
- 8) usług komunalnych;
- 9) przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych;
- 10) magazynowania lub przechowywania towarów;
- 11) wytwarzania produktów energetycznych z biomasy;
- 12) rachunkowości, doradztwa i usług informatycznych;
- 13) usług geodezyjnych;
- 14) usług gastronomicznych i cateringowych;
- 15) działalności w zakresie kultury i sztuki.

03.02.03. Wprowadzenie ulatwień na rzecz funkcjonowania na obszarach wiejskich mikro, małych i średnich przedsiębiorstw.

W Polsce procedura zakładania przedsiębiorstwa, w porównaniu z innymi krajami UE, jest mało przejrzysta, długotrwała i skomplikowana, zarówno dla mieszkańców miast, jak i wsi. Rozwiązania zaproponowane w programie gospodarczym PiS dotyczącym zmiany ustawy o prowadzeniu działalności gospodarczej powinny rozwiązać ten problem. Uchwalenie nowego prawa powinno doprowadzić do usunięcia barier.

03.02.04. Stworzenie systemu doradztwa w obszarze przedsiębiorczość i tworzenie miejsc pracy na wsi i obszarach wiejskich.

Kluczowym elementem, warunkujący rozwój przedsiębiorczości oraz przemiany na rynku pracy na obszarach wiejskich jest podnoszenie kwalifikacji mieszkańców wsi. Konieczne jest wprowadzenie dobrego systemu kształcenia ustawicznego oraz stworzenie systemu doradztwa z zakresu przedsiębiorczości i działalności gospodarczej. Funkcję doradzania w tym zakresie powinny pełnić wyspecjalizowane działy w jednostkach doradztwa rolniczego z przeszkoloną kadrą doradców rolniczych ds. przedsiębiorczości, MŚP, turystyki wiejskiej, wiejskiego gospodarstwa domowego, produktu tradycyjnego, sprzedaży i promocji. Jednostki doradztwa rolniczego powinny posiadać w tym zakresie status jednostki w Krajowej Sieci Usług.

03.02.05. Stworzenie systemu informacji gospodarczej dla mikro, małych i średnich przedsiębiorstw działających na obszarach wiejskich.

Istnieje potrzeba wzmocnienia utworzonych już sieci informacji gospodarczej poprzez:

- rozszerzenie funkcjonującej sieci Lokalnych Okienek Przedsiębiorczości (LOP) na wszystkie gminy,
- prowadzenie regularnych akcji informacyjnych w ramach dyżurów konsultantów LOP, KSU w gminach,
- poszerzenie oferty usług informacyjnych i doradczych świadczonych przez Ośrodki Doradztwa Rolniczego (ODR) o zagadnienia związane z podejmowaniem pozarolniczej działalności gospodarczej.

03.02.06. Uruchomienie systemu centrów usług doradczych i pracy na poziomie gmin.

Należy uruchomić system centrów usług doradczych i pracy na poziomie gmin. Mają one dysponować odpowiednim zapleczem technicznym i ludzkim. Zależy zadbać o ich finansowanie z PROW i innych programów operacyjnych.

Trzecim celem szczegółowym jest w tym obszarze:

03.03. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz zagospodarowanie obszarów wiejskich jako atrakcyjnego miejsca do: życia, zamieszkania, spędzenia wolnego czasu i rekreacji.

Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oznacza praktyczne działania w zakresie społeczno-gospodarczego rozwoju wsi poprzez tworzenie nowych miejsc pracy dla ludności rolniczej i pozarolniczej. Oznacza to wkomponowanie w wiejską przestrzeń coraz większej liczby funkcji pozarolniczych, których spełnianie jest możliwe poprzez wieloaspektowe wykorzystanie posiadanego przez te obszary potencjału ekonomicznego oraz lokalnych zasobów naturalnych i zasobów pracy.

W ramach tego celu sformułowano 18 zdań realizacyjnych:

03.03.01. Planowanie strategiczne gmin.

Gminy muszą niezwłocznie opracować nowe, osadzone w realiach przestrzennych, społecznych i ekonomicznych strategie rozwoju. Strategie winny wyznaczyć konkretne cele i precyzyjne zadania gminy w procesie jej rozwoju. Powinny one uwzględniać miejsce gminy w gospodarce kraju i regionu i jej rolę w zmieniających się warunkach, jak również odnosić się do specyficznych zmian potrzebnych samej gminie.

03.03.02. Przygotowanie obszarów wiejskich jako miejsca do inwestycji.

Skuteczne przygotowanie obszarów wiejskich do konkurencji o inwestycje wymaga:

- poprawy skuteczności działania administracji, szczególnie skrócenia czasu oczekiwania na decyzje administracyjne;
- wyposażenia samorządów gmin wiejskich w środki na tworzenie międzygminnych funduszy poręczeń kredytów dla samorządów lokalnych oraz inkubatorów przedsiębiorczości oraz na wprowadzenie dostępnych programów mikropożyczek i kredytów;
- wsparcia dla gmin w powiatach ziemskich w tworzeniu stref dogodnych do prowadzenia działalności gospodarczej, np. wiejskich parków przemysłowych w celu zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej obszarów wiejskich;
- zwiększenia możliwości poręczania kredytów komercyjnych dla podmiotów gospodarczych; i rolników, realizujących inwestycje z europejskich środków strukturalnych;
- zmiany prawa dotyczącego spółdzielni, które powinny lepiej zabezpieczać interesy członków.

03.03.03. Wspieranie różnorodnych form dodatkowej działalności rolniczej oraz pozarolniczej aktywności gospodarczej na obszarach wiejskich.

Różnicowanie działalności rolniczej w kierunku podejmowania lub rozwijania przez rolników, członków rodzin rolniczych, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem, powinno wpłynąć na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów oraz promować zatrudnienie poza rolnictwem na obszarach wiejskich.

03.03.04. Tworzenie przedsiębiorstw społecznych.

Należy podjąć działania, aby umożliwić działalność na terenach wiejskich przedsiębiorstw społecznych w oparciu o dostępny kapitał ludzki i niewykorzystane zasoby pracy. Ich funkcjonowanie powinno być kompatybilne z innymi działaniami w zakresie przedsiębiorczości na terenach wiejskich, np. agroturystyką czy obsługą grup producenckich. Należy wspierać ich powstawanie w ramach strategii rozwoju lokalnego, wprowadzając jednocześnie odpowiednie rozwiązania w zakresie regulacji podatkowych i gospodarczych.

03.03.05. Stworzenie sfer usługowo-produkcyjnych w gminach (np. mini-parków technologicznych i przemysłowych) dla zachęcania podmiotów gospodarczych osób fizycznych do prowadzenia różnorodnej działalności gospodarczej oraz zwiększenie możliwości poręczenia kredytów dla podmiotów gospodarczych realizujących inwestycje na obszarach wiejskich.

Celem tego działania jest przygotowanie odpowiednio uzbrojonych terenów pod nierolniczą działalność gospodarczą na terenach wiejskich. Konieczne jest powołanie w gminach specjalnych centrów obsługi inwestora, których głównym zadaniem byłoby wykonywanie zadań związanych z przygotowaniem terenów inwestycyjnych oraz prowadzeniem promocji gminy w kraju i poza jego granicami. Powiązany z tym powinien być system poręczania kredytów dla realizujących inwestycje w gminie.

03.03.06. Ochrona środowiska i zachowanie walorów przyrodniczych obszarów wiejskich.

Zachowanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych terenów wiejskich powinno być jednym z kluczowych zadań dla władz, zarówno centralnych jak i lokalnych. Służyć temu będzie wsparcie kierowane na obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania, na przedsięwzięcia rolnośrodowiskowe i na działania zmierzające do osiągnięcia zrównoważonej gospodarki gruntami leśnymi i rolnymi.

03.03.07. Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW).

Wymaga to doskonalenia instrumentu wsparcia finansowego gospodarstw rolnych położonych na obszarach, na których produkcja rolnicza jest utrudniona ze względu na niekorzystne warunki naturalne. Dopłaty wyrównawcze dla gospodarstw rolnych, położonych na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, w pewnym stopniu kompensują istniejące utrudnienia w stosunku do gospodarstw położonych poza granicami ONW. Należy jednak podjąć kolejne działania, które pozwolą na bardziej efektywne wykorzystanie tych terenów.

03.03.08. Wsparcie działań rolnośrodowiskowych.

Realizacja działań rolno-środowiskowych ma służyć poprawie środowiska przyrodniczego i obszarów wiejskich. Ich wsparcie ma prowadzić do:

- 1) przywracania walorów i utrzymanie stanu cennych siedlisk użytkowanych rolniczo oraz zachowania różnorodności biologicznej na obszarach wiejskich;
- 2) promowania zrównoważonego systemu gospodarowania;
- 3) odpowiedniego użytkowania gleb i ochrony wód;
- 4) ochrony zagrożonych lokalnych ras zwierząt gospodarskich i lokalnych odmian roślin uprawnych.

03.03.09. Zalesianie gruntów rolnych oraz innych niż leśne.

Dążąc do powiększenia obszarów leśnych, utrzymania i wzmocnienia ekologicznej stabilności obszarów leśnych oraz zwiększenia udziału lasów w globalnym bilansie konieczne jest wprowadzenie następujących form pomocy:

- 1) wsparcia na zalesienie, które pokryje koszty założenia uprawy zgodnie z zasadami obowiązującymi w krajowych przepisach o lasach oraz jeśli jest to uzasadnione - ochrony przed zwierzyną poprzez grodzenie uprawy;
- 2) premia pielęgnacyjna za utrzymanie nowej uprawy leśnej oraz za ochronę indywidualną sadzonek drzew przed zwierzyną;
- 3) premia zalesieniowa, stanowiąca ekwiwalent za wyłączenie gruntu z upraw rolnych.

Proces zalesiania to również możliwość zagospodarowania gruntów wyłączonych z produkcji rolnej wskutek m.in. złej jakości gleb.

03.03.10. Odnowa wsi oraz zachowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego.

Doskonalić należy istniejące już instrumenty wsparcia, przyjmując założenie, że pomocy finansowa powinna być udzielana podmiotom z tytułu inwestycji w zakresie:

- 1) budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów:
  - a) pełniących funkcje publiczne, społeczno-kulturalne, rekreacyjne i sportowe,
  - b) służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa historycznego, tradycji, sztuki oraz kultury,
- 2) kształtowania obszaru przestrzeni publicznej;
- 3) budowy remontu lub przebudowy infrastruktury ,związanej z rozwojem funkcji turystycznych, sportowych lub społeczno-kulturalnych;
- 4) zakupu obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie, w tym budynków będących zabytkami, z przeznaczeniem na cele publiczne;
- 5) odnawiania, eksponowania lub konserwacji lokalnych pomników historycznych, budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci;
- 6) kultywowania tradycji społeczności lokalnej oraz tradycyjnych zawodów.

03.03.11. Wspieranie rozwoju budownictwa mieszkaniowego na obszarach wiejskich.

Należy podjąć działania mające na celu pozyskiwanie terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową oraz realizować budownictwo socjalne. Na te cele należy przekazać gminom grunty Skarbu Państwa.

03.03.12. Wsparcie dla zintegrowanych, na poziomie lokalnym, programów rozwoju i działań na terenach górskich.

Działania na poziomie krajowym sprowadzać się powinny do sformułowania własnej narodowej polityki górskiej. Polityka ta powinna wspierać wszechstronny rozwój tych terenów, z uwzględnieniem ich ogólnospołecznych funkcji turystycznych, środowiskowych i gospodarczych.

Działania wspierające tereny górskie i podgórskie, a podejmowane na poziomie regionalnym, sprowadzać się powinny do:

- uwzględniania w strategiach regionalnych specyfiki terenów górskich,
- inicjowania powstawania organizacji turystyki w tym szczególnie turystyki wiejskiej,
- promocji produktów regionalnych obszarów górskich.

03.03.13. Uporządkowanie rozwoju przestrzennego wsi.

Koniecznym jest opracowanie programu zagospodarowania przestrzennego obszarów wiejskich. Dodatkowo winny powstać dokumenty zawierające specyficzne wytyczne dla jednostek planistycznych na poziomie regionalnym i lokalnym. Wprowadzić należy rozwiązania prawne w zakresie planowania przestrzennego, uwzględniające możliwości wprowadzania nowych funkcji wsi. Istotny jest prowadzenie szerokiej akcji informacyjno- szkoleniowej wśród samorządów lokalnych oraz mieszkańców wsi w zakresie wprowadzania zmian w zagospodarowaniu przestrzennym wsi.

03.03.14. Rozwój funkcji turystycznych na obszarach wiejskich.

Turystyka wiejska, w tym agroturystyka stały się dobrym i poszukiwanym rozwiązaniem na różnicowanie działalności gospodarczej. Należy więc dokonać wyboru obszarów posiadających warunki naturalne do rozwoju turystyki, czyli dysponującymi walorami środowiska, krajobrazu, pamiątkami, obiektami historycznymi, kulturalnymi obiektami sakralnymi, a także specyficznymi lokalnymi produktami, tradycjami kulturalnymi oraz odpowiednią bazą noclegową.

Dla pozostałych terenów należy promować różne formy turystyki i rekreacji kwalifikowanej opierającej się na innowacyjnych ofertach turystycznych i tworzeniu nowych produktów. Niezwykle istotnym będzie łączenie poszczególnych elementów turystyki i rekreacji w tzw. produkty turystyczne i kompleksowe oferty turystyczne związane z miejscem, regionem, wydarzeniem itd.

Niezwykle ważne jest także wspieranie działań służących nawiązywaniu kontaktów pomiędzy organizacjami promującymi turystykę wiejską w Polsce i innych krajach.

03.03.15. Uruchomienie ogólnonarodowego programu wspierającego procesu ożywienia małych miast.

Po ponad sześciu latach rządów, rząd proponuje „specyficzną” politykę rozwoju, pomijającą sprawy rozwoju małych miast i terenów wiejskich otaczających te miasta, odpowiadającą się za transformacją przez globalizację i modelem polaryzacyjno – dyfuzyjny. Praktycznie oznacza kres dla wielu

tradycyjnych ognisk rozwoju i stabilizacji społecznej, jakimi niewątpliwie przez wieki były małe miasta i znajdujące się na ich zapleczu polskie rodzinne rolnictwo. Znaczna część małych miast położonych na obszarach wiejskich, poza obszarami metropolitalnymi stanie przed problemem zagrożenia trwałą degradacją społeczno – ekonomiczną w świetle tego niesprawiedliwego modelu. Wymaga to pilnych zmian kierunku dotychczasowego myślenia strategicznego i działań w kierunku odbudowy potencjału tych miast i procesu ożywienia małych miast i obszarów wiejskich, tak od nich zależnych, w postaci ogólnonarodowego programu w oparciu o model transformacji niszowej.

Proces ożywienia małych miast zlokalizowanych na terenach wiejskich, oprócz można na idei rewitalizacji ich funkcji rynkowych w odniesieniu do gospodarki żywnościowej, wraz z tworzeniem niezbędnej infrastruktury gospodarczej i społecznej oraz szerokim wsparciem (doradczym, finansowym, szkoleniowym) lokalnej przedsiębiorczości w tym zakresie. Ożywienie małych miast stanowi z kolei klucz do odnowy i rozwoju społeczności lokalnych, wzrostu popytu na lokalne produkty, oraz odbudowy gospodarki lokalnej na zasadach zrównoważonego rozwoju.

03.03.16. Zachowanie polskiej ziemi dla polskich rolników.

Poważnym problemem wynikającym z członkostwa w UE, jest groźba masowego wykupu polskiej ziemi rolnej, bowiem w 2016 roku kończy się 12-letni okres ochronny na zakup polskiej ziemi i obywatele wszystkich krajów członkowskich UE uzyskają pełny dostęp do zakupu polskiej ziemi. Zasady członkostwa wykluczają różnicowanie praw zakupu ze względu na obywatelstwo, a zatem prawa do zakupu polskiej ziemi muszą być jednakowe dla wszystkich obywateli UE. Należy podkreślić, że polska ziemia rolna, mimo wzrostu jej cen, jest wciąż znacznie tańsza w porównaniu z większością innych krajów, np. Niemiec czy Danii, a polscy rolnicy są znacznie mniej zamożni, wobec czego będą przegrywali konkurencje o zakup ziemi z nabywcami z innych krajów.

Wskazuje na to już przebiegający, przy całkowicie biernej postawie obecnych władz PO-PSL, wielu instytucji państwowych, proces nabywania polskiej ziemi z zasobów Skarbu Państwa na tzw. słupy, czyli fikcyjnych polskich nabywców, za którymi kryją się faktyczni nabywcy zagraniczni. Sytuacja ta była i jest przedmiotem bardzo silnych i uzasadnionych protestów polskich rolników, pozbawionych możliwości powiększania swoich gospodarstw.

Polska nie musi być w tej sytuacji bezradna. Istnieje na szczęście artykuł 345 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, na mocy którego państwa członkowskie zachowują suwerenność w kształtowaniu zasad prawa własności. Korzystając z tego przepisu Polska może dokonać takich zmian prawnych w ustawie o kształtowaniu ustroju, które stworzą preferencje prawne w nabywaniu ziemi dla rzeczywistych rolników, aktywnie uprawiających ziemię, prowadzących gospodarstwa rodzinne. Przy zachowaniu równych zasad prawnych z takich rozwiązań może i powinna wynikać faktyczna preferencja dla polskich rolników. Należy wspomnieć, że analogiczne preferencje dla własnych rolników istnieją w ustawodawstwach wielu państw Unii, np. w ustawodawstwie niemieckim, francuskim, hiszpańskim czy duńskim.

Prawo i Sprawiedliwość 1 lutego 2013 roku wniosło projekt nowelizacji ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego, zmierzający do ograniczenia możliwości zakupu polskiej ziemi rolnej przez osoby nie będące aktywnymi rolnikami i ograniczający możliwości spekulacyjnego jej wykupu, zarówno przez cudzoziemców jak i przez obywateli polskich, niebędących rzeczywistymi rolnikami. Prawo i Sprawiedliwość liczy na poparcie tego projektu przez wszystkie ugrupowania polityczne.

03.03.17. Wsparcie dla obszarów rolnych i leśnych w ramach Natura 2000.

Działalność rolnicza i gospodarka leśna na tzw. obszarach naturowych wymaga szczególnego wsparcia gdyż realizowane tam zadania ochronne powodują konieczność dostosowania charakteru i wydajności produkcji. Należy wspierać działalność rolniczą na tych obszarach szczególnie w kierunku korzystania z programów rolnośrodowiskowych i szeregu innych form wsparcia predysponowanych dla jednostek gospodarujących na obszarach Natura 2000. Ważne jest utrzymanie żywotności gospodarstw, ich racjonalnego rozwoju oraz ukształtowanie postawy dbałości o środowisko naturalne poprzez edukację i projekty. W zakresie funkcjonowania obszarów Natura 2000 konieczna jest współpraca międzyresortowa w zakresie działań i finansowania projektów poprzez PROW i programy operacyjne.

03.03.18. Wsparcie działań związanych z niwelowaniem szkód łowieckich.

W związku z postulatami środowisk rolniczych dotyczącymi problemu z funkcjonowaniem systemu wynagradzania szkód wyrządzonych w uprawach i płodach rolnych przez dziki, łosie, jelenie, daniela i sarny oraz przy wykonywaniu polowania Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi zauważa konieczność zmiany przedmiotowego systemu. Podkreślenia wymaga fakt, że przedmiotowe zagadnienie leży w kompetencji Ministra Środowiska. Niemniej jednak Minister RiRW będzie starał osiągnąć porozumienie z Ministrem Środowiska w celu zmiany przepisów dotyczących szacowania szkód łowieckich. W tym obszarze konieczne są zmiany zarówno przepisów ustawy Prawo łowieckie, jak również rozporządzenia wykonawczego, w którym określone są zasady szacowania szkód i sposobu określania wysokości odszkodowań za te szkody. Wątpliwości rolników budzi przed wszystkim fakt, że szacowaniem szkód wyrządzonych przez zwierzęta łowne, a następnie ustalaniem kwoty należnego odszkodowania zajmują się przedstawiciele dzierżawców i zarządców obwodów łowieckich, a więc podmiotów, które są bezpośrednio zainteresowane, aby wypłacana kwota odszkodowania była jak najniższa. Problem skali szkód wyrządzanych przez zwierzęta łowne związany jest również z liczebnością populacji zwierząt łownych, a rolnicy nierzadko mają pretensje do myśliwych, że nie podejmują skutecznych działań, które ograniczałyby ich liczebność. Resort rolnictwa będzie czynił starania, aby rolnicy, którzy ponieśli straty związane ze szkodami łowieckimi otrzymali sprawiedliwe odszkodowania.

Ponadto zgodnie z art. 46 ust. 3 pkt 8 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. z 2014 r. poz. 1539, z późn. zm.) Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi w drodze rozporządzenia zarządził przeprowadzenie odstrzału sanitarnego dzików. Przedmiotowe rozporządzenie, które weszło w życie w dniu 25 lutego 2016 r., nakazuje odstrzał sanitarny dzików do osiągnięcia gęstości populacji dzika na poziomie co najwyżej 0,5 osobnika/km² na obszarach określonych w załączniku do rozporządzenia, z wyłączeniem parków narodowych i rezerwatów przyrody. Ostrzału dzików dokonują myśliwi, po zawarciu umów między powiatowymi lekarzami weterynarii oraz zarządcami i dzierżawcami obwodów łowieckich. Tusze dzików pozyskane w wyniku odstrzału sanitarnego będą przeznaczone do produkcji mięsa na użytek własny lub zostaną zutylizowane.

Czwartym celem do realizacji w tym obszarze jest:

03.04. Aktywizacja mieszkańców na obszarach wiejskich w małych lokalnych środowiskach na obszarach gmin wiejskich, miejsko-wiejskich i małych miasteczkach.

Aktywizacja mieszkańców na obszarach wiejskich w małych lokalnych środowiskach na obszarach gmin wiejskich, miejsko-wiejskich i małych miasteczkach w pierwszej kolejności obszarów na których utrwała się lub zwiększa skala negatywnych zjawisk jak bezrobocie długotrwałe, ubóstwo, wykluczenie społeczne, w dłuższej perspektywie czasowej może wystąpić osłabienie, zanik lub ograniczenie czynników rozwojowych, takich jak, kapitał ludzki, stan i poziom troski o dziedzictwo kulturowe, ulegnie pogorszeniu stanu infrastruktury. W efekcie mogą powstać obszary pustki osadniczej, apatii, pogłębieniu się poczucia bezradności i niskiej aktywności mieszkańców. Drugim ważnym terenem działań są obszary wiejskie z przewagą rolnictwa opartego na gospodarstwach rolnych o małej sile ekonomicznej, często o powierzchni od 1–10 ha, na przeciwnym biegunie obszary silnego, konkurencyjnego rolnictwa. Nie można dopuścić do sytuacji aby na tych obszarach następował proces postępującego wykluczenia i marginalizacji mieszkańców, oraz nadmierne zróżnicowanie poziomu życia i dobrobytu.

03.04.01. Poprawa funkcjonowania samorządności lokalnej. Praktyczne wdrażanie Modelu Współpracy¹ jednostek samorządu terytorialnego z partnerami społecznymi, gospodarczymi i publicznymi na danym terenie.

Poprawa funkcjonowania samorządności lokalnej jest możliwa poprzez praktyczne wdrażanie współpracy jednostek samorządu terytorialnego z partnerami społecznymi, gospodarczymi

---

¹Model współpracy administracji publicznej i organizacji pozarządowych został ostatecznie opracowany i opublikowany w formie skryptu (pełny tekst modelu jest dostępny na stronie: www.pokl541.pozYTEK.gov.pl).

i publicznymi na danym terenie. Należy budować poprzez spójny system opartym o konkretne zasady, przemyślane formy i narzędzia, oraz ciągła i stale udoskonalana animację lokalnej społeczności.

Dojrzała współpraca między organizacjami pozarządowymi a samorządem na szczeblu gminy, powiatu, województwa wymaga przestrzegania konkretnych zasad². Zasady te stanowią podstawę rozumienia budowania społeczeństwa obywatelskiego na szczeblu lokalny. Zaliczamy do nich: zasadę pomocniczości (subsydiarności), suwerenności, partnerstwa, efektywności, uczciwej konkurencji, oraz zasadę jawności. Wymienione zasady mogą i powinny być wykorzystywane w różnorodnych kontekstach, w których funkcjonują lokalne społeczności. Wypływają one z szeroko rozumianych reguł współżycia społecznego i są podporządkowane przede wszystkim dwóm naczelnym regułom – legalizmu czyli respektowania istniejącego prawa, oraz - dobra wspólnego.

Współpracę administracji publicznej (samorządu gminnego, powiatowego, wojewódzkiego) z organizacjami pozarządowymi³ należy rozwijać i umacniać w trzech obszarach, pierwszy dotyczy współpracy jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych w zakresie tworzenia polityk publicznych. Politykę publiczną rozumiemy jako sumę systemowych i porządkowych działań, które podejmowane są dla rozwiązywania najważniejszych problemów, które dotyczą mieszkańców lokalnych społeczności. Drugi obszar związany jest z współpracą jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi w zakresie realizacji zadań publicznych. Zadania publiczne rozumiane jako działania, które podejmuje administracja samorządowa w ramach ustaw określających ich kompetencji. Obszar trzeci dotyczy infrastruktury współpracy, czyli tworzenia warunków do społecznej aktywności. Infrastrukturę współpracy rozumianej jako ogół lokalnie ukształtowanych czynników wpływających na funkcjonowanie organizacji pozarządowych oraz na współpracę pomiędzy sektorem samorządowym a trzecim sektorem (pozarządowym).

Realizacja powyższych propozycji wymaga w naszych lokalnych społecznościach kontynuacji ewolucji od modelu demokracji przedstawicielskiej, w którym wszystkie lokalne działania ześrodkowane są wokół wybieralnych przedstawicieli oraz lokalnej administracji do modelu demokracji partycypacyjnej. W tym drugim modelu uwzględnia się cały potencjał ludzki tkwiący w społeczności i różne sposoby angażowania się obywateli w lokalne sprawy.

03.04.02. Wspieranie działań na rzecz wzmocnienie podejścia LEADER poprzez wdrożenie Rozwoju Kierowanego przez Lokalną Społeczność (RLKS), oraz możliwość rozszerzenia wspierania aktywności na obszarach wiejskich z polityki spójności poprzez zastosowanie wielofunduszowości.

Stosowanie zasad podejścia LEADER na obszarach wiejskich ma służyć przede wszystkim budowaniu kapitału społecznego poprzez aktywizację mieszkańców oraz przyczynić się do powstawania nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich. Ma to przyczynić się do polepszenia zarządzania lokalnymi zasobami i ich waloryzacji. Realizacja tak postawionych zadań będzie możliwa przez tworzenie i rozwój trójsektorowych partnerstwa (stowarzyszeń partnerów publicznych, społecznych i gospodarczych) działających jako Lokalne Grupy Działania (LGD), Lokalne Grupy Rybackie (LGR) włączonych w system zarządzania danym obszarem. Pomocne w osiągnięciu tych celów winny być również projekty współpracy. Dążyć będziemy do wzmocnienia znaczenia podejścia LEADER na rzecz obszarów wiejskich, w szczególności funkcjonalnych obszarów wiejsko – miejskich z/i uwzględnieniem wiejskich obszarów peryferyjnych oraz małych miast i miasteczek.

Jesteśmy za wzmocnieniem podejścia LEADER, zgodnie z przedstawionymi zasadami oraz wdrażaniem w nowym okresie programowania do roku 2014–2020 nowego mechanizmu określanego jako Rozwój Kierowany przez Lokalną Społeczność (RLKS), które jest narzędziem służącym

---

²Na podstawie opracowania: Praca Zbiorowa; **Model współpracy administracji publicznej i organizacji pozarządowych** w ramach projektu systemowego pn. „*Model współpracy administracji publicznej i organizacji pozarządowych - wypracowanie i upowszechnienie standardów współpracy*”, współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działania 5.4, Poddziałania 5.4.1: Więcej informacji na stronie: www.pok1541.pozYTEK.gov.pl; Wybór tekstu i opracowanie: Ryszard Zarudzki.

³Jak wyżej.

włączeniu obywateli na szczeblu lokalnym w rozwijanie odpowiedzi na wyzwania społeczne, środowiskowe i ekonomiczne, przed którymi aktualnie stoimy.

Rozwoju Kierowanego przez Lokalną Społeczność jest metodą angażowania partnerów na szczeblu lokalnym, w tym społeczeństwa obywatelskiego i lokalnych podmiotów gospodarczych, w tworzenie i wdrażanie lokalnych zintegrowanych strategii, które pomogą w zrównoważonym rozwoju różnych obszarów. Rozwój Kierowany przez Lokalną Społeczność (RKLS) powinien być szczególnie skutecznym narzędzie zwłaszcza w czasach kryzysu, pokazujące, że społeczności lokalne mogą podjąć konkretne kroki w zakresie różnych form rozwoju gospodarczego, które są lepsze, bardziej trwałe i bardziej zintegrowane.

03.04.03. Plany Odnowy Miejscowości jako narzędzia aktywności i rozwoju „Małych Lokalnych Ojczyzn”.

Rozwój i odnowa obszarów wiejskich to jedno z kluczowych wyzwań, jakie stoją przed Polską w okresie postępującej integracji w ramach Unii Europejskiej. Zasadniczym jej celem jest wzmocnienie działań służących zmniejszaniu istniejących dysproporcji i różnic w poziomie rozwoju obszarów wiejskich w stosunku do terenów miejskich.

Plan Odnowy Miejscowości jest jednym z najważniejszych dokumentów związanych z planowaniem odnowy wsi, jej rozwoju oraz poprawy warunków pracy i życia mieszkańców. Sporządzenie i uchwalenie takiego aktu stanowi pomocny, ale i czasami niezbędny warunek przy aplikowaniu o środki finansowe, jak również stanowi wytyczne dla władz gmin przy opracowaniu kierunków rozwoju przynależnych do nich miejscowości.

Za celowe uznajemy podjęcie działań i stworzenie warunków prawem dozwolonych na rzecz upodmiotowienia sołectw ponad formułę jednostek pomocniczych gminy na rzecz realizacji Planów Odnowy Miejscowości. Odnowa wsi i fundusz sołecki, są argumentami na rzecz zwiększenia decyzyjności sołectw ponad formułę jednostek pomocniczych gminy. Natomiast samorząd gminny, dzięki obu instrumentom wsparcia, ma pole do budowania partnerstwa z sołectwem, którego istotą jest podzielenie się władzą i odpowiedzialnością. Powinno to być jednym z głównych sposobów aktywizacji lokalnych społeczności. Jest to proces, proces wymagający czasu, ciągłości, przemyślanych i konsekwentnych działań ze strony gminy i systemu wsparcia zewnętrznego (fundusze UE, inne fundusze, centra aktywizacji i wspierania organizacji pozarządowych itp.).

W oparciu o opracowanie rozporządzenia dotyczącego upodmiotowienia sołectw lub nowelizacji aktualnie obowiązujących ustaw lub rozporządzeń stworzyć możliwość tworzenia w sołectwach komitet/komitety, który/które miałyby osobowość prawną i konto bankowe. Komitet taki rejestrował by się w gminie, zyskiwał osobowość prawną, zbierał pieniądze i podejmował inicjatywy na rzecz realizacji zadań w ramach Planów Odnowy Miejscowości. Komitet rozliczał się z pieniędzy zebranych od sponsorów, mieszkańców i pozyskanych z zewnątrz źródeł finansowania. Za utworzenie komitetu mógłby być odpowiedzialny sołtys i rada sołecka.

03.04.04. Rozwój możliwości finansowania aktywności w ramach Funduszu Sołeckiego wyodrębnionego z budżetu gminy z przeznaczeniem na aktywizację i poprawę warunków życia mieszkańców.

W Polsce, zgodnie z stanem na dzień 31.12.2012 było nieznacznie ponad 40400 sołectw. Sołectwa są jednym z największych polskich potencjałów – dotąd niewystarczająco wykorzystanych zasób wielorakich możliwości rozwoju społecznego i gospodarczego. Jednocześnie są to tereny wiejskie gdzie ciągle kumulują się liczne bariery i problemy. Ponad dwadzieścia lat funkcjonowania samorządu terytorialnego nie przyniosło wystarczających systemowych rozwiązań, które czyniłoby społeczności wiejskie podmiotem działań na rzecz ich własnych miejscowości. Przeciwnie, odnosiło się wrażenie, iż rozwój sołectwa, jednostki pomocniczej gminy jest często zdany jedynie na odgórne działania wójta, burmistrza czy rady. Brakuje mechanizmów, który dla wiejskich wspólnot stanowiłby skuteczny impuls rozwoju. Rozwoju w ramach którego istniejące trudności pokonuje własnymi siłami, w praktyce, partnerskiej współpracy z gminą.

Dlatego z wymienionych wcześniej powodów Fundusz Sołecki to jedno z ważniejszych rozwiązań na rzecz aktywizacji mieszkańców na obszarach wiejskich. Obliczono, na podstawie analizy danych

z całej polski można uznać, że zainwestowana złotówka z budżetu państwa w Fundusz Sołecki generuje 4 złote w ramach lokalnych inicjatyw społecznych. Jednocześnie dotychczasowy okres wdrażania Ustawy *O funduszu sołeckim* obnażył jej słabości i niedogodności. Konieczna jest jej nowelizacja która powinna się przyczynić do większego rozwoju możliwości finansowania aktywności w ramach funduszu sołeckiego. Takie działania mają za zadanie odblokować brak lub niski poziom aktywizacji w wielu sołectwach oraz przyczynić się do poprawę jakości życia jej mieszkańców. Prawo i Sprawiedliwość ma pomysł na zmiany w obowiązującym prawie, i wie jak to zrobić.

Proponowane zmiany dotyczą zasad współfinansowania (w ramach refundacji) z budżetu sołeckiego. Za uzasadnione należy uznać przeniesienie takich obciążeń z budżetu państwa na rzecz samorządu wojewódzkiego. Wymaga to dalszych analiz i dyskusji wszystkich zainteresowanych stron. Wymaga to uzgodnień nie tylko na forum Samorząd Wojewódzki – Wojewoda - Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi - Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. Równie ważne są uzgodnienia i dyskusja pomiędzy poszczególnymi szczeblami jednostek samorządu terytorialnego, gmina, powiat, województwo jak i samym zainteresowanych przedstawicieli sołectw.

03.04.05. Poszukiwanie, wspieranie i wdrażanie innowacyjnych sposobów aktywizowania mieszkańców.

Kluczowe dla rozwoju i pozyskiwania funduszy przez sołectwa jest umiejętnie dokonywanie montażu finansowego z różnych źródeł zasilających budżet sołectwa: funduszu sołeckiego, odpisu sołeckiego, pieniędzy z programu odnowy wsi, udział w konkursach grantowych organizowanych przez różne instytucje czy fundacje, wynajmu pomieszczeń, sprzedaży wyrobów domowych na festynach i piknikach, pozyskiwanie funduszy od sponsorów, którzy w formie rzeczowej lub finansowej wspomagają sołeckie inicjatywy oraz przedsięwzięcia. Jednocześnie są to w większości kwoty możliwe do oszacowania z góry, a więc sołtys, rada sołecka i zebranie mieszkańców mogą z dużym prawdopodobieństwem obliczyć, ile w danym roku przypadnie pieniędzy na ich sołectwo, i w zależności od tego zaplanować wydatki sołectwa.

Jest wiele opinii z których wynika, że nie bardzo jest zrozumiałe dlaczego państwo polskie, administracja tak skomplikowała sposób wspierania wiejskich inicjatyw. Lokalni liderzy uważają, że: „...sołtysi czy nasze wsie mogłyby dysponować środkami bez tej całej prawnej gmatwaniny. Istnieją prostsze sposoby tworzenia instytucji działających na wsi, które powinny zostać objęte systemem małych grantów i nie musi to być fundusz sołecki tworzony na podstawie ustawy(...)”.

Małe granty. Należy stworzyć systemem małych, łatwo dostępnych grantów, żeby ludzie mogli łatwo zorganizować takie przedsięwzięcie, jakie uważają za konieczne dla swojej wsi. Bez ponoszenia zbędnego ryzyka finansowego i prawnego. Jeśli ludzie chcą zorganizować wakacje dla dzieci ze swojej miejscowości, to trzeba im umożliwić pozyskania bez zbędnych formalności 5 tys. zł. Istotne jest to aby przy tworzeniu systemu małych grantów MRiRW, Urząd Marszałkowski, Powiaty, Gminy nie traktowały obywateli jak potencjalnych złodziei (tak jak to się dzieje obecnie), ponieważ nigdy nie zbudujemy takiego systemu. Z jednej strony powstają rządowe strategie rozwoju kapitału społecznego, z drugiej rząd, urzędy nie mają zaufania do własnych obywateli i ponad miarę i potrzebę wymyślają procedury, zaświadczenia, kopiami faktur, strasząc brakiem zgody na dotacje jeśli nie będzie parafkami na każdej stronie, a następnie każą miesiącami czekać na pieniądze. Rząd i podległe urzędy powinny zacząć od siebie, powinny przyjąć zasadę zaufania społecznego do obywateli jako kraj o cywilizowanej administracji. Ważne jest, aby małe granty były łatwo dostępne dla mieszkańców, przy minimalnej biurokracji i uproszczeniu sposobu rozliczenia projektu – a proces przyznawania tych dotacji przejrzysty.

Budżet obywatelski (partycypacyjny) formą aktywizacji mieszkańców. Wprowadzenie budżetu obywatelskiego jest krokiem w stronę realizacji postulatów dobrego rządzenia, która jest naczelną zasadą funkcjonowania samorządu gminnego. Dobre rządzenie to przede wszystkim partycypacja społeczna, jawność działań władzy, rządu prawa oraz włączanie w procesy decyzyjne tych, którzy tradycyjnie są z nich wykluczeni. Budżet obywatelski (partycypacyjny) jest realną metodą aktywizacji lokalnych społeczności na obszarach wiejskich. Tego typu rozwiązania są skuteczne. Punktem wyjścia do wprowadzenia budżetu obywatelskiego jest diagnoza, że potencjał jednostek pomocniczych gminy, w tym wypadku sołectw, pozostaje niewykorzystany, że mimo wieloletniego już

doświadczenia z funkcjonowaniem samorządu terytorialnego, jego najmniejsze jednostki pozostają bardzo często z ograniczonym znaczeniem. Budżet partycypacyjny dotyczy zaangażowania mieszkańców w podejmowanie decyzji na temat wydawania pieniędzy publicznych umacnia ich poczucie współodpowiedzialności za rozwój wsi czy miasta, a co za tym idzie chęć i potrzebę udziału w innych działaniach związanych z rozwojem i dobrem wspólnym. Tego typu inicjatywy często pojawiają się lokalnie, a ponieważ zazwyczaj kończą się sukcesem i mają realny wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców, są podejmowane również przez władze na poziomie centralnym.

03.04.06. Aktywizacja mieszkańców poprzez wspieranie finansowania zadań w ramach inicjatyw lokalnych.

Inicjatywa lokalna została wprowadzona do polskiego systemu prawnego nowelizacją Ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie⁴. Inicjatywa lokalna jest sposobem na wzmocnienie funkcjonowania lokalnych społeczności i „wymuszenie” na samorządzie reakcję na oddolnie zgłaszane wnioski. Jest to również sposób na efektywne wykorzystanie potencjału lokalnego i zachęcenie mieszkańców do „brania spraw w swoje ręce”. Zastosowanie pojedynczego narzędzia jakim jest inicjatywa lokalną pozwala na realizację niektórych zadań, które dzisiaj samorząd prowadzi samodzielnie. Może ono stać się skutecznym narzędziem do aktywizacji mieszkańców, działających organizacji pozarządowych jako partnerów samorządu przy wykonywaniu zadań publicznych. Inicjatywa lokalna nie musi rodzić kolejnych kosztów dla samorządów, wręcz przeciwnie bardziej je racjonalizować. Tym samym jest jednym z przykładowych rozwiązań w ramach Modelu⁵ współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi, jak i elementu tworzenia społeczeństwa obywatelskiego. Doskonale wpisuje się w wcześniej zaproponowane instrumenty aktywizacji mieszkańców na obszarach wiejskich.

Mieszkańcy przy zgłaszaniu inicjatywy mogą działać samodzielnie lub skorzystać z pomocy organizacji pozarządowej. Organizacja pełni tylko rolę pełnomocnika mieszkańców. To sami mieszkańcy muszą się zorganizować, a organizacja może ich jedynie reprezentować. Jest to bardzo dobre narzędzie do działań lokalnych stowarzyszeń, jak również grup nieformalnych, w tym na przykład kół gospodyń wiejskich.

Mieszkańcy lub reprezentująca ich organizacja mogą zwrócić się z inicjatywą do samorządu, w miejscu zamieszkania lub siedziby. Oznacza to, że adresatem inicjatywy lokalnej będzie przede wszystkim gmina, ale formalnie nic nie stoi na przeszkodzie, żeby zwrócić się z wnioskiem do powiatu czy województwa. Inicjatywa może, więc swoim zasięgiem obejmować zarówno jedną ulicę, miejscowość lub gminę, jak również powiat czy województwo. Należy jednak pamiętać, że każdy ze szczebli samorządowych ma określone zadania własne, które determinują to, czy mogą być adresatem inicjatywy lokalnej.

Inicjatywa lokalna, zgodnie z opracowanym modelem współpracy administracji publicznej i organizacji pozarządowych wymaga od zainteresowanych stron kultury współpracy. W uproszony sposób możliwe jest określenie, że kultura współpracy dotyczy tego co nie jest zapisane w ustawach, rozporządzeniach, uchwałach, aktach prawa miejscowego. W szczególności są to: relacje, wartości, wola współpracy. Rozwijanie kultury współpracy to praca na lata – co zresztą podkreślają autorzy modelu współpracy. To również praca animacyjna na poszczególnych poziomach samorządów.

03.04.07. Program ożywienia małych miast i odtworzenia lokalnych rynków.

Prawidłowy rozwój małych miast powinien wynikać z harmonijnego wykorzystania zachowanych wartości w dostosowaniu do predystynowanych cech obszaru w którym funkcjonują. Powinny one być swego rodzaju centrami lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego. Proces ożywienia małych miast zlokalizowanych na terenach wiejskich nie jest możliwy bez odbudowy ich funkcji rynkowych w odniesieniu do produktów rolnych. Wymaga on rozwoju infrastruktury rynkowej np. targowiska.

Piątym celem szczegółowym w obszarze jest:

---

⁴Ustawa z dn. 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2010 r., Nr 234, poz. 1536 z późn. zm.) - art. 19 a).

⁵Model współpracy administracji publicznej i organizacji pozarządowych został ostatecznie opracowany i opublikowany w formie skryptu (pełny tekst modelu jest dostępny na stronie: www.pokl541.pozytek.gov.pl).

03.05. Rozwój zasobów biopaliw i technologii ich przerobu, innowacyjnych form pozyskiwania energii.

Warunkiem niezbędnym dla dalszego rozwoju rynku biokomponentów i biopaliw ciekłych jest znalezienie i zastosowanie takich rozwiązań, które zapewnią dodatkowe wsparcie dla ich produkcji. Wzrost wykorzystania biomasy na cele energetyczne stwarza szanse rozwoju dla obszarów wiejskich, przyczyniając się do ożywienia gospodarczego i społecznego tych terenów. Istotny wpływ na wzrost energetycznego wykorzystania biomasy, produkcji biopaliw stałych jest ukształtowanie się rynku odbiorców biomasy.

W ramach tego celu sformułowana pięć zadań do realizacji:

03.05.01. Odnowienie programu promocji biopaliw i innych paliw odnawialnych.

Wypracowanie tego rodzaju rozwiązań jest celem przyjętego w dniu 24 lipca 2007 roku przez Rząd PiS dokumentu pt. „Wieloletni program promocji biopaliw lub innych paliw odnawialnych na lata 2008–2014”, który stanowi wykonanie Ustawy o biokomponentach i biopaliwach ciekłych. Rozwiązania te poprawią opłacalność ekonomiczną całego procesu – począwszy od pozyskania surowców rolniczych, przez wytwarzanie biokomponentów, produkcję biopaliw ciekłych i paliw z dodatkiem biokomponentów, a kończąc na użyciu tego paliwa. Powinny również gwarantować stabilność warunków funkcjonowania dla wszystkich podmiotów związanych z rynkiem biokomponentów i biopaliw ciekłych, co jest niezbędne do tworzenia długookresowych planów gospodarczych oraz pozyskania przez przedsiębiorców finansowania dla nowych inwestycji.

03.05.02. Wsparcie dla produkcji roślin stanowiących potencjalne surowce do produkcji biopaliw oraz dla inwestycji w gospodarstwach rolnych w zakresie do produkcji, obrotu i wykorzystania biopaliw.

Wśród instrumentów wsparcia finansowego będzie kontynuowany (obecnie nie jest on realizowany) system dopłat dla rolników uprawiających rośliny energetyczne z przeznaczeniem na biokomponenty, wsparcie inwestycyjne ze środków unijnych oraz zwolnienia podmiotów stosujących biopaliwa ciekłe w pojazdach z opłat za wprowadzenie zanieczyszczeń do powietrza.

03.05.03. Wsparcie dla wdrożenia i produkcji urządzeń dla pozyskiwania i dystrybucji biopaliw.

Wprowadzone zostaną działania o charakterze edukacyjno – informacyjnym obejmujące, m.in. wprowadzenie tematyki biopaliw ciekłych do programów na wszystkich poziomach nauczania, prowadzenie szerokich kampanii informacyjnych adresowanych do wszystkich użytkowników pojazdów, a także akcji mających na celu zachęcenie i mobilizowanie producentów samochodów do ich przystosowywania do spalania biopaliw.

03.05.04. Możliwości produkcji biopaliw drugiej generacji.

Z dużym prawdopodobieństwem można oczekiwać, że po osiągnięciu progu opłacalności ekonomicznej firmy rozpoczną budowę zakładów wytwarzających paliwa w technologii II generacji. Można prognozować, że w Polsce inwestycje na skalę przemysłową rozwiną się nie wcześniej niż za około 10–15 lat.

Z punktu widzenia rolniczego niewątpliwie wdrożenie nowych technologii poszerzyłoby rynek zbytu dla biomasy. Szczególnie w odniesieniu do biomasy odpadowej, drzew i krzewów uprawianych na cele energetyczne oraz słomy, czyli surowców składających się głównie z celulozy. Obecnie produkty te, w celach energetycznych są bezpośrednio spalane. Przetworzenie biomasy na paliwa w technologii II generacji pozwoli otrzymać w ww. surowców biopaliwa ciekłe, na które jest ogromny popyt na rynku. Należy zwiększyć nakłady finansowe na prace związane z przyspieszeniem powstawania instalacji wytwarzających paliwa II generacji.

03.05.05. Wsparcie budowy prosumenckich instalacji energetycznych w gospodarstwach rolnych oraz organizacji spółdzielni energetycznych.

Pogłębiające się problemy związane z zapewnieniem stabilności dostaw energii oraz odpowiednich jej jakości (parametrów) są wynikiem wieloletnich zaniedbań inwestycyjnych w tę część majątku

sieciowego, która obecnie funkcjonuje na obszarach wiejskich. Wynika to z faktu znacznie większych kosztów technicznej obsługi klienta na obszarach wiejskich niż w miastach. Zasilenie odbiorcy wiejskiego wymaga również dłuższych ciągów liniowych, niż odbiorcy miejskiego przy podobnym poziomie zużycia energii. Przedsiębiorstwa energetyczne, kierujące się głównie zyskiem ekonomicznym, nie są skłonne realizować inwestycji w te sieci, które nie przynoszą określonych przychodów. Jest to problem, który wymaga systemowego rozwiązania z punktu widzenia polityki energetycznej Polski.

Obszary wiejskie stanowią ponad 93% obszaru Polski, zamieszkiwane są przez blisko 40% populacji kraju, a jednocześnie cechują się najslabiej działającą infrastrukturą zaopatrzenia w energię. Zdaniem wielu ekspertów, jedyną realną szansą na zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego na obszarach wiejskich, a tym samym stworzenie możliwości dalszego ich rozwoju, może być powszechne wykorzystanie rozproszonych odnawialnych źródeł energii.

Rozwój generacji rozproszonej zarówno w układzie prosumenckim, jaki aktywizującym lokalne społeczności, mógłby szybko zredukować deficyt energii na obszarach wiejskich, a tym samym wpłynąć na stabilizację warunków prowadzenia działalności rolniczej i gospodarczej. Z tych względów niezwykle ważne jest ukierunkowanie wsparcia na inwestycje w odnawialne źródła energii właśnie dla obszarów wiejskich.

Konieczne staje się wypracowanie możliwości funkcjonowania mikro sieci w polskim systemie elektroenergetycznym, umożliwiających lokalne wykorzystanie wytworzonej energii na potrzeby własne np. związane z produkcją rolną. Lokalne społeczności podejmują próby działania w powyższych formach, jednakże występowanie barier formalno-prawnych skutecznie utrudnia tego typu inicjatywy.

Szóstym celem szczegółowym w tym obszarze jest:

03.06. Rozwój zasobów i technologii wykorzystujących inne odnawialne źródła energii (OZE) na terenach wiejskich.

Dla zapewnienia odnawialnym źródłom energii właściwej pozycji w energetyce przewidywane są następujące zadania:

- utrzymanie stabilnych mechanizmów wsparcia wykorzystania odnawialnych źródeł energii,
- wykorzystanie biomasy do produkcji w energii elektrycznej i ciepła,
- intensyfikacja wykorzystania małej energii wodnej,
- racjonalizacja i zrównoważone wykorzystanie energii wiatrowej na terenach wiejskich,
- zwiększenie udziału biokomponentów w rynku paliw ciekłych i biopaliw,
- rozwój przemysłu na rzecz energetyki odnawialnej.

Sformułowano następujące zadania realizacyjne:

03.06.01. Rozwój zasobów i potencjału technicznego na rzecz wykorzystania odnawialnych źródeł energii.

Tworzenie warunków i możliwości do rozwoju innych alternatywnych źródła energii obejmujących obszary:

- energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii,
- ciepła z odnawialnych źródeł energii.

Wprowadzony system wspierania, będący formułą zielonych certyfikatów, jest mechanizmem rynkowym sprzyjającym optymalnemu rozwojowi i konkurencji. Uzupełnieniem tego mechanizmu jest obowiązek zakupu z urzędu całej energii elektrycznej wytworzonej w źródłach odnawialnych przyłączonych do sieci znajdujących się w obszarze działania danego sprzedawcy.

W Polsce istnieje także obowiązek zakupu ciepła ze źródeł odnawialnych. Do produkcji ciepła przewiduje się wykorzystanie biomasy, zasobów geotermalnych i ewentualnie energii Słońca.

03.06.02. Wsparcie dla wytwarzania paliw i energii z odnawialnych źródeł energii (OZE).

Należy opracować kilkuletni program wykonawczy do „Strategii rozwoju energetyki odnawialnej”: uwzględniający optymalizację energetycznego wykorzystania biomasy, rozwoju energetyki wodnej, rozwoju energetyki wiatrowej, rozwoju energetyki słonecznej oraz rozwoju wykorzystania energii geotermalnej. Konieczne jest opracowanie i uchwalenie ustawy o rozwoju wykorzystania zasobów energii odnawialnej. Przeprowadzić trzeba kompleksową inwentaryzację, wraz z oceną funkcjonowania instalacji wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych. Niezbędna jest ocena wdrażania polityki państwa w zakresie energii odnawialnej, Wykonać należy kompleksową ocenę zasobów energii odnawialnej i niezbędnej infrastruktury w ujęciu regionalnym (wyznaczenie regionów preferowanych) oraz włączyć problematykę energetyki odnawialnej do planów zagospodarowania przestrzennego i planów rozwoju regionalnego.

03.06.03. Wsparcie dla wykorzystania paliw alternatywnych w transporcie rolniczym i na terenach chronionych.

Całkowite zwolnienie z akcyzy biokomponentów stosowanych jako paliwa zakłada program promocji biopaliw na lata 2008 -2014.

Krajowa Izba Biopaliw wspólnie z rządem zajmują się programem, który miałby zachęcać społeczeństwo, a przede wszystkim kierowców do stosowania ekologicznego paliwa. W planach mają wydzielenie stref w miastach, uzdrowiskach i na terenach chronionych. W tych miejscach będą mogły jeździć jedynie pojazdy napędzane biopaliwami, LPG i hybrydowe (napędzane wodorem).

03.06.04. Promowanie i tworzenie mikroinstalacji do wykorzystania OZE, szczególnie biogazowni rolniczych.

Szczególnie priorytetowo należy traktować politykę rozwoju tzw. przydomowych mikroinstalacji oraz instalacji OZE w tym głównie małych biogazowni rolniczych. Biogazownie te wykorzystywane i tworzone na bazie produkcyjnych gospodarstw rolnych zapewnią prośrodowiskowy sposób zagospodarowania obornika, gnojówki i gnojowicy oraz biomasy roślinnej z produkcji rolniczej i wyeliminowanie ich szkodliwego wpływu na środowisko. Tworzenie biogazowni rolniczych przyczyni się do wzrostu konkurencyjności polskich gospodarstw i wykorzystania biomasy rolniczej poprzez OZE.

Niezbędne będzie też wsparcie dla rozwiązań sieciowych wspierających gospodarowanie OZE w rozwiązaniach lokalnych i regionalnych oraz integrujących użytkowników i tworzących niezbędną infrastrukturę gospodarowania OZE

Siódmym celem szczegółowym w tym obszarze jest:

03.07. Kształtowanie ustroju rolnego i gospodarka ziemią.

W obliczu zakończenia się, z dniem 1-go maja 2016 roku, 12-letniego moratorium na zakup polskiej ziemi przez cudzoziemców, pilności nabiera kwestia uregulowania spraw związanych z kształtowaniem ustroju rolnego w Polsce. Należy, jak wskazała w swoim *expose* z dnia 18 listopada 2015 r. Pani Premier Beata Szydło, konsekwentnie realizować cel, jakim jest ochrona polskiej ziemi przed niekontrolowanym wykupem.

Na problem wykupu gruntów rolnych wskazał również Europejski Komitet Ekonomiczny w opinii z dnia 21 stycznia 2015 r. w sprawie „Masowy wykup gruntów rolnych – dzwonek alarmowy dla Europy i zagrożenie dla rolnictwa rodzinnego”. Komitet odnosząc się w tej opinii wprost do Polski podał, że pomimo iż do maja 2016 r. obowiązuje zakaz kupowania ziemi przez obcokrajowców i przedsiębiorstwa zagraniczne, przede wszystkim z państw UE, podmioty te wykupiły już 200 tys. ha ziemi. Komitet zwrócił uwagę, że trudno jest uzyskać wiarygodne dane na temat rozmiarów tego zjawiska, ponieważ nie wszystkie transakcje dotyczące ziemi są rejestrowane, a ponadto transakcje takie dokonywane pomiędzy osobami prawnymi są często niezbyt przejrzyste, jak np. w wypadku skupu gruntów przez spółki zależne lub przedsiębiorstwa partnerskie.

Dla realizacji celu jakim jest ochrona polskiej ziemi, niezbędne jest przede wszystkim wstrzymanie sprzedaży nieruchomości wchodzących w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa w okresie

5 lat od dnia wejścia w życie, uchwalonej z dniem 14 kwietnia 2016 r. ustawy o wstrzymaniu sprzedaży nieruchomości Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych ustaw. Powyższe rozwiązanie spełnia postulaty zgłaszane przez rolników, którzy chcą mieć równe szanse w dostępie do państwowej ziemi rolnej w Polsce, a wskutek ustawicznego wzrostu cen nieruchomości rolnych nie mają obecnie wystarczających środków na ich zakup. Z tego względu, w tym okresie, podstawowym sposobem zagospodarowania nieruchomości Zasobu będą korzystne dla rolników trwale dzierżawy.

W ramach tego celu sformułowano następujące zadania:

03.07.01. Opracowanie ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego.

W dniu 14 kwietnia 2016 r. uchwalona została ustawa o wstrzymaniu sprzedaży nieruchomości Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych ustaw. Głównym celem zawartych w tej ustawie rozwiązań jest realna ochrona polskiej ziemi przed niekontrolowanym wykupem oraz zagwarantowanie dochodów polskiemu rolnikowi, dla którego grunty rolne stanowią warsztat pracy. Obowiązujące w tym zakresie dotychczasowe przepisy, jak też przyjęta w poprzedniej kadencji Sejmu ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o kształtowaniu ustroju rolnego, ochrony takiej nie zapewniają. Zachodzi jednakże potrzeba kompleksowego uregulowania zasad obrotu nieruchomościami rolnymi, jak również zagospodarowania tych nieruchomości. Projektowana ustawa swoim zakresem powinna regulować:

- nabywanie nieruchomości rolnych na podstawie wszelkich zdarzeń prawnych, w tym m.in. sąsiedzkie prawo pierwokupu oraz uregulowanie statusu następcy prawnego gospodarstwa rolnego w sytuacji dziedziczenia tego gospodarstwa;
- kształtowanie ustroju rolnego;
- scalanie i wymianę nieruchomości rolnych;
- gospodarowanie Zasobem Własności Rolnej Skarbu Państwa.

03.07.02. Opracowanie rozwiązań prawnych dotyczących dzierżawy.

Ze względu na specyfikę produkcji rolnej (cykliczność produkcji, zależność od pór roku, jakości gleby, uwarunkowań klimatycznych itp.) treść stosunku dzierżawy nieruchomości rolnych wymaga szczególnego uregulowania. Zauważyć należy, że istnieje potrzeba umocnienia pewności i trwałości pozycji prawnej dzierżawcy, jako producenta rolnego. Obecna regulacja dzierżawy w kodeksie cywilnym wydaje się nie spełniać wymienionych postulatów. Zachodzi zatem potrzeba opracowania stosownych rozwiązań prawnych dotyczących dzierżawy.

OBSZAR IV POLITYKA SPOŁECZNA

Podstawowym celem do osiągnięcia w tym obszarze jest:

Cel 04. Aktywna polityka społeczna wobec wsi i rolnictwa.

Zachodzące obecnie przemiany cywilizacyjne stanowią dziś nowe i dalekosiężne wyzwania dla polityki społecznej na obszarach wiejskich. Wyzwania te wymagają zasadniczej zmiany w dotychczasowym podejściu do roli, zakresu i metod polityki społecznej na wsi. Konieczna jest rezygnacja z wąsko pojmowanego pojęcia tej polityki, która jest traktowana jako czynnik doraźnego tylko łagodzenia skutków nierówności społecznych, na rzecz uznania szeroko pojmowanej polityki społecznej jako jednego z zasadniczych czynników rozwoju gospodarki rolnej; a także jako istotnego impulsu do tworzenia sprzyjających warunków do cywilizacyjnego i kulturowego rozwoju rolniczej i nierolniczej ludności obszarów wiejskich.

Pierwszym celem szczegółowym w tym obszarze jest:

04.01. Wsparcie dla budowy infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich.

Przeobrażenia na obszarach wiejskich dokonały się bez specjalnych działań osłonowych. Nie powstał praktycznie żaden większy specjalny program skierowany do mieszkańców wsi, których pozostawiono samych sobie w radzeniu w gospodarce rynkowej przy powszechnym braku kapitału i niedoinwestowaniu ich warsztatów pracy. Jeszcze w trudniejszej sytuacji znaleźli się mieszkańcy terenów popegeerowskich. Na to nadklada się nie do końca wydolny i biurokratyczny program pomocy społecznej i opieki zdrowotnej. Wiejskie gminy, powiaty i województwa o charakterze rolniczym winny opracować zindywidualizowane programy pomocy społecznej dla swojej społeczności. Aby programy takie mogły być skutecznie realizowane konieczne jest wsparcie finansowe państwa.

Z tego wynikają następujące zadania realizacyjne:

04.01.01. Wsparcie inwestycji infrastrukturalnych z zakresu oświaty, kultury, zdrowia, opieki społecznej, sportu i rekreacji oraz dla osób niepełnosprawnych w skali lokalnej.

Wdrażanie aktywnej polityki społecznej odbywać się będzie poprzez: rozwój Centrów Integracji Społecznej, sieć Klubów Integracji Społecznej; spółdzielni socjalnych (w tym inwalidzkich), tworzenie zasobu mieszkań chronionych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ze względu na niesamodzielność ekonomiczną. Realizowany winien być program wsparcia gmin w zakresie rozwoju zasobu lokali socjalnych. Ważna jest likwidacja barier architektonicznych na wsi, co ułatwi życie osobom niepełnosprawnym. Konieczne jest zbudowanie systemu finansowania zadań związanych z zapewnieniem przez system pomocy społecznej usług opiekuńczych osobom w wieku poprodukcyjnym oraz osobom zależnym od wsparcia, m.in. poprzez rozwój środowiskowych form opieki nad osobami w wieku poprodukcyjnym, budowę i modernizację domów pomocy społecznej na obszarach wiejskich.

04.01.02. Włączenie organizacji pozarządowych oraz samorządowych w system realizacji zadań z zakresu opieki społecznej.

Należy określić system wsparcia działań organizacji pozarządowych oraz samorządowych w zakresie realizacji zadań opieki społecznej na terenach wiejskich. Konieczne jest podjęcie prac legislacyjnych w zakresie określenia nowych obszarów działania i poprawy warunków do działalności organizacji pozarządowych na obszarach wiejskich. W efekcie powinno to prowadzić do tworzenia i realizacji wspólnych programów opieki społecznej w gminach przez organizacje pozarządowe, samorządy lokalne, kościoły, spółdzielnie oraz firmy prywatne. Wójt, burmistrz, starosta, urzędy powinny być jedynie partnerem w programie, a nie głównym jego realizatorem. Organizacjom należy umożliwić korzystanie ze wsparcia finansowego przy inwestycjach infrastrukturalnych koniecznych do realizacji wspólnych programów opieki społecznej na zasadach partnerskich.

04.01.03. Poprawa dostępu do informacji i poradnictwa obywatelskiego oraz zawodowego dla młodzieży i bezrobotnych, rozwój mediów lokalnych.

We wszystkich środowiskach lokalnych powinny funkcjonować Gminne Centra Informacji (GCI). Powinny one dysponować informacjami o ofertach pracy, o możliwościach podjęcia działań o charakterze wolontariackim, o zawodach, szkołach i instytucjach szkolących, o warunkach i procedurach uruchomienia własnej działalności gospodarczej. Centra winny być wyspecjalizowanymi jednostkami, wyposażonymi w nowoczesne stanowiska komputerowe w istniejących gminnych domach kultury, szkołach czy innych miejscach skupiających społeczności lokalne, świadczące zgodnie z założeniami bezpłatnie pomoc osobom bezrobotnym. We współpracy z organizacjami pozarządowymi należy uruchomić w środowiskach wiejskich także Centra Informacji Młodzieżowej (CIM), które miałyby zapewnić równość w dostępie do informacji dla wszystkich młodych ludzi. Konieczne jest także podjęcie działań na rzecz wzrostu liczby doradców zawodowych oraz pośredników pracy w urzędach pracy, jak również dalszego rozwoju instytucji na potrzeby rynku pracy poprzez konieczne inwestycje infrastrukturalne. Należy także zapewnić powszechny dostęp do sieci teleinformatycznych na obszarach wiejskich poprzez tworzenie kawiarenek internetowych, gminnych centrów informacji elektronicznej i internetowej. Partnerem w realizacji powyższych działań powinny być media lokalne.

04.01.04. Wspieranie budowy lokali socjalnych oraz ośrodków dla grup chronionych ludności wiejskiej.

Należy podjąć działania mające na celu wypracowanie we współpracy z ministrem właściwym do spraw zabezpieczenia społecznego precyzyjnych definicji lokali socjalnych oraz ośrodków chronionych. Dążyć należy do uruchomienia narodowego programu budowy lokali socjalnych na obszarach wiejskich finansowanego w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego. Stworzony powinien być preferencyjny system kredytowania tego typu inwestycji.

04.01.05. Wsparcie dla inwestycji w zakresie budowy, modernizacji obiektów sportu wiejskiego i rekreacji na terenach wiejskich. Wprowadzenie systemu stypendiów dla sportowców na wsi.

Zadanie ma na celu rozwój infrastruktury sportowej, która pozwoli na poprawę sprawności fizycznej mieszkańców obszarów wiejskich. Ponadto stypendia sportowe dla młodzieży z tych obszarów zachęcą do czynnego uprawiania sportu i podniesienia kondycji oraz zdrowotności młodzieży, jak również pozwolą na realizację szans życiowych dla wybitnych, młodych talentów sportowych.

Realizowany obecnie program „Boisko w każdej gminie” powinien zostać rozszerzony na program „boisko w każdym sołectwie”. Na jego realizację muszą zostać zapewnione środki z budżetu państwa, unijnych funduszy strukturalnych oraz samorządowych.

04.01.06. Wsparcie działań na rzecz rozwoju życia kulturalnego wsi, w tym rozwoju kultury ludowej i różnorodności kulturowej.

W ramach realizacji zadania niezbędne jest opracowanie propozycji zmian ustawodawczych, które umożliwią Ministerstwu Rolnictwa i Rozwoju Wsi aktywne włączenie się we wspieranie działalności na rzecz kultury ludowej i zachowania różnorodności kulturowej wsi. Istotne jest opracowanie rozwiązań organizacyjnych i finansowych umożliwiających wspieranie działalności wydawniczej w zakresie upowszechniania kultury oraz historii wsi i rolnictwa. Należy zabezpieczyć środki finansowe w budżecie państwa na realizację aktywnego włączenia się MRiRW we wspieranie działalności na rzecz kultury na wsi. Powinno się także zadbać o wsparcie finansowe działalności Centralnej Biblioteki Rolniczej, skansenów oraz muzeów dokumentujących historię rolnictwa i polskiej wsi.

Drugim celem szczegółowym w tym obszarze jest:

04.02. Zapewnienie odpowiedniego dostępu mieszkańców wsi do świadczeń opieki zdrowotnej.

Poszukiwanie nowych, lepszych rozwiązań stało się elementem funkcjonowania polskiego systemu ochrony zdrowia. Szczególną uwagę należy zwrócić na problem niedociągnięć w prawidłowym funkcjonowaniu obecnego systemu opieki zdrowotnej na obszarach wiejskich. Mieszkańcy wsi mają

w dalszym ciągu utrudniony dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej i to nie tylko specjalistycznych, ale także do świadczeń, które powinny być dostępne na poziomie gminy, czyli podstawowej opieki lekarskiej, opieki stomatologicznej i rehabilitacji.

Powodów takiego stanu rzeczy należy poszukiwać z jednej strony w ograniczonej dostępności do świadczeń opieki zdrowotnej na obszarach wiejskich, ale z drugiej strony w braku informacji dotyczących funkcjonowania systemu, a docierającej do przeciętnego mieszkańca wsi.

Realizacja tego celu określa następujące zadania:

04.02.01. Wprowadzenie kompleksowego systemu objęcia profilaktyką zdrowotną rolników i ich rodzin.

Realizacja zadania zagwarantuje pełny dostęp do badań profilaktycznych mieszkańcom obszarów wiejskich oraz pozwoli na stworzenie programów profilaktycznych uwzględniających sytuację zdrowotną danego obszaru. Ponadto pozwoli na podjęcie szeregu działań mających na celu zapobieganie chorobom bądź innym niekorzystnym zjawiskom zdrowotnym poprzez kontrolowanie przyczyn i czynników ryzyka. Doprowadzi do ograniczenia niesprawności i inwalidztwa.

04.02.02. Rozszerzenie i usprawnienie systemu podstawowej opieki medycznej na terenach wiejskich.

Przede wszystkim należy stworzyć system zachęcający lekarzy do specjalizowania się w medycynie rodzinnej i do podejmowania pracy na terenach wiejskich. Gminy powinny aktywnie uczestniczyć we wdrażaniu systemu poprzez zapewnienie warunków do prowadzenia praktyk lekarskich oraz pielęgniarskich na ich terenie.

Doprowadzić trzeba do stworzenia systemu zapewniającego dostępność do lekarza rodzinnego w miejscu zamieszkania. Pielęgniarka, położna środowiskowa powinna znacznie więcej czasu przeznaczać na pracę w środowisku i przejmować na siebie rolę edukatora w zakresie funkcjonowania systemu opieki zdrowotnej. Najlepszym rozwiązaniem byłoby powierzenie gminnym zakładom opieki zdrowotnej lub niepublicznym zoz-om obowiązku sprawowania opieki zdrowotnej nad mieszkańcami gminy i dbałości o zdrowie lokalnej społeczności. Zadbać należy o obowiązkowe wprowadzenie opieki zdrowotnej w szkołach zlokalizowanych na obszarach wiejskich.

04.02.03. Wsparcie promocji bezpieczeństwa i higieny pracy w rolnictwie.

Ważnym elementem edukacyjnym będzie szeroka działalność propagująca właściwe rozwiązania i metody pracy poprzez doradztwo, informację i promocję. Każdy rolnik powinien uzyskać pomoc w poprawianiu warunków pracy w swoim gospodarstwie.

Szczególny nacisk należy położyć na opracowanie kompleksowych programów ukierunkowanych na redukcję zagrożeń towarzyszących codziennej pracy rolników w ich gospodarstwach rolnych oraz kształtowanie bezpiecznych zachowań dzieci w gospodarstwie rolnym poprzez wydawnictwa, pracę nauczycieli i wychowawców, pogadanki i prelekcje dla dzieci i młodzieży ze szkół wiejskich i rolniczych.

Poszerzony powinien zostać zakres działania inspekcji pracy w przedsiębiorstwach rolnych i przetwórstwa rolno-spożywczego.

04.02.04. Zwiększenie dostępu rolników i ich rodzin do świadczeń specjalistycznych, szpitali, sanatoriów i ośrodków rehabilitacji zdrowotnej.

Narodowy Fundusz Zdrowia powinien przeznaczać więcej środków na kontraktowanie porad specjalistycznych i świadczeń rehabilitacyjnych dla mieszkańców wsi. Powinny zostać przygotowane odpowiednie rozwiązania organizacyjne umożliwiające dotarcie lekarza specjalisty do rolnika i jego rodziny. Wymaga to koordynacji i zaangażowania rzeczywistych gospodarzy danego terenu czyli wójtów, burmistrzów, lekarzy rodzinnych i dyrektorów szpitali.

04.02.05. Przygotowanie i wdrożenie programów żywienia grup chronionych w systemie bonów żywnościowych i dożywiania dzieci w szkołach wiejskich.

Wsparcie grup chronionych oraz dzieci poprzez dożywianie stanowi nieodłączny element pomocy dla rodzin w trudnej sytuacji materialnej i życiowej. Rządowy program umożliwia lepsze działanie jednostkom samorządu terytorialnego w zakresie realizacji tego zadania. Jest jeszcze wiele do zrobienia w tej dziedzinie, zwłaszcza na obszarach wiejskich.

Trzecim celem szczegółowym w tym obszarze jest:

04.03. Uaktywnienie systemu opieki społecznej na obszarach wiejskich i powiązanie jej z przeciwdziałaniem tworzeniu stref ubóstwa oraz marginalizacji.

Pomoc społeczna nie przeciwdziała wykluczeniu społecznemu. Pomaga lub pozwala egzystować na niskim poziomie niektórym kategoriom osób wykluczonych. Instrumentami, jakimi dysponuje pomoc społeczna są zasiłki i praca socjalna. Konsekwencją tego ograniczenia instrumentów jest udzielanie pomocy wykluczonym - bezrobotnym, bezdomnym, niepełnosprawnym, bezradnym, a nie przeciwdziałanie bezrobociu, bezdomności, biedzie. Konieczne zatem jest, aby pomoc społeczna mogła przeciwdziałać wykluczeniu społecznemu, poszerzenie jej zadań o szeroką rozumianą działalność profilaktyczną. Wzmocnieniu musi ulec pozycja pracownika socjalnego, który musi stać się kimś innym niż osobą wypłacającą pieniądze lub rozdzielającą dobra materialne.

Dla realizacji w/w celu określono następujące zadania:

04.03.01. Ocena skuteczności funkcjonowania programów zmniejszających ubóstwo, marginalizację i wykluczenie społeczne na terenach wiejskich.

W ramach realizacji zadania w pierwszej kolejności należy dokonać powszechnego, rzetelnego przeglądu funkcjonujących programów i planów walki z ubóstwem i wykluczeniem na obszarach wiejskich, począwszy do gmin, poprzez powiat, województwo, na szczeblu rządowym kończąc i w jego ramach dokonać oceny ich skuteczności i efektywności. Zwłaszcza należy się przyjrzeć funkcjonowaniu ustawy o zatrudnieniu socjalnym i tworzonych na jej mocy centrów integracji społecznej. Odrzucić należy te przepisy, które tylko pozornie rozwiązują problemy społeczne, a nie wpływają na ograniczanie ubóstwa, marginalizacji czy wykluczenia społecznego. Raport powinien zostać przedstawiony parlamentowi wraz z projektami nowych rozwiązań.

04.03.02. Wprowadzenie rozwiązań usprawniających udzielanie pomocy społecznej na terenach wiejskich i podnoszących efektywność pomocy społecznej.

Należy wprowadzić ustawowe rozwiązania, które ułatwią dostęp mieszkańcom obszarów wiejskich do pomocy społecznej i odbiurokratyzują zasady jej udzielania. Zmian wymaga funkcjonowanie ośrodków pomocy rodzinie w gminach, które powinny bardziej wypełniać funkcje analityczno-planistyczne, a samym wdrażaniem pomocy powinny zająć się rady sołeckie we współdziałaniu z organizacjami pozarządowymi.

04.03.03. Wdrażanie instrumentów szczegółowej polityki socjalnej na terenach wiejskich.

Resort pracy i polityki społecznej ma w swoim budżecie środki finansowe na wspieranie samorządów gminnych i powiatowych w budowaniu lokalnego systemu opieki socjalnej. Wspierana jest opieka nad dzieckiem i rodziną, w tym prowadzenie świetlic, klubów dla dzieci i młodzieży, dziennych placówek opiekuńczo-wychowawczych. Rodziny wiejskie, które chcą poświęcić się opiece nad dziećmi, mogą po odbyciu profesjonalnych szkoleń, być ustanowione rodzinami zastępczymi i mogą tworzyć placówki rodzinne na ogólnie przyjętych ustawowych zasadach. Wspierany będzie Program Osłony Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu Osób Bezdomnych i Zagrożonych Bezdomnością. Realizacja programu przekazana winna zostać podmiotom uprawnionym: organizacjom pozarządowym prowadzącym działalność w zakresie pomocy społecznej oraz osobom prawnym i jednostkom organizacyjnym działającym na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, do innych kościołów i związków wyznaniowych, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności w zakresie pomocy społecznej.

04.03.04. Wdrażanie programów pomocowych na rzecz osób trwale wykluczonych i zagrożonych marginalizacją w szczególności na byłych obszarach po państwowych gospodarstwach rolnych.

Dotychczas realizowane programy społeczne adresowane do mieszkańców tzw. terenów popegeerowskich nie przyniosły oczekiwanych efektów. Konieczne jest więc wypracowanie nowych metod i form pomocy dla tej grupy mieszkańców obszarów wiejskich. Niezbędnym działaniem jest opracowanie i wdrożenie specjalnego rządowego programu dla odnowy społecznej terenów popegeerowskich. Zaangażować należy znaczne środki krajowe i lokalne, gdyż podstawowym zadaniem będzie wprowadzenie tych terenów na drogi rozwojowe. Dotychczasowe doświadczenia i badania naukowe dowodzą, że należy poszukać nowych instrumentów wsparcia, aby zahamować pogłębianie negatywnych procesów społecznych na tych terenach.

04.03.05. Wsparcie dla rodzin wielodzietnych oraz dzieci i młodzieży ze środowisk zaniedbanych i ubogich, emerytów i rencistów, a także osób niepełnosprawnych i upośledzonych.

Każda wielodzietna rodzina z obszarów wiejskich winna otrzymać pomoc. Pomoc ta winna objąć następujące działania: porady specjalistów, opiekę w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego, zajęcia opiekuńcze innych podmiotów, terapię rodzinną rozumianą jako działania psychologiczne, pedagogiczne i socjologiczne, mające na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania jej zadań oraz pracy socjalnej i zapewnienia dzieciom opieki i wychowania poza rodziną. Rodziny wielodzietne, dzieci i młodzież wiejska mają prawo do zasiłku rodzinnego, prawo do świadczeń stypendialnych oraz pożyczek i kredytów studenckich.

W ramach realizacji zadania niezwykle ważne jest powołanie zespołu dla określenia jednolitego wskaźnika dochodowości z gospodarstwa rolnego. Istotne będzie monitorowanie zasięgu pomocy materialnej dla rodzin wielodzietnych, dzieci i młodzieży z obszarów wiejskich. Najważniejszym, a jednocześnie najpilniejszym działaniem powinno być rozpoczęcie prac nad przygotowaniem wieloletniego programu wsparcia rozwoju rodzin wielodzietnych, a następnie jego wdrożenie z zapewnieniem odpowiedniej ilości środków potrzebnych do jego realizacji.

04.03.06. Wdrażanie programów rehabilitacji grup społecznych wykluczonych i zmarginalizowanych społecznie.

Rehabilitacja społeczna osób i grup społecznych to zespół działań organizacyjnych, leczniczych, psychologicznych, technicznych, szkoleniowych, edukacyjnych i społecznych zmierzających do osiągnięcia przy aktywnym uczestnictwie tych osób, możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej. Wdrażanie aktywnej polityki społecznej odbywać się będzie poprzez: rozwój Centrów Integracji Społecznej, sieci Klubów Integracji Społecznej; spółdzielni socjalnych (w tym inwalidzkich), tworzenie zasobu mieszkań chronionych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ze względu na niesamodzielność ekonomiczną. Realizowany winien być program wsparcia gmin w zakresie rozwoju zasobu lokali socjalnych.

04.03.07. Tworzenie warunków do uruchomienia specjalnych form aktywności zawodowej osób o różnym stopniu niepełnosprawności.

Dla realizacji tego zadania ważna jest współpraca z przedstawicielami instytucji wdrażających programy pomocowe dla wsi w celu opracowania programów rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych i upośledzonych. Podstawowym działaniem winno być wsparcie zadań mających na celu likwidację barier architektonicznych urbanistycznych, transportowych, co umożliwi niepełnosprawnym swobodne przemieszanie. Konieczny jest udział ekspertów w pracach zespołów tworzących programy mające na celu zmniejszenie ubóstwa, marginalizacji i wykluczenia społecznego na terenach wiejskich oraz podjęcie akcji informacyjnej wśród lekarzy na temat bezpłatnego systemu rehabilitacji Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Niezwykle istotne jest stworzenie systemu bezpłatnych badań profilaktycznych w zakresie: chorób nowotworowych, układu ruchu, układu krążenia dla osób niepełnosprawnych z terenów wiejskich.

04.03.08. Trwale przeciwdziałanie powstawaniu ubóstwa, marginalizacji i wykluczenia społecznego.

Mieszkańcy obszarów wiejskich i rolnicy przez wiele lat ponosili największe koszty transformacji gospodarczej Polski. Obecnie są także dyskryminowani. Stąd konieczne staje się wprowadzenie w życie na drodze ustawowej nowego wskaźnika płacy minimalnej. Powinno to nastąpić w drodze systematycznego jego podwyższania, aby w ciągu najbliższych 10 lat osiągnął on wysokość 2/3 średniej płacy krajowej w sektorze przedsiębiorstw.

Czwartym celem szczegółowym w tym obszarze jest:

04.04. Poprawa zabezpieczenia emerytalnego rolników i ich rodzin oraz doskonalenie systemu ubezpieczeń społecznych rolników.

W większości krajów UE istnieją szczególne zasady ubezpieczenia społecznego rolników, ich rodzin oraz pracowników zatrudnionych w gospodarstwach rolnych. Należy zachować odrębny system ubezpieczeń społecznych rolników obejmujący świadczenia emerytalne, ubezpieczenie zdrowotne i ubezpieczenia od nieszczęśliwych wypadków. W ramach systemu prowadzona powinna być polityka społeczna na obszarach wiejskich. System ten po udoskonaleniu powinien służyć rolnikom, członkom ich rodzin oraz pracownikom najemnym zatrudnionym w rolnictwie. Ten szczególny system ubezpieczeń społecznych będzie otrzymywał niezbędne wsparcie z budżetu krajowego. System musi mieć socjalny charakter oraz służyć ochronie własnych rynków żywności. Będzie to system wielofunkcyjny i mający bezpośredni związek z polityką rolną poprzez wpływ na zmiany strukturalne w rolnictwie, inicjowanie rozwoju gospodarstw wielkotowarowych oraz stymulowanie rozwoju obszarów wiejskich.

Ubezpieczenia społeczne w rolnictwie winny stanowić istotny element systemowego oddziaływania państwa na sytuację społeczną i ekonomiczną rolnictwa. Doskonalenie KRUS będzie polegało na uporządkowaniu organizacji i finansowania tego systemu oraz na właściwym ukierunkowaniu wsparcia ze środków publicznych do rolniczych świadczeń emerytalno-rentowych. System ubezpieczenia społecznego rolników wymaga zmian w następujących obszarach:

1. zakresu podmiotowego, czyli kręgu osób obejmowanych tym ubezpieczeniem i zasad ustalania wymiaru składek na ubezpieczenie,
2. ustalania prawa i wysokości świadczeń z ubezpieczenia,
3. zasad organizacji i finansowania systemu oraz statusu i organizacji instytucji realizującej ten system tj. KRUS.

Należy przywrócić autentyczne uspołecznienie funkcjonowania KRUS poprzez zwrócenie Radzie Rolników jej kompetencji i nadania jej uprawnień inicjatywnych w zakresie szeroko pojętej polityki społecznej i zdrowotnej.

Fundusz składowy KRUS należy przekształcić w towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych. Ważnym wyzwaniem jest wprowadzenie poprzez struktury KRUS efektywnych instrumentów z zakresu polityki socjalnej wobec mieszkańców wsi zagrożonych ubóstwem i marginalizacją.

Cel 2 rzędu:

04.05. Wspieranie rozwiązań prawnych, finansowych, organizacyjnych, instytucjonalnych na rzecz tworzenia i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej.

Dzisiejsza ekonomia społeczna, to nie działanie na budowę autonomicznego sektora poza rządem, ale budowę albo raczej odbudowę, konstytucyjnej podstawy ustroju – społecznej gospodarki rynkowej. Gospodarki, które realizuje zarówno cele społeczne i rynkowe. Gospodarki, która realizuje potrzeby obywateli, wspólnot lokalnych, a jednocześnie daje przyjazną pracę bez wyzysku. To właśnie ekonomia społeczna. W realizowaniu tych działań mamy w istocie prosty wybór. Co najmniej od kilku lat, lokalne stowarzyszenie czekają na przyjazne regulacje i rzeczywiste, dostosowane do naszych potrzeb wsparcie, aby móc realizować „potrzeby obywateli, wspólnot lokalnych, a jednocześnie dawać przyjazną pracę bez wyzysku.” Tak właśnie rozumiemy ekonomię społeczną. Wszechobecny kryzys finansów publicznych nie daje nam szansy na rozwój bez generowania dochodów z działalności gospodarczej, a jej rozpoczęcie na bazie kredytów komercyjnych jest zbyt ryzykowne

dla organizacji. Takich podmiotów jest wielu – czekających aż decydenci pójdą po rozum do głowy (a raczej do praktyków).

Działania polegałyby na przygotowaniu i wprowadzeniu nowych rozwiązań legislacyjnych, w tym ustawy przedsiębiorczości społecznej. Dlatego należy podjąć skuteczne prace ustawodawcze na rzecz opracowania i uchwalenie ustawy o przedsiębiorczości społecznej i przedsiębiorstwie społecznym. Ustawy regulującej między innymi status prawny przedsiębiorstwa społecznego jako jednej z form przedsiębiorczości społecznej jak i zasady i tryb tworzenia przedsiębiorstwa społecznego oraz szczególne obowiązki przedsiębiorstwa społecznego.

Inne zdania polegały by na przygotowaniu i wspieraniu wdrażania – skorelowanego ze strategiami rozwoju – programu rozwoju przedsiębiorczości społecznej. Należy opracować i wdrożyć zwrotny mechanizm finansowania (pożyczek, kredytów i poręczeń) przedsiębiorczości społecznej oraz innych form aktywizacji zawodowej i społecznej dla podmiotów ekonomii społecznej. Następnie należy stworzyć oraz wprowadzić systemowe rozwiązania umożliwiające funkcjonowanie, na zasadach partnerstwa, certyfikowane instytucje wspierające przedsiębiorczość społeczną w zakresie usług, szkoleń i doradztwa. Ważne jest również aby przygotować i wdrożyć działania edukacyjne dotyczące przedsiębiorczości społecznej, w tym edukacji dzieci i młodzieży poprzez praktyczną edukację przygotowania do przedsiębiorczości.

Powstaje coraz więcej podmiotów ekonomii społecznej, przedsiębiorstw społecznych. Pojawia się coraz większe zainteresowanie społeczności lokalnych. Technokratyczna, bądź mesjanistyczna wizja ekonomii społecznej wspierana środkami europejskimi powoduje jednak wiele nieracjonalnych zachowań i postulatów, które zakończą się tym, że od 2014 roku, trzeba będzie znów zaczynać wszystko od początku. Będziemy badać, testować, analizować, a rzeczywistość pozostanie poza kręgiem naszych zainteresowań. Dlatego prawdziwym wyzwaniem jest rozsądne określenia działań, które są najważniejsze dla podmiotów ekonomii społecznych, spółdzielni socjalnych i innych przedsiębiorstw społecznych i namawiam do dialogu. Podstawowy wysiłek należy skupić na wsparciu edukacyjnym, promocyjnym i eksperckim dla społeczności lokalnych, gdzie tworzy się prawdziwa przyszłość. Należy w znacznie większym stopniu skierować działania na tworzenie przedsiębiorstw społecznych. Ten kierunek należy wzmocnić. Musi on być jednocześnie połączony instrumentami pożyczkowo – poręczeniowymi dla funkcjonujących przedsiębiorstw społecznych. Należy dać województwom możliwość określenia sieci ośrodków wsparcia ekonomii społecznej. Ważne jest, zapewnienie, że każdy terytorialnie ma dostęp do usług, a nie tylko osoby mieszkające w dużych ośrodków miejskich. Wsparcie ma mieć określony minimalny standard. Standard który nie jest określony przez samą organizację, ale niezależną instytucję, niezwiązaną interesowo z danym realizatorem. Ostatecznie ważny jest również system finansowania takich ośrodków, który zamiast na konkursach powinien zostać oparty na kontraktach pożyczkowych, które są umarzane po zrealizowaniu celów działania danej instytucji. Należy oprzeć to na systemie płacenia za efekt, a nie za istnienie.

04.06. Program wsparcia dla obszarów po byłych PGR.

Celem Programu byłby rozwój obszarów defaworyzowanych w tym popegeerowskich, ze względu na np. wysokie bezrobocie, niski kapitał społeczny, lokalizację na obszarach peryferyjnych. Wsparcie w ramach programu mogłoby być realizowane poprzez konkurs na dofinansowanie inicjatyw gmin, przedsiębiorców, partnerstw, kooperacji, spółdzielni, np. w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy, poprawy infrastruktury, poprawy szans edukacyjnych dzieci i młodzieży.

OBSZAR V INSTYTUCJE, ADMINISTRACJA, PROGRAMOWANIE I FINANSOWANIE

Podstawowym celem w tym obszarze do osiągnięcia jest:

Cel 05. Sprawne i efektywne funkcjonowanie administracji publicznej, instytucji i organizacji działających na rzecz rolnictwa i obszarów wiejskich, racjonalne programowanie i zapewnienie finansowania.

Administracja rządowa i samorządowa oraz instytucje i organizacje działające na rzecz wsi lub na rzecz rolnictwa powinny być sprawne, efektywne i ekonomiczne. Afery związane ze skupem towarów rolnych i wdrożeniem systemu IACS pozwalają sformułować wnioski, że obecny system oparty na Ministerstwie Rolnictwa i podległych mu inspekcjach oraz kilku niezależnie działających agencjach nie spełnia swej roli.

Skala skażenia instytucji publicznych korupcją wymaga przygotowania i wdrożenia strategii antykorupcyjnej traktowanej jako zintegrowany system różnych działań podejmowanych w sferze społecznej, politycznej, administracyjnej przez inaczej zorganizowany aparat ścigania przestępstw i wymiaru sprawiedliwości. Należy odbudować etos służby publicznej i zadbać o restytucję standardów etycznego postępowania w życiu publicznym oraz wzmocnić odpowiedzialność urzędników za podejmowane decyzje lub ich brak. Należy zlikwidować fasadowe zakazy i ograniczenia, których przestrzeganie nie jest zagwarantowane skuteczną sankcją, albowiem ich obowiązywanie prowadzi jedynie do deprecjacji prawa.

Pierwszym celem szczegółowym w tym obszarze jest:

05.01. Zapewnienie sprawnej administracji publicznej działającej na rzecz rolnictwa i obszarów wiejskich oraz optymalizacja kosztów jej funkcjonowania.

Naprawa państwa to wiele przedsięwzięć zmierzających do przywrócenia normalnych zasad działania aparatu władzy, w tym szczególnie w państwowej i samorządowej administracji. Celem naprawy, oprócz ukrócenia korupcji, jest przywrócenie kontroli czynnikiem konstytucyjnym i politycznym odpowiedzialnym za funkcjonowanie administracji i nadzór nad samorządem. Uzmysłowanie wszystkim urzędnikom, że ich zadaniem jest rozwiązywanie problemów całych społeczności, a nie dbanie o interesy zamkniętych, elitarnych grup. Nadać trzeba nowe treści znanemu już programowi „przyjaznej administracji”.

W ramach powyższego celu sformułowaliśmy cztery zadania:

05.01.01. Analiza i ocena funkcjonowania administracji działającej na rzecz rolnictwa i obszarów wiejskich.

Wśród rolników i mieszkańców obszarów wiejskich obserwuje się rosnący brak zaufania do administracji państwowej i samorządowej. Jednym z czynników niekorzystnej sytuacji jest niedorozwój instrumentów i metod nadzoru społecznego, jak również wewnętrznego. Nie funkcjonuje sprawny system analiz i oceny funkcjonowania administracji działającej na rzecz rolnictwa i obszarów wiejskich, choć jego istnienie jest zagwarantowane w odpowiednich zapisach prawnych. Kontrola i ocena władzy, jej organów jest jednym z filarów demokracji. Należy stworzyć odpowiednie mechanizmy analizowania i oceniania funkcjonowania administracji przez instytucje rządowe, organy administracji centralnej i lokalnej oraz organizacje samorządowe.

05.01.02. Likwidacja patologii w administracji i działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.

W środowiskach wiejskich, w agencjach rolnych, pod pozorem wdrażania środków unijnych, rozszerzają się zjawiska biurokratyzmu i przybywa biurokracji, która coraz częściej jest oderwana od swoich lokalnych społeczności i często narzuca decyzje społecznie szkodliwe. Mnożenie urzędniczych posad z wielokrotnia możliwości korupcji i jednocześnie paraliżuje system decyzyjny. Konieczny jest zatem powszechny, narodowy przegląd stanu administracji publicznej prowadzący do zrjonalizowania zatrudnienia w urzędach wszelkich szczebli, w agendach i jednostkach

państwowych i samorządowych. Dla środowisk wiejskich należy szybko wypracować standardy odnoszące się do ilości zatrudnianych urzędników i określenia ich zadań. Trzeba zintegrować z budżetem państwa fundusze agencyjne i wprowadzić jasny i czytelny system odpowiedzialności za sprawy rolnictwa i obszarów wiejskich. Jednocześnie określić system kar za podejmowanie nie trafnych decyzji i odpowiedzialności za marnotrawstwo publicznych środków. Konieczny jest bieżący nadzór nad udziałem Skarbu Państwa w spółkach działających w rolnictwie. Dążyć należy do przekazania kompetencji w zakresie zarządzania nieruchomościami rolnymi skarbu państwa Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz do utworzenia Banku Ziemi.

05.01.03. Rozszerzenie funkcji koordynacyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi o przetwórstwo spożywcze i łańcuch żywności.

Przetwórstwo rolno-spożywcze jest ważną dziedziną gospodarki. Wśród działań dotyczących rozwoju gospodarki jest rozwój przedsiębiorczości, w tym przetwórstwa rolno-spożywczego. Zakres działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w dziale – rynki rolne- zgodnie z ustawą o działach w administracji rządowej obejmuje sprawy przetwórstwa rolno-spożywczego i przechowywania rolno-spożywczego, jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych oraz mechanizmów regulacji rynkowych. Mając na uwadze jak najlepszą współpracę sektora rolniczego i przetwórczego, chcąc sprostać konkurencji na rynku, podmioty te muszą łączyć swoje działania i wzmacniać swoją pozycję w łańcuchu żywnościowym. Prawidłowe relacje między dostawcami a odbiorcami produktów rolnych i spożywczych stanowią podstawę dla rozwoju branży rolno-spożywczej, gwarantują możliwość inwestowania i innowacji. W tym celu należy dokonać oceny dotychczasowych rozwiązań ustawowych i projektów legislacyjnych dotyczących praktyk stosowanych przez handel w łańcuchu dostaw żywności oraz podjąć prace nad projektem ustawy, która ureguluje ten obszar łańcucha żywnościowego z korzyścią dla rolników i dostawców produktów żywnościowych.

05.01.04. Uproszczenie procedur administracyjnych, funkcjonowanie administracji rolnej.

W Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi trwają obecnie prace nad przeprowadzeniem reformy instytucjonalnej bezpieczeństwa żywności poprzez opracowanie zmian systemowych dotyczących nadzoru nad bezpieczeństwem żywności oraz koncepcji zmian w organizacji i funkcjonowaniu służb inspekcyjnych. Skonsolidowanie instytucji zaangażowanych w nadzór nad bezpieczeństwem żywności pozwoli na zintegrowanie wszystkich procesów kontrolnych i monitorujących w całym łańcuchu żywnościowym, co znacząco usprawni wykonywanie zadań. Powołanie Państwowej Inspekcji Bezpieczeństwa Żywności zapewni optymalne wykorzystanie zasobów finansowych, administracyjnych i techniczno-laboratoryjnych.

Utworzenie Agencji Rozwoju Obszarów Wiejskich o charakterze płatniczo-programowym, poprzez połączenie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Agencji Rynku Rolnego oraz Agencji Nieruchomości Rolnych usprawni i uprości m.in. realizację Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 oraz znacząco wpłynie na efektywność oraz jakość obsługi klienta zewnętrznego.

Zmiany prawne w zakresie doradztwa rolniczego, w tym przeniesienie podległości oddziałów doradztwa rolniczego pod Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi ma na celu usprawnienie wykonywania zadań jednostek doradztwa rolniczego oraz ułatwienie i uproszczenie dostępu rolników do fachowej wiedzy i pomocy.

Drugim celem szczegółowym w tym obszarze jest:

05.02. Wsparcie dla sfery instytucjonalnej rynku rolno-spożywczego.

W ramach rozwoju systemu instytucji otoczenia rolnictwa – infrastruktury rynku rolnego oraz infrastruktury rynku finansowego należy rozwijać rynki hurtowe i giełdy, wzmacniać instytucje finansowe umożliwiające rolnikom i przetwórcom uzyskanie dostępu do kapitału zewnętrznego oraz likwidować bariery administracyjne ograniczające rozwój instytucji rynkowych. W celu utworzenia sprawnych i efektywnych rynków hurtowych konieczne jest stworzenie optymalnych warunków do prowadzenia handlu hurtowego artykułami rolno-spożywczymi oraz wprowadzenie na polski rynek europejskich standardów w handlu owocami, warzywami, mięsem, artykułami mleczarskimi i spożywczymi. Potrzebne jest też nawiązanie ścisłej współpracy z rolnikami i producentami rolnymi.

W ramach tego celu określono następujące zadania realizacyjne:

05.02.01. Wsparcie dla rozwoju rynków hurtowych i systemów logistycznych dla surowców i produktów rolnych.

PiS przygotowało projekt ustawy o hurtowych rynkach rolno- spożywczych, której celem jest uregulowanie funkcjonowania tych rynków. Dzięki ustawie zostanie zdefiniowany podmiot prowadzący hurtowy rynek rolno-spożywczy. Jego działalność nie powinna podlegać jedynie na udostępnianiu miejsc do prowadzenia obrotu i administrowaniu infrastrukturą, lecz również na wspieraniu organizowania się uczestników rynku w grupy producenckie.

Ustawa będzie również podstawą do utworzenia izby hurtowych rynków rolno-spożywczych, co pozwoli na prowadzenie wspólnej polityki w zakresie rozwoju rynków i wspieraniu regionalnych produktów. Zinstytucjonalizowanie rynków hurtowych ma być podstawą do łatwiejszego dostępu do funduszy unijnych, umożliwiających dalszy rozwój.

05.02.02. Wsparcie dla organizacji grup producenckich.

Ważną rolę w poprawie konkurencyjności gospodarstw odgrywają organizacje producenckie. Konieczne jest zatem upowszechnienie oraz zachęcenie rolników do tworzenia organizacji producenckich i wspólnej pracy, aby mogli skutecznie konkurować na rynku. W przyszłości grupy producenckie staną się jednymi z najważniejszych struktur w rolnictwie. Należy kontynuować działania informacyjne, promocyjne i wspierać je finansowo. Niezbędne są też zwolnienia podatkowe dla grup producentów rolnych.

05.02.03. Wdrożenie systemu informacyjnego o zasobach, cenach i rozwoju rynku surowców i produktów rolnych w skali kraju i regionów dostępnego dla wszystkich uczestników rynku rolnego.

Wprowadzenie dobrego systemu informacyjnego pozwoli na właściwą szybkość obrotu, zapewni możliwość błyskawicznego kontaktowania się uczestnikom gry rynkowej, a przede wszystkim da możliwość szybkiej sprzedaży nietrwałych produktów rolnych, przyniesie oszczędności czasu i środków.

Obowiązek wdrożenia systemu informacyjnego spoczywa na administracji publicznej. Udział w jego tworzenie powinni mieć zapewniony uczestnicy rynku rolnego poprzez swoje organizacje. One także powinny przejąć jego prowadzenie po uruchomieniu.

05.02.04. Rozwój spółdzielczości rolników na wsi.

Spółdzielczość wiejska w realiach polskiego rolnictwa i stanu rozwoju wsi ma rację bytu, jest nawet niezbędna, aby mogły nadal funkcjonować średnie gospodarstwa rolne. Rozwój spółdzielczości wiejskiej leży w interesie państwa. Dzięki spółdzielczej formie gospodarowania w rolnictwie znacznie szybciej będzie się kształtował społeczny charakter gospodarki rynkowej. Będą w dużym stopniu łagodzone konflikty społeczności wiejskiej, a także hamowany wzrost cen detalicznych. Niezbędne jest prowadzenie przez państwo obiektywnej i przyjaznej dla spółdzielczości polityki oraz zapewnienie jej stabilności przez odpowiednie ustawodawstwo.

Trzecim celem szczegółowym w tym obszarze jest:

05.03. Rozwój instytucji samorządowych i rolniczych działających na rzecz wsi.

Rozwój obszarów wiejskich musi być integralną częścią gospodarki narodowej. Odpowiedzialność za rozwój obszarów wiejskich musi ponosić Państwo i jego agendy. Nie da się jednak wykorzystać potencjału rozwojowego bez samoorganizacji społeczności wiejskich oraz rozwoju instytucji samorządowych i rolniczych na terenie wsi. Samorządy i organizacje rolnicze winny być przede wszystkim odpowiedzialne za regionalizację polityki rolnej wykorzystującej mechanizmy rynkowe i dynamizm społeczności lokalnych. Konieczna jest współpraca agend rządowych ze strukturami samorządowymi i organizacjami samorządowymi, związkowymi. Dobra polityka rolna wymaga współdziałania struktur publicznych i prywatnych.

Osiągnięciu celu ma służyć realizacja poniżej sformułowanych zadań:

05.03.01. Wspieranie działalności Izb Rolniczych.

Konieczne jest wprowadzenie instrumentów prawnych, materialnych i finansowych umożliwiających działanie izbom i właściwe wykonywanie zadań im powierzonych przez przepisy ustawowe. Niezbędne jest wprowadzenie obowiązku zasięgania opinii w izbach rolniczych przez organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego co do programów i aktów prawnych dotyczących rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. Izby rolnicze są i powinny być najważniejszą organizacją samorządu rolniczego na obszarach wiejskich.

05.03.02. Wspieranie uczestnictwa polskich organizacji rolniczych reprezentujących interesy rolników indywidualnych na forum ponadnarodowych organizacji i organów UE.

Organizacje rolnicze pełnią ważną rolę w kształtowaniu polityki rolnej Unii Europejskiej. Reprezentują interesy producentów rolnych, analizując problemy związane z rolnictwem i obszarami wiejskimi oraz wpływają na rozwiązanie w zakresie Wspólnej Polityki Rolnej. Stanowiska prezentowane przez polskie organizacje rolnicze na forum ponadnarodowym, w dużej mierze pokrywają się z propozycjami wychodzącymi od rządu RP, a co za tym idzie, stanowią poważne wsparcie dla jego działań na arenie międzynarodowej polityki rolnej.

05.03.03. Rozwój infrastruktury współpracy społecznej w społecznościach lokalnych na wsi.

W ramach rozwoju infrastruktury współpracy społecznej na obszarach wiejskich przewidziane są działania ukierunkowane na tworzenie warunków do szeroko pojętego wspierania aktywności społecznej. Promowanie i wspieranie inicjatyw lokalnych działających w oparciu o: partnerstwo, w tym publiczno-prywatne, klaster, kooperacje – współdziałanie w celu zaspokojenia potrzeb i poprawy życia mieszkańców wsi. Budowa lokalnego systemu wspierania inicjatyw obywatelskich i organizacji pozarządowych, a także wspieranie procesów integracji sektora non-profit.

Czwartym celem określonym w tym obszarze jest:

05.04. Wspieranie rozwoju instytucji finansowych działających na rzecz rolnictwa i wsi, w szczególności banków spółdzielczych i spółdzielczych kas oszczędnościowych.

Wprowadzenie w Polsce zasad społecznej gospodarki rynkowej, objęcie Polski mechanizmami WPR i polityki spójności zmusiło mieszkańców wsi do wiązania się z rynkiem finansowym. Komercjalizacja produkcji rolniczej skłania do korzystania z pośrednictwa finansowego banków, towarzystw ubezpieczeniowych. Silniejsze powiązania z rynkiem oznacza wzrost przepływów finansowych i większy popyt na usługi finansowe. Dlatego należy wspierać instytucje finansowe, szczególnie te z polskim kapitałem.

Należy przygotować rządowy program dla wsparcia BGK dla lokalnych banków wspierających małe i średnie przedsiębiorstwa działające lokalnie. Należy zdecydowanie wspierać banki spółdzielcze w ich determinacji zachowania niezależności, zwłaszcza jeśli grozi im przejęcie przez kapitał zagraniczny. Należy dostrzegać fakt, że to właśnie małe banki spółdzielcze są najbliżej rolnika i najlepiej znają lokalne uwarunkowania ekonomiczne i społeczne. Wspierając Banki Spółdzielcze trzeba wprowadzić mechanizm przejmowania za zabezpieczenie kredytu przewłaszczenia środków trwałych nabytych z dotacji PROW lata 2007–2013 oraz cesji z dopłat bezpośrednich jako zabezpieczenia kredytu obrotowego.

Piątym celem szczegółowym w tym obszarze jest:

05.05. Wsparcie dla systemu ubezpieczeń gospodarczych w rolnictwie.

Podstawowe znaczenie dla poczucia bezpieczeństwa rolników i mieszkańców wsi mają obowiązkowe ubezpieczenia, które ze względu na niską dochodowość wielu gospodarstw, wymagają wsparcia z budżetu Państwa. Wsparcie z budżetu polegać będzie na częściowej refundacji tego ubezpieczenia, stosownie do rentowności gospodarstwa.

Z tego wynikają następujące zadania realizacyjne:

05.05.01. Stworzenie sieci Samorządowych Towarzystw Ubezpieczeń Wzajemnych przy współudziale samorządów powiatowych i gminnych zrzeszonych w utworzonej Krajowej Izbie Towarzystw Ubezpieczeń Wzajemnych i obejmujących w swoim zakresie: dopłaty do ubezpieczeń w rolnictwie oraz szkody o charakterze katastroficznym.

Niezbędne jest szybkie stworzenie możliwości prawnych do powołania T UW oraz zapewnienia środków budżetowych na jego uruchomienie.

05.05.02. Realizacja programu pomocy państwa dla polskich producentów rolnych – dopłaty z tytułu ubezpieczeń upraw rolnych i zwierząt gospodarczych.

Od 2006 roku wdrażany jest system ubezpieczeń upraw rolnych i zwierząt gospodarskich z dofinansowaniem z budżetu państwa do składek producentów rolnych z tytułu zawarcia umów ubezpieczenia od wystąpienia zdarzeń losowych. Wprowadzenie tego systemu ubezpieczeń należy kontynuować i doskonalić.

05.05.03. Rekompensata za szkody łowieckie.

Problem niwelowania szkód wyrządzanych przez zwierzęta łowne i zwierzęta objęte ochroną wymaga ścisłej współpracy z Ministrem Środowiska, który jest organem administracji publicznej odpowiedzialnym zarówno za sprawy związane z łowiectwem jak i ochroną przyrody. W odniesieniu do szkód wyrządzanych przez zwierzęta łowne najważniejszym problemem jest niezależność osób szacujących wyrządzone szkody. Obecnie obowiązujące przepisy nakładają na dzierżawców i zarządców obwodów łowieckich obowiązek zarówno szacowania szkód jak i wypłacania odszkodowań za wyrządzone szkody. Na tym tle często dochodzi do konfliktów z poszkodowanymi rolnikami. Z kolei do szacowania i wypłaty odszkodowań za szkody wyrządzone przez zwierzęta objęte ochroną, tj. żubry, wilki, rysie, niedźwiedzie i bobry zobowiązani są wojewodowie. Jednak żadne przepisy nie obejmują szkód wyrządzanych w uprawach rolnych przez migrujące ptaki gatunków objętych ochroną, które zatrzymują na żerowanie i odpoczynek na polach uprawnych. Aktualnie rolnicy mogą ubiegać się jedynie o zgodę regionalnego dyrektora ochrony środowiska na płoszenie ptaków żerujących na ich polach jednak nie otrzymują żadnego odszkodowania w przypadku, gdy podjęte działania będą spóźnione lub bezskuteczne. Dlatego problem ten może być rozwiązany jedynie w wyniku zmian obowiązujących w tym zakresie przepisów ustawy o ochronie przyrody i wprowadzenie odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody wyrządzone za inne gatunki zwierząt objętych ochroną niż są aktualnie wymienione w ustawie.

Szóstym celem szczegółowym w tym obszarze jest:

05.06. Konsolidacja systemu urzędowej kontroli produktów żywnościowych.

Nadzorem nad jakością produktów rolnych i jakością żywności, a w tym jej bezpieczeństwa zajmują się w Polsce kilka instytucji i ministerstw. niespójność prawa w zakresie kompetencji poszczególnych inspekcji i ich nakładanie się wzajemnie prowadzi do chaosu przy zwalczaniu chorób zakaźnych i zaraźliwych dla ludzi i dla zwierząt. Stąd też niezbędna jest konsolidacja systemu urzędowej kontroli produktów żywnościowych oraz zapewnienie niezbędnych środków na funkcjonowanie systemu.

Z tak określonego celu wynika pięć zadań realizacyjnych:

05.06.01. Opracowanie i zapewnienie wdrożenia sprawnego i skutecznego systemu kontroli oraz bezpieczeństwa w łańcuchu żywnościowym.

W związku z rozwojem rolnictwa i zapewnienie jego konkurencyjności na europejskich rynkach wśród wielu oczekiwanych i pilnych problemów do rozwiązania jest konieczność przedstawienia dokładnego schematu i zasięgu kompetencyjnego nowej urzędowej kontroli (inspekcji/urzędu) nad pozyskiwaniem, przetwarzaniem i obrotem środkami spożywczymi i środkami żywienia zwierząt. Należy przedstawić propozycję nowego i skutecznego systemu kontroli oraz bezpieczeństwa produkcji żywności i pasz i oraz kompleksowego bezpieczeństwa w całym łańcuchu żywnościowym. Konieczne jest opracowanie koncepcji takiego systemu, jego zalegalizowanie poprzez dokonanie niezbędnych zmian prawnych i legislacyjnych oraz wdrożenie w możliwie krótkim czasie.

05.06.02. Konsolidacja systemu urzędowej kontroli produktów żywnościowych poprzez utworzenie jednolitego Urzędu Zdrowia Publicznego podległego Prezesowi Rady Ministrów.

W celu usprawnienia funkcjonowania organów Państwa w wymienionym zakresie celowym jest utworzenie Urzędu Zdrowia Publicznego naczelnego organu administracji rządowej podległemu Prezesowi Rady Ministrów. W jego skład winny wchodzić Krajowe Centrum Promocji Zdrowia, Państwowa Inspekcja Sanitarna i Inspekcja Bezpieczeństwa Żywności i Weterynarii. Duże znaczenie dla prozdrowotnej polityki Państwa będzie miało Krajowe Centrum Promocji Zdrowia z jego strukturami wojewódzkimi. Funkcjonowanie Urzędu Zdrowia Publicznego zostanie oparte o obecnie obowiązujące uregulowania prawne dotyczące Państwowej Inspekcji Sanitarnej i Inspekcji Weterynaryjnej.

05.06.03. Wsparcie dla budowy systemu zbioru i zagospodarowania odpadów wysokiego ryzyka z produkcji zwierzęcej oraz systemu kontroli obrotu produktami przemysłu utylizacyjnego.

Problem zbioru i zagospodarowania odpadów wysokiego ryzyka z produkcji zwierzęcej został już praktycznie rozpracowany i stworzono prawidłowe rozwiązania związane z jego likwidacją. Potrzebne jest nadal wsparcie na praktyczne wdrażanie powstałego systemu, a przede wszystkim na poniesienie mobilności agend rządowych odpowiedzialnych za jego wdrażanie, a zwłaszcza Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

05.06.04. Usprawnienie systemu nadzoru i kontroli dla produktów regionalnych i lokalnych.

Gwarancja jakości regionalnych, tradycyjnych i lokalnych produktów rolno-spożywczych wymaga stworzenia systemu nadzoru i kontroli tych przysmaków i specjalów. System ten powinien być budowany przez samorządy lokalne, producentów produktów regionalnych i tradycyjnych oraz promujące je organizacje pozarządowe. Wdrożenie systemu nadzoru i kontroli produktów regionalnych wymaga także określenia instrumentu wsparcia na jego funkcjonowanie.

05.06.05. Wsparcie systemu ochrony zdrowia roślin i nasiennictwa.

Konieczny jest spójny i sprawny nadzór i kontrola nad bezpieczeństwem żywności. Nie zbyt efektywny w nim jest system ochrony zdrowia roślin i nasiennictwa. Wymaga on modernizacji, a przede wszystkim nowoczesnego zorganizowania i prowadzenie badań. Niezbędne są więc środki wsparcia na zmodernizowanie funkcjonowania inspekcji ochrony roślin. Rozważyć w ramach ochrony należy tworzenie banków nasion i odmian roślin tradycyjnych.

Siódmym celem w tym obszarze jest:

05.07. Ocena funkcjonowania agencji płatniczych w Polsce i powołanie Agencji Rozwoju Obszarów Wiejskich.

W procesie rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa dużą rolę odgrywają agencje płatnicze. Mają one możliwość gromadzenia informacji i posiadają obszerną wiedzę na temat określonych problemów na obszarach wiejskich, a także skutecznego wpływu na zachowania ludzi.

Rolą agencji płatniczych jest podejmowanie decyzji dotyczących realizacji programów rządowych odnoszących się do rolnictwa i obszarów wiejskich. Po dokonaniu analiz i oceny funkcjonowania agencji płatniczych w Polsce trzeba wprowadzić usprawnienia dotyczące współpracy z instytucjami zewnętrznymi, szczególnie w zakresie kontroli na miejscu, przestrzegania norm współzależności cross-compliance. Należy zapewnić przepływ informacji dotyczących podmiotów działających w rolnictwie oraz udzielonej pomocy.

W warunkach, w jakich funkcjonuje polskie rolnictwo istnieje potrzebne jest powołanie Agencji Rozwoju Obszarów Wiejskich z rozbudowanym działem doradców. Uzasadnia tę potrzebę wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich – cel realizowany na wielu płaszczyznach, który z natury rzeczy jest przez obecnie działające agencje i fundusze traktowany fragmentarycznie i doraźnie. Korzystając z doświadczenia innych krajów należy w dalszej perspektywie stworzyć jednolitą, zintegrowaną z budżetem i podległą Ministrowi Rolnictwa agencję, której działalność skoncentruje się na polityce infrastrukturalnej z udziałem środków Skarbu Państwa i pomocowych, a także

na funkcjach płatniczych, interwencjach na rynku oraz administrowaniu mieniem Skarbu Państwa (zarówno gruntami rolnymi jak i udziałami w spółkach związanych z rolnictwem).

Ósmym celem do osiągnięcia w tym obszarze jest:

05.08. Usprawnienie systemu programowania polityki rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce jest realizowany na podstawie opracowanych i przyjętych przez Rząd PiS dokumentach programowych. Obecnie trwa przegląd WPR oraz planowana jest jej reforma po 2013 roku, która może wprowadzić szereg zmian dotyczących polityki wspierania rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

W ramach tego celu sformułowano cztery zadania realizacyjne:

05.08.01. Stworzenie instytucjonalnego systemu wspierania rozwoju obszarów wiejskich.

Należy kontynuować rozpoczęte przez poprzedni rząd działania mające na celu stworzenie instytucjonalnego systemu wspierania rozwoju obszarów wiejskich. Zachodzące w ostatnich latach wyraźne zmiany w systemie instytucjonalnym rozwoju obszarów wiejskich wymagają decentralizacji władzy.

05.08.02. Maksymalizacja realizacji celów polityki rolnej poprzez wykorzystanie pozarolniczych instrumentów pomocy krajowej, funduszy strukturalnych UE oraz innych instrumentów pomocowych.

W realizacji tego zadania niezbędne jest dokonanie oceny realizowanych i planowanych do wdrożenia pozarolniczych programów i instrumentów pomocy krajowej, wspólnotowej w ramach polityki spójności wspierających realizację celów polityki rolnej i rozwoju obszarów wiejskich. Uzyskane z oceny wnioski winny posłużyć do dokonania niezbędnych korekt w realizowanych i wdrażanych programach pomocowych. Opracować należy Krajowy Program Rozwoju Rolnictwa. Na jego realizację zostać powinny środki z pozarolniczych instrumentów krajowych, funduszy UE.

Dziewiąty cel szczegółowy w tym obszarze to:

05.09. Stabilne finansowanie rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich.

Finansowanie rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce po wejściu do UE nie jest stabilne. Rząd PiS przeznaczył na politykę rolną 3% PKB natomiast w ciągu 5 lat rząd PO-PSL zmniejszył finansowanie na 1,8% PKB.

Należy zapewnić stabilny system finansowania, programowany w okresach wieloletnich i zapewniający wysoką efektywność wykorzystania środków publicznych. Jak najszybciej trzeba wprowadzić wieloletnie planowanie finansowania rolnictwa oraz budżet zadaniowy.

W celu osiągnięcia zakładanych celów przewiduje się przyjęcie ustawy rolnej, uzgodnionej z partnerami społecznymi, która określi wieloletnią politykę rolną i przeznaczy odpowiednią ilość środków na jej realizację.

Do osiągnięcia celu prowadzi realizacja poniższych zadań:

05.09.01. Przygotowanie i uchwalenie ustawy rolnej określającej finansowanie rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich do 2020 roku.

Ustawa rolna określi finansowanie polityki rolnej do 2020 roku. Finansowanie polityki rolnej Państwa będzie realizowane z następujących źródeł:

1. Budżetu Państwa – 3%PKB,
2. Wspólnej Polityki Rolnej – I i II filar,
3. Polityki Spójności UE – 25% środków przeznaczonych Polsce na lata 2014-2020,
4. innych funduszy UE,
5. z budżetów jednostek samorządu terytorialnego,
6. ze środków prywatnych.

05.09.02. Zapewnienie środków na aktywną politykę społeczną.

Modernizacja obszarów wiejskich wymaga zapewnienia środków na aktywną politykę społeczną, a zwłaszcza na budowę niezbędnej infrastruktury społecznej, pobudzanie aktywności lokalnych społeczności. Konieczne jest zapewnienie środków na usprawnienie funkcjonowania administracji publicznej działającej w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Konieczne są środki finansowe na realizację zadań przekazywanych przez państwo samorządom rolniczym oraz innym organizacjom pozarządowym.

05.09.03. Zapewnienie kapitału inwestycyjnego w rolnictwie przeznaczonego na wdrażanie innowacji technicznych z uwzględnieniem ryzyka wdrożenia innowacji.

Rolnictwo powinno mieć zapewnione wsparcie w zakresie dofinansowania wprowadzania innowacyjnych rozwiązań szczególnie w przechowalnictwie ziaren zbóż, pasz, proszków, ziół. Innowacyjne rozwiązania są zawsze droższe niż obecnie stosowane, w przypadku silosów kompozytowych nawet dwukrotnie droższych. Czynnikiem ten jest skutecznym zniechęceniem rolników i innych użytkowników silosów do zaniechania wprowadzania innowacji. Ryzyko wdrażania innowacji właściwie nie istnieje, ponieważ rolnictwo wdraża przetestowane przez naukowców urządzenia, maszyny, zbiorniki.

05.09.04. Utworzenie Funduszu Stabilizacji Dochodów Rolniczych z wykorzystaniem środków budżetowych i UE w ramach działania zarządzania ryzykiem.

Aktualnie w resorcie rolnictwa rozpoczęte zostały prace na projektem ustawy o utworzeniu funduszu ochrony dochodów rolniczych, z wykorzystaniem środków budżetowych i UE. Przewiduje się, że ze środków funduszu będą wypłacane rekompensaty producentom rolnym, zbywającym swoje produkty rolne, w przypadku:

- 1) obniżenia dochodu w gospodarstwie rolnym, rybackim lub dziale specjalnym produkcji rolnej powyżej 30 % w stosunku do średniego rocznego dochodu z ostatnich trzech lat lub trzech lat w ramach ostatnich pięciu lat, z wyłączeniem wartości najwyższej i najniższej, przy czym przy obliczaniu średniego rocznego dochodu nie będzie uwzględniany dochód z roku, którego dotyczy wniosek o przyznanie rekompensaty. Spadek dochodów skutkujący wypłatą rekompensat z Funduszu może być spowodowany:
  - a) skutkami niekorzystnych zjawisk atmosferycznych, których ryzyko wystąpienia nie obejmuje ubezpieczenie obowiązkowe na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich (Dz. U. Nr 150, poz. 1249, z późn. zm.), tj. spowodowanych przez powódź, suszę, grad, ujemne skutki przezimowania lub przymrozki wiosenne i które pogarszają warunki prowadzenia działalności rolniczej;
  - b) w wyniku wprowadzenia środków związanych z zagrożeniem wystąpienia lub wystąpienia chorób zakaźnych zwierząt lub chorób roślin;
  - c) w wyniku spadku cen produktów rolnych uzyskiwanych przez producenta rolnego;
  - d) w wyniku wystąpienia niezależnych od producentów rolnych ograniczeń w handlu międzynarodowym,
- 2) braku zapłaty od podmiotu prowadzącego działalność w zakresie skupu, uboju lub przetwórstwa produktów rolnych za zbyt produkty rolne.

Cel 2 rzędu:

05.10. Programowanie rozwoju i opracowanie Paktu dla Obszarów Wiejskich.

W latach 2006-2007 Rząd Prawa i Sprawiedliwości wprowadził nowe zasady zarządzania rozwojem. W 2006 roku Sejm RP przyjął ustawę o zasadach polityki rozwoju, która określiła rodzaje dokumentów strategicznych i programowych niezbędnych do prowadzenia polityki rozwoju.

Rząd przyjął Strategię Rozwoju Kraju na lata 2007-2015. Wyznacza ona cele oraz identyfikuje obszary uznane za najważniejsze z punktu osiągnięcia tych celów, na których koncentrowane są działania Państwa. Dokument został opracowany przy uwzględnieniu zasady zrównoważonego rozwoju, a więc zachowanie równowagi pomiędzy celami gospodarczymi, społecznymi i wymogami środowiskowymi. Jako jeden z ważnych priorytetów przyjęto „rozwój obszarów wiejskich”.

Prowadzona polityka rozwoju w ujęciu zrównoważonym w latach 2005-2007 miała na celu zdecydowaną poprawę poziomu życia na polskiej wsi.

Od 2008 roku rząd PO-PSL wprowadził w programowaniu rozwoju model polaryzacyjno-dyfuzyjny, który zakłada, że rozwój będzie odbywał się w wyniku dwóch następujących po sobie procesach. Najpierw nastąpi koncentracja dynamiki wzrostu (metropolie) – która następnie w wyniku bliżej niezdefiniowanego i nieopisanego procesu rozszerzy się na obszary wiejskie. Takie rozwiązania znalazły się w dokumentach Rządu PO-PSL: Polska 2030. Wyzwania rozwojowe, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Od 2008 roku dokonano zmian w prowadzonej przez PiS polityce rozwoju ograniczając zarówno znaczenie rolnictwa i obszarów wiejskich w rozwoju kraju, jak i środki finansowe. W ważnym dokumencie planistycznym - w koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 przy określeniu zakresu przedmiotowego planu przestrzennego takie obszary problemowe jak obszary produkcji rolnej – zdrowej żywności nie występują. Tymczasem Polska w tym przedmiocie posiada niekwestionowany potencjał. Z dokumentu KPZK 2030 nawet nie wynika, że Polska jest krajem – w poważnym zakresie rolniczym – i że cokolwiek może wytwarzać.

Do osiągnięcia celu prowadzi realizacja poniższych zadań:

05.10.01. Opracowanie raportu zgodnie z art. 35b ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

W pierwszej kolejności należy opracować raport o realizacji polityki rozwoju w Polsce zawierający ocenę skuteczności realizacji celów rozwoju kraju wskazanych w strategiach i programach, oraz przedstawić wnioski i rekomendacje wokół zagadnień pogrupowanych w bloki problemowe: społeczno-gospodarczy, spójność terytorialna kraju oraz sprawność państwa, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

05.10.02. Ocena dokumentów programowych UE i Rządu Polskiego dotyczących realizacji polityki rozwoju w Polsce.

Cele rozwojowe całej UE określa Strategia Europa 2020. Ich realizacja może mieć pozytywny wpływ na rozwój obszarów wiejskich szczególnie w odniesieniu do celów dot. wzrostu zatrudnienia, ograniczenia ubóstwa, poprawy poziomu wykształcenia i zwiększenia odnawialnych źródeł energii.

Krajowe dokumenty strategiczne na okres do 2030 roku lub dłuższy obejmują długookresową strategię rozwoju kraju, średniookresową strategię rozwoju kraju, koncepcję przestrzennego zagospodarowania kraju oraz dziewięć strategii dziedzicznych, wśród których w kontekście ROW szczególne znaczenie mają dwie: „Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego” stanowiąca podstawę do prowadzenia polityki regionalnej oraz „Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa”. Na okres programowania 2014-2020 obok pakietu wspólnotowych rozporządzeń opracowany jest system planowania, w którym podstawową rolę zajmuje dokument KE pod nazwą „Wspólne Ramy Strategiczne”, które mają przekładać cele strategii Europa 2020 na interwencje funduszy UE w ramach polityki spójności i WPR.

Wstępna ocena dokumentów UE i rządu polskiego wskazuje na:

1. Brak odniesienia się do potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich jako wyzwań stojących przed Europą w perspektywie 2020.
2. Liberalizację handlu – przenoszenie produkcji poza Europę i ograniczenie możliwości włączenia się sektora rolnego w proces zrównoważonego wzrostu.
3. W KPZK 2030 zapowiadany jest model polaryzacyjno-dyfuzyjny osiągania celów rozwojowych w polityce zagospodarowania przestrzennego kraju
4. W KPZK 2030 przy określeniu zakresu przedmiotowego planu przestrzennego obszary problemowe o znaczeniu krajowym zostały całkowicie pominięte i przemilczane. Są to obszary produkcji rolnej i obszary przedsiębiorczości: w kraju, w regionach i wewnątrz w miastach.

05.10.03. Opracowanie Paktu dla Obszarów Wiejskich.

Opracowywany przy udziale resortu rolnictwa Pakt dla Obszarów Wiejskich jest zaproszeniem do współdziałania i jako dokument o charakterze porozumienia społecznego i politycznego, integruje w sposób kompleksowy działania wielu podmiotów - administracji rządowej i samorządowej, lokalnych społeczności, organizacji społecznych i zawodowych - w realizacji wspólnego celu, jakim jest szeroko rozumiany rozwój obszarów wiejskich. Efektem tych skoordynowanych działań winno być wzmocnienie wszystkich funkcji wsi: społecznych, gospodarczych i środowiskowych.

Pakt dla obszarów wiejskich zmierza do uzyskania efektu synergii, poprzez odpowiednie ukierunkowanie wsparcia na rzecz obszarów wiejskich, realizowanego na poziomie regionalnym i krajowym przy najefektywniejszym wykorzystaniu środków krajowych i Unii Europejskiej. Skonsolidowanie zadań zapewni spójność pomiędzy strategicznymi zadaniami rządu i samorządu realizowanymi na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.

Dokument ten jest zaanonsowany w Planie na rzecz odpowiedzialnego rozwoju, dokumencie strategicznym Ministra Rozwoju i przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 16.02.br., a jego zadania wpisują się w szczególności w zakres 5 filara rozwoju o nazwie Zrównoważony rozwój społeczny i regionalny; kwestie „wiejskie” zawarte są również w innych filarach. Istota Paktu została również zasygnalizowana w dokumencie Ministerstwa Rozwoju pt. Plan działań na rzecz zwiększenia efektywności i przyspieszenia realizacji programów 2014-2020 jako instrument efektywnościowy w celowym i ukierunkowanym wykorzystaniu funduszy UE i krajowych.

Podstawową funkcją Paktu jest wskazanie wybranych instrumentów z różnych polityk, które – poprzez dostosowanie i ukierunkowanie - mogą przyczynić do bardziej efektywnego oddziaływania na poszczególne dziedziny rozwoju obszarów wiejskich. Najważniejsze obszary zainteresowania to:

- rozwój przedsiębiorczości,
- aktywizacja i mobilność zawodowa mieszkańców wsi,
- edukacja,
- infrastruktura techniczna i społeczna,
- doradztwo,
- usługi publiczne,
- odpowiednie gospodarowanie zasobami (ziemia, woda),
- ochrona środowiska,
- budowanie łańcuchów żywnościowych.

Pakt grupuje dwa zestawy działań. Pierwszy odnosi się do perspektywy krótkookresowej i zawiera rozwiązania głównie w ramach istniejących już instrumentów, aby w większym stopniu były ukierunkowane na obszary wiejskie, zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami, wymagających najpilniejszej reakcji. W odniesieniu do tego zestawu instrumentów podstawowym założeniem jest wykorzystanie istniejących: funduszy, otoczenia instytucjonalnego oraz otoczenia prawnego, z ewentualnymi koniecznymi modyfikacjami.

Drugi zestaw instrumentów Paktu posiada systemowy i długofalowy charakter, zakładający - jeśli zajdzie taka konieczność - głębsze zmiany legislacyjne, instytucjonalne czy programowe. Jego celem będzie wskazanie rozwiązań długofalowych, związanych z kompleksowym procesem zarządzania obszarami wiejskimi, co również będzie wymagało konsensusu rządowego, samorządowego i społecznego. Proces jego przygotowywania będzie równoległy do opracowywania wspomnianej już Strategii na rzecz odpowiedzialnego rozwoju. W pracach tych Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi bierze aktywny udział, rola i znaczenie obszarów wiejskich zostały szczególnie mocno uwzględnione w 5 filarze, związanym ze spójnością terytorialną, w pozostałych filarach również obecne są tematy „rolne” (np. przemysł rolno-spożywczy).

Pakt będzie zawierał koncepcję długofalowego rozwoju systemu zarządzania na obszarach wiejskich, określi docelową/pożądaną strukturę instytucjonalną i organizacyjną oraz stworzy podwaliny pod trwały wieloletni system finansowania obszarów wiejskich, wykorzystujący w efektywny i komplementarny sposób zarówno fundusze krajowe, jak i zagraniczne.

Pakt Długookresowy będzie prezentował sposób przebudowy systemu prawnego i instytucjonalnego na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Pakt Długookresowy będzie emanacją ponadresortowego,

długofalowego myślenia o żywotnych obszarach wiejskich, które są atrakcyjne zarówno jako miejsce pracy w rolnictwie i poza nim, ale też jako miejsce do życia i aktywnego spędzania czasu.

Działania Paktu Długookresowego będą realizowane po 2017 r., z założeniem, że obejmą także kolejną unijną perspektywę finansową po 2020 r. W ten sposób kompleksowy dokument, jakim jest Pakt, ma za zadanie sprostać wyzwaniom dla obszarów wiejskich w Polsce, odnosząc się do zidentyfikowanych potrzeb rozwojowych wsi i jej mieszkańców.

05.10.04. Przygotowanie propozycji zmian dokumentów strategicznych UE i Rządu Polskiego.

Należy:

1. Uznać, że rolnictwo i produkcja żywności to strategiczne zadania Państwa. A łańcuch - zdrowe polskie rolnictwo, zdrowa polska żywność, zdrowe polskie społeczeństwo - jest podwaliną przetrwania, żywotności i zasobności narodu polskiego.
2. Obronić żywotność polskiego rolnictwa i nie dopuścić do zalewu obcej, niezdrowej produkcji rolnej. Polska jako europejski rezerwuuar zdrowej żywności – najlepsza polska marka.
3. Przygotować instrumenty Kompleksowej Polityki Rozwoju Obszarów Wiejskich do 2020 roku, w tym systemu wykorzystania funduszy UE (ze środków polityki spójności, Wspólnej Polityki Rolnej, Wspólnej Polityki Rybackiej) oraz instrumentów krajowych.
4. Konsekwentnie ująć w dokumentach strategicznych o programach operacyjnych w ramach polityki spójności w Polsce odpowiednie zapisy gwarantujące wsparcie obszarów wiejskich skoordynowane i komplementarne z instrumentami WPR i WPRyb.
5. Wypracować system zróżnicowania terytorialnego polityki rozwoju obszarów wiejskich i wdrożyć ją w istotnym zakresie na poziomie regionalnym.
6. Wyodrębnić konkretną pulę środków przeznaczoną wyłącznie na obszary wiejskie, na politykę rolną.
7. Zmienić zasady prowadzenia polityki rozwoju w Polsce realizowane od 2008 roku poprzez powrót do zasady zrównoważonego rozwoju kraju zarówno w ujęciu międzyregionalnym, jak i wewnątrz regionalnym.
8. Wprowadzenie do KPZK 2030 rolnictwa i obszarów wiejskich oraz przedsiębiorczości i potraktowanie ich jako obszary problemowe – obszary szczególnej interwencji państwa - skutkowałyby zagospodarowaniem lokalnego popytu przez produkty polskie oraz realnym wzrostem zatrudnienia w rodzimej produkcji rolnej i rozwojem przedsiębiorczości.
9. Powołać narodowy zespół ekspercki ds. zdrowego żywienia, którego celem byłoby prowadzenie prac badawczych nad wpływem jakości żywności na zdrowie człowieka, korelacją pomiędzy nawykami i produktami żywieniowymi a chorobami cywilizacyjnymi. Konsekwencją prac zespołu byłoby dostosowanie polskiego rolnictwa do optymalnych potrzeb żywieniowych człowieka, a ostatecznie zmniejszenie wydatków na kosztowne leczenie chorób spowodowanych złym odżywianiem i stylem życia.

05.10.05. Programowanie rozwoju gmin i regionów – Nowa jakość samorządu i samorządności.

Przyjmujemy, że kluczowym i strategicznym dokumentem tworzącym uwarunkowanie rozwojowe powinna być strategia rozwoju. Programowanie rozwoju lokalnego i regionalnego oparte na realnych założeniach jest warunkiem rzeczywistej poprawy jakości życia mieszkańców.

Dobry program to: dobra koncepcja rozwoju, dobry sposób jego opracowania, dobre finanse samorządowe. Przewidujemy opracowanie programów ożywiania miast, ich dzielnic, miasteczek i obszarów wiejskich. Dobry program rozwoju i jego konsekwentna realizacja, z wykorzystaniem dostępnych narzędzi – instrumentów realizacyjnych może doprowadzić do faktycznej poprawy jakości życia mieszkańców – społeczności lokalnej i regionalnej.

Będziemy realizować przyjęty w 2010 roku program samorządowy PiS „Przedsiębiorczość i samorządność”. Jego celem jest tworzenie uwarunkowań rozwojowych dla człowieka – społeczności lokalnych i regionalnych jako nadrzędny priorytet funkcjonowania gminy, powiatu, województwa. Główne obszary programu to: programowanie rozwoju, przedsiębiorczość, produkt lokalny, promocja, popyt lokalny, prawo. Zadaniem własnym gminy powinno być stwarzanie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości lokalnej, lokalnego potencjału, produktu. Istotnym czynnikiem wspierającym rozwój lokalny będzie wzmocnienie świadomości wspólnotowej mieszkańców, tożsamość lokalna

oraz wiedza o procesach ekonomicznych zachodzących w środowisku lokalnym. Zasobność gminy będzie większa, jeżeli mieszkańcy docenią wartość produktów polskich, lokalnych, a pieniądze będą zostawiać w najbliższej przestrzeni życia.

Szansą na wzmocnienie procesów rozwoju jest ukierunkowanie finansowania unijnego na rozwój lokalny. Należy w polskich dokumentach programowych ująć wykorzystanie środków unijnych na realizację lokalnych programów rozwoju, szczególnie na obszarach wiejskich. Pomoże to zrównoważyć procesy rozwojowe prowadzące do polaryzacji pomiędzy miastem a wsią i prowadzić do właściwego wykorzystania potencjału mniejszych ośrodków miejsko – gminnych.

05.10.06. Opracowanie wizji polskiej wsi do roku 2030.

Planując działania prowadzone w perspektywie 2030 musimy wiedzieć, jaką Polskę, naszą Ojczyznę, chcielibyśmy widzieć i w jakiej żyć w 2030 roku. Musimy wiedzieć do jakiego modelu społeczno-gospodarczego naszego kraju dążymy. Co dalej z Polską Wsią? Przemiany po roku 1989 i latach kolejnych odkryły problem społeczny, jakim jest marginalizacja pewnych kręgów społecznych. Szczególnym środowiskiem doświadczającym tych niekorzystnych zjawisk jest społeczność wiejska.

Dotychczasowa realizacja polityki wobec wsi i obszarów wiejskich nie doprowadziła do zmniejszenia różnic w poziomie rozwoju i życia między miastem a wsią. Obszary wiejskie powinny stać się dla mieszkańców Polski konkurencyjnym miejscem do zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej. Oznacza to dobrze funkcjonujące usługi, dobrą infrastrukturę, sprawny transport publiczny – wszystko co łącznie sprawia, że życie i praca na wsi lub w małym mieście stanie się prawdziwą alternatywą dla dużego miasta.

Zostaną zaktualizowane dokumenty strategiczne Rządu Polskiego poprzez wprowadzenie modelu zrównoważonego rozwoju, a następnie będą prowadzone negocjacje mające na celu nadanie dokumentom strategicznym UE kształtu uwzględniającego wizję Polski w 2030 roku.

OBSZAR VI EDUKACJA I WIEDZA NA OBSZARACH WIEJSKICH

Podstawowym celem do osiągnięcia w tym obszarze jest:

Cel 06. Stworzenie warunków dla rozwoju edukacji na obszarach wiejskich oraz ciągłego upowszechniania wiedzy wśród jej mieszkańców.

Jednym z podstawowych problemów do rozwiązania jest brak odpowiedniej polityki edukacyjnej i wdrażania wiedzy dla potrzeb rozwoju potencjału intelektualnego mieszkańców wsi, szczególnie ludzi młodych. Problemy te nie mogą jednak być traktowane jako wewnętrzna sprawa ludności zamieszkującej obszary wiejskiej, gdyż dotyczą 1/3 ludności kraju. Należy doprowadzić do zdynamizowania działań w zakresie edukacji i wdrażania wiedzy na obszarach wiejskich, tak aby mogło to pełnić ważną rolę dla gospodarki narodowej, a ich mieszkańcy mogli planować swoją edukację jak najbliższej miejsca zamieszkania. Na równi powinni być traktowani rolnicy i ich rodziny, jak też wszyscy mieszkańcy wsi i obszarów wiejskich. Osiągnięcie tego celu powinno stworzyć też warunki dla kreowania procesów innowacji gospodarczych i społecznych, niezbędnych dla rozwoju obszarów wiejskich i poprawy warunków życia na wsi. Stąd też założenia programowe dotyczące rozwoju edukacji i upowszechniania wiedzy na wsi polskiej, wykraczają niekiedy poza dotychczasowy merytoryczny zakres działania jednego resortu rolnictwa i wymagają koordynacji oraz inspiracji równoległych działań w resortach edukacji, nauki i szkolnictwa wyższego, ochrony środowiska, gospodarki i kultury.

Osiągnięciu celu podstawowego ma służyć realizacja pierwszego celu szczegółowego:

06.01. Wyrównywanie szans edukacyjnych mieszkańców obszarów wiejskich.

Zmniejszenie dysproporcji między wsią i miastem w upowszechnieniu nowoczesnej edukacji na obszarach wiejskich, wymaga opracowania oraz wdrożenia programów skierowanych do dzieci i młodzieży zamieszkujących te tereny. Podobne dysproporcje pomiędzy miastem i wsią dotyczą też kształcenia ustawicznego w odniesieniu do osób dorosłych, jak też braków usług doradczych i informacyjnych w zakresie formalnego kształcenia ustawicznego na obszarach wiejskich. Wsparcie szkół na obszarach wiejskich oraz placówek prowadzących kształcenie ustawiczne umożliwić powinno podniesienie jakości oferowanych usług, ich dostosowanie do potrzeb regionalnego rynku pracy oraz wdrożenie innowacyjnych form kształcenia ustawicznego. Podstawowym celem tych działań powinno być zwiększenie dostępności szkół i podniesienie efektywności systemu edukacyjnego na obszarach wiejskich.

W ramach tego celu sformułowano następujące zadania realizacyjne:

06.01.01. Wdrożenie Narodowego Programu Edukacji Młodzieży Wiejskiej oraz systemu ciągłego dokształcania mieszkańców obszarów wiejskich, w tym tworzenia warunków do zdobycia wykształcenia średniego w systemie szkolnictwa dla dorosłych.

Niezbędne będzie wdrożenie Narodowego Programu Edukacji Młodzieży Wiejskiej opracowanego w 2006 roku. Celem „Programu” jest rozwój edukacji na obszarach wiejskich przez poziom wykształcenia mieszkańców tak, aby wykształcenie średnie stało się bardziej powszechne - w grupie wiekowej 25-45 lat w 2013 r., przy jednoczesnym zapewnieniu wysokiej jakości kształcenia. Stawia się w nim na rozwój kształcenia na poziomie wykształcenia średniego oraz kształcenia ustawicznego, dla zwiększenia szans na zatrudnienie mieszkańców obszarów wiejskich poza sektorem rolniczym. Istotnym zadaniem jest także stałe podnoszenie kwalifikacji osób dorosłych, przede wszystkim kwalifikacji zawodowych oraz ogólnych kompetencji niezbędnych do unowocześniania rolnictwa i funkcjonowania w życiu społecznym na wsi.

06.01.02. Rozwój i modernizacja infrastruktury placówek oświatowych na terenach wiejskich, ze szczególnym uwzględnieniem dostępności pracowni komputerowych i Internetu.

Tereny wiejskie cechuje mniejsze nasycenie siecią szkół różnego poziomu i typu. Szkoły na obszarach wiejskich wymagają też pilnych działań modernizacyjnych i inwestycji, szczególnie w zakresie

wyposażenia w komputery, oprogramowanie i dostęp do Internetu, jako środowiska edukacji i zasobu wiedzy. Należy pilnie opracować program prac modernizacyjnych na poziomie województwa ze wsparciem inwestycji infrastrukturalnych na poziomie krajowym ze środków UE z przeznaczeniem na infrastrukturę techniczną lub społeczną w ramach przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu.

06.01.03. Wsparcie metodyczne i finansowe dla rozwoju zawodowego nauczycieli z terenów wiejskich, szczególnie nauczycieli szkół rolniczych w ramach Krajowego Centrum Edukacji Rolniczej.

Krajowe Centrum Edukacji Rolniczej powołane zostało w 2007 roku jako jednostka wspierająca proces podnoszenia poziomu nauczania w szkołach rolniczych przejętych przez resort rolnictwa, ale w późniejszych latach jego funkcje zostały zmarginalizowane. Powinno ono pełnić kluczową rolę w procesie doskonalenia zawodowego nauczycieli wszystkich szkół rolniczych w szerokim spektrum zadań. Wymaga to większego wsparcia metodycznego i odpowiedniego budżetu umożliwiającego realizację tych działań.

06.01.04. Utworzenie jednolitego i efektywnego programu stypendialnego dla młodzieży szkół średnich i rolniczych z terenów wiejskich.

Dochody ludności zamieszkującej obszary wiejskie są zdecydowanie niższe od dochodów ludności miejskiej w kraju. Rosnące koszty utrzymania uczniów podczas nauki poza miejscem zamieszkania oraz koszty samych procesów edukacji wymagają wsparcia finansowego ze strony Państwa. Potrzebne jest stworzenie systemu stypendialnego dla młodzieży szkół średnich pochodzących z terenów wiejskich opartego o kryterium dochodowe i celowe (poszukiwane zawody). Środki na ten cel powinny być wyodrębnione w postaci specjalnego funduszu, będącego w dyspozycji resortu rolnictwa i resortu edukacji oraz corocznie waloryzowane o wskaźniki inflacji.

06.01.05. Wprowadzenie programów pomocy pedagogiczno–psychologicznej dla dzieci i młodzieży w sytuacjach patologicznych i kryzysowych.

Warunki realizacji procesów edukacyjnych wymagają wsparcia tych działań poprzez monitorowanie tych procesów oraz interwencje w sytuacjach kryzysowych. Potrzebne jest uruchomienie takich działań jak: pomoc pedagogiczna, poradnictwo dydaktyczne i psychologiczne oraz stworzenie systemu organizacji tych działań na poziomie regionalnym.

06.01.06. Wdrażanie techniki e-learningu oraz innych nowoczesnych technik nauki i przekazu wiedzy w edukacji oraz doskonaleniu zawodowym rolników i upowszechnianiu wiedzy w ramach kształcenia na odległość.

Kształcenie na odległość stanowi nowoczesną i relatywnie tańszą formę przekazu wiedzy, szczególnie na obszarach wiejskich. Jego rola rośnie wraz z wdrożeniem nowych systemów komunikacji. Zadanie to będzie realizowane poprzez takie działania, jak:

- wsparcie finansowe szkół wiejskich w zakresie tworzenia pracowni komputerowych,
- wspieranie programów edukacji na odległość dla aktywizacji zawodowej kobiet wiejskich, umożliwiających podejmowanie alternatywnych form zarobków,
- wdrażanie programów kształcenia i szkolenia przez Internet oraz ułatwienie dla mieszkańców wsi w zakresie dostępu do szybkiego Internetu,
- wspieranie materialne i organizacyjne szkół i placówek rolniczych w zakresie stosowania nowoczesnych technik edukacyjnych i technologii informatycznych,
- zapewnianie odpowiedniej ilości informatyków do prowadzenia zajęć,
- organizowanie kursów doskonalących dla nauczycieli w zakresie wykorzystania technologii teleinformatycznych w procesie nauczania.

06.01.07. Wspieranie wszelkich inicjatyw i programów w zakresie kształcenia ustawicznego skierowanych do mieszkańców wsi i obszarów wiejskich.

W celu podniesienia poziomu wykształcenia osób dorosłych, należy dążyć do wzmocnienia systemu kształcenia ustawicznego poprzez wzbogacenie oferty kształcenia ustawicznego oraz rozwoju jego różnych form. Specjalne programy dla osób z grup zagrożonych wykluczeniem, szczególnie osób niepełnosprawnych, przyczynić się mają do podwyższenia poziomu ich kompetencji społecznych i zawodowych. Jednocześnie należy dążyć do wzbogacenia oferty dla osób posiadających wysokie kwalifikacje, aby zapewnić im możliwość nabywania nowych kompetencji i aktualizacji zdobytej wiedzy. Istotne będzie wsparcie oddolnych inicjatyw społecznych podejmowanych przez mieszkańców obszarów wiejskich na rzecz przeciwdziałania ich marginalizacji w obszarze edukacji.

06.01.08. Utrzymanie małych szkół wiejskich.

Jednym z największych wyzwań w polityce rozwoju obszarów wiejskich jest zagrożenie depopulacją. Postępujące wyludnianie się zwłaszcza terenów Polski wschodniej, stanowi już i stanowić będzie w przyszłości zasadniczą barierę w ich rozwoju ekonomicznym i z roku na rok generować będzie coraz większe koszty dostarczania usług publicznych. Jednocześnie dostęp do całej palety usług publicznych takich jak służba zdrowia, kultura czy edukacja jest podstawowym kryterium w ocenie atrakcyjności wsi jako miejsca pracy, zamieszkania i rozwoju osobistego. Dlatego celem polityki, którą realizować będzie rząd Prawa i Sprawiedliwości oraz Zjednoczonej Prawicy będzie wyrównanie dostępu do usług publicznych dla mieszkańców małych miast i wsi. Jest oczywiste, że dostęp do nich jest na wsi tradycyjnie trudniejszy, ale w ostatnich latach następuje, w porównaniu z miastami, pogłębianie się różnic. Szczególnie istotne znaczenie mają dysproporcje w dostępie do edukacji. Dlatego naszym celem będzie zniwelowanie tych różnic. Zamierzamy zrealizować ten cel poprzez realizację szeregu zadań wśród których na pierwszym miejscu jest zatrzymanie procesu likwidacji szkół.

W 2013 roku zaledwie 14 z 2173 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich nie dokładała do utrzymania szkół. System finansowania oparty na zbyt niskiej subwencji, który nie uwzględnia wiejskich realiów i spadająca liczba dzieci wymusza likwidację szkół przez samorządy. Oprócz związanych z tym konfliktów rodzi to szereg trwałych problemów, z których najważniejszym jest degradacja miejscowości i ograniczenie perspektyw dla młodych rodzin. Jeżeli nie chcemy aby wieś się wyludniała musimy dać gwarancje młodym Polakom, że ich dzieci będą mogły chodzić do dobrej szkoły i przedszkola bez konieczności dojeżdżania kilkudziesięciu kilometrów. Zmienimy w związku z tym system przyznawania subwencji oświatowej w taki sposób aby w przypadku szkół liczących mniej niż 70 uczniów przyznana gminie subwencja była taka jakby uczniów było w niej 70., niezależnie od ich rzeczywistej liczby. Pozwoli to gminom na utrzymywanie małych i bardzo małych szkół wiejskich. Będziemy ponadto, poprzez odpowiednie ukierunkowanie środków z programu POWER oraz LEADER-a promować inicjatywy poszerzające zakres działalności wiejskich szkół. Powinny one stać się ośrodkami edukacji także dorosłych oraz lokalnymi centrami kultury.

06.01.09. Powszechny i bezpłatny dostęp do edukacji przedszkolnej.

Bardzo ważnym etapem edukacji jest edukacja przedszkolna. Naszym celem jest zasadnicza zmiana w tym obszarze. Dzisiaj w większości wiejskich gmin mniej niż połowa dzieci w wieku przedszkolnym, uczęszcza do przedszkola. Zamierzamy w związku z tym wspierać wszelkie formy organizowania edukacji przedszkolnej. Oddziały przedszkolne powinny funkcjonować samodzielnie, przy szkołach, ale także przy wiejskich świetlicach. Wsparcie samorządów, organizacji pozarządowych ale także osób fizycznych prowadzących działalność w zakresie prowadzenia przedszkoli będzie jednym z preferowanych kierunków wykorzystania środków z polityki spójności. Zmienimy także absurdalną politykę, polegającą na zwalnianiu nauczycieli (z powodu nieopłacalności prowadzenia małych szkół) i wydatkowaniu środków na zmianę ich zawodowych kwalifikacji. Ich doświadczenie może być wykorzystane właśnie do pracy z najmłodszymi a środki przeznaczone dotychczas na reorientację zawodową nauczycieli skierujemy na rozwój przedszkoli na wsi. Naszym celem w tym obszarze jest doprowadzenie do sytuacji w której każde dziecko wiejskie będzie mogło uczęszczać za darmo do przedszkola.

06.01.10. Aktywizacja świetlic wiejskich i zwiększenie dostępu do zajęć pozalekcyjnych.

Szkoły wiejskie są ważnym elementem nie tylko systemu edukacji ale także ośrodkiem życia społecznego i kulturowego wsi. Podobną rolę pełnią wiejskie biblioteki, domy kultury oraz świetlice. Efektem absurdalnej polityki obecnej ekipy są nie tylko zlikwidowane szkoły ale także puste świetlice wiejskie, które wyremontowano za ogromne pieniądze ale zapomniano o środkach na prowadzenie w nich działalności. Dlatego uruchomimy specjalny program aktywizacji świetlic wiejskich. Gminom oraz organizacjom pozarządowym, które będą chciały w nim uczestniczyć zapewnimy środki na zatrudnienie osób prowadzących świetlicę (z funduszy przeznaczonych na aktywne formy zwalczania bezrobocia) oraz preferencje w dostępie do programów, finansujących działalność merytoryczną, która będzie w nich realizowana. W takim samym stopniu wspierana będzie działalność wiejskich bibliotek.

Małe szkoły, przedszkola, biblioteki i świetlice tworzyć będą podstawową sieć dla rozwoju edukacji, kultury i życia społecznego na obszarach wiejskich.

06.01.11. Dofinansowanie nauki języków obcych i podstaw informatyki w szkołach podstawowych na obszarach wiejskich.

Rozwój edukacji oraz zdobywania wiedzy i umiejętności w tym zakresie na terenach wiejskich wymaga wsparcia finansowego poprzez:

- dofinansowanie zakupu podręczników, kaset, oprogramowania i sprzętu do aktywnej nauki języka,
- dofinansowanie nauki języków obcych i podstaw informatyki w szkołach podstawowych na obszarach wiejskich,
- wprowadzenie zachęt materialnych dla nauczycieli prowadzących w szkołach wiejskich zajęcia z informatyki,
- stworzenie systemu wsparcia dla najzdolniejszych uczniów w zakresie nauki języka oraz informatyki poprzez stypendia czy dofinansowanie kursów zagranicznych.

06.01.12. Wspieranie działań samorządów lokalnych w tworzeniu warunków dla powszechnego dostępu dzieci wiejskich do edukacji przedszkolnej.

Baza materialna przedszkoli na wsi jest stosunkowo uboga. Stanowi to podstawową barierę dla upowszechniania wychowania przedszkolnego na wsi.. Niezbędne będzie zatem jak najszybsze wyeliminowanie tej bariery. Planowane zmiany w tym zakresie mają na celu zwiększenie dostępu do edukacji przedszkolnej. Należy dążyć do wprowadzenia alternatywnych form edukacji przedszkolnej, które pozwolą na zmniejszenie zbędnych obciążeń organizacyjnych i finansowych oraz do zapewnienia dobrej jakościowo edukacji. Dużą rolę należy szczególnie przypisać upołączeniu edukacji przedszkolnej i stworzeniu warunków finansowania tego typu działań w społecznościach lokalnych.

06.01.13. Wspieranie partnerstwa samorządów raz lokalnych społeczności w prowadzeniu małych szkół wiejskich.

Alternatywnym rozwiązaniem jest „przekształcenie” szkół samorządowych w tzw. „małe szkoły” nie prowadzone bezpośrednio przez samorzady, lecz przez społeczności lokalne na zasadzie partnerstwa publiczno-prywatnego, szkolnictwa społecznego. Działania te należy wspierać, gdyż tego typu szkoły są mniej kosztowne w eksploatacji i utrzymaniu, a zarazem pełnią funkcje lokalnych ośrodków kultury i edukacji ustawicznej.

06.01.14. Program Cyfryzacji Szkół Wiejskich.

Trudno wyobrazić sobie znaczącą poprawę w poziomie kształcenia bez możliwości korzystania z Internetu. Dlatego szybki i darmowy Internet w każdej szkole wiejskiej połączony z Kompleksowym Programem Cyfryzacji Szkół Wiejskich jest ważnym elementem naszej oferty dla polskiej wsi. Program ten oprócz zapewnienia niezbędnej infrastruktury (szybki Internet, komputery, tablice

interaktywne) koncentrować się będzie na podnoszeniu kompetencji cyfrowych nauczycieli oraz na budowaniu wysokiej jakości zasobów dydaktycznych.

Drugim celem szczegółowym w tym obszarze jest:

06.02. Zwiększenie dostępności edukacji i wiedzy na poziomie średnim i wyższym dla mieszkańców obszarów wiejskich.

Aspiracje edukacyjne stanowią ważny czynnik różnicujący mieszkańców miast i wsi. Mieszkańcy obszarów wiejskich wykazują na ogół niższy stopień zainteresowania dalszym kształceniem. Celem winno być zwiększenie dostępności szkół wyższych i średnich o różnym profilu i formach prawnych na obszarach wiejskich oraz stworzenie warunków sprzyjających kształceniu we wszystkich typach i rodzajach szkół na terenach wiejskich. Wymaga to zapewnienia nowoczesnej infrastruktury obiektów dydaktycznych, wsparcia dla inicjatyw kształcenia na odległość i wdrożenia programu stypendialnego.

W ramach tego celu sformułowano trzy cele realizacyjne:

06.02.01. Stworzenie warunków sprzyjających tworzeniu nowych uczelni, konsolidacji istniejących oraz organizacji filii zamiejscowych uczelni wyższych, niezależnie od ich statusu prawnego.

Podstawowym elementem działań w dziedzinie funkcjonowania szkolnictwa wyższego na obszarach wiejskich powinno być rozszerzenie ich sieci i poprawa poziomu kształcenia na studiach wyższych, poza największymi ośrodkami akademickimi. Niezbędne jest szczególnie wzmocnienie finansowe uczelni uniwersyteckich oraz politechnicznych. Jednocześnie konieczne jest ustabilizowanie sytuacji państwowych wyższych szkół zawodowych, mocno zakorzenionych w środowiskach lokalnych, gospodarczych i samorządowych, stanowiących niezbędny element kształcenia praktycznego. Należy dążyć do uprządkowania kształcenia w PWSZ oraz wspierać rozwój kadry naukowej tych uczelni.

06.02.02. Wsparcie dla inicjatyw umożliwiających kształcenie „na odległość” - kursy e-learningowe i kształcenie z wykorzystaniem technik multimedialnych.

Wspierać należy inicjatywy niepubliczne w zakresie nauczania ustawicznego skierowanego do mieszkańców obszarów wiejskich. Zastosowanie nowych technik umożliwia nie tylko większą dostępność wiedzy i zapewnienie wyższego poziomu wykształcenia na terenach wiejskich, ale też umożliwi proces doskonalenia zawodowego rolników i upowszechnianie wiedzy rolniczej przy niskich nakładach i szerokim zakresie dostępności, co jest szczególnie przydatne na obszarach wiejskich.

06.02.03. Utworzenie preferencyjnego programu stypendialnego i kredytowego dla studentów z terenów wiejskich oraz młodzieży studiującej na szkołach wyższych na obszarach wiejskich.

Podstawową formą wsparcia edukacji młodzieży wiejskiej studiującej na uczelniach, niezależnie od ich lokalizacji, należy uznać jednolity i efektywny program stypendialny i kredytowy dla uczącej się młodzieży z terenów wiejskich. Podstawowe formy tego programu powinny być dostępne dla studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. Stypendia obejmować powinny takie wydatki związane z nauką poza miejscem zamieszkania jak: koszty dojazdu, zakwaterowania, podstawowe potrzeby socjalne, dofinansowanie podręczników (bony edukacyjne) i kosztów żywienia (bony żywieniowe) itp. Należy usprawnić system kredytowy, a dla studentów o niskich dochodach z terenów wiejskich, studiujących na preferowanych kierunkach studiów (w skali kraju lub lokalnie), przewidzieć dofinansowanie do kredytów lub umorzenie kredytów.

Trzecim celem szczegółowym w tym obszarze jest:

06.03. Zwiększenie efektywności funkcjonowania i dostępności doradztwa rolniczego w systemie wiedzy rolniczej.

Należy dążyć do wzmocnienia Systemu Doradztwa Rolniczego, poprzez określenie na nowo statusu doradcy rolniczego, zmiany ilościowej i jakościowej kadr doradczych, stworzenie systemu kształcenia ustawicznego i awansu zawodowego doradców rolniczych. Niezbędne będzie nowe podejście

do umiejscowienia doradztwa rolniczego w systemie wiedzy rolniczej na styku ze sferą nauki i edukacji rolniczej oraz zdefiniowanie funkcji doradztwa rolniczego w tym zakresie.

Odnowienia wymagają kontakty doradztwa z systemem szkół rolniczych nadzorowanych przez Ministra Rolnictwa oraz wykorzystanie tej sieci jako Lokalnych Centrów Kształcenia Ustawicznego Rolników i systemu informacji rolniczej.

Należy wzmocnić istniejący w Polsce system doradztwa rolniczego poprzez stworzenie mechanizmów finansowania, rozwoju, ustalenia kryteriów dostępności do zawodu doradcy rolniczego oraz kształcenia i awansu zawodowego. Należy zlikwidować istniejące dysproporcje w funkcjonowaniu, zadaniach i finansowaniu jednostek doradztwa rolniczego.

Należy uregulować zasady akredytacji i wsparcia prywatnych jednostek doradztwa rolniczego, aby realizowały one zadania polskiej i wspólnotowej polityki rolnej wobec rolników i rozwoju obszarów wiejskich. Należy bezwzględnie ograniczyć i spowodować likwidację nadużyć obserwowanych w wykorzystaniu środków na wsparcie doradztwa rolniczego w ramach PROW.

Należy zapewnić finansowanie i wdrożenie informatyzacji instytucji doradztwa poprzez Zintegrowany System Doradztwa Rolniczego. System ten powinien być wykorzystywany jako narzędzie oraz stanowić centrum informacji rolniczej dla wszystkich jednostek doradztwa rolniczego akredytowanych przez Ministra Rolnictwa.

Należy systemowo rozwiązać rolę doradztwa rolniczego w przepływie wiedzy z nauki rolniczej do praktyki gospodarczej i szkół rolniczych podległych resortowi rolnictwa. Dotychczas stosowane praktyki w tym zakresie nie zapewniają sprawnego wykorzystania osiągnięć nauki rolniczej w praktyce. W chwili obecnej nie ma możliwości finansowych i instytucjonalnych przeprowadzenia wspólnych wdrożeń do praktyki. Przykładem wieloletnich zaniedbań jest np. zapaść w doświadczalnictwie terenowym (Porejestrowe Doświadczalnictwo Odmianowe) gdzie występuje dualizm finansowy i kompetencyjny. Należy bezwzględnie uregulować mechanizm świadczenia usług odpłatnych, zakres bezpłatnego doradztwa w ramach realizacji zadań statutowych i kompetencje oraz specjalizację doradców rolniczych.

Należy wzmocnić strukturę Centrum Doradztwa Rolniczego oraz umocnić jego rolę jako jednostki nadzorującej merytorycznie i funkcjonalnie wszystkie jednostki doradztwa rolniczego w kraju. Należy bezwzględnie wszystkie wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego skierować pod nadzór Ministra Rolnictwa w zakresie : merytorycznym, funkcjonalnym i finansowym. Ośrodki doradztwa rolniczego podległe Ministrowi Rolnictwa powinny zapewniać realizację polityki wobec rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju konkurencyjnego rolnictwa i przedsiębiorczości.

Z tego celu wynikają następujące zadania do realizacji:

06.03.01. Wprowadzenie systemu doradztwa rolniczego, innowacyjne rozwiązania na rzecz zmiany statusu doradcy rolniczego i kompetencji instytucji doradczych.

Należy rozważyć zmiany zapisów ustawowych w zakresie:

- nowych zadań jednostek doradztwa rolniczego, szczególnie w układzie województwa i w relacjach do izb rolniczych oraz doradztwa prywatnego,
- kompetencji wszystkich instytucji doradczych w ramach Systemu Doradztwa Rolniczego i ich wzajemnych relacji,
- statusu zawodowego doradcy rolniczego, systemu podnoszenia kwalifikacji zawodowych w powiązaniu ze stałym wzrostem wynagrodzenia,
- wypracowania skutecznego mechanizmu wsparcia finansowego jednostek doradztwa rolniczego z zależności od zakresu realizacji zadań, ilości beneficjentów z uwzględnieniem uczestnictwa jednostek doradztwa rolniczego w projektach z dofinansowaniem UE, a przede wszystkim zabezpieczenia środków finansowych na realizację projektów do momentu rozliczenia projektu i uzyskania płatności,
- dokładne sprecyzowanie katalogu usług doradczych bezpłatnych i odpłatnych,
- zwiększenie roli przedstawicieli samorządu rolniczego w radach społecznych.

06.03.02. Zmiana systemu organizacji i finansowania doradztwa rolniczego, przejście doradztwa przez MRiRW.

Należy dążyć do zachowania finansowania doradztwa rolniczego z budżetu, przy założeniu, że w miarę realizacji działania PROW i pokrywania świadczenia usług doradczych ze środków tego programu w coraz większym stopniu JDR będą zdobywały środki pozabudżetowe na swoje działanie.

Wątpliwości i zastrzeżenia budzi system rozliczeń finansowych usług doradczych. Refundacja rolnikowi poniesionych kosztów usług doradczych na podstawie faktury wymaga pilnej zmiany. Podobnie jak w niektórych krajach UE należało by stworzyć możliwość refundacji kosztów bezpośrednio podmiotom świadczącym usługi doradcze, a nie rolnikom.

06.03.03. Wdrożenie systemu akredytacji i standardów usług doradczych świadczonych przez podmioty i instytucje oraz systemu doskonalenia zawodowego doradców.

Dotychczas obowiązujący system akredytacji jednostek doradztwa rolniczego okazał się nieprawidłowy. Kryteria stawiane firmom ubiegającym się o akredytację nie są systematycznie i prawidłowo weryfikowane. Należy zmienić system akredytacji jednostek doradztwa rolniczego oraz zapewnić wszystkim jednostkom możliwość równoprawnego uczestnictwa w systemie doradztwa rolniczego oraz możliwość funkcjonowania w ramach informatycznego Zintegrowanego Systemu Doradztwa Rolniczego we współpracy z agencjami rolnymi.

Prywatne podmioty doradcze powinny uzyskać akredytację Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Warunkiem jej uzyskania powinno być posiadanie kadry z wyższym wykształceniem rolniczym lub pokrewnym, odpowiednim doświadczeniem i kwalifikacjami, co powinna weryfikować powołana niezależna Komisja Akredytacyjna, wprowadzona ustawowo do SDR. Kontrolę jakości usług doradczych świadczonych w ramach działania PROW 2007-2013 powinno sprawować Centrum Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Brwinowie, jako instytucja odpowiadająca za standardy świadczenia rolniczych usług doradczych. O wpis na listę podmiotów akredytowanych nie powinny się ubiegać podmioty, których celem działania jest produkcja, obrót lub dystrybucja środków, materiałów i urządzeń dla rolnictwa.

Należy rozważyć i usystematyzować kwestię uczestnictwa w systemie doradztwa rolniczego firm zajmujących się produkcją, organizacją hodowli zwierząt i roślin i sprzedażą środków do produkcji rolnej. Funkcje komercyjne tych jednostek należy oddzielić od zadań doradztwa rolniczego, które powinno być niezależne, obiektywne i dające możliwość ostatecznego wyboru decyzji dla rolnika–producenta niezależnie od powiązań i zależności rynkowych w tym finansowo-rozliczeniowych.

06.03.04. Weryfikacja zasad urynkowienia usług doradczych w powiązaniu z systemem certyfikacji doradców i akredytacji jednostek świadczących usługi doradcze oraz zwiększenie dostępności tych usług dla rolników.

System doradztwa rolniczego wymaga pilnego urynkowienia oraz zwiększenia dostępności usług doradczych dla rolników. Usługi doradcze dla rolników powinny być świadczone przez instytucje i podmioty doradcze, prywatne i publiczne, które na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej prowadzą działalność z zakresu doradztwa rolniczego. Ustanowienie systemu rejestracji i akredytacji jednostek doradztwa oraz certyfikacji doradców indywidualnych i organizacji doradczych będzie niezbędny.

06.03.05. Rozbudowa systemu informacyjnego „nauka – praktyka rolnicza” poprzez nowoczesne metody pracy doradczej i rozwój współpracy instytucji doradczych z placówkami naukowo-badawczymi oraz instytutami badawczymi.

Realizacja zadań wynika z potrzeb nowoczesnego rolnictwa oraz wykorzystania środków finansowych w ramach PROW 2007-2013, co wymaga zastosowania nowych technik komunikowania oraz rozbudowy systemu informacyjnego w ramach upowszechniania wiedzy rolniczej. Potrzebne będzie wdrażanie nowoczesnych rozwiązań technicznych upowszechniania wiedzy rolniczej.

Czwartym celem szczegółowym w tym obszarze jest:

06.04. Zwiększenie efektywności funkcjonowania instytutów badawczych z obszaru rolnictwa.

Naukowe wsparcie dla sektora żywnościowego, wraz z realizacją procesów innowacyjnych, wiąże się z koniecznością aktywnego współdziałania środowiska naukowego w stworzeniu nowych zasad wdrażania rozwiązań naukowych do praktyki. Tylko pod warunkiem aktywnego korzystania z najnowszych osiągnięć nauki i innowacji sektor żywnościowy będzie w stanie konkurować w przestrzeni europejskiej.

Zwiększenie efektywności funkcjonowania instytutów badawczych, działających w obszarze sektora żywnościowego wymaga integracji i konsolidacji tych jednostek wokół celów strategicznych i rządowych programów, zmiany zasad finansowania, w tym wprowadzenia strategicznych programów rozwojowych oraz opracowania spójnego systemu wiedzy rolniczej w oparciu o instytuty badawcze, sieć systemu edukacji rolniczej oraz doradztwa rolniczego. Niezbędna będzie też weryfikacja wieloletnich programów badawczych prowadzonych dotychczas w ramach działalności Instytutów badawczych i Państwowych Instytutów Badawczych.

W ramach celu sformułowano trzy zadania realizacyjne:

06.04.01. Zwiększenie efektywności funkcjonowania instytutów badawczych działających w sektorze żywnościowym oraz zapewnienie spójności polityki naukowo-technicznej dla wsi i rolnictwa z polityką rolną.

Zwiększenie efektywności funkcjonowania instytutów badawczych jest niezbędne z uwagi na wysokie koszty tej działalności oraz potrzeby rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich oraz nowe zasady finansowania nauki. Wymagać to będzie dalszych działań konsolidujących zaplecze naukowe sektora żywnościowego wokół wieloletnich programów badawczych i strategicznych. Ważnym zadaniem będzie też zapewnienie spójności polityki naukowo-technicznej dla obszarów wiejskich i rolnictwa z realizowaną polityką rolną. Wymaga to także pilnych działań obejmujących:

- opracowania programu strategicznych badań na rzecz rozwoju sektora żywnościowego i obszarów wiejskich z wykorzystaniem większej liczby instytutów badawczych Resortu we współpracy z uczelniami rolniczymi i jednostkami PAN oraz koordynowanie tych badań, z udziałem ich odbiorców i interesariuszy.
- zapewnienie udziału przedstawicieli resortu rolnictwa w organach kolegialnych NCN i NCBiR oraz w innych organach i agendach ministra nauki.

06.04.02. Integracja i konsolidacja instytutów badawczych oraz wdrożenie rozwiązań organizacyjnych zmniejszających koszty ich funkcjonowania w obszarze rolnictwa i wsi.

Istnieje potrzeba uporządkowania spraw organizacyjnych i majątkowych jednostek, naprawy finansów instytutów badawczych, konsolidacji obszarów badawczych tych instytutów oraz kadr tych jednostek wokół celów strategicznych polityki rolnej. Niezbędna restrukturyzacja instytutów badawczych powinna koncentrować się na procesach integracji organizacyjnej oraz konsolidacji jednostek, procesów i tematów badawczych.

Uzasadniona jest nowelizacja ustawy o działach administracji rządowej i ustawy o finansowaniu nauki w kierunku umożliwienia ministrowi rolnictwa i rozwoju wsi bezpośredniego korzystania ze środków budżetowych przeznaczonych na finansowanie nauki. Niezbędne jest powiązanie zaplecza naukowego resortu z praktyką rolniczą oraz jednostkami organizacyjnymi rolnictwa.

06.04.03. Opracowanie mechanizmów integracji działalności instytutów badawczych z działalnością uczelni rolniczych i jednostek naukowych PAN w oparciu o wieloletnie strategiczne programy rozwojowe opracowane przez resort i finansowane ze środków budżetowych działu nauka.

Dla podniesienia sprawności funkcjonowania instytutów badawczych oraz efektywności działalności systemu nauki rolniczej niezbędne będzie opracowanie mechanizmów i zasad integracji działalności tych instytutów z działalnością uczelni rolniczych i jednostek naukowych PAN w oparciu o wieloletnie strategiczne programy rozwojowe, opracowane we współpracy z interesariuszami i resortem rolnictwa.. Wymaga to zmiany zasad finansowania instytutów badawczych w zakresie wdrażanie innowacyjnych rozwiązań do praktyki rolniczej i zwiększenia znaczenia odbiorców tych badań.

Kolejny cel szczegółowy w tym obszarze to:

06.05. Stworzenie systemu wdrażania wiedzy rolniczej oraz doskonalenia zawodowego i praktycznego w oparciu o szkoły rolnicze.

Wobec wyzwań stojących przed nowoczesnym rolnictwem oraz przejścia najważniejszych elementów systemu edukacji rolniczej przez resort rolnictwa taką szansę daje oparcie systemu wiedzy rolniczej o te szkoły (jako centra lokalne) w powiązaniu z Centrum Doradztwa Rolniczego i Krajowym Centrum Edukacji Rolniczej (jako centrum krajowe). Tak zintegrowana edukacja i doradztwo rolnicze stanowić może kompleksowy system kształcenia, wdrażania wiedzy rolniczej oraz doskonalenia zawodowego i praktycznego uczestników tych procesów.

Koordinacja działań w zakresie upowszechniania wiedzy rolniczej wymaga nowych ram organizacyjnych i programowych, które umożliwią reagowanie na zmiany związane z rozwojem nauki, nowoczesnych technologii i nowych technik oraz form nauczania, w tym nauczania na odległość i technik e-learningu. Pozwoli to na szybkie i elastyczne dostosowywanie się tego systemu do potrzeb i zmian zachodzących na rynku pracy.

W ramach celu określono następujące zadania realizacyjne:

06.05.01. Usprawnienie systemu nadzoru szkół rolniczych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz stworzenie warunków finansowania ich rozwoju i wdrażania standardów kwalifikacji zawodowych nauczycieli wszystkich szkół rolniczych.

Przejęcie szkół rolniczych przez Resort rolnictwa, stanowiło jedno z ważnych zadań Programu Rolnego PiS z 2005 roku. Proces przejmowania szkół rolniczych rozpoczęty w 2006 r. wymaga dokończenia i przejęcia przez resort rolnictwa kolejnych szkół. Powinny one stać się placówkami wzorcowymi, wyznaczającymi i utrzymującymi standardy kształcenia rolniczego. Szkoły te będą wspomagać szkoły rolnicze prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego w przygotowaniu kadr na potrzeby rolnictwa i obszarów wiejskich. Dodatkowo powinny one prowadzić kształcenie i szkolenia dające możliwość uzyskania kwalifikacji rolniczych niezbędnych do korzystania z niektórych działań finansowanych ze środków UE. Wymaga to zapewnienia odpowiedniego finansowania ze środków budżetowych państwa.

06.05.02. Wsparcie dla rozwoju Krajowego Centrum Edukacji Rolniczej poprzez uruchomienie stałych mechanizmów finansowania budżetowego i ze środków unijnych na rozwój kapitału ludzkiego oraz opracowania systemu doskonalenia zawodowego i metodycznego dla nauczycieli szkół rolniczych.

Przejęcie części szkół rolniczych przez resort rolnictwa pozwoliło na powołanie, jeszcze w 2007 r. Krajowego Centrum Edukacji Rolniczej, ogólnopolskiej placówki doskonalenia nauczycieli. Objęła ona doskonaleniem metodycznym i zawodowym nauczycieli uczących w szkołach prowadzonych przez Ministra Rolnictwa. Powinna także organizować doskonalenie zawodowe nauczycieli pracujących w szkołach samorządowych. Wymaga to uruchomienia stałego finansowania z budżetu krajowego oraz ze środków unijnych, co powinno zapewnić rozwój KCER.

06.05.03. Adaptacja programów nauczania do wymagań nowoczesnego rolnictwa oraz rynku pracy.

Zgodnie z art. 5 ust. 5a ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2015 r. poz. 2156, z późn. zm.), prowadzenie publicznych szkół ponadgimnazjalnych, w tym szkół rolniczych, należy do zadań własnych powiatu. Natomiast na podstawie art. 5 ust. 3d ww. przywołanej ustawy, minister właściwy do spraw rolnictwa może zakładać i prowadzić szkoły i placówki rolnicze o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym, a także placówkę doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych, którzy nauczają w szkołach rolniczych.

Kształcenie zawodowe, w tym rolnicze, realizowane jest w następujących typach szkół ponadgimnazjalnych: trzyletniej zasadniczej szkole zawodowej, czteroletnim technikum i w szkole policealnej o okresie nauczania nie dłuższym niż 2,5 roku, a także na kwalifikacyjnych kursach zawodowych.

Kształcenie w szkołach rolniczych jest prowadzone w zawodach ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego. Obejmuje ona obecnie kształcenie w 27 zawodach, dla których ministrem właściwym lub współwłaściwym jest minister do spraw rolnictwa, rozwoju wsi i rynków rolnych, w tym 15 zawodów nauczanych jest na poziomie technikum i 12 zawodów - w zasadniczej szkole zawodowej.

Kształcenie zawodowe realizowane jest w oparciu o przepisy Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodzie oraz w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych oraz w sprawie praktycznej nauki zawodu i programów nauczania poszczególnych zajęć edukacyjnych. Wyżej wymienione przepisy są zmieniane i dostosowywane do potrzeb i oczekiwań nowoczesnego rolnictwa i współczesnego rynku pracy. Szkoły mogą także poszukiwać i stosować w prowadzonym kształceniu zawodowym nowoczesne rozwiązania, techniki i technologie, współpracować w tym zakresie ze szkołami wyższymi, instytutami i pracodawcami, w celu pogłębiania wiedzy zawodowej teoretycznej i praktycznej w danym zawodzie.

Szóstym celem szczegółowym w tym obszarze jest:

06.06. Wprowadzenie mechanizmów Europejskiego Partnerstwa Innowacyjnego.

W celu przyczynienia się do osiągnięcia celów EPI na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa należy utworzyć Sieć EPI umożliwiającą nawiązywanie kontaktów między grupami operacyjnymi, służbami doradczymi i badaczami zajmującymi się wdrażaniem działań ukierunkowanych na innowacje w rolnictwie. Cele EPI stanowią:

- promowanie szybszego i szerszego zastosowania innowacyjnych rozwiązań w praktyce,
- tworzenie wartości dodanej przez zwiększenie absorpcji i efektywności instrumentów związanych z innowacyjnością i wzmocnienie synergii między nimi,
- wypełnianie luki poprzez lepsze powiązanie badań z praktycznym rolnictwem.

Realizacją innowacyjnych projektów w kontekście EPI na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa powinny zająć się grupy operacyjne zrzeszające rolników, badaczy, doradców, przedsiębiorstwa i inne podmioty zainteresowane innowacyjnością w sektorze rolnym, z gwarancją, że wyniki takich projektów przyniosą korzyść całemu sektorowi, to wyniki te należy rozpowszechniać.

Cel obejmuje następujące zadania

06.06.01. Lepsze łączenie badań i praktyki rolnej.

Opracować program współpracy rolników z naukowcami, opracować system wizyt naukowców w gospodarstwach rolnych, przyjazne wizytacje, doradztwo na miejscu u rolnika w praktyce, seminaria w małych grupach w gminach czy powiatach, tak zorganizowane, aby jak najbardziej skrócić czas rolnika w dotarciu do najnowszej wiedzy oraz aby specjalista naukowiec współpracował bezpośrednio z rolnikiem i był zainteresowany rozwojem konkretnych gospodarstw. Uczelnie rolnicze istnieją w każdym mieście wojewódzkim, dlatego też nie ma potrzeby faworyzować kadrę naukowców z konkretnie np. SGGW. Lokalne uczelnie rolnicze powinny zajmować się opieką naukową lokalnych problemów rolników.

Współpraca ma być partnerska w lokalnej społeczności i to właśnie naukowcy powinni zajmować się wymianą myśli technicznej, omawiać zauważone problemy w rolnictwie i głosić wykłady, wymieniać doświadczenia na seminariach już o zasięgu nawet krajowym czy zagranicznym. Naukowcy z uczelni i instytutów powinni bezwzględnie zostać zobligowani do 'opieki' rolnictwa w swych dziedzinach naukowych. Seminaria lub seminaria robocze powinny stać się miejscem nie tylko wymiany doświadczeń, ale i tworzenia nowych pomysłów, jak unowocześnić rolnictwo, jakie innowacje wprowadzić.

Obecnie wielu naukowców nie poczuwa się do pełnienia roli twórcy dla gospodarki. A rolnictwo możemy nazwać działem gospodarki, tym bardziej, że jest powiązane i uzależnione od wielu dziedzin nauki. To właśnie naukowcy powinni być ogniwem łączącym te dyscypliny nauki, jak też naukowcy z dziedzin rolniczych powinni wskazywać, jakie inne dziedziny nauki są potrzebne do wprowadzenia skutecznie innowacji w rolnictwie.

06.06.02. Promowanie szybszego i szerszego wdrażania innowacji w praktyce rolnej.

Rolnictwo nie może być wykluczone z programu PO IG. Rolnictwo jest działem, gdzie jest miejsce na współpracę, testowanie nowych technicznych pomysłów w celu usprawnienia pracy rolnika, zwiększenia zbiorów, ograniczenia strat ziarna, wody, energii.

Podmioty z branży rolnej nie mogą być wykluczane z formalnego prawa tworzenia konsorcjów i uczestniczenia w projektach, jako kwalifikowalny podmiot gospodarczy. Obecnie rolnik, mający podstawowy swój PKD, jako produkcję rolniczą był wykluczony formalnie z programu PO IG oraz ważnych dla rozwoju rolnictwa konkursów np. w Priorytecie 5: Dyfuzja Innowacji, Działanie 5.1: Wspieranie rozwoju powiązań kooperacyjnych o znaczeniu ponadregionalnym w PO IG. Niedopuszczalne jest wykluczanie podmiotów rolnych „na siłę”, opracowane programy w okresie finansowania 2007-2013 powinny być skorygowane.

W celu zwiększenia tempa unowocześniania rolnictwa poprzez wdrażanie innowacji należy mieć opracowaną dokładną analizę potencjału rolników, ich potrzeb i oczekiwań. Rolnik sam najlepiej wie, w jakim kierunku chce rozwijać swoje gospodarstwo, ale powinien mieć natychmiast dostęp, kontakt i wsparcie od naukowca, z którym przedyskutuje swoje pomysły i naukowiec będzie swoistym opiekunem, i powinien pełnić rolę doradcy. Naukowiec mający kontakt z innymi naukowcami powinien wskazywać nisze, gdzie jest miejsce na wprowadzania innowacji technicznych. Rolnictwo w Polsce zachodniej różni się poziomem od rolnictwa w Polsce wschodniej. To naukowcy powinni nie na papierze w publikacjach, ale w praktyce odpowiadać za unowocześnianie rolnictwa, wyrównywanie zapóźnień w rozwoju. Resort nauki wraz z resortem rolnictwa powinien opracować krótką strategię odpowiedzialności dla naukowców.

06.06.03 Informowanie środowiska naukowego o potrzebach w zakresie badań w odniesieniu do praktyki rolnej.

Kto ma informować? Proces przekazywania informacji powinien być powinnością zarówno ze strony naukowców jak i instytucji doradztwa rolniczego. Naukowcy sami powinni znajdować miejsce i nisze dla wprowadzania innowacji w rolnictwie, powinni sami orientować się, w jakim kierunku pracować i jakie są potrzeby rolników a swe pomysły konsultować z lokalnymi instytucjami doradztwa rolniczego przy szerokim udziale rolników. Naukowcy pracujący w dziedzinie rolnej powinni zachowywać się jak naukowcy z innych dziedzin, poszukując podmiotów gospodarczych do wprowadzenia swych wynalazków czy opatentowanych rozwiązań. Rolnik powinien być dla naukowca jak podmiot gospodarczy, a gospodarstwo rolne jak przedsiębiorstwo, gdzie jest miejsce na patentowanie czy wprowadzanie innowacji.

Naukowcy obecnie są zbyt mało aktywni. Zainteresowani są najczęściej rolą w projektach z bardzo dobrze płatnym wynagrodzeniem. Brak twórczej pracy i pełnego zaangażowania, co wynika z systemu finansowania nauki, który pozwala im na bycie „papierowymi” naukowcami, zadawałymi się pisaniem publikacji, które odstawiane są na półkę i wiedza w nich zawarta nie ogląda światła dziennego oprócz samego twórcy lub jego najbliższych współpracowników.

System finansowania nauki, jeśli w dalszym ciągu będzie finansował naukę w takim stopniu nigdy nie wymusi aktywności naukowców do zarabiania pieniędzy w praktyce. Od naukowców należy oczekiwać podania informacji o potrzebach rolnictwa to naukowiec powinien mieć wiedzę jak jest w krajach o wyższym poziomie innowacji, jakimi metodami wprowadzać innowacje w polskim rolnictwie, jak je unowocześnić. Naukowiec powinien szukać gospodarstw do przetestowania i oceny trafności swych badań. Wręcz powinien mieć „swoją rejon” gospodarstw. To właśnie naukowiec powinien być motorem rozwoju a nie rolnik szukający na własną rękę informacji o nowinkach technicznych, ponieważ i tak nie zdobędzie wszystkich a naukowiec powinien pełnić rolę „dostawcy” wiedzy.

Resort nauki wraz z resortem rolnictwa powinien opracować podobne działanie jak działanie 8.2.1 w priorytecie VIII „Wsparcie współpracy nauki z rolnictwem”, do tej pory priorytet ten określano „Wsparcie współpracy nauki z przemysłem”

Działania tego priorytetu powinni być skierowane bezpośrednio do naukowców z uczelni rolniczych takich jak uniwersytety przyrodnicze, instytuty naukowo-badawcze a z drugiej strony podmioty rolne lub samodzielni rolnicy.